

T.C.
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı
Türkçe Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı

**MUZAFFER İZGÜ'NÜN ÇOCUK ROMANLARINA YANSIYAN
SÖZVARLIĞI ÜZERİNE BİR İNCELEME**

Kevser Ezgi KAZAN
Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Hülya YAZICI

Burdur, 2023

T.C.
Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
Sosyal Bilimler ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı
Türkçe Eğitimi Tezli Yüksek Lisans Programı

**MUZAFFER İZGÜ'NÜN ÇOCUK ROMANLARINA YANSIYAN
SÖZVARLIĞI ÜZERİNE BİR İNCELEME**

Kevser Ezgi KAZAN
Yüksek Lisans Tezi

CİLT I

Tez Danışmanı
Prof. Dr. Hülya YAZICI

Burdur, 2023

MAKÜ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**YÜKSEK LİSANS/DOKTORA
JÜRİ ONAY FORMU**

M.A.K.Ü Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun 15/12/2022 tarih ve 451/15 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından 23/12/2022 tarihinde tez savunma sınavı yapılan Kevser Ezgi KAZAN'ın Muzaffer İzgü'nün Çocuk Romanlarına Yansıyan Sözvarlığı Üzerine Bir İnceleme" konulu tez çalışması Türkçe Eğitimi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS tezi olarak kabul edilmiştir.

JÜRİ

ÜYE : Prof. Dr. Hülya YAZICI

(TEZ DANIŞMANI)

ÜYE : Prof. Dr. Emine KALOÇ

ÜYE : Prof. Dr. Hasan BAĞCI

ONAY

M.A.K.Ü Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yönetim Kurulu'nun/...../..... tarih ve/..... sayılı kararı.

İMZA/MÜHÜR

BİLDİRİM

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu taahhüt edip, tezimin kaynak göstermek koşuluyla aşağıda belirttiğim şekilde fotokopi ile çoğaltılmasına izin veriyorum.

[] Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

[] Tezim/Raporum sadece Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.

[] Tezimin/Raporumun yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

Kevser Ezgi KAZAN

Tarih

İmza

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimime başladığım ilk günden bu yana benden hiçbir yardımını esirgemeyen, akademik ve psikolojik anlamda bana destek olup yüreklendiren değerli danışman hocam Prof. Dr. Hülya YAZICI'ya çok teşekkür ederim. Tez savunmasında değerli görüşlerini paylaşarak bu çalışmanın ortaya çıkmasına yardımcı olan saygıdeğer hocalarım Prof. Dr. Hasan BAĞCI ve Prof. Dr. Emine KOLAÇ'a teşekkür ederim. Hayatım boyunca sevgi ve hoşgörüsüyle hep yanımda olup beni destekleyen babam Ali KAZAN'a ve annem Nazlı KAZAN'a, bu çalışma boyunca manevi desteğiyle hep yanımda olan arkadaşım Feyza CELEP'e ve her anımda yanımda olan, emeğini hep hissettiğim Oğulcan DAĞHAN'a teşekkür ederim.

Muzaffer İzgü'nün Çocuk Romanlarına Yansıyan Sözvarlığı Üzerine Bir İnceleme

(Yüksek Lisans Tezi)

Kevser Ezgi KAZAN

ÖZ

Bu çalışma Muzaffer İzgü'nün çocuk romanlarında yer alan sözvarlığı öğelerini ve kullanım sıklıklarını incelemek için yapılmıştır. Bu amaçla yazarın çocuk edebiyatı alanında yazmış olduğu bütün romanları okunmuş ve kullanılan sözvarlığı öğeleri (atasözleri, deyimler, terimler, ilişki sözleri...), bu öğeleri ne sıklıkta kullandığı belirlenmiştir. Yazarın çocuk edebiyatı eserlerinden roman türünde olan 38 kitabı incelenmiştir. Kitaplar içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir. Verilerin çözümlenmesinde sıklık ve yüzde hesaplamaları yapılmıştır. Çalışmada “Türkçenin Sözvarlığı” ana kategori; “atasözleri”, “deyimler”, “ikilemeler”, “terimler”, “ilişki sözleri”, “kalıplaşmış sözler”, “çeviri sözcükler”, “yabancı sözcükler”, “bilmececeler”, “tekerlemeler”, “argo sözcükler” ve “Anadolu ağızları” ise alt kategoriler olarak belirlenmiştir. Yazarın tüm çocuk edebiyatı romanları sözvarlığı açısından taranarak, her bir kitaptaki sözvarlığı öğeleri girdikleri alt kategoriye göre abecesel olarak sıralanarak belirtilmiştir. Her kitap için sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin sıklık ve yüzdelerinin belirtildiği tablolar oluşturulmuştur. Bu bağlamda yazarın sık kullandığı sözvarlığı öğeleri göz önüne alınarak yorumlanmıştır. Bu çalışmada, yazarın romanlarında sözvarlığının çeşitli öğelerine yer verdiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu öğeler arasında en çok ikilemelerin yer tuttuğu ardından deyimlerin, ilişki sözlerinin, Anadolu ağızlarının, terimlerin, yabancı sözcüklerin ve tekerlemelerin geldiği belirlenmiştir. Yazarın tüm çocuk romanlarında sadece bir tane bilmeceye rastlanmış; argo sözcükler, kalıplaşmış sözler ve atasözlerini ise diğer sözvarlığı öğelerine göre daha az kullandığı belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk Edebiyatı, Çocuk Romanları, Dil, Edebiyat, Sözvarlığı, Türkçe Öğretimi

Sayfa Adedi: 518

Danışman: Prof. Dr. Hülya YAZICI

An Examination Over Be Reflected Vocabulary in The Muzaffer İzgü's Children Novels

(Master)

Kevser Ezgi KAZAN

ABSTRACT

The purpose of this study is to analyze the structure and the frequency of vocabulary items in Muzaffer İzgü's children literature novels works. For this purpose all children novels works of the writer were read, determined the vocabulary items used (proverbs, idioms, reduplications, terms, including expressions showing social relations among people...) and the frequency of this items. Among the other genres, thirty eight children novels of the writer were analyzed. The books were analyzed using the content analysis method. The frequency and the percentage calculations were made in analyzing the data. In this study "Turkish Vocabulary" is the main category; "proverbs", "idioms", "reduplications", "terms", "including expressions showing social relations among people", "fixed expressions", "anagrams", "foreign words", "riddles", "tongue twisters", "slang words" and "Anatolian dialects" are defined as sub-categories. By scanning the content in all the children literature novels of the author, vocabulary items in every book were stated by ranging alphabetically based on belong to their categories. The charts reflecting the frequency and the percentages of vocabulary items were made for each book. In this study it was concluded that the author includes various items that make up vocabulary in his novels. Among these items it was seen that reduplications have an extensive coverage and it was apponinted that idioms, including expressions showing social relations among people, Anatolian dialect, terms, foreign words and tongue twisters come next. In the author's all children novels, it was deduced that he used only one riddle; used slang words, fixed words and proverbs much less compared to other vocabulary items.

Key Words: Children's Literature, Children's Novels, Literature, Tongue, Turkish Teaching, Vocabulary

Pages: 518

Thesis Supervisor: Prof. Dr. Hülya YAZICI

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM	i
TEŞEKKÜR.....	ii
ÖZ	iii
ABSTRACT.....	iv
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR	xvi
TABLolar DİZİNİ	xviii
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
1.1. Problem Durumu.....	1
1.2. Problem Cümlesi.....	11
1.2.1. Alt Problemler.....	11
1.3. Araştırmanın Amacı	12
1.4. Araştırmanın Önemi.....	12
1.5. Sınırlılıklar	15
1.6. Tanımlar	15
1.7. Sayılılar (Varsayımlar).....	16
BÖLÜM II.....	17
KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR	17
2.1. Kuramsal Çerçeve	17
2.1.1. Sözvarlığının İçerdiği Dilsel Öğeler.	17
2.1.1.1. Temel Sözvarlığı.	17
2.1.1.2. Atasözleri.	18
2.1.1.3. Deyimler.....	20
2.1.1.4. İkilemeler.	22
2.1.1.5. Terimler.....	24
2.1.1.6. İlişki Sözleri.	25
2.1.1.7. Kalıplaşmış Sözler.	27
2.1.1.8. Çeviri Sözcükler.....	27
2.1.1.9. Yabancı Sözcükler.	27
2.1.1.10. Bilmeceleler.	28

2.1.1.11. Tekerlemeler.	30
2.1.1.12. Argo Sözcükler.....	32
2.1.1.13. Anadolu Ağızları.....	33
2.2. Sözvarlığı ile İlgili Araştırmalar	35
BÖLÜM III	40
YÖNTEM.....	40
3.1. Araştırmanın Modeli	40
3.2. Veri Kaynağı	40
3.3. Verilerin Toplanması	40
3.4. Verilerin Analizi.....	41
BÖLÜM IV	45
BULGULAR VE YORUM.....	45
4.1. Muzaffer İzgü'nün Çocuk Romanlarındaki Sözvarlığı Öğelerinin Genel Görünümü	45
4.2. “Kara Pamuk” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular	46
4.2.2. Deyimler.....	47
4.2.3. İkilemeler.	49
4.2.4. İlişki Sözleri.	56
4.2.4.1. Hayır Dualar.....	56
4.2.4.2. Beddualar.	57
4.2.4.3. Toplumsal Kültürel İlişkileri Yansıtan İlişki Sözleri.	57
4.1.3.3.1. Diğer Toplumsal İlişkilerde Kullanılanlar.	57
4.2.5. Yabancı Sözcükler.	57
4.2.5. Anadolu Ağızları.....	57
4.3. “Kızılderili Çocuklar” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular ..	61
4.3.1. Deyimler.....	61
4.3.2. İkilemeler.	61
4.3.3. Terimler.....	64
4.3.4. İlişki Sözleri.	64
4.3.4.1. Toplumsal Kültürel İlişkileri Yansıtan İlişki Sözleri.	64
4.3.4.1.1. Diğer Toplumsal İlişkilerde Kullanılanlar.	64
4.4. “Armutçu Ayı” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular	64
4.4.1. Deyimler.....	65

4.4.2. İkillemeler.	66
4.4.3. İlişki Sözleri.	68
4.4.3.1. Toplumsal Kültürel İlişkileri Yansıtan İlişki Sözleri.	68
4.4.3.1.1. Karşılama-Karşılanma, Vedalaşma.	68
4.4.3.1.2. Diğer Toplumsal İlişkilerde Kullanılanlar.	68
4.5. “Anneannemin Erikli Bahçesi” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin	
Bulgular.....	69
4.5.1. Deyimler.....	69
4.5.2. İkillemeler.	71
4.5.3. Terimler.....	80
4.5.4. İlişki Sözleri.	81
4.5.4.1. Hayır Dualar.....	81
4.5.4.2. Toplumsal Kültürel İlişkileri Yansıtan İlişki Sözleri.	81
4.5.4.2.1. Karşılama-Karşılanma, Vedalaşma.	81
4.5.4.2.2. Diğer Toplumsal İlişkilerde Kullanılanlar.	82
4.4.6. Yabancı Sözcükler.	82
4.4.7. Anadolu Ağızları.....	83
4.6. “Anneannem Cankurtaran” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin	
Bulgular.....	83
4.6.1. Deyimler.....	84
4.6.2. İkillemeler.	85
4.6.3. Terimler.....	94
4.6.4. İlişki Sözleri.	95
4.6.4.1. Hayır Dualar.....	95
4.6.4.2. Toplumsal Kültürel İlişkileri Yansıtan İlişki Sözleri.	95
4.6.4.2.1. Karşılama-Karşılanma, Vedalaşma.	95
4.6.4.2.2. Yeme-İçme	95
4.6.4.2.3. Diğer Toplumsal İlişkilerde Kullanılanlar.	95
4.6.6. Yabancı Sözcükler.	96
4.6.7. Tekerlemeler.	96
4.7. “Yaşasın Anneannespor” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular	
.....	96
4.7.1. Atasözleri.	97

4.7.2. Deyimler.....	97
4.7.3. İkilemeler.	99
4.7.4. Terimler.....	105
4.7.5. İlişki Sözleri.	106
4.7.5.1. Toplumsal Kültürel İlişkileri Yansıtan İlişki Sözleri.	106
4.7.5.1.1. Karşılama-Karşılanma, Vedalaşma.....	106
4.7.5.1.2. Yeme-İçme.....	106
4.7.5.1.3. Diğer Toplumsal İlişkilerde Kullanılanlar.	106
4.7.6. Yabancı Sözcükler.	107
4.7.7. Tekerlemeler.	107
4.7.8. Argo Sözcükler.....	107
4.8. “Bülbül Düdük” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular	108
4.8.1. Deyimler.....	108
4.8.2. İkilemeler	109
4.8.3. İlişki Sözleri.	119
4.8.3.1. Beddualar.	119
4.8.3.2. Toplumsal Kültürel İlişkileri Yansıtan İlişki Sözleri.....	119
4.8.3.2.1. Karşılama-Karşılanma, Vedalaşma.....	119
4.8.3.2.2. Diğer Toplumsal İlişkilerde Kullanılanlar.	119
4.8.4. Yabancı Sözcükler.	120
4.8.5. Tekerlemeler.	120
4.8.6. Anadolu Ağızları.....	121
4.9. “Can Dayım” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular.....	122
4.9.1. Deyimler.....	122
4.9.2. İkilemeler.	124
4.9.3. Terimler.....	135
4.9.4. İlişki Sözleri.	136
4.9.4.1. Toplumsal Kültürel İlişkileri Yansıtan İlişki Sözleri.....	136
4.9.4.1.1. Karşılama-Karşılanma, Vedalaşma.....	136
4.9.4.1.2. Yeme-İçme.....	137
4.9.4.1.3. Diğer Toplumsal İlişkilerde Kullanılanlar.	137
4.9.5. Yabancı Sözcükler.	137
4.9.6. Tekerlemeler.	138

4.9.7. Argo Sözcükler.....	138
4.10. “Ekmek Parası” Romanındaki Sözvarlığı Ögelerine İlişkin Bulgular	138
4.10.1. Deyimler.....	139
4.10.2. İkilemeler.	141
4.10.3. Terimler.....	153
4.10.4. İlişki Sözleri.	154
4.10.4.1. Hayır Dualar.....	154
4.9.4.2. Toplumsal Kültürel İlişkileri Yansıtan İlişki Sözleri.....	154
4.10.4.2.1. Karşılama-Karşılanma, Vedalaşma.....	154
4.10.4.2.2. Diğer Toplumsal İlişkilerde Kullanılanlar.	154
4.10.5. Yabancı Sözcükler.	154
4.10.6. Tekerlemeler.	155
4.10.7. Anadolu Ağızları.....	155
4.11. “Uçtu Uçtu Ali Uçtu” Romanındaki Sözvarlığı Ögelerine İlişkin Bulgular.....	155
4.11.1. Deyimler.....	156
4.11.2. İkilemeler.	157
4.11.3. Terimler.....	165
4.11.4. İlişki Sözleri.	165
4.11.4.1. Beddualar.	165
4.11.4.2. Toplumsal Kültürel İlişkileri Yansıtan İlişki Sözleri.....	166
4.11.4.2.1. Karşılama-Karşılanma, Vedalaşma.....	166
4.11.4.2.2. Yeme-İçme.....	166
4.11.4.2.3. Diğer Toplumsal İlişkilerde Kullanılanlar.	166
4.11.5. Yabancı Sözcükler.	167
4.11.6. Anadolu Ağızları.....	167
4.12. “Karlı Yollarda” Romanındaki Sözvarlığı Ögelerine İlişkin Bulgular	167
4.12.1. Deyimler.....	168
4.12.2. İkilemeler.	168
4.12.3. Terimler.....	175
4.12.4. İlişki Sözleri.	175
4.12.4.1. Toplumsal Kültürel İlişkileri Yansıtan İlişki Sözleri.....	175
4.12.4.1.1. Diğer Toplumsal İlişkilerde Kullanılanlar.	175
4.12.5. Yabancı Sözcükler.	176

4.12.6. Bilmeceleler.	176
4.12.7. Anadolu Ağızları.	176
4.13. “Uzay Dolmuşu Kalkıyor” Romanındaki Sözvarlığı Ögelerine İlişkin Bulgular.	177
4.13.1. Deyimler.	178
4.13.2. İkilemeler.	179
4.13.3. Terimler.	186
4.13.4. İlişki Sözleri.	186
4.13.4.1. Beddualar.	186
4.13.4.2. Toplumsal Kültürel İlişkileri Yansıtan İlişki Sözleri.	187
4.13.4.2.1. Diğer Toplumsal İlişkilerde Kullanılanlar.	187
4.13.5. Yabancı Sözcükler.	187
4.13.6. Argo Sözcükler.	187
4.13.7. Anadolu Ağızları.	188
4.14. “Korkak Kahraman” Romanındaki Sözvarlığı Ögelerine İlişkin Bulgular.	188
4.14.1. Deyimler.	189
4.14.2. İkilemeler.	190
4.14.3. Terimler.	196
4.14.4. İlişki Sözleri.	196
4.14.4.1. Toplumsal Kültürel İlişkileri Yansıtan İlişki Sözleri.	196
4.14.4.1.1. Karşılama-Karşılanma, Vedalaşma.	196
4.14.4.1.2. Diğer Toplumsal İlişkilerde Kullanılanlar.	196
4.14.5. Yabancı Sözcükler.	197
4.15. “Kabakçı Amca” Romanındaki Sözvarlığı Ögelerine İlişkin Bulgular.	197
4.15.1. Deyimler.	198
4.15.2. İkilemeler.	199
4.15.3. Terimler.	206
4.15.4. İlişki Sözleri.	207
4.15.4.1. Toplumsal Kültürel İlişkileri Yansıtan İlişki Sözleri.	207
4.15.4.1.1. Doğum-Ölüm.	207
4.15.4.1.2. Karşılama-Karşılanma, Vedalaşma.	207
4.15.4.1.3. Yeme-İçme.	208
4.15.4.1.4. Diğer Toplumsal İlişkilerde Kullanılanlar.	208

4.15.5. Yabancı Sözcükler.	208
4.15.6. Tekerlemeler.	209
4.16. “Çıngıraklı Çoban” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular... 209	
4.16.2. İkilemeler.	210
4.16.3. Terimler.....	218
4.16.4. İlişki Sözleri.	218
4.16.4.1. Toplumsal Kültürel İlişkileri Yansıtan İlişki Sözleri.....	218
4.16.4.1.1. Karşılama-Karşılanma, Vedalaşma.....	218
4.16.4.1.2. Diğer Toplumsal İlişkilerde Kullanılanlar.	219
4.16.5. Yabancı Sözcükler.	219
4.15.6. Anadolu Ağızları.....	219
4.17. “Pazar Kuşları” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular..... 219	
4.17.1. Deyimler.....	220
4.17.2. İkilemeler.	221
4.17.3. Terimler.....	226
4.17.4. İlişki Sözleri.	226
4.17.4.1. Toplumsal Kültürel İlişkileri Yansıtan İlişki Sözleri.....	226
4.17.4.1.1. Karşılama-Karşılanma, Vedalaşma.....	226
4.16.4.1.2. Diğer Toplumsal İlişkilerde Kullanılanlar.	226
4.17.5. Argo Sözcükler.....	226
4.17.6. Anadolu Ağızları.....	227
4.18. “Çizmeli Osman” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular 227	
4.18.1. Deyimler.....	228
4.18.2. İkilemeler.	228
4.18.3. Terimler.....	233
4.18.4. İlişki Sözleri.	234
4.18.4.1. Beddualar.	234
4.18.4.2. Toplumsal Kültürel İlişkileri Yansıtan İlişki Sözleri.....	234
4.18.4.2.1. Karşılama-Karşılanma, Vedalaşma.....	234
4.18.4.2.2. Diğer Toplumsal İlişkilerde Kullanılanlar.	234
4.18.5. Yabancı Sözcükler.	234
4.18.6. Argo Sözcükler.....	235
4.18.7. Anadolu Ağızları.....	235

4.19. “Kahraman Kuçu” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular....	235
4.19.1. Deyimler.....	236
4.19.2. İkilemeler.	237
4.19.3. Terimler.....	240
4.19.4. İlişki Sözleri.	240
4.19.4.1. Toplumsal Kültürel İlişkileri Yansıtan İlişki Sözleri.....	240
4.19.4.1.1. Diğer Toplumsal İlişkilerde Kullanılanlar.	240
4.20. “Küçük Arı Büyük Arı” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular	
.....	240
4.20.1. Deyimler.....	241
4.20.2. İkilemeler.	242
4.20.3. Terimler.....	247
4.20.4. İlişki Sözleri.	247
4.20.4.1. Toplumsal Kültürel İlişkileri Yansıtan İlişki Sözleri.....	247
4.20.4.1.1. Diğer Toplumsal İlişkilerde Kullanılanlar.	247
4.21. “Kuşadalı Metin Kaptan” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular	
.....	248
4.21.1. Deyimler.....	248
4.21.2. İkilemeler.	250
4.21.3. Terimler.....	256
4.21.4. İlişki Sözleri.	257
4.21.4.1. Beddualar.	257
4.21.4.2. Toplumsal Kültürel İlişkileri Yansıtan İlişki Sözleri.....	258
4.21.4.2.1. Karşılama-Karşılanma, Vedalaşma.....	258
4.21.4.2.2. Diğer Toplumsal İlişkilerde Kullanılanlar.	258
4.21.5. Kalıplaşmış Sözler.	258
4.21.6. Yabancı Sözcükler.	258
4.21.8. Anadolu Ağızları.....	258
4.22. “Uçan Eşek” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular	259
4.22.1. Deyimler.....	259
4.22.2. İkilemeler.	260
4.22.3. Terimler.....	263
4.22.4. İlişki Sözleri	264

4.22.4.1. Toplumsal Kültürel İlişkileri Yansıtan İlişki Sözleri.....	264
4.22.4.1.1. Karşılama-Karşılanma, Vedalaşma.....	264
4.22.4.1.2. Diğer Toplumsal İlişkilerde Kullanılanlar.	264
4.23. “Sarı Şapkalı Kardan Adam” Romanındaki Sözvarlığı Ögelerine İlişkin	
Bulgular.....	265
4.23.1. Deyimler.....	265
4.23.2. İkilemeler.	266
4.23.3. İlişki Sözleri.	268
4.23.3.1. Toplumsal Kültürel İlişkileri Yansıtan İlişki Sözleri.....	268
4.23.3.1.1. Diğer Toplumsal İlişkilerde Kullanılanlar.	268
4.23.4. Yabancı Sözcükler.	269
4.24. “Güldüren Uçurtma” Romanındaki Sözvarlığı Ögelerine İlişkin Bulgular	269
4.24.1. Deyimler.....	270
4.24.2. İkilemeler.	270
4.24.3. Terimler.....	276
4.24.4. İlişki Sözleri.	276
4.24.4.1. Toplumsal Kültürel İlişkileri Yansıtan İlişki Sözleri.....	276
4.24.4.1.1. Karşılama-Karşılanma, Vedalaşma.....	276
4.24.4.1.2. Diğer Toplumsal İlişkilerde Kullanılanlar.	276
4.24.45 Yabancı Sözcükler.	276
4.25. “Bisikletim Vız Vız” Romanındaki Sözvarlığı Ögelerine İlişkin Bulgular	277
4.25.1. Deyimler.....	277
4.25.2. İkilemeler.	278
4.25.3. Terimler.....	281
4.25.4. İlişki Sözleri.	281
4.25.4.1. Toplumsal Kültürel İlişkileri Yansıtan İlişki Sözleri.....	281
4.25.4.1.1. Karşılama-Karşılanma, Vedalaşma.....	281
4.25.4.1.2. Diğer Toplumsal İlişkilerde Kullanılanlar.	281
4.25.5. Yabancı Sözcükler.	281
4.26. “Yusufun Treni” Romanındaki Sözvarlığı Ögelerine İlişkin Bulgular.....	282
4.26.1. Deyimler.....	283
4.26.2. İkilemeler.	283
4.26.3. Terimler.....	286

4.26.4. İlişki Sözleri.	287
4.26.4.1. Toplumsal Kültürel İlişkileri Yansıtan İlişki Sözleri.	287
4.26.4.1.1. Karşılama-Karşılanma, Vedalaşma.	287
4.26.4.1.2. Diğer Toplumsal İlişkilerde Kullanılanlar.	287
4.26.5. Yabancı Sözcükler.	287
4.27. “Konuşan Balon” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular	288
4.27.1. Deyimler.	289
4.27.2. İkilemeler.	289
4.27.3. İlişki Sözleri.	291
4.27.3.1. Toplumsal Kültürel İlişkileri Yansıtan İlişki Sözleri.	291
4.27.3.1.1. Karşılama-Karşılanma, Vedalaşma.	291
4.27.3.1.2. Diğer Toplumsal İlişkilerde Kullanılanlar.	291
4.27.4. Yabancı Sözcükler.	292
4.28. “Kuklacı Çocuklar” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular..	292
4.28.1. Deyimler.	293
4.28.2. İkilemeler.	293
4.28.3. İlişki Sözleri.	296
4.28.3.1. Toplumsal Kültürel İlişkileri Yansıtan İlişki Sözleri.	296
4.28.3.1.1. Yeme-İçme.	296
4.28.3.1.2. Diğer Toplumsal İlişkilerde Kullanılanlar.	296
4.28.4. Yabancı Sözcükler.	296
4.28.5. Tekerlemeler.	296
4.29. “Eşeğin Türküsü” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular	296
4.29.1. Deyimler.	297
4.29.2. İkilemeler.	298
4.29.3. Terimler.	301
4.29.4. İlişki Sözleri.	301
4.29.4.1. Toplumsal Kültürel İlişkileri Yansıtan İlişki Sözleri.	301
4.29.4.1.1. Karşılama-Karşılanma, Vedalaşma.	301
4.29.4.1.2. Diğer Toplumsal İlişkilerde Kullanılanlar.	301
4.29.5. Yabancı Sözcükler.	302
4.29.6. Tekerlemeler.	302
4.29.7. Anadolu Ağızları.	302

4.30. “Ökkeş Lunaparkta” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular.	302
4.30.1. Deyimler.....	303
4.30.2. İkilemeler.	305
4.30.3. Terimler.....	313
4.30.4. İlişki Sözleri.	313
4.30.4.1. Toplumsal Kültürel İlişkileri Yansıtan İlişki Sözleri.	313
4.30.4.1.1. Karşılama-Karşılanma, Vedalaşma.....	313
4.30.4.1.2. Diğer Toplumsal İlişkilerde Kullanılanlar.	314
4.30.5. Kalıplaşmış Sözler.	314
4.30.6. Yabancı Sözcükler.	315
4.30.7. Tekerlemeler.	315
4.30.8. Argo Sözcükler.....	315
4.30.9. Anadolu Ağızları.....	315
4.31. “Ökkeş Kurt Avında” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular	322
4.31.1. Deyimler.....	323
4.31.2. İkilemeler.	325
4.31.3. Terimler.....	332
4.31.4. İlişki Sözleri.	332
4.31.4.1. Beddualar.	332
4.31.4.2. Toplumsal Kültürel İlişkileri Yansıtan İlişki Sözleri.	332
4.31.4.2.1. Karşılama-Karşılanma, Vedalaşma.....	332
4.31.4.2.2. Diğer Toplumsal İlişkilerde Kullanılanlar.	332
4.31.5. Yabancı Sözcükler.	333
4.31.6. Tekerlemeler.	334
4.31.7. Argo Sözcükler.....	334
4.31.8. Anadolu Ağızları.....	334
4.32. “Ökkeş Balık Avında” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular	
.....	338
4.32.1 Deyimler.....	338
4.32.2. İkilemeler.	340
4.32.3. Terimler.....	349
4.32.4. İlişki Sözleri.	350
4.32.4.1. Hayır Dualar.....	350

4.32.4.2. Beddualar.	350
4.32.4.3. Toplumsal Kültürel İlişkileri Yansıtan İlişki Sözleri.	350
4.32.4.3.1. Karşılama-Karşılanma, Vedalaşma.	350
4.32.4.3.2. Diğer Toplumsal İlişkilerde Kullanılanlar.	351
4.32.5. Yabancı Sözcükler.	352
4.32.6. Tekerlemeler.	352
4.32.8. Anadolu Ağızları.	352
4.33. “Ökkeş Kapıcı” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular	354
4.33.1. Deyimler.	355
4.33.2. İkilemeler.	358
4.33.3. Terimler.	367
4.33.4. İlişki Sözleri.	367
4.33.4.1. Toplumsal Kültürel İlişkileri Yansıtan İlişki Sözleri.	367
4.33.4.1.1. Doğum-Ölüm.	367
4.33.4.1.2. Karşılama-Karşılanma, Vedalaşma.	368
4.33.4.1.3. Diğer Toplumsal İlişkilerde Kullanılanlar.	368
4.33.5. Yabancı Sözcükler.	369
4.33.6. Tekerlemeler.	371
4.33.7. Argo Sözcükler.	371
4.33.8. Anadolu Ağızları.	371
4.34. “Ökkeş İşportacı” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular	373
4.34.1. Deyimler.	374
4.34.2. İkilemeler.	376
4.34.3. Terimler.	385
4.34.4. İlişki Sözleri.	386
4.34.4.1. Toplumsal Kültürel İlişkileri Yansıtan İlişki Sözleri.	386
4.34.4.1.1. Karşılama-Karşılanma, Vedalaşma.	386
4.34.4.1.2. Diğer Toplumsal İlişkilerde Kullanılanlar.	386
4.34.5. Kalıplaşmış Sözler.	387
4.34.6. Yabancı Sözcükler.	387
4.34.7. Tekerlemeler.	388
4.34.8. Anadolu Ağızları.	388
4.35. “Ökkeş Bahçıvan” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular	390

4.35.1. Atasözleri.	391
4.35.2. Deyimler.....	391
4.35.3. İkilemeler.	395
4.35.4. Terimler.....	405
4.35.5. İlişki Sözleri.	406
4.35.5.1. Toplumsal Kültürel İlişkileri Yansıtan İlişki Sözleri.	406
4.35.5.1.1. Karşılama-Karşılanma-Vedalaşma.	406
4.35.5.1.2. Diğer Toplumsal İlişkilerde Kullanılanlar.	407
4.35.6. Yabancı Sözcükler.	408
4.35.7. Argo Sözcükler.....	409
4.35.8. Anadolu Ağızları.	409
4.36. “Ökkeş Otoparkta” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular ...	410
4.36.1. Deyimler.....	410
4.36.2. İkilemeler.	414
4.36.3. Terimler.....	421
4.36.4. İlişki Sözleri.	422
4.36.3.1. Toplumsal Kültürel İlişkileri Yansıtan İlişki Sözleri.	422
4.36.3.1.1. Karşılama-Karşılanma, Vedalaşma.	422
4.36.3.1.2. Yeme-İçme.	423
4.36.3.1.3. Diğer Toplumsal İlişkilerde Kullanılanlar.	423
4.36.5. Kalıplaşmış Sözler.	425
4.36.6. Yabancı Sözcükler.	425
4.36.7. Tekerlemeler.	426
4.36.8. Anadolu Ağızları.	426
4.37. “Ökkeş Maçta” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular	428
4.37.1. Deyimler.....	429
4.37.2. İkilemeler.	431
4.37.3. Terimler.....	437
4.37.4. İlişki Sözleri.	439
4.37.3.1. Hayır Dualar.....	439
4.37.3.2. Beddualar.	439
4.37.3.3. Toplumsal Kültürel İlişkileri Yansıtan İlişki Sözleri.	439
4.37.3.3.1. Karşılama-Karşılanma, Vedalaşma.....	439

4.37.3.3.2. Diğer Toplumsal İlişkilerde Kullanılanlar.	440
4.37.5. Kalıplaşmış Sözcükler.	441
4.37.6. Yabancı Sözcükler.	441
4.37.7. Tekerlemeler.	443
4.37.8. Argo Sözcükler.....	443
4.37.9. Anadolu Ağızları.....	443
4.38. “Ökkeş Dolmuşçu” Romanındaki Sözvarlığı Ögelerine İlişkin Bulgular...	444
4.38.1. Deyimler.....	445
4.38.2. İkilemeler.	448
4.38.3. Terimler.....	454
4.38.4. İlişki Sözcükleri.	456
4.38.3.1. Toplumsal Kültürel İlişkileri Yansıtan İlişki Sözcükleri.	456
4.38.3.1.1. Karşılama-Karşılanma, Vedalaşma.....	456
4.38.3.1.2. Diğer Toplumsal İlişkilerde Kullanılanlar.	456
4.38.5. Yabancı Sözcükler.	457
4.38.6. Tekerlemeler.	458
4.38.7. Anadolu Ağızları.....	458
4.39. “Ökkeş Denizde” Romanındaki Sözvarlığı Ögelerine İlişkin Bulgular.....	459
4.39.1. Deyimler.....	460
4.39.2. İkilemeler.	462
4.39.3. Terimler.....	466
4.39.4. İlişki Sözcükleri.	467
4.39.3.1. Toplumsal Kültürel İlişkileri Yansıtan İlişki Sözcükleri.	467
4.39.3.1.1. Karşılama-Karşılanma, Vedalaşma.....	467
4.39.3.1.2. Yeme-İçme.....	468
4.39.3.1.3. Diğer Toplumsal İlişkilerde Kullanılanlar.	468
4.39.5. Yabancı Sözcükler.	468
4.39.6. Tekerlemeler.	469
4.39.7. Argo Sözcükler.....	469
4.39.8. Anadolu Ağızları.....	469
BÖLÜM V	471
SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER.....	471
5.1. Sonuç ve Tartışma.....	471

5.2. Öneriler	478
KAYNAKLAR	479
EKLER.....	486
EK 1.....	487

KISALTMALAR

- AA:** Armutçu Ayı
- AC:** Anneannem Cankurtaran
- AEB:** Anneannemin Erikli Bahçesi
- BD:** Bülbül Düdük
- BVV:** Bisikletim Vız Vız
- CD:** Can Dayım
- ÇÇ:** Çıngıraklı Çoban
- ÇO:** Çizmeli Osman
- EP:** Ekmek Parası
- ET:** Eşegin Türküsü
- GU:** Güldüren Uçurtma
- KA:** Kabakçı Amca
- KABA:** Küçük Arı Büyük Arı
- KB:** Konuşan Balon
- KÇ:** Kızılderili Çocuklar
- KÇ2:** Kuklacı Çocuklar
- KK:** Kahraman Kuçu
- KK2:** Korkak Kahraman
- KMK:** Kuşadalı Metin Kaptan
- KP:** Kara Pamuk
- KY:** Karlı Yollarda
- ÖB:** Ökkeş Bahçıvan
- ÖBA:** Ökkeş Balık Avında
- ÖD:** Ökkeş Dolmuşçu
- ÖD2:** Ökkeş Denizde

Öİ: Ökkeş İşportacı

ÖK: Ökkeş Kapıcı

ÖKA: Ökkeş Kurt Avında

ÖL: Ökkeş Lunaparkta

ÖM: Ökkeş Maçta

ÖO: Ökkeş Otoparkta

PK: Pazar Kuşları

SSKA: Sarı Şapkalı Kardan Adam

UDK: Uzay Dolmuşu Kalkıyor

UE: Uçan Eşek

UUAU: Uçtu Uçtu Ali Uçtu

YA: Yaşasın Anneannespor

YT: Yusufun Treni

TABLolar DİZİNİ

<u>Tablolar</u>		<u>Sayfa</u>
Tablo 1	Muzaffer İzgü'nün Çocuk Romanlarında Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Dağılımı.....	45
Tablo 2	“Kara Pamuk” Adlı Romanda Kullanılan Sözvarlığını Oluşturan Dilsel Öğelerin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması.....	46
Tablo 3	“Kızılderili Çocuklar” Adlı Romanda Kullanılan Sözvarlığını Oluşturan Dilsel Öğelerin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması.....	61
Tablo 4	“Armutçu Ayı” Adlı Romanda Kullanılan Sözvarlığını Oluşturan Dilsel Öğelerin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması.....	65
Tablo 5	“Anneannemin Erikli Bahçesi” Adlı Romanda Kullanılan Sözvarlığını Oluşturan Dilsel Öğelerin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması.....	69
Tablo 6	“Anneannem Cankurtaran” Adlı Romanda Kullanılan Sözvarlığını Oluşturan Dilsel Öğelerin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması.....	83
Tablo 7	“Yaşasın Anneannespor” Adlı Romanda Kullanılan Sözvarlığını Oluşturan Dilsel Öğelerin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması.....	96
Tablo 8	“Bülbül Düdük” Adlı Romanda Kullanılan Sözvarlığını Oluşturan Dilsel Öğelerin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması.....	108
Tablo 9	“Can Dayım” Adlı Romanda Kullanılan Sözvarlığını Oluşturan Dilsel Öğelerin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması.....	122
Tablo 10	“Ekmek Parası” Adlı Romanda Kullanılan Sözvarlığını Oluşturan Dilsel Öğelerin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması.....	139

Tablo 11	“Uçtu Uçtu Ali Uçtu” Adlı Romanda Kullanılan Sözvarlığını Oluşturan Dilsel Öğelerin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması.....	155
Tablo 12	“Karlı Yollarda” Adlı Romanda Kullanılan Sözvarlığını Oluşturan Dilsel Öğelerin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması.....	167
Tablo 13	“Uzay Dolmuşu Kalkıyor” Adlı Romanda Kullanılan Sözvarlığını Oluşturan Dilsel Öğelerin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması.....	177
Tablo 14	“Korkak Kahraman” Adlı Romanda Kullanılan Sözvarlığını Oluşturan Dilsel Öğelerin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması.....	188
Tablo 15	“Kabakçı Amca” Adlı Romanda Kullanılan Sözvarlığını Oluşturan Dilsel Öğelerin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması.....	197
Tablo 16	“Çıngıraklı Çoban” Adlı Romanda Kullanılan Sözvarlığını Oluşturan Dilsel Öğelerin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması.....	209
Tablo 17	“Pazar Kuşları” Adlı Romanda Kullanılan Sözvarlığını Oluşturan Dilsel Öğelerin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması.....	220
Tablo 18	“Çizmeli Osman” Adlı Romanda Kullanılan Sözvarlığını Oluşturan Dilsel Öğelerin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması.....	227
Tablo 19	“Kahraman Kuçu” Adlı Romanda Kullanılan Sözvarlığını Oluşturan Dilsel Öğelerin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması.....	235
Tablo 20	“Küçük Arı Büyük Arı” Adlı Romanda Kullanılan Sözvarlığını Oluşturan Dilsel Öğelerin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması.....	241
Tablo 21	“Kuşadalı Metin Kaptan” Adlı Romanda Kullanılan Sözvarlığını Oluşturan Dilsel Öğelerin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması.....	248
Tablo 22	“Uçan Eşek” Adlı Romanda Kullanılan Sözvarlığını Oluşturan Dilsel Öğelerin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması.....	259

Tablo 23	“Sarı Şapkalı Kardan Adam” Adlı Romanda Kullanılan Sözvarlığını Oluşturan Dilsel Öğelerin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması.....	265
Tablo 24	“Güldüren Uçurtma” Adlı Romanda Kullanılan Sözvarlığını Oluşturan Dilsel Öğelerin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması.....	269
Tablo 25	“Bisikletim Vız Vız” Adlı Romanda Kullanılan Sözvarlığını Oluşturan Dilsel Öğelerin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması.....	277
Tablo 26	“Yusufun Treni” Adlı Romanda Kullanılan Sözvarlığını Oluşturan Dilsel Öğelerin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması.....	282
Tablo 27	“Konuşan Balon” Adlı Romanda Kullanılan Sözvarlığını Oluşturan Dilsel Öğelerin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması.....	288
Tablo 28	“Kuklacı Çocuklar” Adlı Romanda Kullanılan Sözvarlığını Oluşturan Dilsel Öğelerin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması.....	292
Tablo 29	“Eşeğin Türküsü” Adlı Romanda Kullanılan Sözvarlığını Oluşturan Dilsel Öğelerin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması.....	297
Tablo 30	“Ökkeş Lunaparkta” Adlı Romanda Kullanılan Sözvarlığını Oluşturan Dilsel Öğelerin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması.....	303
Tablo 31	“Ökkeş Kurt Avında” Adlı Romanda Kullanılan Sözvarlığını Oluşturan Dilsel Öğelerin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması.....	323
Tablo 32	“Ökkeş Balık Avında” Adlı Romanda Kullanılan Sözvarlığını Oluşturan Dilsel Öğelerin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması.....	338
Tablo 33	“Ökkeş Kapıcı” Adlı Romanda Kullanılan Sözvarlığını Oluşturan Dilsel Öğelerin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması.....	354
Tablo 34	“Ökkeş İşportacı” Adlı Romanda Kullanılan Sözvarlığını Oluşturan Dilsel Öğelerin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması.....	373

Tablo 35	“Ökkeş Bahçıvan” Adlı Romanda Kullanılan Sözvarlığını Oluşturan Dilsel Öğelerin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması.....	390
Tablo 36	“Ökkeş Otoparkta” Adlı Romanda Kullanılan Sözvarlığını Oluşturan Dilsel Öğelerin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması.....	410
Tablo 37	“Ökkeş Maçta” Adlı Romanda Kullanılan Sözvarlığını Oluşturan Dilsel Öğelerin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması.....	428
Tablo 38	“Ökkeş Dolmuşçu” Adlı Romanda Kullanılan Sözvarlığını Oluşturan Dilsel Öğelerin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması.....	444
Tablo 39	“Ökkeş Denizde” Adlı Romanda Kullanılan Sözvarlığını Oluşturan Dilsel Öğelerin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması.....	460

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın temelini oluşturan problem durumu, problem cümlesi, alt problemler ile araştırmanın amacı, önemi ve sınırlılıklarına yer verilmiştir.

1.1. Problem Durumu

Araştırmanın bu bölümünde “dil”, “anadili”, “sözcük”, “edebiyat” ve “çocuk edebiyatı” kavramlarının üzerinde durulmuştur.

Dil gerek insan, gerek toplum, gerekse insan ve toplumdan ayrı düşünülemeyecek olan bilim, sanat, teknik gibi bütün alanlarla ilgisi bulunan aynı zamanda onları oluşturan bir kurumdur (Aksan, 2007a, s. 11). Kavcar, Oğuzkan, ve Aksoy (2011)’ a göre dil, bireyler arasında anlaşmayı sağlayan doğal bir araç, gizli bir anlaşma dizgesidir. Bu anlaşmayı her millet, her topluluk ayrı bir şekilde yapmıştır. Mesela aynı varlığa İngilizler water derken Türkler su demiştir.

Dil, insanlar ve nesiller arasında en önemli iletişim ve aktarım aracı olarak toplumların varlık sebeplerinden biri olmuştur. Dil ile dünyayı algılar, düşüncelerimizi şekillendiririz. Dil bununla sınırlı kalmayıp aynı zamanda gerçekliği de şekillendirir. Ortaya çıkan gerçeklik toplumsal bir algı oluşturur ve toplumun bütün bireylerine aktarılır. Dolayısıyla dil çalışmalarında toplumun, toplumsal çalışmalarda da dilin göz ardı edilemeyeceği gerçeği ortaya çıkar. Çünkü insan olmadan dilin, dil olmadan da toplumun var olması mümkün değildir (Sevim, 2017, s. 10).

Toplum ve dil birbiriyle ilişkili sözcükler olduğu için toplumun yaşantısıyla doğrudan alakalı olan kültür kavramına değinilmesi gerekmektedir. Dil ve kültür kavramları birbirinden ayrı düşünülemez. O derece iç içe iki unsurdur ki adeta birbirini tamamlayan bir bütündür. Dil kültürün taşıyıcısı; kültür de dilin niteliklerini göstermesine zemin olan önemli bir uygulama sahasıdır. Dil, toplumun algı, ilgi ve

kültürel değerleri üzerinden somut ürünler aracılığı ile vücut bulur. Konuşmalara konu olan her şey kültürün dil aracılığı ile sosyal hayata yansımadır (Göçer, 2012).

Yaşamın her alanında düşünceleri, duyguları, tutumları, inançları, değer yargılarını anlama ve anlatmada; yaşanan olayları ve kültür birikimini aktarmada araç olarak dil kullanılmaktadır. Bir toplumun birçok özelliği; yaşayış, gelenekleri, inançları, dünya görüşü, bilim ve sanata katkıları o toplumun kullandığı dile (diline) yansır. Kuşaktan kuşağa aktarılacak bugüne gelen dil bir toplumu oluşturan bireylerin tarihine, ülkesine, milletine daha derin bağlarla bağlanmasını sağlayarak bireyleri dilin geleceğe aktarılması yönünde önemli bir nokta haline getirir. Birey doğduğu andan itibaren yaşadığı toplumun bilgisi, davranışları, inançları, geçmişten beri süregelen öğretileri ve kalıplarıyla çevrelenir. Bu cümlelere bakıldığında karşımıza anadili sözcüğü çıkmaktadır. Anadili, başlangıçta anneden ve yakın aile çevresinden, daha sonra da ilişki kurulan çevrelerden öğrenilen, bireylerin toplumla en güçlü bağlarını oluşturan, insanın bilinçaltına inen dildir (Aksan, 2007a, s. 81). İnsanın ilk öğrendiği dil anadilidir. Kişilerin, duygu ve düşüncelerini başkalarına en güzel biçimde aktardığı dil, temel dil olması bakımından anadilidir (Özbay, 2008, s. 3).

Bu noktada ana dil ve anadili ayrımını yapmamız gerekmektedir. Ana dil Vardar (2007, s. 20)'a göre “Bir veya birden çok dilin kaynaklandığı dildir. Örneğin Latince gibi.” Topaloğlu (1989, s. 24) “ana dil” için: “Akraba oldukları kabul edilen dillerin kaynağını oluşturan dil. Latince Romen dillerine göre bir ana dildir.” demektedir. Verilen tanımlardan anlaşılacağı üzere Latince, Türkçe gibi kendisinden ona bağlı diller oluşan dile anadil denmektedir. İngilizce, Fransızca gibi dillerin kökeni Latince'dir bu yüzden Latince anadildir. Türkiye Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi, Kırgızistan Türkçesi gibi diller Türkçeden türediği için Türkçe bir ana dildir.

Genelde anadili için bebeklikten itibaren annemizden öğrendiğimiz dildir denilse de Özdemir (1983, s. 19-20) şunu belirtir; “Kimi sözlükler ve dilbilimciler anadilini sadece anneye değil, çevreye de yaslandırır.” Demircan (1990, s. 14) “anadili” kavramı için, insanın çevresiyle olan ilişkilerinde algıladığı iletişim verilerini işleyerek, yaşamının ilk birkaç yılı içinde edindiği dil, birinci dildir demektedir. Koç (1992, s. 81) ise anadilini, önce anneden ve yakın çevreden, sonra daha geniş çevreden ve ulusal olanaklardan yararlanarak öğrenilen dil olarak görmektedir. Kısaca anadili, insanın doğduğu andan itibaren etkileşim içinde olduğu çevreden öğrendiği dildir.

Bireylerin başkalarıyla sağlıklı iletişim kurabilmeleri, eğitim sürecinde her türlü öğrenmeyi gerçekleştirebilmeleri şüphesiz anadilini etkili kullanmalarına bağlıdır. Anadilinin doğru ve etkili, bir biçimde kullanılması ancak, işlevsel bir dil öğretimi ile mümkün olacaktır. Anadili dersi tüm derslerin temelidir. Yani bütün derslerin mihenk taşı kabul edilen anadili dersinin öğretimi konusu, üzerinde düşünülmesi gereken en temel konudur. Bu ders, bir araç ders olarak okulda öğretimin temelini oluşturur (Demirel, 2003, s. 26). Bu çerçevede, dil öğretiminin işlevselliği doğrultusunda yeni ve çağdaş yaklaşımlar üzerine pek çok kişi kafa yormuş ve bunun neticesinde pek çok çalışma ortaya çıkmıştır (Özbay, 2008, s. 3). İçinde yetiştiği çevrenin dil ortamında bireyin anadilini iyi kullanması beklenir. Eğitim-öğretimin her evresinde yer verilen anadili eğitimi bireyin anadilini anlama ve anlatmada üst seviyelere ulaşması içindir. Anadilini iyi öğrenen, doğru kullanabilen, düşüncelerini uygun bir dille yazılı ve sözlü olarak aktarabilen bireyler anadilini etkili bir öğrenim aracı olarak kullanabilir (Sever, Kaya ve Aslan, 2017). Bireyin anadili kullanımında bu üst seviyeye ulaşabilmesi, onu etkili bir öğrenim aracı olarak kullanabilmesi için sadece eğitim-öğretim yeterli olmamakta aynı zamanda bireylerin okur olarak yetiştirilmesi gerekmektedir.

Toplumu oluşturan bireylerin sağlıklı iletişim kurabilmesi, kendilerini geliştirebilmeleri için dışardan onlara öğretilen bilgilerin yanı sıra düşünmeleri de gerekmektedir. Anadili eğitimlerinin işe yarayabilmesi sadece aktarımla sınırlı değildir ek olarak bireylerin düşünme ve dili kullanabilme kabiliyetiyle de ilişkilidir. Dilin gelişimi, edebiyat ürünlerinin ortaya çıkışı, bireylerin okur olabilmesi aslında hep dil ve düşünceyle alakalıdır.

Dil düşünmenin aracıdır. Dil ve düşünce etle tırnak gibi birbirinden ayrılmaz olarak bilinse de en eski çağlardan beri dil ve düşünce ilişkisi tartışmalara, kuramlara konu olmuştur. Dil ve düşünceyle ilgili temelde iki farklı görüş vardır. Birincisi Davidson(1968) ‘un savunduğu kabaca “dil olmazsa düşünce de olmaz, dil yoksa düşünce anlamlandırılmaz” şeklinde kabul gören Davidson - Harman görüşüdür. İkincisi ise düşünce ve dil birbirinden bağımsızdır. Düşünmek için bir araca gerek yoktur düşünme eyleminin gerçekleşmesi için dile ihtiyaç yoktur dil olmadan da düşünme eylemi gerçekleştirilebilir. Bu görüşe göre dil sadece düşüncenin aktarılması ve anlatılması için bir araç olarak görev yapar (Gül ve Soysal, 2009).

İnsan düşünür fakat bu düşüncelerini paylaşmazsa o düşünceler bilinçaltında düşünceler yığını oluşturur. Dille somutlaşmayan düşünceler unutulmaya mahkûmdur. Düşünceler dil aracılığıyla diğer insanlarla paylaşılır. Bu noktada bireyler düşündüğü ve bunu çevresiyle paylaştığı için insanlık en eski çağlardan bugünkü medeniyete ulaşabildi demek yanlış olmaz.

Dil toplum içi ve toplumlar arası iletişimin ve ilişkilerin en önemli ön koşuludur. Dil savaş başlatmaktan gönül almaya, ticaret yapmaktan sanatsal etkileşime kadar çok farklı amaçlarla kullanılan bir varlıktır. Bu yüzden dili tek bir tanıma sığdırmak zordur ve çok yönlü fazlaca tanımı yapılmıştır.

Dil ve dili oluşturan sözcüklerin farkını ilk olarak F. De Saussure ortaya koymuştur. Geçmişten beri dil bilgisi dilbilim olarak kabul görmekte, bir dili ses, şekil ve cümle yapıları ile dilin çeşitli öğeleri arasındaki anlam ilişkisini ortaya koyan dil bilgisiyle; dilin niteliklerini ve dil olaylarını inceleyen, dillerin doğuşlarını, gelişmelerini, yayılışlarını ve aralarındaki ilişkiyi inceleyen dilbilimin aynı anlama geldiği düşünülmekteydi (Korkmaz, 2019, s. 113). Saussure genel dilbilim derslerinde dilbilimin, dilbilgisini dilbilim olarak kabul eden bu görüşten ayrılması gerektiğini savunmuştur.

Saussure bu ayrımı yaparak sözvarlığı teriminin önünü açmıştır çünkü dili oluşturan sözcükler bir dilin sözvarlığını ortaya koymaktadır (Kıran ve E. Kıran, 2016). Günlük hayatımızda kullandığımız temel sözcüklerden terimlere, atasözlerinden bilmecelelere, argodan deyme kadar geniş bir alanı kapsayan sözvarlığı sadece atasözleri, deyimler ve kalıplaşmış sözlerle ifade edilemez. Bir dilin sözvarlığı denilince yalnızca atasözlerini anlamak ya da sadece bir sözvarlığı ögesini temele almak sözvarlığının anlamını kısırlaştırmaktır.

Bir dilin sözvarlığı demek, o dili oluşturan temel yapıtaşları sözcüklere ek olarak o toplumun kültürünü, yaşayışını, dünya görüşünü yansıtan sözcük ve sözcük grupları demektir. Bir dilin sözvarlığını oluşturan her öğe o dili kullanan toplumun hayat felsefesinden bir parçayı önümüze sunar. Bir dilin sözvarlığı denince yalnızca, o dilin sözcüklerini değil, deyimlerin, kalıp sözlerin, kalıplaşmış sözlerin, atasözlerinin, terimlerin ve çeşitli anlatım kalıplarının oluşturduğu bütünü anlıyoruz (Aksan, 2018, s. 15). Sözvarlığı bir dilin servetidir. Yüzyıllar içinde dilin kendini işleye işleye kazandığı zenginlik, çeşitli özellikteki sözlüklere ve örneklendirilmiş kaynaklara

aktarılmadıkça, yaşayan nesiller ve sonradan gelecekler dillerinin inceliklerini tanıyamazlar, sadece kendi dönemlerinin sınırlı anlatım imkânlarıyla yetinmek zorunda kalırlar (Ergüzel, 2007, s. 118).

Aksan ve Ergüzel için sözvarlığı bu anlamı taşıırken Türk Dil Kurumu'nun sözlüğüne bakıldığında (TDK, 2011, s. 2158) sözvarlığı, bir dildeki sözlerin bütünü, söz hazinesi, sözcük hazinesi, kelime hazinesi, kelime kadrosu ve vokabüler şeklinde tanımlanır. Ancak sözvarlığını bu kavramlardan hiçbirinin tam olarak karşılamadığını ifade eden Baş (2010) şunu belirtir: ‘‘Bu kavramların hiçbirinin de tam olarak sözvarlığının karşılığı olduğu söylenemez. Çünkü sözvarlığı tüm bu kavramların bir üst boyutudur. Başka bir deyişle tüm bu kavramlar, sözvarlığının bir alt unsurudur.’’ Göçer (2012) ise bu kavramların aynı anlamı çağrıştırdığının düşünüldüğünü fakat kullanım alanları arasında farklılıkların olduğunu belirtmektedir.

Yaman (2016), Türkçenin sözvarlığının kapsamına dair şunları kaydeder: ‘‘Bir dilin zenginlik veya fakirliği söz konusu olduğunda, akla ilk olarak o dilin sözvarlığı gelmektedir. Bu açıdan Türkiye Türkçesine bakıldığında, TDK'nin Türkçe Sözlük'ünde bugün için 120.000'den fazla madde başı kelimenin var olduğu görülmektedir (Türkçe Sözlük, 2011). Bu sayı, Türkçenin tarihsel sözvarlığını ifade etmekten çok uzaktır. Çünkü, günümüzde Anadolu'da halk ağzında kullanılan veya Türkçenin eski dönemlerine ait eserlerde kalmış ve bir kısmı artık kullanımdan düşmüş yüz binlerce kelime vardır. Bunun yanı sıra, bugün dünyanın çeşitli bölgelerinde Türkçe konuşan yaklaşık 250 milyon civarında bir Türk nüfusunun sözvarlığı da dikkate alındığında kelime sayısının tahminî olarak 1 milyonun üzerine çıkabileceği söylenebilir.’’

Bir dilin sözvarlığı o dili kullanan toplumun maddi ve manevi kültürünü, yaşayış tarzını, dünya görüşünü, cinsiyetlere bakış açısını, mizah anlayışını yansıtır. Bir toplumun yaşam biçimiyle birlikte dinsel inançları, hangi uluslarla ne ölçüde ilişki kurmuş olduğu, nelere değer verdiği, hatta nükteye olan eğilimi hep sözvarlığının incelenmesiyle ortaya çıkar (Aksan, 2018, s. 15). Bir dilin sözvarlığına ne ölçüde hâkim olunursa o dili kullanan toplum da o ölçüde tanınmış olur. Tropikal iklimde yaşayan insanlar penguenleri bilemeyebilir, kutuplarda yaşayan Eskimolar ise ejder meyvesini bilemeyebilir. Tropikal iklimde yaşayan insanlar yağmuru yağış biçimine göre farklı farklı isimlendirirken Eskimolar karı yağış biçimine göre isimlendirir. Bu

örnekten de anlaşılmaktadır ki toplumun yaşadığı çevre o toplumun dilini ve sözvarlığını etkilemektedir.

Sözvarlığı araştırmalarının genellikle eleştirilen noktası ortak bir araştırma yöntemi belirlenmemesidir. Baş (2011) bu durumu şöyle açıklar: “Sözvarlığı araştırmaları üzerine herkes tarafından kabul gören ortak bir yöntem, bugüne dek belirlenememiştir. Farklı amaçlarla yapılan çalışmalar, araştırmacıların birbirlerinden habersiz ve bağımsız hareket etmesi, yabancı ülkelerdeki çalışmalara olan bağımlılık, ekip çalışmalarındaki sınırlılıklar, disiplinler arası ilişkilendirmedeki eksiklikler, sözvarlığı unsurlarının benimsenmesindeki ölçütler, hedef kitlenin belirlenmesi vb. faktörler bu durumun en önemli etkenleridir.” Bu eleştiriye ek olarak sözvarlığının içinde barındırdığı öğeler için her araştırmacı farklı bir sınıflama kullanmaktadır. Örneğin Gökdayı (2008)’ya göre bir dilin sözvarlığı, çeşitli öğelerden oluşur. Bu öğelerin bir kısmı, konuşan kişinin her kullanımda özgürce seçebildiği, bağımlı ve bağımsız kullanılabilen, sözlüklerde madde başı olan sözcüklerdir (elma, uzay, cam, söz, ile, gibi, koş(mak), ara(mak), vb.). Bunların yanında bir başka grup da her zaman belirli bir biçimde kullanılan atasözleri, deyimler, ikilemeler ve kalıp sözlerden oluşan kalıplaşmış öğeleri içerir.

Sözvarlığında yer alan kalıplaşmış dil birimlerini bir grup olarak kabul edersek atasözleri, deyimler, ikilemeler, birleşikler ve kalıp sözleri bu grubun içinde düşünebiliriz. Bunların yanında argo, terim ve küfürlerin de bu gruba dahil edilmesi gerektiği iddia edilebilir. Ancak bu üç tür birimin de kalıplaşmış olanlar içinde yer alması uygun görünmemektedir, çünkü bu birimlerin bütün dil kullanıcıları veya bunların çoğunluğu tarafından rahatlıkla anlaşılıp aynı biçimde kullanıldığını söylemek epey güçtür (Gökdayı, 2015, s. 33).

Araştırmacılar genellikle farklı bir sınıflama hazırlasa da değişmeyen belli başlı öğeler vardır. Bunlar temel sözvarlığı, ilişki sözleri, kalıplaşmış sözler, atasözleri, deyimler, yabancı sözcüklerdir. Biz bu araştırmada ek olarak bilmece, tekerlemeler, argo sözler, çeviri sözcükler, ikilemeler ve terimlere de yer verdik. Sözvarlığı kısaca bir toplumun geçmişten bugüne yaşadığı olayların da etkisiyle oluşturduğu dilin barındırdığı sözcükler ve kalıpsal sözcüklerdir (ikilemeler, deyimler, ilişki sözleri v.s). Uzun (2004, s. 47), “Sözcük, iki ucuna birer boşluk verilerek yazılan dil birimidir.” biçiminde bir sözcük tanımlaması yapar. Kurudayıoğlu ve Karadağ (2005) ise,

“Dildeki bağımsız ve anlamlı her birim kelimedir.” şeklinde anlamsal bir tanım ortaya koyar.

Anadilimizde düşünerek oluşturduğumuz tümceler ağızımızdan çıktığı zaman yani düşüncelerimizi dile getirdiğimizde bu konuşma olur. Konuşmalar sayesinde iletişim kurulur. Sağlıklı iletişim toplumun kendi içinde ve diğer toplumlarla olan ilişkilerinin daha sağlam olmasını sağlar. Toplumlar arası etkileşim iletişim sayesinde güçlenir.

Bir toplum var olduğu sürece diğer toplumlarla etkileşim içindedir. Toplumun her alanı değişik milletlerden çeşitli yollarla etkilenir. Bir toplumun yemekleri, dili, edebiyatı, kültürü etkileşim içinde bulunan diğer toplumlardan etkilenir. Bunun Türk dili üzerindeki etkisini Turan (1980, s. 191) “Türk milleti tarih boyunca türlü din, medeniyet ve coğrafi saha değiştirmiştir. Bu durum Türkçenin de gelişmesine, mühim değişikliklere uğramasına sebep olmuştur. Bununla beraber Türk dili, bünyesindeki hayrete şayan kudret ve hayatiyet sayesinde mücadele ettiği dil ve kültürlerle yalnız mukavemet etmemiş çok kere de zafer kazanmıştır.” şeklinde açıklar.

Köktürkler döneminde göçebe bir hayat süren ve hayvancılıkla uğraşan Türklerin dilinde at, inek, yıldı gibi sözcükler sık kullanılmakta, Gök tanrı inancına ait yer, gök, su, ateş gibi sözcüklerde dillerinde yer almaktaydı. Öte yandan Türkler, Uygurlar devrinde yerleşik hayata geçtikleri için toprağı işlemişler, dolayısıyla da yerleşik hayatla ilgili sözlere sahip olmuşlardır (Yaman, Gülsevin, Boz ve Ergüzel, 2014). Uygurlar döneminde Maniheizm ve Budizm gibi dinleri kabul ettikleri için o dinlerle ilgili sözcüklerde kullanılmaya başlanmıştır. Uygurlar döneminde yazılan metinler genellikle dinsel öğeler barındıran metinlerdir. K. Vossler (1933)’e göre dil kültürün aynasıdır (Aksan, 2007a, s. 65) cümlesi de yukarıda verilen örnekte Türklerin inanış ve yaşayış biçimi olan kültürün dile nasıl yansıdığını gözler önüne sermektedir.

Dil söz konusu olduğunda nasıl toplum ayrı düşünülemiyorsa edebiyat da ondan ayrı düşünülemez. Yazılı ve sözlü eserlerle dil gelecek nesillere aktarılır. Yazılı ve sözlü eserler edebiyatı oluşturur. Birbiriyle bu kadar iç içe geçen dil ve edebiyat için Özünlü (2001, s. 10) şunu söylemiştir; “Toplumbilimsel olarak betimlendiğinde edebiyat, bir dil topluluğunun dil kullanma biçimi ve dizgesidir. Bu betimlemenin de yansıttığı gibi dil toplumsal bir etkinliktir ve edebiyatın aracı da dildir.”

Özdemir (2013, s. 19) edebiyatı, duygu ve düşüncelerin, insan ve toplum yaşantısının, etkili, güzel, çarpıcı bir biçimde anlatılmasını amaçlayan bir sanat dalı olarak tanımlar.

Özdemir'in bu tanımı ile Varış (1994, s. 52) 'ın "Kültürün tanımları içerisinde tüm öğeleri özetleyerek kapsayan ve reddedilemeyecek tek açıklama "onun bir yaşam biçimi" oluşudur." açıklamasında ortak olan öge "yaşam" biçimidir. Kültür tüm tanımların özünde bir yaşam biçimidir. Edebiyat ise o yaşam biçimini dil aracılığıyla etkili bir şekilde anlatmayı amaçlayan sanat dalıdır. Edebiyat dilin sanatsal işlevle kullanıldığı bir iletişim alanıdır. Edebiyatın ana malzemesi dildir. Yazar düşünce ve duygularını aktarmak için dilden başka malzemeye ihtiyaç duymaz. Edebiyat ve dilin gelişmesi birbirine paralel ilerler. Dil gelişirse edebiyat da gelişir, edebiyat gelişirse dil de gelişir.

Edebiyat dil aracılığıyla kültürü sanatsal bir dille aktarır. Toplumun olaylar karşısında ortak bir duyuşsal tutum geliştirme ve bu tutumu kültürel kimliğin bir ögesi olarak kuşaktan kuşağa aktarma konusunda edebiyat büyük öneme sahiptir. Bir dilin gelişmesi onun alanda yetkin olarak kullanılmasıyla doğru orantılıdır. Edebiyatın kaynağı dil olduğu için sanatçıların (yazarlar, ozanlar v.s.) dili geliştirmede büyük rol oynadığı tartışılmaz bir gerçektir. Bu noktada dilin gelişmesinde edebiyat araç olarak görev yapmaktadır.

Sözlü ve yazılı edebiyat dilin kuşaktan kuşağa aktarılacak devam etmesini ve kültürü aktararak uygarlığın şimdiki medeniyet halini almasını sağlamıştır. Edebiyat ürünleri, içinde can bulduğu toplumun kültürel değerlerinden izler taşır. Toplumun geleneksel, benimsenmiş değerlerinin, çağın evrensel insanlık değerleriyle çelişen tutum ve uygulamalarının okurlarla paylaşılmasında edebiyat önemli bir sorumluluk üstlenir (Sever ve Aslan, 2011, s. 692). Edebiyat ve eğitim, insanla ve insan topluluklarıyla ilgilenip uğraşma bakımından birbirini tamamlayan, birbiriyle yakından ilişkili olan iki alandır. Çünkü edebiyatın da eğitimin de konusu insandır. İnsanoğlunun yeryüzündeki serüvenleri, doğal ve toplumsal çevresiyle ilişkileri, sağlıklı bir yaşayış özllemi, bu iki alanın ortak konusunu oluşturur. Birbirinden ayrı yollarda, ayrı amaçlarda olan, birbirlerinden habersiz ve kendi dünyasında yaşayan insanları ruh ve zevkçe birleştiren köprüyü ise edebiyat kurar (Kavcar, 2017, s. 2).

Edebiyat, insan yaşamındaki deneyimlerin büyük bir birikimidir. Böyle bir birikim yardımıyla insanlar farklı türlerdeki edebiyat ürünleri, şiir, düzyazı ve oyunlarda bu deneyimlerini anlatır (Özünü, 2001, s. 12). Kavcar (2017, s. 4)' a göre, "Edebiyat, çağlar boyunca insanoğlunun duyduğu, düşündüğü ve yaptığı her şeyi en zengin ve en

etkili biçimde ortaya koyan bir sanattır. Eğitim bakımından değeri, insana çok çeşitli duyma, düşünme ve hareket etme örnekleri vermesidir. İnsan ancak böyle geniş bir ortam içinde kendisine uygun olan yolu seçme özgürlüğü kazanır. Tek bir roman okumak bile, bize insanların karakter yapısı, sosyal durumu, duygu ve düşünce bakımından ne kadar farklı olduklarını göstermeye yeter.”

Dilin gelişmesinde yazarların ne kadar önemli olduğunu belirten Börekçi (2009, s. 9)’ye göre toplumda dil bilinci oluşturmada ve alt bilinçsel dil yapısını üst bilinçsel dil yapısına dönüştürmede en büyük görev yazın ustalarına düşmektedir. Onlar hem dilin doğru ve güzel kullanıldığı örnekler vererek hem de dil politikasının oluşturulmasına katkıda bulunacak farkındalıklar yaratarak dilin “şuurla işlenmesi” konusunda etkin olabilirler.” Bir toplumun yaşam biçimini, inançlarını, mitlerini, efsanelerini, başlarına gelen olayları edebiyat ve dil sayesinde öğreniriz. Edebiyat ve dil tarihte neler olduğunu, neler yaşandığını bize aktarır. Kişilerin duyarlık kazanarak, insanların yaşadığı acılara, sömürüye, haksızlığa, zulme, savaşa, şiddete, adaletsizliğe karşı duruş sergilemelerinde etkili olur (Aslan, 2014, s. 51).

İnsanın kültürel ve toplumsal gelişiminde önemli bir yeri olan edebiyat yalnız yetişkinler için midir? Toplumu oluşturan bireyler hayata yetişkin olarak mı başladılar? Doğum, bebeklik, çocukluk gibi dönemleri geçerek yetişkin olan bireylerin bazı kararları vermesinde çocukluk döneminin çok önemli olduğu bilinmektedir. Bu da bizi çocuk gerçekliğine dayanarak ürünler ortaya koyan ve çocuğun bilişsel ve duyuşsal gelişiminde önemli katkıları olan çocuk edebiyatı kavramının ne olduğuna yöneltir. Sever (2017, s. 17) çocuk edebiyatını (yazını), erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adı olarak tanımlar.

Son yıllarda çocuk dergisi, gazetesi adı altında sayısı artan ve çocuksu şekilde yazılan güdümlü eserler çocuk edebiyatından oldukça uzaktır. Çocuk edebiyatı onların anlayabileceği düzeyde çocuğa göre yazılan edebiyat ürünlerinden oluşur fakat çocuksuluk dilin acemice kullanımı ve anlatımda ilkeliktir. Çocuğa görelik onun ilgilerini, dil ve hayal evrenini, gereksinimlerini göz önüne almakken çocuksuluk çocuğa çocuk olduğunu hatırlatır, onu küçümser. Ayrıca bir ideolojinin aktarılmasını

isteyen güdümlü yayınlar çocukta edebiyat ve kitap sözcüklerinin yanlış algılanması sonucunda da onu kitap okumaktan uzaklaştırabilir. Çocuk edebiyatı eserlerinin de yetişkinler için olanlar gibi etkili, güzel ve okurun düşüncelerine seslenen edebiyat eserleri olması gerekmektedir. Çocuk edebiyatı çocukların okuma alışkanlığı edinebilmesi için gerekli bir alandır (Sever, 2017, s. 18).

Bireylerin okur olarak yetiştirilmesi anadili eğitiminde çocukların seviyesine ve ilgi alanlarına göre seçilen metinler ve eserlere dayanmaktadır. Çocukların yaşına göre metinler ve içerikleri basitten karmaşığa, düz yazıdan şiire, fabl'dan biyografiye gibi bir sırayla verilmekte hemen hemen bütün türler onlara tanıtılmakta, kitaplarda anadili çocukların anlayabileceği şekilde ve ilginç olaylar çerçevesi içinde verilmektedir (Sever, 2017, s. 24). Dilidüzgün (2018, s. 19)'e göre, çocuk kitaplarında çocuk gerçeği ele alınmalı ve onun dünyasına koşut bir dünya kurgulanmalıdır. Çocuk kitaplarının, çocuğa sanat eğitimi veren, onlara ilk sanatsal deneyimler kazandıran bir araç olması zorunludur. Çağdaş çocuk yazını çocuğa uygun olmalıdır. Çocukça anlayıştan uzak bir yaklaşımla, çocuğun kültür gelişimine, düş gücünün gelişmesine ve okuma alışkanlığı kazanmasına katkı sağlamalıdır.

Çocuklar yaşamlarında bazı sorunlarla karşı karşıyadır. Savaş, açlık, yoksulluk, erken yaşta çalışma gibi problemlerle mücadele ederken diğer yandan da boşanan ailelerin çocukları, yetim çocuklar, şiddet gören çocuklar da dünyanın her yerinde yaşam mücadelesi vermektedir. Bunların dışında kalan çocukların da farklı sorunları vardır. Hayatında bu tarz sorunlarla mücadele eden çocuklar kendilerini anlatma, ifade etme yetisine ve özgürlüğüne sahip değildirler. Çocuğu, yaşamın gerçekleriyle yüzleştirmede ve bu gerçeklerle baş edebilme yollarını öğretmede çocuğun gelişiminde başlıca bir değişken olan bu kitaplardan yararlanmak önemlidir (Aslan, 2011, s. 219).

Dilin nesilden nesile aktarılması için yazınsal eserler önem taşımaktadır. Bir dilin sözvarlığı için yazınsal eserlerin önemli faktörlerden birisi olduğu yukarıda yapılan açıklamalardan da anlaşılmaktadır. Yazınsal eserleri kaleme alan yazarların sözvarlığının en önemli temsilcileri olduğu görülmektedir. Yazarların eserleri onların en önemli sözvarlığı temsilcileri olduklarını gösteren somut kanıtlardır, asıl başarıları ise dili kullanmadaki ustalıklarıdır. Öğretmenler öğrencilerinin kelime hazinesi gelişsin, genişlesin diye onlara kitap okunmalarını önermektedir. Çocuk edebiyatı

eserleri bu noktada ortaya çıkmakta, çocukların kelime hazinesinin gelişmesi, okuma kültürlerinin oluşabilmesi ve okuma alışkanlığı edinip doğru bir edebiyat zevki ve anlamlandırması oluşturabilmeleri için önemini göstermektedir.

Bu çalışmada ele alınan konu başlığı “Muzaffer İzgü’nün Çocuk Romanlarında Yer Alan Sözvarlığı Öğeleri Üzerine Bir İnceleme” dir. Konu başlığından da anlaşılacağı gibi bu çalışma hem bir yazarın hayatı ve kitapları hakkında bilgi sahibi olmamıza yardımcı olmuş hem de yazar tarafından kullanılan sözvarlığının araştırılmasını sağlamıştır. Elde edilen bulgular sonucunda yazar tarafından kullanılan sözvarlığı öğeleri ve sıklığı belirtilmiştir. Çağımızın önemli yazarlarından biri olan Muzaffer İzgü’nün çocuk romanlarında kullandığı sözvarlığını ortaya koyan bu çalışmanın yapılacak olan sözvarlığı ve Muzaffer İzgü araştırmalarına katkısının olacağı düşünülmektedir.

1.2. Problem Cümlesi

Muzaffer İzgü’nün çocuk romanlarının sözvarlığı yönünden incelenmesi bu araştırmanın problemini oluşturmaktadır. Bu problem kapsamında araştırmada aşağıda verilen alt problemlere yanıt aranmıştır.

1.2.1. Alt problemler. Bu çalışmada aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır.

- 1) Muzaffer İzgü ‘nün çocuk romanlarında sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler nelerdir?
- 2) Muzaffer İzgü ‘nün çocuk romanlarında sözvarlığını oluşturan “atasözlerinin” kullanım sıklıkları nedir?
- 3) Muzaffer İzgü ‘nün çocuk romanlarında sözvarlığını oluşturan “deyimlerin” kullanım sıklıkları nedir?
- 4) Muzaffer İzgü ‘nün çocuk romanlarında sözvarlığını oluşturan “ikilemelerin” kullanım sıklıkları nedir?
- 5) Muzaffer İzgü ‘nün çocuk romanlarında sözvarlığını oluşturan “terimlerin” kullanım sıklıkları nedir?

- 6) Muzaffer İzgü ‘nün çocuk romanlarında sözvarlığını oluşturan “ilişki sözlerinin” kullanım sıklıkları nedir?
- 7) Muzaffer İzgü ‘nün çocuk romanlarında sözvarlığını oluşturan “kalıplaşmış sözcüklerin” kullanım sıklıkları nedir?
- 8) Muzaffer İzgü ‘nün çocuk romanlarında sözvarlığını oluşturan “çeviri sözcüklerin” kullanım sıklıkları nedir?
- 9) Muzaffer İzgü ‘nün çocuk romanlarında sözvarlığını oluşturan “yabancı sözcüklerin” kullanım sıklıkları nedir?
- 10) Muzaffer İzgü ‘nün çocuk romanlarında sözvarlığını oluşturan “bilmecelerin” kullanım sıklıkları nedir?
- 11) Muzaffer İzgü ‘nün çocuk romanlarında sözvarlığını oluşturan “tekerlemelerin” kullanım sıklıkları nedir?
- 12) Muzaffer İzgü ‘nün çocuk romanlarında sözvarlığını oluşturan “argo sözcüklerin” kullanım sıklıkları nedir?
- 13) Muzaffer İzgü ‘nün çocuk romanlarında sözvarlığını oluşturan “Anadolu ağızlarının” kullanım sıklıkları nedir?

1.3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın genel amacı Muzaffer İzgü’nün çocuk romanlarında kullandığı sözvarlığına ulaşmak ve bu sözvarlığını oluşturan dilsel öğeleri açıkça ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda öncelikle araştırmanın kapsamını oluşturan Muzaffer İzgü’nün otuz sekiz adet çocuk romanı incelenerek yazarın sözvarlığına ulaşılmıştır. Ulaşılan bu sözvarlığı da incelenerek dilsel öğelerine ayrılmıştır.

1.4. Araştırmanın Önemi

Eğitim doğumdan ölüme kadar süren ve hayat boyu devam eden bir süreçtir. Fakat eğitimin hayatımızda en etkin ve yoğun olduğu dönem çocukluk ve gençlik yıllarıdır. Normalde eğitimi çevreyi, aileyi, medyayı ve okul gibi sosyalleşilen ve bilgi aktarımı yapılan alanları görmezden gelerek sadece çocuk edebiyatına indirgemek elbette ki

anlamsız olacaktır fakat gerek araştırmamızın konusunun çocuk edebiyatı eserleri olması gerekse eğitimin çocukluk yıllarında daha yoğun olması sebebiyle eğitimin çocuk edebiyatını temel alarak önemine değineceğiz.

Çocuğa toplumsal değerler, insan, aile, birey, toplumun (ulusun) bir parçası olma bilinci, kısacası kültür eğitim ve edebiyat aracılığıyla kazandırılabilir.

Toplumu oluşturan bireylerin kendini gerçekleştirmeyi başaran, özgüven sahibi, hayatı seven, yaşadığı problemleri iletişimle çözebilen, saygılı, uyumlu, sorumluluk sahibi bireylerin yetişmesinde küçük yaşlardan itibaren verilen eğitim büyük önemtaşımaktadır. Toplumda düşünen ve duyarlı bireylerin yetişebilmesi için sadece okullarda verilen kuramsal eğitim yeterli olmamakla birlikte okul öğrenmelerinin değişkenleri içinde en büyük araç çocuk edebiyatı eserleridir. Okulda verilen eğitimle beraber çocuklar iyi nitelikli, sanatsal çocuk edebiyatı eserleriyle tanıştırılmalı ve edebiyat, kitap, okuma gibi kavramları doğru anlayarak okumayı bir kültür haline getirebilmesi sağlanmalıdır. Çocuk edebiyatının en temel işlevlerinden biri çocuklara okuma sevgisi ve alışkanlığı kazandırmaktır. Çocuk edebiyatı ürünleri, çocukları nitelikli metinlere yöneltmeyi başarabilen, onlara zamanla okuma kültürü kazandırabilen bir sorumluluk üstlenmelidir (Sever, 2017, s. 19).

Çocukların kavramsal yeterliliği onların; anlama, yorumlama ve yeni anlamlar oluşturma becerilerini kullanarak yaşamı ve insanı anlama deneyimleri edinmesini sağlar (Sever, 2005b, s. 22). Nitelikli çocuk kitaplarının, çocuğun dil gelişimine katkıda bulunması ve çocuğa okuma zevki vermesinin dışında, aile bireyleri ve öteki insanlarla ilişkilerin keşfine eşlik etme, çocuğu görsel ve yazılı araçlarla iletişime sokma, değerleri öğretmeye yardımcı olma; kısacası toplumsallaşma amacı güder, çocuğa sorumluluk verir (Aslan, 2007a, s. 85). Çocuk edebiyatı eserleriyle çocuğun karşısına duygusuyla, düşüncesiyle, yaşamı ve verdiği kararlarıyla insan gerçeği çıkarılır. Çocuğun kendi yaşadığı sorunlarla beraber başka problemlerinde hayatta var olabileceğini görmesi ve bunlarla baş etme yollarını öğrenebilmesi için küçük yaşlardan itibaren çocuklarla buluşturulan kitapların rastlantıya bırakılmaması çocuk yetiştiren bireylerin bu noktada nitelikli çocuk kitabı seçerken duyarlı olmaları beklenmektedir.

Geleceğimizi inşa edecek olan çocukların karşılaştığı kitaplar onların yaşamlarının ileriki safhalarında düşünceli, duyarlı birey olabilmelerini, okuma kültürü edinip

edinememelerini, davranışlarını, düşüncelerini, dünyaya bakış açılarını ve değer yargılarını etkilemektedir.

Çocukların dünyalarının kapısını kitaplar sayesinde aralayabilir, kitabın diliyle, sözcükleriyle, kullanmış olduğu sözvarlığıyla o dünyaya adım atılabilir. Kitaplar sadece kapaklarıyla değil içerikleriyle, dil kullanımlarıyla, anlatımlarıyla, konularıyla özgün ve biriciktir. Dil noktasında nitelikli olan eserler çocuklara anadillerinin büyüklü güzelliğini, inceliklerini ve değerlerini öğretirken diğer yandan kapsamlı bir sözvarlığı kullandıkları için çocukları farklı yaşamlarla tanıştırap hayatlarına bir yaşanmışlık daha eklerken çocukların anadillerini sevmelerini de sağlayacaktır.

Bu bağlamda nitelikli çocuk edebiyatı eserlerinin çocukların sözvarlığını, kelime hazinelerini geliştirmedeki yeri önemli olduğundan Muzaffer İzgü'nün çocuk edebiyatı kitaplarının sözvarlığı açısından incelenmesinin ilgili alanyazına katkısı olacağı düşünülmektedir.

Sözvarlığı bir dilin yıllarca biriktirdiği zenginliktir. Sözvarlığı o dili kullanan milletin maddi ve manevi kültürünü, deneyimlerini, yaşama bakış açısını yansıtır. Dili kullanan toplum karşılaştığı her olayda dilin sözvarlığına birkaç kelime daha eklemiş, eskimeyecek eskise bile bir şekilde halk ağızlarında yaşayacak önemli cümleler kullanmıştır. Dil sadece yazınsal değil sözlü olarak da gelecek nesillere aktarılmaktadır. Sözvarlığı öğelerinden atasözleri ve deyimlerden bazıları yazınsal ve güncel olarak kullanılsa bile hala yöresel halk ağızlarında yaşamaktadır.

Bu araştırma yapılırken Muzaffer İzgü'nün tüm çocuk romanları incelendiği için kapsam genişliği açısından herhangi bir Muzaffer İzgü çocuk romanı (sözvarlığı, edebiyat, sanat açısından) araştırması yapılacağı zaman bu tez kaynak olarak başvurulabilme özelliği taşımaktadır. Gelecekte yapılacak olan Muzaffer İzgü ve sözvarlığı araştırmalarına katkı sağlayabilecek olmasıyla bu tezin önem taşıdığı düşünülmektedir.

Daha önce Muzaffer İzgü'nün kitaplarındaki sözvarlığını inceleyen bir araştırma yapılmamıştır. Alanyazının karanlıkta kalan bu kısmına ışık tutması açısından bu araştırma önemlidir.

1.5. Sınırlılıklar

Bu araştırma Muzaffer İzgü'nün yazmış olduğu çocuk edebiyatı kitapları arasında yer alan otuz sekiz (38) çocuk romanıyla sınırlıdır. Yazarın çocuk edebiyatı kitapları türlerine göre ayrılmış ve otuz sekiz çocuk romanının sözvarlığı açısından incelenmesi ile araştırma sınırlandırılmıştır.

1.6. Tanımlar

Çocuk: “Bebeklik dönemi ve ergenlik dönemi arasındaki gelişme çağındaki olan insan” (Oğuzkan, 1974, s. 41).

Edebiyat: “Konusu insan olan ve kendi dünyasında yaşayan insanları ruhsal ve zevk yönünden aynı yerde buluşturan, insanın yaptığı, yaşadığı, düşündüğü, duyduğu her şeyi etkili biçimde ortaya koyan yaratıcı insan düşüncesinin ürünü” (Kavcar, 2017, s. 2).

Çocuk Edebiyatı: “Erken çocukluk döneminden başlayıp ergenlik dönemini de kapsayan bir yaşam evresinde, çocukların dil gelişimi ve anlama düzeylerine uygun olarak duygu ve düşünce dünyalarını sanatsal niteliği olan dilsel ve görsel iletilerle zenginleştiren, beğeni düzeylerini yükselten ürünlerin genel adıdır” (Sever, 2017, s. 17).

Eğitim: “Çocuk olsun, genç olsun, yaşlı olsun, insanlarda sosyal hayata ve çağa uygun tutum ve davranış değişikliği sağlamaktır” (Kavcar, 2017, s. 1).

Sözcük: “Manası veya gramer vazifesi bulunan ve tek başına kullanılan ses veya sesler topluluğu” (Ergin, 2002, s. 95).

Sözvarlığı: “Bir dilde yer alan sözcüklerin yanı sıra o dili konuşan toplumun kavramlar dünyasını, maddi ve manevi kültürünü yansıtan, dünya görüşünü ortaya koyan anlatım kalıplarıdır” (Aksan, 2018, s. 15).

Dil: “İnsanların bilerek isteyerek birbirine bir şeyler bildirmesine bildirişim denir. İnsanlar arasındaki bildirişimin temel aracı dildir” (Huber, 2013, s. 18).

1.7. Sayıtlar (Varsayımlar)

Bu çalışma için řu varsayımları öne sürmek mümkündür;

- 1- Sözvarlığı ile ilgili çalışmalar okununca, sözvarlığı sözcüğü ne anlatmaktadır? Söz varlığını oluşturan öğeler nelerdir? sorularına yanıt bulabilmek.
- 2- Yazarın çocuk romanlarında sözvarlığına ait hangi öğeleri daha sık kullandığını tespit etmek mümkündür.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ ARAŞTIRMALAR

2.1. Kuramsal Çerçeve

Bu bölümde araştırmanın konusu ile ilgili alanyazın taranarak araştırmanın kuramsal çerçevesi oluşturulmuştur.

2.1.1. Sözvarlığının içerdği dilsel öğeler. Bu bölümde araştırmanın konusunu oluşturan sözvarlığı, sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler ve sözvarlığı üzerine yapılan çalışmalara yer verilmiştir. Bir dilin sözvarlığının hangi öğelerden oluştuğu üzerinde durulurken ilk önce anılması gerekenler, temel sözvarlığı ya da çekirdek sözcükler adını verdiğimiz öğelerdir. Bunun sınırı çizilirken de doğru olan insanın odak olarak alınmasıdır (Aksan, 2018, s. 34). Bu bölümde temel sözvarlığının yanı sıra, sözvarlığı kapsamına giren “Atasözleri”, “Deyimler”, “İkilemeler”, “Terimler”, “İlişki Sözleri”, “Kalıplaşmış Sözler”, “Çeviri Sözcükler”, “Yabancı Sözcükler”, “Bilmeceler”, “Tekerlemeler”, “Argo Sözcükler” ve “Anadolu Ağızları” üzerinde durulmuştur.

2.1.1.1. Temel sözvarlığı. Bir dilin genel sözvarlığından gündelik dilde en çok kullanılan yaklaşık 1500-2000 sözcüğe temel sözvarlığı denir (Kanatlı, 2013). Temel sözvarlığını belirlerken öncelikle, organ ve akrabalık adlarının, sayıların, günlük hayatta sıkça kullanılan isim ve fiiller ile onlarla ilişkisi olan kelimelerin, sıkça kullanılan deyimler, atasözleri ve iletişimde önemli bir yeri olan kalıplaşmış sözlerin ele alınması gerekmektedir (Barın, 2003). İnsanın organlarının adları, esas hareketleri ifade eden fiiller, öncelikli ihtiyaç maddelerini karşılayan kelimeler, sayı isimleri, akrabalık isimleri gibi sözleri kapsayan temel sözvarlığı insan için birinci derecede önemli olan ve zaman içinde de çok az değişikliğe uğrayan bu kelimeler çekirdek kelimeler olarak da adlandırılır. Deyimlerin ve terimlerin oluşturulmasında temel sözvarlığına ait kelimelerin çok sık kullanıldığı bilinmektedir (Şahin, 2006).

2.1.1.2. Atasözleri. Her dilde, o dili konuşan ulusun yaşayarak deneyimlediği ve bunların sonucunda vardığı yargıları, o ulusun bilgeliğini yansıtan atasözleri bulunur. Bu atasözlerinden bazıları zaman içinde kullanılmaya kullanılmaya kaybolmakta(yitirilmekte), bir kısmı sözcükleri değişerek bir kısmı da değişmeden yaşamlarını sürdürmektedir. Bazı atasözleri de ülkenin ortak yazım dilinde kullanılmamasına rağmen dilin eski kullanımlarını İçeren lehçe ve ağızlarda yaşamaktadırlar (Aksan, 2014, s. 141). Atasözleri bir toplumun bilgeliğini, deneyimlerini, dünya görüşünü ve anlatım gücünü yansıtan, değişmeden yüzyıllarca yaşayıp kuşaktan kuşağa aktarılabilen, değişerek yaşamaya devam edebilen fakat aynı zamanda unutularak kaybolabilen bir sözvarlığı ögesidir (Aksan, 2018, s. 41).

Atasözleri, o dili konuşan ulusun maddi ve manevi kültürünü, yaşadığı ortamı ve yaşam koşullarını yansıtır. Tarihi boyunca atla hep çok ilgili olan Türk ulusunun söz varlığında, içerisinden at sözcüğü barındıran pek çok atasözüne rastlarız (Aksan, 2014, s. 141). İnsanın yaşayarak deneyimlediği ve bu deneyimlerden yola çıkılarak yansıtılan bir gerçeği her ulusun kendi kültürüyle harmanlayarak dile getirdiğini bir atasözü örneği üzerinden açıklayalım. ‘Güçlülerin kavgasında zayıflar zarar görür.’ yargısını Korece de balina kavgasında karidesin sırtı patlar biçiminde, Türkçede atlar tepişir, arada eşekler ezilir biçiminde görürüz. Deneyimlenen bir yaşam gerçeğini yansıtan yargıların birçok dilde, birbirine yakın ya da birbirinin aynısı olan atasözlerinin oluşmasına yol açtığını bu örnek üzerinden anlayabiliriz (Aksan, 2014, s. 142).

Dünyanın neresinde yaşarsa yaşasın, insan çoğu yönden aynıdır. Karşılaştıkları olayları, yaşamlarında edindikleri deneyimleri aktarırken kültürleri biçiminden yer yer ayrılıklar gözlemlense de anlam açısından benzerlikler hatta aynı anlama gelen atasözleri, sözcükler bulunmaktadır (Aksan, 2019, s. 146). Atasözleri birbirinden farklı konuları ve kavram alanlarını içine alır. Bazen sözcüğe dökemediğimiz hislerimizi başkalarının anlamlandırmasını kolaylaştıracak şekilde ele alır. Bu durum çoğunlukla Anadolu ağızlarında yaygındır; yazı dilinde bulunmayan birçok sözün hala Anadolu’da yaşamakta olduğu görülmektedir (Aksan, 2019, s. 148). Anadolu ağızlarında bir kısmı eski ve unutilan atasözlerinden oluşan bir kısmı da bölgeye özgü olan çok çeşitli atasözlerine rastlanmaktadır (Aksan, 2018, s. 41).

Bir dili kullanan toplumun yaşayarak edindikleri kazanımları aktardıkları sözcükler olan atasözleri toplumda kuşaktan kuşağa aktararak geçmişten günümüze gelmektedir; ama bazen o atasözünü kullanan toplumun (kuşakların), atasözlerini kullanmamasından yahut dilin değişimlere maruz kalmasıyla beraber bazı atasözleri unutulup yitirilebilmekteyken bazıları değişime ayak uydurarak yaşamına devam etmektedir (Aksan, 2021, s. 110). Söyleyeni belli olmayan anonim edebiyat ürünlerinin en geniş kullanılanlarından olan atasözleri o dili kullanan toplumun ve varoluşundan itibaren edildiği deneyimlerin süzgeçten geçirerek günümüze kadar gelen kalıplaşmış ifadeleridir. Bu sözler o dili konuşan toplumun yaşamla alakalı pek çok deneyimini kısa ve öz bir biçimde öğütleyerek aktaran kalıplaşmış sözler olarak tanımlanabilir (Yılar, 2021, s. 39).

Atasözleri o dili kullanan toplumca kabul edilmiş yargıları ve doğa kurallarını kısaca aktaran ve bunların kuşaktan kuşağa aktarılmasını sağlayan kısa ve öz cümlelerden oluşur. Ortak bir toplum dili ve zevki ile o birkaç kalıp içinde ortaya çıkan bu ürünlerin kolayca zarar görmeyen sert bir yapıları vardır yani dildeki değişimler kuşakların farklılıklarına rağmen atasözleri toplumca kabul edildiği için kolay kolay unutulmaz. Bu kalıp halini dil ve düşüncenin birbiriyle ilişkisi sonucunda kazanan söz dizimini(sentaks) değiştirmek söyleyişi bozar. Yani kalıp halindeki atasözünün sözcüklerinin yerini değiştirirsek kalıbı bozulacak için atasözü atasözü olmaktan çıkar atasözü özelliğini kaybeder (Elçin, 1997, s. 422).

Bir dilde var olan atasözleri incelenerek bu atasözlerinin barındırdığı sözcüklerden ve atasözlerinin bağlamından yola çıkılarak o dili kullanan toplumun yaşamında önemli yer tutan konular tespit edilebilir (Elçin, 1997, s. 423). Geçmişte milletimizin günlük yaşamı, dini, iktisadi hayatına paralel olarak bozkır kültürünü içeren atasözlerinin sayısının çoğunluğunu, yerleşik hayata geçilmesiyle yazılı edebiyatın yayılması ve medeniyetin gelişmesi sonucunda farklı din ve milletlere karşılaşılarak etkileşime girilmesi sonucu anlamca değişimlere uğrayarak, genişlik ve derinlik kazanan atasözlerine bıraktığını görmekteyiz (Elçin, 1997, s. 423). Esas anlamlarından uzaklaşarak birleşmiş biçimde yeni anlamlar kazanan bu kalıplaşmış sözler, dile ve ifadeye zenginlik katarken toplumsal değer yargılarını da çok belirgin bir biçimde karşımıza çıkarır (Özbay, 2003).

Atasözleri toplumun ortak üretimidir. Yaşamları boyunca uzun bir süre gözlemin ve deneyimlerin sonucunda ortaya çıkan genel bir kural niteliği taşıdığı için günlük yaşamda sık sık atasözlerinin tanıklığına başvururuz. Yaşanılan olayları durumları olguları açıklarken atasözlerinden yararlanırız. Bunun sebebi Atasözlerinin yaşantılardan edinilen deneyimlerin sonucunda ortaya çıkmış olmasıdır. Bu her biri Kendine özgü yaşantının gelenek göreneğin kültürün deneyimin ve bilgeliğin ürünüdür. Atasözlerinin ulusal varlık olduğu su götürmez bir gerçektir. Her toplumun kendi yaşam biçiminin gelenek ve göreneklerinin inanç ve değer yargılarının ürünüdür atasözleri. Toplamların atasözleri arasında da parantez içinde yakınlık rastlanabilir. Çünkü dünyanın neresinde yaşarsa yaşasın temelde insan birçok yönden birbirine benzer. Korkular, düşler, özlemler farklı yönlerden birbirine benzer. Toplumun içindeki iletişim, toplumlar arasındaki kültürler farklılaşsa da insanın yaşamdan edindiği deneyimler birbirine benzer olduğu için atasözleri arasında benzerlikler olduğu gibi farklılıklar da bulunabilmektedir (Özdemir, 2000, s.164-165).

Anonim halk edebiyatının diğer ürünlerinin doğuşuyla aynı şekilde, en başta belli bir söyleyeni olan, zamanla bu ilk söyleyenin kim olduğu unutulmuş atasözlerini toplum sahiplenmiş, kendi düşünceleri ve isteğiyle harmanlamış devamında da kendine mal etmiştir. Her toplumun atasözleri, kendi kişiliğinin, kültürünün aynasıdır. Atasözleri toplumun zekâsındaki keskinlikten duygularını gösterişin inceliğine kadar dilin sade ve güzel kullanılışının, az kelimeyle derin anlamlar içermenin en göz alıcı ürünüdür (Güleç, 2011, s. 10-11).

2.1.1.3. Deyimler. Bazı söz sanatlarından yararlanarak bir durumu betimlemek, yaşanan bir olayın özelliğini, insanların duygularını, hal ve hareketlerini anlatmak için kullanılan sözlere deyim denilmektedir (Aksan, 2014, s. 95). Sözcüklerin gerçek anlamlarından uzaklaşarak bir araya gelmesiyle deyimler oluşur. Ama sözcüklerin sadece kendi anlamlarından uzaklaşması deyimleştirme sürecinin bitmesini sağlamaz; somutlaştırma, benzetme gibi söz sanatlarından yararlanılarak deyime etkileycilik kazandırılmaktadır. Birbirinden farklı konu, durum ve sorunları söyleyiş zevki veren, anımsamayı kolaylaştırıcı, hoş giden ve anlatım gücünü artırıcı biçimde ortaya koyan deyimler o dili kullanan toplumun kültüründen, yaşayışından ve tepkilerinden izler taşır. Deyimler anonim olarak kabul görse de ilk başta bir söyleyeni vardır fakat zaman

geçtikçe deyim kullanıla kullanıla ilk söyleyeni unutulmaktadır (Aksan, 2014, s. 95-96-97).

Bir dilin sözvarlığı içerisinde yer alan deyimler, o dili konuşan toplumun yaşayış biçimini, kültürünü, düşünüş biçimini, bir işi şakaya vurma eğilimini yansıtmaktadırlar. Yüzyıllar boyunca hiç değişmeden kalabildikleri gibi dil yaşayan canlı bir varlık olduğu için yeniliklerine ve kuşaklar arasındaki farka göre değişimlere de uğrayabilmektedirler (Aksan, 2018, s. 39). Türkçe somutlaştırma yönünden çok güçlü deyimlere sahiptir. Bir olayın veya durumun anlaşılabilmesi için somutlaştırmaya başvurularak dinleyen kişinin zihninde anlatılan olay veya durumu canlandırması sağlanmaktadır (Aksan, 2018, s. 40). İşte deyimler de yargı belirtmek yerine olayı veya durumu betimleyerek sanatlı şekilde etkileyici bir anlatım sağlayarak anlaşılmayı kolaylaştırmaktadır (Aksan, 2018, s. 182).

Bir düşünceyi dile getirmek için gerçek anlamı dışında kullanılan ve yeni bir anlam kazanan deyimler birkaç sözcükle oluşmuş ve gerçek anlamlarından uzaklaşarak yeni bir anlam ifade etmektedirler. Deyimlerin bu yeni anlamlarına mecazi anlam denir. Bazı deyimler gerçek anlamlarından tamamen uzaklaşmaz, kullanım yerine göre gerçek anlamlarında da kullanılabilir. Deyimler kalıplaşmış ve bu kalıpların şekli bozulmaz olarak bilinse de kalıplar tamamen donmuş değildir. Dili konuşan toplumun deyimi oluşturduğu ve konuşurken kullandığı biçimiyle yaşar. Sonu masterla biten ve cümle biçiminde olan bazı deyimler çekimlenebilir yahut bu kalıplar cümle içinde değişebilir (Güleç, 2011, s. 20-21).

Bir başka tanıma göre iki veya daha fazla sözcüğün biraraya gelmesiyle oluşan, söyleyiş bakımından kalıplaşmış olan söz öbeklerine deyim denilmektedir. Deyim içerisinde yer alan bir sözcüğün yerine eş ya da yakın anlamlısını koyulamaz çünkü zaten var olan, kullanılmakta olan sözcük kalıplaşmıştır. Anlatımı güçlü ve yoğun, somutlaştırmaya dayalı olan deyimler az sözle çok şey anlatır. Kısa ve özdür. Anlatılması zor durumların, hissedilen karmaşık duyguların açıklanmasında etkileyici bir dile sahip deyimlerin somutlama gücünden yararlanılmaktadır. Deyimlerin anlatımının etkileyici olmasının nedeni sözcüklerin mecaz anlamlarına öncelik verilerek oyunbaz bir yapıya sahip olmalarıdır. Deyimi oluşturan birkaç sözcük içerisinde dünyaları barındırmakta ve bir eser örneği oluşturmaktadır (Özdemir, 2000, s. 151-152-153).

Türkçe deyimler bakımından zengin bir dildir. Bu zenginlik iki farklı şekilde açıklanabilir. Birincisi deyimlerin sayı olarak fazla olmaları; ikincisi çeşitli anlamlara gelerek güçlü bir anlatıma sahip olmalarıdır. Deyimleri oluşturan sözcüklerin kendi anlamlarından uzaklaşarak diğer sözcüklerle birleşerek yeni bir anlam kazandığı çokça görülse de deyimlerde gerçek anlamını kaybetmeden kullanılan sözcükler de vardır (Özdemir, 2000, s. 151). Kısaca deyimler toplumun kendi kültürü ile harmanlayarak kendine mal ettiği söz değerleridir. Kuşakların ve dilin yaşadığı değişimlerden dolayı kullanımdan düşen deyimler olduğu gibi bu değişime ayak uydurarak yeni ortaya çıkan deyimler de vardır.

2.1.1.4. İkilemeler. Psikoloji ve müziğin harmanlanmasıyla oluşan, ses ve söz uyumuna dayanan ikilemeler tekrar yöntemiyle anlamı ve anlatımı güçlendirmek için üretilmiştir. İkilemelerin şiire, düzyazıya, uyum, parıltı, güçlü anlatım ve anlam inceliği katan bu gücü başarılı yazarlar ve şairlerce anlaşılmıştır (Hatiboğlu, 1981, s.11). Öğrenim ve öğretimi güçlendirip kolaylaştıran yollardan biri pekiştirme; pekiştirme ise tekrarlar sayesinde etkili olmaktadır. Psikolojide akılda tutma yöntemlerinden öne çıkanı tekrarlama ve çağrışımdır. Buna dayanarak öğrenilmesi istenen sözcük veya konu her neyse iki ya da daha fazla kere tekrarlanarak zihinde etkili bir anlatım ve anlam oluşması istenmektedir (Hatiboğlu, 1981, s. 12).

İkilemeler ses uyumu, ezgi, tekrar gibi öğelerin bir arada kullanılmasıyla yoğurulmuş, bu birleşimden oluşan güçle kullanıldığı yere etkili bir anlam kazandıran dil ürünleridir. Yüzyıllar boyunca beraber kullanılan ikilemeler, bazı yönlerden kalıplaşmıştır. Öylesine keskin bir kalıplaşma vardır ki, ikilemeyi oluşturan sözcüklerin kullanım sırası değiştirilemez, ikilemelerdeki bazı sözcükler ise yalnız başlarına kullanılamazlar (Hatiboğlu, 1981, s. 15).

İkilemeler çeşitli türleri ile anlatma güç kazandırma amacına yönelir. Türkçe, başka dillerde çok seyrek kullanılan bu anlatım yolunda çok değişik nitelikte, anlam ve ses açısından son derece ilgi çekici birleştirmelere gitmekte, olağan üstü güçlü ve etkileyici anlatım biçimlerini ortaya koymaktadır (Aksan, 2019, s. 65). İkilemeler içinde, anlatım gücü yüksek olan ve somut kavramlar aracılığıyla ilginç engeller yaratarak, bir durumu ya da bir niteliği somutlaştırma adını verdiğimiz aktarmalarla, yepyeni anlamlar ortaya koyacak biçimde anlatanlar vardır. Örneğin, her ikisi, kendi

başlarına bir vücut kusurunu, özrünü anlatan kör ve topal sözcükleri belirteç olarak bir arada kullanıldığında güçlkle yürüyen bir işi, iyi işlemeyen bir düzeni dile getirmektedir (Aksan, 2019, s. 67).

İkilemeler hemen her sözcük türünden sözcüklerle kurulabilmektedir. İkilemeler hem aynı sözcüğün yinelenmesiyle hem eş anlamlıların bir araya getirilmesiyle, hem de karşıt ve ayrı anlamdaki öğelerle oluşturulabilmektedir. Bunlara ek olarak, çekimli eylemlerin bir araya getirildiği, ön sesi /m/ ile değiştirilerek yinelenmiş sözcüklerin art arda getirildiği örnekler de sayılabilir. Yansımalar da unutulmamalıdır. Doğadaki sesleri yansıtan öğeler Türkçede gerçekten ilginç ikilemeler oluşturmaktadır. Örneğin tıkr tıkr, takır tukur, takır takır, gıcır gıcır, gacır gacır, gacır gucur ...gibi (Aksan, 2021, s. 121).

Türkçeye üstün bir anlatım gücü ve zenginliği kazandıran, anadilimizin biçim, söz dizimi, sözcük bilim ve anlambilim bakımından önemli bir özelliğini oluşturan öğelerden biridir ikilemeler. Günümüz Türkçesinde bu ilimle kullanılan ikilemeler, dinleyende, başka herhangi bir anlatım yoluna göre çok daha güçlü ve etkili bir izlenim uyandırır; zihinde bir kavramın algılanması sırasında, onun pekiştirilmesini sağlar (Aksan, 2014, s. 81). Türkçede çok kullanılan bu öğelerden bir bölümü bileşik sözcüklere ve deyimlere dönüşmüştür. Öte ve beri gibi, birbirine karşıt iki kavram birleştiren bir ikileme, 'birtakım şeyler' anlamına gelen yepyeni bir bileşik sözcüğü oluşturmıştır (Aksan, 2014, s. 82).

İkileme, aynı sözcüğün yinelenmesi ya da anlamları birbirine karşıt ya da yakın olan sözcüklerin yan yana kullanılmasıdır. Anlatımı güçlendiren, renklendiren, kavramların incelikte yansıtımını sağlayan bir yoldur. İkilemelerin oluşmasında ses benzerliğinin, ses güzelliğinin önemli bir etkisi vardır. İkilemeyi kuran ya da oluşturan sözcüklerin çoğu ya önses ya da sonses yönünden birbirlerine benzerler. Başka bir deyişle Türkçemizde ikilemeleri oluştururken bir tür uyaklandırma yoluna gitmişizdir. Bunun için de aynı sesi veren aynı sözcük yinelenir ya da sesleri birbirine yakın olan, birbirini andıran sözcükler yan yana kullanılır. İkilemeler gerçekte kalıplaşmış sözcüklerdir. Kalıplaşma öylesine belirgindir ki ikilemede kullanılan sözcüklerin bazılarının sırası değiştirilemez; sırası değiştirilemediği gibi bu sözcüklerin kimileri tek başına da kullanılamaz. Tek tük, eski püskü, eğri büğrü, çoluk çocuk gibi ikilemeleri oluşturan

sözcüklerin sırasını değiştiremediğimiz gibi, ikileme içinde yer alan tük, püskü, büğrü, çoluk sözcüklerini zorlanmadan tek başına kullanamayız (Özdemir, 2000, s. 142-143).

Hatiboğlu (1981, s. 9) ikilemeleri anlatım gücünü artırmak, anlamı pekiştirmek, kavramı zenginleştirmek amacıyla, aynı sözcüğün tekrar edilmesi veya anlamları birbirine yakın yahut karşıt olan ya da sesleri birbirini andıran iki sözcüğün yan yana kullanılması olarak tanımlamaktadır. Ona göre İkileme, Türkçenin zenginliğidir, yaratma gücüdür. Türk düşüncesindeki anlam bolluğunu kavram inceliğini karşılamak üzere, sözcük kurar gibi, türlü yönlerden birbiriyle ilgili iki sözcük yan yana getirilir ve yeni bir anlatım yolu yaratılır.

İkileme aslında anlam gücünü sağlamak için yaratılan bir psikoloji ve müzik olayıdır. Türkçede ikileme, şiire ve düzyazıya anlam ve aydınlık katan; güzellik ve ahenk sağlayan ve ancak başarılı ozanlarca, yazarlarca sezilmiş bir sırdır (Hatiboğlu, 1981, s. 11). Çünkü ikileme ses ve söz benzerliğine ya da tekrarına dayanır. İkileme olayında, bu iki etkenin yani ses güzelliğinin ve tekrardan doğan anlam gücünün, birlikte, yan yana kullanılması vardır. Bu bakımlardan ikileme, ses uygunluğu ve ezgi ile yoğunlaştırılmış bir anlam gücünü barındırır (Hatiboğlu, 1981, s. 12).

İkilemeyi kuran sözcüklerin genel özelliklerinin başında ses benzerliği daha doğrusu ses uygunluğu, ses güzelliği gelir. Ses benzerliği, anlatım zorunluğu ile birlikte, ikilemeyi kuran en büyük etkidir. İkilemelerin kurulmasında, ses benzerliğinin ses güzelliğinin önemi ve etkisi büyüktür. Anlatımı güçlendirmek için, ikileme kurulurken ya aynı sesi veren aynı sözcük tekrar edilir yahut sesleri birbirine yakın olan, birbirini andıran sözcükler yan yana kullanılır. Kısaca diyebiliriz ki ikilemeler, uzun yüzyıllar birlikte kullanılan birkaç bakımdan kalıplaşmış sözcüklerdir. Kalıplaşma, o kadar kesindir ki, ikilemelerde kullanılan bazı sözcüklerin sırası değiştirilemez, bazıları da tek başlarına yaşayamaz ve kullanılamazlar (Hatiboğlu, 1981, s. 15).

2.1.1.5. Terimler. Spor, bilim, tiyatro, resim, edebiyat, zanaat ve sanat gibi çeşitli alanlara özgü sözcüklere dilcilikte terim denilmektedir (Aksan, 2014, s. 175). Değişik alanlarda ortaya çıkan yenilikler, yeni sözcükler kullanılarak, eski sözcüklere yeni anlamlar kazandırılarak ya da yeniliğin gerçekleştiği toplumun kullandığı yabancı dilden alınarak karşılanmaktadır. Yeniliğin gerçekleştiği ülkeden çıkan ve dünyaya yayılan terimler kendi dilinde bulunduğu özgün haliyle, yeniden adlandırılarak ya da

çevrilerek girdiği başka dillere yerleşebilmektedir. Teknik, bilim, yazın gibi alanlarda gelişim gösteren ülkelerin söz varlıkları bu alanlarda ortaya çıkan yeni buluşlardan kaynaklı yeni sözcüklerle zenginleşmektedir. Terimler aralarında bağ olan maddeler veya sözcüklerin günlük hayatta kullanılması ve sıkça karşımıza çıkmasıyla terim özelliğini kaybederek dilde yer alan diğer sözcükler gibi normalleşir (Aksan, 2014, s. 175).

Yüzyıllar boyunca geneli eğitim almayan halkı eğitebilmek, halk ve aydınlar arasındaki uçurumun yok edilmesi, gelen kuşakların eğitim öğretim görmüş olabilmesi ve en önemlisi Türkçenin kültür dili olabilmesi için atılan adımlardan birisi de dil devrimidir. Dil devriminin amacı sanat, bilim, spor gibi alanlarda yer alan terimlerin Türkçeleşmesi, eğitim öğretim alan genç kuşakların çabucak anlayıp kavrayabilecekleri şekilde ana dillerinde yeni üretilen ya da eskiden kullanılan ama artık unutulmuş bazı terimlerin tekrar dile kazandırılmasıydı (Aksan, 2014, s. 185). Türkçe yıllar boyunca yabancı dillerin etkisi altında kalmış böylece terimler de yabancı dil etkisi altında kalmaktan kaçınamamıştır. Dil devrimi özleştirme çalışmalarıyla yabancı dil etkisinde kalan terimleri Türkçeleştirmeye çalışmıştır. Terimlerin özleşmesinde okul kitaplarına girerek yaygınlaşan sözcüklerin etkisi yadsınamaz derecede büyüktür (Aksan, 2014, s. 187).

Sanattan bilime, spordan mimariye değişik alanların kendilerine özgü sözcükleri içinde barındıran terim sözvarlığı her dilde bulunmaktadır. Bölüm, bölünen, pay, payda sözcükleri nasıl matematik alanında yer alan terimlerse marangozluk zanaatında yer alan hızar, cila, vernik, sunta, kereste gibi sözcükler de terimdir (Aksan, 2018, s. 43-44). Terimler alakalı oldukları alanlardan ayrılarak günlük hayatta sık sık kullanılmaya başlanmışlarsa ve sürekli karşımıza çıkıyorlarsa terim özelliklerini kaybederler; fakat o alanı kapsayan bir sözlükte yine terim olarak geçerler (Aksan, 2018, s. 44).

2.1.1.6. İlişki sözleri. Hayatımızın doğum, ölüm, kutlama gibi özel anlarında hissettiğimiz duyguları dışa vurmak için kullandığımız, toplumların kültürel yaşantısını yansıtan kalıp sözlere ilişki sözleri denmektedir (Özdemir, 2000, s. 173). Yabancı bir dil öğrenirken anlamlandırması kolay olmadığı için kişiyi en çok zorlayan kalıplar ilişki sözleridir. Dilimiz Türkçede de geçerli olan bu durumu şöyle

açıklayabiliriz: Dilbilgisi kitaplarından Türkçeyi öğrenen bir kişi Allah ayırmasın, güle güle oturun gibi kalıplara neden kullanıldığını bilmediği için bir anlam yükleyemeyecek ve şaşıracaktır (Özdemir, 2000, s. 174).

İlişki sözleri hemen hemen her toplum ve dilde görülseler de bazı yönlerden birbirlerinden ayrılmaktadırlar. İçeriği dine dayanan bazı ilişki sözleriye dilin törensel kullanımına uygunluğundan dolayı benzerlik gösterebilirler. Özür dilerim, afiyet olsun, hoş geldiniz gibi her dilde görülen ilişki sözlerinin yanı sıra toplumların kendilerine özgü görgü kurallarını yansıtan, kültürleriyle uyumlu ilişki sözleri de bulunmaktadır (Aksan, 2014, s. 191). Dilimizde yer alan ilişki sözleri Türk toplumunun değer yargılarına dayanmaktadır. İlişki sözlerinin içinde hem kutlama yapılmakta hem de güzel isteklerde bulunularak kişiler arası bağ güçlendirilmektedir (Özdemir, 2000, s. 175).

Türkçe diğer dillerden ilişki sözlerinin hem çokluğu hem de birbirinden değişik, farklı kullanım alanları bakımından ayrılmaktadır. Yazın dilinde var olanların yanı sıra Anadolu ağızlarında da değişik ilişki sözleri örnekleri bulunmaktadır. Tüm bunlar Türk toplumunun insan ilişkilerinin sıkı fıkı ve bir olaya tepkisinin genelde iyimser olduğunu göstermektedir (Aksan, 2014, s. 191).

Her toplumda belli durumlarda söylenmesi gelenek halini almış, duyguları yansıtan kalıplar vardır. Artık sadece toplumun değil bilimin de dikkat çekici yanlarından olan ilişki sözleri yabancı dil öğrenme ilgisinin artış gösterdiği bu yıllarda daha da önem kazanmaktadır. Yabancı bir dil öğrenilirken sadece dilbilgisi, kitaplarında geçen kullanım biçimlerini bilmek yetmemekte günlük hayatın içinde yer alan, toplumun kültürünü yansıtan, davranış biçimlerini gözler önüne seren ilişki sözlerine de hâkim olmak gerekmektedir (Aksan, 2019, s. 163). Başka başka olaylar karşısında insan ilişkilerinin tutumunu yansıtan sadece Türkçede yer alan ilişki sözleri hem diğer dillerde görülmeyen kalıpları gözler önüne sermekte hem de Türk kültürünün aydınlatılmasına yardımcı olmaktadır. Türkçeye özgü ilişki sözlerine güle güle kalıbının değişik durumlara uyum sağlayarak, “güle güle giy, güle güle oturun, güle güle harca” gibi çeşitli biçimlerde kullanılması bunun en güzel örneklerinden biridir (Aksan, 2018, s. 202-42).

2.1.1.7. Kalıplaşmış sözler. Her dilde karşımıza çıkan kalıplaşmış sözler, sanatçıların, kralların, yazarların, filozofların kısaca tanınmış kimselerin yaşanan belirli bir olay sonucunda dile getirdikleri, evrenselleşerek kalıp haline gelen sözlerdir (Aksan, 2018, s. 43). Kalıplaşmış sözler genelde bir dilin içerisinde özgün haliyle yer alsa bile genellikle olduğu gibi çevrilerek dile yerleşmiş biçimde görülmektedir. Diyojen (Diogenes)’in “Gölge etme başka ihsan istemem.” sözü hala anlatılagelen efsaneye sahiptir, bir olay sonucunda söylenen ve kalıp halini alan sözler bunu örnek olarak verebiliriz (Aksan, 2018, s. 43).

2.1.1.8. Çeviri sözcükler. Diller arası ilişkilerde birbirinin yerine geçerek kendine en çok alanı yaratan dil ürünü sözcüklerdir. Bir dille ilişkide olan diğer dil bazen sözcüklere ek olarak başka öğeleri ve kuralları da almaktadır ama bu etkileneenin boyutu ile paralel ilerlemektedir (Aksan, 2018, s. 46). Çeviri sözcükler kavramların aktarılmasıyla dile yerleşmektedir. Bir dilin diğer dillerle ilişkisi ne kadar çok olursa çeviri sözcüklerin sayısı da o kadar artmaktadır (Aksan, 2018, s. 48).

Sosyal medyanın yaygın olduğu günümüzde bir başka ülkede ortaya çıkan yeni bir sözcük hemen çevrilerek diğer dillere kolayca girip yerleşebilmektedir. Bu yüzden çoğu dilde birbirine zıt anlatım biçimleri, kalıplar ve kelime grupları ortaya çıkmaktadır. Dünyada yeni gelişmelerin yaşanmasıyla birlikte yeni sözcüklerin dillere girmesi kaçınılmaz hale gelmiştir. İngilizcenin dünyayı etkisi altına alması, insanlardaki dil öğrenme tutkusu ve teknolojinin gelişmesi sonucunda filmler hayatımızda büyük yer kaplayacak hale gelmiştir. Buna dayanarak söyleyebiliriz ki film çevirileri dil için önem taşımaktadır. Çevirilerde özensiz davranılması Türkçeyi de kötü etkilemektedir. Sığ çeviriler yapılması Türkçe de yer alan geniş anlatım kalıplarının kaybolarak o sığ biçimlerin yerleşmesine neden olmaktadır (Aksan, 2018, s. 50).

2.1.1.9. Yabancı sözcükler. Bir toplumun diğer toplumlarla etkileşim içinde olmadan var olması imkânsızdır. Ticaret, siyaset, sanat gibi alanların diğer ülkelere edilen seyahatler sonucunda topluma etki etmesi çok normaldir. Bu etkiler hızlıca dile yansımakta ve bağlantılı olduğu alanlarda bazı sözcükler olduğu gibi dile yerleşebilmektedir. Hemen hemen yeryüzünde yer alan bütün dillerde diğer dillerden

gelme sözcükler bulunmakta ve bazen bu sözcüklerin sayısı dilin tamamen yabancılaşmasını sağlayacak kadar çok olmaktadır. Öteki dillerden gelen yabancı sözcükler kullanım sürecinde sadece biçim olarak değil anlamsal açıdan da değişime uğramaktadır (Aksan, 2018, s. 38).

2.1.1.10. Bilmeceler. Bilmeceler doğayı ve doğa olaylarını, canlı ve cansız varlıkları soyut sözcüklerle kapalı bir şekilde anlatarak, ipuçları, zıtlıklar ve yakınlıklar sayesinde çağrışımlarla kişinin dikkatini çekerek anlatılan varlığın bulunmasını amaçlayan kalıplaşmış sözlerdir (Elçin, 2004, s. 607). Türkçede bilmeceler düzyazı ve şiir gibi değişik biçimlerde bulunabilmektedir. Bilmecelerin düzyazı biçiminde olanları sayıca az ve cümle şeklinde bulunurlar. Cümle şeklinde olan bilmecelerin şiir biçimindeki bilmecelerden koparak oluşmaktadır. Türkçedeki bilmecelerin çoğunluğunu oluşturan şiir biçimindeki bilmeceler içerisinde uyak, aliterasyon gibi ses uyumu öğeleri barındırmaktadır. Şiir biçimindeki bilmecelerin üç, dört, beş heceli halleri yaygın bir şekilde bulunmaktadır (Güleç, 2011, s. 26).

Bilmeceler geçmişten günümüze kuşaktan kuşağa aktararak gelen söyleyeni bilinmeyen anonim halk edebiyatı ürünlerinden biridir. Birçok toplumda zekâ seviyesi belirlemek, dikkat ölçmek, oyun oynamak, eğlenmek gibi amaçlarla söylendiği kabul gören bilmecelerin kökeni mitolojiye dayandırılmaktadır (Yılar, 2021, s. 44). Dili kullanan topluma özgü olan bilmecelerin çözümlenme süreci de kültür ve algılayış biçimiyle iç içedir. Dilin özelliklerini çocuğun görmesi açısından bilmecelerin önemi büyüktür. Dilin mekanizması içerisinde yoğurulmuş halde saklanan bilgilerin çocuklar tarafından ipuçları yardımıyla dilin gizlerine yolculuk ederek bulunması çocuklara dil becerisi kazandırmada önemli ölçüde yardımcı olmaktadır (Yalçın ve Aytaş, 2016).

Bilmeceler dil ve düşünme arasındaki ilişkiyi çocuğa sezdirmesiyle de dil etkinliklerine katkı sağlamaktadır. Günümüzde önemi artan yaratıcı düşünmenin etkisiyle çocukların küçük yaşlarda bu düşüncelere ulaşmasına yardımcı olacak etkinlikler önem kazanmıştır. Türk bilmecelerinde hemen hemen tüm varlık ve sözcüklerle alakalı örneklere rastlanmaktadır bundan dolayı çocuklara sınıf içinde dinlerken eğlenme fırsatı sunan derslerde bilmecelerin bu yönünden yararlanılabilir (Yılar, 2021, s. 47-48).

Zihin gelişimine katkı sağlayan, tahmin etme yeteneğini geliştiren bilmeceler çocukların kavramlar arasındaki bağlantıları ve ilişkileri keşfetmesinde kolaylık sağlar. Çocukların problem çözme yeteneğini geliştirirken diğer yandan pratik zekâlarını geliştirir. İpuçları yardımıyla çocukları bilgiye götürür, mecaz ve sembollerini çözümlemelerine yardımcı olur (Şimşek, 2018, s.156). Diğer dil ürünlerinde olduğu gibi o dili konuşan toplumun yaşamdan edindiği deneyimleri yansıtan bilmeceler o toplumun hayata bakış açısı hakkında da ipuçları taşır. Toplumdaki bireylerin nesneleri ve kavramları algılayışlarıyla ilgili bilgiler verirken kültürün devam etmesini de sağlar (Yılar, 2021, s. 49).

Soruları hem içerik hem de biçim yönünden üzerinde düşünülerek oluşturulan bilmeceler özleştirilmiş dil ürünleridir. Sanatlı ve şiire benzer yanları bilmecelerin olduğu gibi korunmasını gerektirse de ek olarak bilmecelere karşı olan saygılı tutum onları sıradanlaşmaktan alıkoymaktadır (Boratav, 2019, s. 125). Araştırmalar göstermektedir ki bilmecelerin yüzyıllar boyunca süregelen bir eğitim nitelikleri vardır ve bunun sonucunda da bilmecelerin gelişigüzel oluşturulan sıradan sorular olmadığı anlaşılmaktadır. Günümüzde eğlence aracı olarak kullanılsa da geçmişte eğitim faaliyetlerinde önemli bir yeri olan bilmecelerin dil öğretiminde özellikle Türkçenin öğretiminde kullanılması gerektiği açıktır. Geçmişten günümüze halkın sanat anlayışıyla beraber halk tarafından kullanılarak topluma mal edilen bilmecelerin içlerinde değerli bir dil zenginliği bulundurmaları nedeniyle bilmecelerin dil eğitiminde kullanımlarının önemi büyüktür (Yılar, 2021, s. 47).

Bilmecelerin biçim ve söyleyiş özellikleri ilköğretim seviyesindeki çocukların ilgisini çekmektedir. Oluşumunda ses uyumunun büyük rol oynadığı ve uzun olmayan bilmeceler ilköğretim seviyesindeki çocukların dil etkinliklerine istekli bir şekilde katılmasını sağlar. Bu dil etkinlikleri Türkçe dersi öğretim programında yer alan kazanımlara göre seçilebilir; özellikle sözvarlığı kazanımları açısından bilmecelerin kullanılması eşya ve kavramların algılanmasında önemli bir katkı sağlayacağı gibi eğlenceli bir eğitim öğretim ortamının oluşturulması bağlamında da önemlidir (Yılar, 2021, s. 46).

Dilimiz varlık ve nesnelerin kendilerine özgü özelliklerine dayanan yaratıcı bilmecelerle doludur. Bu bilmecelerin dilsel yapısına bakıldığında yeni yaratmalar, somutlama ve karşılaştırmalar göze çarparken bununla beraber Türkçenin anlatım

gücü gözler önüne serilmektedir. Toplumun varlıkları ve nesneleri nasıl incelediğini, bu incelemenin sonucunda bunları bilmecelerin örgüsü içine nasıl sanatlı olarak yerleştirdiği görülmektedir (Özdemir, 2000, s. 179).

2.1.1.11. Tekerlemeler. Çocukluğumuzda oyunlara ebe seçmek için söylediğimiz uyaklı, ölçülü, birbiriyle uyumlu seslere sahip sözlere dilimizde tekerleme denmektedir (Özdemir, 2000, s. 209). Türkçenin sözvarlığı içinde yer alan tekerlemelerin belirli bir konusu yoktur. Sadece ses bakımından birbirine yakın olan sözcüklerin tekrarına dayanan tekerlemeler bu sayede şiirsel özellik kazanmışlardır (kazanmaktadırlar). Ama bu şiir özelliği sadece ses uyumuna dayanmaktadır, her dizenin kendine ait bir anlam dünyası vardır ve birbiriyle anlamsal hiçbir alakaları olmaması tekerlemelerde içerik bütünlüğünün olmadığını göstermektedir. Tekerlemelerde ses uyumu bazı ses oyunları ve çağrışımlarla sağlanmaktadır (Özdemir, 2000, s. 210). Boratav (2000, s. 134) da tekerlemeleri ölçü, aliterasyon, kafiye, seci gibi ses uyumu oluşturan edebi sanatları içinde barındırarak düşünceleri, duyguları, tutkuları, hayalleri abartma, uyumsuzluk, benzetme gibi söz sanatları yardımıyla oluşturulan ve şiir niteliği taşıyan basmakalıp sözler olarak tanımlamaktadır.

İçinde uyum barındırmayan söz dizilerinin ustaca birbirine eklenmesiyle oluşan tekerlemeler, düzyazı biçiminde kısa hikâyeler, uyak veya yinelemeyle ahenk elde edilen düzyazı biçiminde kalıplaşmış sözler, şiir biçiminde yazılmış küçük söylevler ya da halk edebiyatının farklı şiir türlerinden alınan dizelerle örneklendirilebilir (Boratav, 2000, s. 10). Kafiye ve çağrışımlar kullanılarak elde edilen ses uyumuyla şiir gibi bir kalıba oturtulan tekerlemeler birbiriyle alakasız düşüncelerin zincirlenmesiyle meydana gelmektedir. Yaşanmayacak olayları, içinde bulunulmayacak durumları, zıt düşünceleri beraber kullanan tekerlemeler akıl dışı ve mantıksız sonuçlara ulaşarak unutulmayacak derecede şaşırtıcı bir etki bırakmaktadır (Boratav, 2000, 134).

Tekerlemelerin ilk söyleyenleri ve ortaya çıkışı kesin olarak bilinmemekle beraber birkaç bilgi verilmektedir. Türk törenlerinde kullanılan(söylenilen) oyun tekerlemeleri Türklerin en eski din ve inançlarından muhtemelen izler taşımaktadır. İslamı kabul eden Kırgızlar, Kazaklar gibi kavimlerde sağlık için söylenen sözler tekerleme olarak

kabul edilmektedir. Tekerlemelerin çoğunun çocuklar için söylendiği düşünülse de bu tekerlemelerin miktarı çok daha azdır. Biçimi, söylenişi, konuları açısından Türk tekerlemelerine benzeyen her tekerlemeyi kesin olarak Türk tekerlemelerinden gelmiş olarak varsaymak yanlıştır (Güleç, 2011, s. 46).

Tekerlemeler ölçüm, aliterasyon, kafiye ve seci gibi ses uyumu oluşturan özellikleri içinde barındırarak düşünceleri sanatlı biçimde aktarır. Genellikle birbiriyle alakasız sözcüklerin bir araya gelerek mantık dışı sonuçlara ulaşılmasını sağlayan tekerlemelerin belirli bir konuları yoktur. Ahenk oluşturmak için uyumlu sesler kullanılması tekerlemelerin en belirgin özelliklerinden biridir. Bu tuhaf ama sanatlı söyleyişe sahip olma güldürü özelliğini de peşinden getirir. Halk hikâyesi, orta oyunu, masal gibi halk edebiyatı ürünlerinde seyirci, dinleyiciyi olaylara hazırlamak ve dikkatlerini çekmek amacıyla tekerlemeler kullanılır. Tekerlemelerin bu sebeple kullanılması hem eğlenceli hem de anlaşılacak için dikkate ihtiyaç duyulmasından kaynaklanmaktadır (Boratav, 2000, s. 155).

Genellikle çocuklarla alakalı olduğu düşünülen tekerlemeler aynı zamanda yetişkinlerin hayatında da önemli bir yere sahiptir; fakat içeriği ve yapısı yönünden daha çok çocuklarla ilişkilendirilmektedir. Çocuk geleneğinde yeri geniş olan tekerlemelerin konuları ve yapılarının çocuksu olması bunu göstermektedir. Halk edebiyatı ürünlerinin masal, türkü, halk hikâyesi ve orta oyunu gibi birçok türünde tekerlemelerle karşılaşırız. Hatta sohbet esnasında (bile) yetişkinler arasında geçen güldürü konuşmalarında tekerleme diye adlandırılan şiirsel niteliğe sahip anlatım yoluna başvurulmaktadır (Boratav, 2000, s. 134).

Tekerlemeler Türkçe öğretim programında yer alan kazanımların gerçekleştirilmesine ve derslerde kullanılacak etkinliklere uyumlu araçlardır. Dil eğitiminde tekerlemelerin kullanım alanı geniştir. Yaş fark etmeksizin hem ilgi çekici hem de eğitici olarak kullanılabilen tekerlemeler ses öğretimi ve telaffuz çalışmalarına iyi bir kaynaktır. Tekerlemeler dildeki seslerin doğal (gerçek) şekilde çıkarılmasına yardımcı olmaktadır. B-p, g-ğ, d-t, k-g gibi benzer ses veren harflerin çıkarılmasında karşılaşılan zorlukların belirlenmesi ve giderilmesinde tekerlemeler katkı sağlamakta ve sesin çıkarılmasını sağlayan ses organlarının çalışmasına ve işitilen sesin aynen çıkarılması için gereken duruma gelebilmelerine ve hazırlanmalarına yardım etmektedir (Yılar, 2021, s. 92).

2.1.1.12. Argo sözcükler. Ortak dil, bir ülkede ağızlardan birinin esas alınarak konuşulduğu ve yazıldığı kültür diline verilen isimdir. Bu ortak dil, dil bilimi alanında üst düzey ve alt düzey olarak iki farklı dil düzeyine ayrılmaktadır. Yazı dili, bilim dili, tıp dili gibi içerisinde kendine ait terimlerin de var olduğu dil düzeyleri ortak dilin üst düzeyini oluştururken halk arasında konuşulan dil, hakaret yollu söylemler, kaba dil, alaylar ve şakalar ortak dilin alt düzeyini oluşturur. Argo ortak dilin alt düzeyinde yer alan dilbilim terimlerinden biridir (Naskali ve Yüksekşekaya, 2016).

Argo dil biliminde ortak dilin alt düzeyinde yer alan özel dil olarak sınıflandırılmaktadır. Buna rağmen dili konuşan halk arasında argo genellikle küfürlü ve kaba sözcüklerden oluşan kalıplaşmış ifadeler olarak kabul edilmektedir. Hatta argonun bu anlamı hayatımıza o kadar yerleşmiştir ki sözlüklerde bile bu anlamı yer almaktadır. Halk arasında küfür ve kaba söyleyişlerin argo olarak anlaşılmasının sebebi bu özel dilin aslında toplumun alt seviyelerinde konuşulup kullanılmasından kaynaklanmaktadır. Argonun kaba ve küfürlü bir dil olarak kabul görmesinin diğer sebebiyse argo sözcüğünün kökenidir. İlk başta Fransızcada ‘dilenci ve hırsızların kullandığı dil’ anlamına gelen argo, Türkçeye girdiğinde Türk toplumunda ilk anlamına yakın şekilde ‘külhanbeyi dili’ ve ‘kayış dili’ gibi sözcüklerle tanımlanarak kendine yer edinmiştir. Argo bir sözcük kaba dil kapsamına girebilir fakat her kaba sözcük argo değildir (Naskali ve Yüksekşekaya, 2016).

Argoyu, ortak dilden geçen ve diğer dillerden bizim dilimize geçen sözcüklere yeni anlamlar yüklenmesiyle sözcüklerde meydana gelen şekil değişiklikleri oluşturmaktadır. Ortak dil içinde yer alan sözcüklerin anlamlarını ve şekillerini değiştirmek için benzetme, eğretileme, abartma, hüsnü talil gibi söz sanatlarından yararlanılmaktadır. Sözcüklerdeki bu anlam ve şekil değişikliklerine karşın argo, ortak dilin kapsamından çıkarılamaz. Sözcüklerde meydana gelen bütün bu değişimler argonun ortak dilden uzaklaşması için değil, herkes tarafından anlaşılamayacak saklı dil olma ihtiyacından ortaya çıktığı gözler önüne serilmektedir. Buradan yola çıkarsak argoda bazı sözcükler ve ifadeler hariç ortak dilden ayrılma yoktur (Naskali ve Yüksekşekaya, 2016).

Alan argosu belli bir sosyal ortamda yaşayan ve çoğunlukla toplumun genelinden uzak ve koruma altında olmak isteyen, yaşam ortamı ve biçimleri birbirine yakın olan kişiler tarafından oluşturulan ve kabul gören sözcüklerin tamamına denilmektedir. Genel argo

ise alan argosunu oluşturan sözcüklerin zamanla birikerek sözcük dağarcığının gelişmesiyle bu sözcük dağarcığından beslenen konuşma biçimidir (Aktunç, 2002, s. 387). Argo değişken bir özü olduğu için bir dilin yaratma gücünü ve yaratıcılığını ortaya koyması açısından önem kazanmaktadır. Toplumun diğer toplumlarla olan ilişkisi ne derece gelişirse argosunun genişliği de bir o kadar artmaktadır. Geniş bir alana yayılan imparatorluk coğrafyasında da yer alan Türk argosu bu özelliğiyle öne çıkmaktadır (Naskali ve Yüksekaya, 2016, s. 15). Diller nasıl birbirinden etkileniyorsa argo da etkilenir. Türk argosu başka dillerin etkisi altında kalırken, Rusça ve Yunanca Türkçenin etkisinde kalmaktadır (Naskali ve Yüksekaya, 2016, s. 15).

2.1.1.13. Anadolu ağızları. Dünyanın bütün dillerinde var olan bir özellik, eskiden kullanılan ve zamanla unutilan öğelerin bir bölümünün o dillerin lehçe ve ağızlarında yaşamlarını sürdürmeye devam etmesidir. Herhangi bir anadilden ayrılan dilde olsun, farklı lehçe ve ağızlarda olsun, bu dil öğeleri kendi içlerinde gelişebilmekte, yabancı etkilerle farklılaşabilmekte ancak eski sözvarlıklarını da koruyabilmektedir (Aksan, 2018, s. 81). Türkçe dile dönüşmüş lehçeleri, farklı lehçeleri içindeki değişik ağızlarıyla çok geniş bir alana yayılmış eski ve yerleşik bir dildir (Aksan, 2018, s. 82). Bu kadar geniş bir alana yayılan Türkiye Türkçesi ağızlarını Karahan (1996, s. 1-2) Türkiye siyasi sınırlarını esas alarak -Trakya bölgesi dışında- Batı Grubu, Doğu Grubu ve Kuzeydoğu Grubu olmak üzere üç ana ağız grubuna ayırmıştır.

Aksan (2018, s. 229-230) Anadolu ağızlarının genel özelliklerini şu maddelerle belirlemiştir:

1. Anadolu ağızları bugünkü ortak dile oranla çok daha geniş bir sözvarlığına sahiptir. Ortak dildeki sözcüklerin ağızlarda değişik biçimleri vardır. Örneğin; *böğürtlen*'in *bortlen*, *börtliyen*, *büğürtlen*... gibi 17 değişik kullanım biçimi ağızlarda yer alır. *Domates* sözcüğü için ağızlarda kullanılan yöresel adlandırmalardan bazılarına aşağıda yer verilmiştir.

Tombalak (Bilecik dolayları).

Kızıl eğlim (Konya dolayları).

Yumru (Çankırı dolayları).

Topul (Tokat dolayları).

Topalak (Afyon dolayları).

2. Ağızlar, ortak dile oranla daha fazla Türkçenin kimi biçimbirimlerinden yararlanarak pek çok türetme gerçekleştirmiştir. Doğayla ilgili kavramlar, insanların maddesel ve ruhsal yapılarıyla ve davranışlarıyla ilgili birçok sözcük türetilerek yaşama geçirilmiştir. Ortak dildeki bir nesne için kimi kez 10-15 ayrı göstergeye rastlanır.
3. Ağızlarda, Türkçenin eski dönemlerinden, değişik lehçelerinden gelen birçok eskimiş öge, eski biçim ve anlamlarıyla yaşamaktadır ki, bunlar dil tarihi ve sözcük araştırmaları açısından önem taşımaktadır.
4. Ortak dilde yabancı karşılıkları kullanılan birtakım kavramların ağızlarda Türkçelerinin yer aldığı, bu kavramlardan bir bölümüne yöresel birtakım türetmelerle ilginç karşılıklar bulunduğu görülmektedir.
5. Anadolu ağızları ortak dilde kullanılan deyim ve atasözlerinin yanı sıra bütünüyle ağızlara özgü, ancak Türklerin bütün deyimleştirme yollarından yararlanılarak oluşturulmuş deyimlere, bir bölümü eskiden kalma bir bölümü de doğrudan doğruya yörelere ait olan atasözleri ve ilişki sözlerine de sahiptir.
6. Ağızlarda, tıpkı ortak dilde olduğu gibi yabancı dillerden -özellikle coğrafi yakınlık ve sıkı ilişkiler nedeniyle- girmiş olan yabancı ögeler de vardır.

Türkçenin yeni sözcükler oluştururken türetme yoluyla kavramlaştırma ve kendi öğelerinden yararlanmaya olan eğilimi bugün ortak dilden daha yüksek oranda, Anadolu ağızlarında kendini göstermektedir. Anadolu ağızları Türkçenin olanaklarından, ölçünlü dildekine oranla çok daha geniş ölçüde yararlanmıştır, bugün ortak dilde bulunmayan pek çok sözcük ağızlarda türemiştir (Aksan, 2014, s. 67). Yabancı dillerin yoğun etkisine karşın Türkçenin en eski öğelerinin, Köktürk yazıtlarında kullanılan pek çok ögenin, neredeyse hiçbir biçimsel ve anlamsal değişime uğramadan bugün ortak dilde ve Anadolu ağızlarında yaşamakta olduğu görülmektedir. Köktürk metinlerinde *yuyka* ‘ince’ şeklinde kullanılan ve bugünkü Türkiye Türkçesinde *yufka*’ya dönüşerek anlamsal değişime uğrayan bu sözcük bugün Anadolu’nun bazı yörelerinde *yuka* ‘ince’ anlamında kullanılmaya devam etmektedir (Aksan, 2018, s. 83).

Bugün yazın dilimizde anlam değişimine uğrayarak yaşamakta olan “üzmek” eylemi en eski dil ürünlerimizde “kesmek, koparmak, kırmak” anlamlarına geliyordu.

Anadolu dışındaki Türk lehçelerinde ‘koparmak’ anlamında yaşamaya devam eden bu sözcük, Türkmenlerde üzme, Uygurlarda üzme, Özbeklerde üzme biçiminde kullanılmaya devam etmektedir. Bununla beraber “üzme” eylemi Anadolu ağızlarımızda aynı anlamda yaygın olarak kullanılmaktadır (Amasya, Samsun civarları) ayrıca bu sözcükle kurulan “takatini kesme, güçsüz bırakma” anlamına gelen “gücünü üzme” deyişi bugün, Anadolu’da (Mengen/Bolu civarında) yaşamaktadır (Aksan, 2014, s. 66).

Küs- kökünden yalnızca küskün, küskünlük, küsme, küsmek sözcükleri varken Anadolu’da sık sık küsen kişiler için “küsek” (Denizli, Samsun, Ordu), “küseğen” (Isparta, Denizli, Manisa, Tokat...) gibi değişik kullanımlarla karşılaşmaktadır (Aksan, 2014, s. 68). Ortak dilde Arapçadan gelen hasis, Farsçadan alınan cimri ve kökeni bilinmeyen pinti kullanılırken Anadolu’da bu kavramları karşılamak için kıs-kökünden kısıgıç (Ordu), kıs kıs (Gümüşhane), kıs mık (Çorum, Yozgat, Nevşehir), kıs mır (Burdur), kıs nık (Sivas, Kayseri) sözcükleri kullanılmaktadır (Aksan, 2014, s. 68). Ortak dilden çok daha fazla sözvarlığına sahip olan Anadolu ağızlarımızın bu kadar büyük bir sözvarlığına sahip olmasının nedeni doğayla, yaşamla, hayvanlarla iç içe olunması ve bundan dolayı somut sözcüklerin sayısının artış göstermesine ek olarak soyut düşüncelerin aktarılması için çeşitli soyut sözcüklerin ortaya çıkmasıdır. Bir diğer neden ise Anadolu ağızlarının Türkçe’nin türetme, kavramsallaştırma yollarından çokça yararlanmasıdır (Aksan, 2019, s. 70). İnsan davranışlarından doğadaki varlıklara, düşüncelerin dile getirilmesinden durum anlatımına kadar çok çeşitli şekillerde Türkçenin türetme özelliklerinden ortak dilden daha fazla yararlanan Anadolu ağızları ortak dilde yer almayan pek çok sözcüğe sahiptir (Aksan, 2021, s. 137). Ortak dilde kullanılan ya da kullanılmayan sözcükleri söze dönüştürürken yazı dilinde kullanılmayan bazı eklerden yararlandığı gibi, bir sözcüğün köküne farklı farklı ekler getirerek özgün sözcükler ve anlatımlar oluşturmuştur (Aksan, 2021, s. 138).

2.2. Sözvarlığı ile İlgili Araştırmalar

Özdemir (2000)’in, “Erdemin Başı Dil” adlı kitabı dilin doğuşundan dilin ne olduğuna, ağız ve şivenin farkından lehçeye dil ile ilgili temel kavramların ne olduğunu değişik yönleriyle ortaya koymuştur. Ardından Türkçenin geçmişten bugüne nasıl yol aldığını

incelemiş ve son olarak Türkçenin sözvarlığını çeşitli yönleriyle ele almıştır. İçerik olarak genelden özele, dilden Türkçenin sözvarlığına doğru giden bu çalışma okuyucuyla konuşur gibi yazılması yönüyle de Türkçenin, dilin herkes tarafından anlaşılması amacını taşımaktadır.

Yazıcı (2006)'nın, "Türkçenin Sözvarlığı Açısından Fakir Baykurt'un Romanları" adlı doktora çalışmasında, Fakir Baykurt'un romanlarındaki sözvarlığı öğeleri belirlenerek, elde edilen bilgiler ışığında yazarın biçeminin değişmezleri sayılabilecek temel izlek, imge ve kavramlar açıklanmaya çalışılmıştır. Araştırmada sözvarlığı kavramına, sözvarlığını oluşturan öğelere; Fakir Baykurt'un yaşamı, sanat anlayışı ve yapıtlarına yer verilmiştir. Araştırmanın sonucunda yazarın sanat anlayışının, yazarın bireysel biçimini oluşturmada önemli bir işlevi olduğu belirlenmiştir.

Baş (2006)'ın, "1985-2005 Yılları Arasında Çocuk Edebiyatı Sahasında Yazılmış Tahkiyeli Metinlerin Sözvarlığı Üzerine Bir Araştırma" adlı doktora çalışması, çocuklar için son 30 yılda hazırlanan roman, hikâye, masal, destan ve efsane türündeki çocuk kitaplarının sözvarlığını tespit edebilmek ve elde edilen sonuçları ilköğretim öğrencilerinin sözcük dağarcıklarıyla karşılaştırarak ortaya koyabilmek amacıyla yapılmıştır. Çocuk kitapları ile ilköğretim öğrencilerinin sözcük dağarcığının karşılaştırılmıştır. Araştırmanın sonunda çocuk kitaplarıyla öğrencilerin sık kullandığı sözcüklerin %34 oranında uyumsuz oldukları tespit edilmiştir.

Apak (2009)'ın, "Sait Faik'in Eserlerinin Türkçe Sözvarlığı Açısından İncelenmesi" adlı yüksek lisans tez çalışması Sait Faik'e ait tüm eserleri incelenmiştir. Çalışma Sait Faik'in eserlerinde kullandığı tüm sözcükleri içerisinde barındıran etimolojik bir sözlük hazırlama amacıyla yapılmıştır. Sait Faik'in eserlerini oluşturduğu yer ve zamanların, eserlerindeki kullandığı sözcükler üzerinde etkisi olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Mangır (2009)'ın, "Osman Cemal Kaygılı'nın Eserlerindeki Sözvarlığı" adlı doktora çalışmasında dönemin maddi ve manevi kültürü hakkında ipuçları yakalamak ve yazarın sözvarlığının tespit edilerek ortaya konması amaçlanmıştır. Bu çalışmayla Osman Cemal'in genel sözvarlığındaki öğeleri ne şekilde ve hangi amaçla kullandığı belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmanın sonucunda Osman Cemal'in sözvarlığını farklı kılan birçok öğe de tespit edilerek bu öğelerin işlevleri üzerinde durulmuştur.

Mert (2009)'in, "Türkçenin Sözvarlığı Açısından Eflatun Cem Güney'in Derleyip Yazdığı Masallar" adlı doktora çalışmasında Eflatun Cem Güney'in derleyip yazdığı masallardaki sözvarlığı öğelerini belirlemek ve Eflatun Cem Güney'in derleyip yazdığı masallar çerçevesinde sözcük dağarcığını geliştirmeye yönelik etkinlik önerileri geliştirmek amaçlanmıştır. Bu araştırmanın sonucunda ulaşılan sözvarlığı öğelerinin kaynaklarda bulunmayan bir bölümünün Türkçenin gerçek sözvarlığının betimlenmesinde yardımcı olacağı düşünülmüştür. Ek olarak sözcük öğretimi alanına sözcük dağarcığını geliştirmeye yönelik etkinlik önerileri verilerek katkı sağlanmaya çalışılmıştır.

Karababa (2013)'nın "Feyza Hepçilingirler'in Romanlarında Söz Varlığı" adlı yüksek lisans tezinde; roman inceleme kurallarına uygun olarak Feyza Hepçilingirler'in romanları olay örgüsü, kişiler, zaman, mekân gibi başlıklar altında incelenmiş ve roman incelemelerinin sonunda bütün romanların sözvarlığı tablolaştırılarak verilmiştir. Bu çalışmayla Feyza Hepçilingirler'in romanlarında kullandığı sözvarlığından yola çıkarak Türkçenin sözvarlığının gelişimini göstermek ve yazarın sözvarlığının etimolojik olarak kullanılış biçiminin ortaya konması amaçlanmıştır. Bu amaçla araştırmada romanların incelenmesinin yanında yazarın hayatı ve eserleri de ortaya konmaya çalışılmıştır.

Aksan (2014)'ın, "Anadilimizin Söz Denizinde" adlı kitabında sözvarlığını oluşturan öğeler başlık başlık incelenmiştir. Türkiye Türkçesi ortak dili ve Anadolu ağızlarında olan kullanımlar örneklerle ortaya konmuştur. Türkçenin sözvarlığını oluşturan öğeleri detaylı olarak inceleyen bu çalışma derleme sözlüklerinden de yararlanarak ortak dil ve Anadolu ağızlarının farkını, birbirinden ayrıldığı yönleri göstermesiyle ve toplu bir şekilde Türkçenin sözvarlığı hakkındaki bilgileri barındırmasıyla kaynak niteliği taşımaktadır.

Sever ve Karagül (2014)'ün, "Oğuz Tansel'in Derleyip Yazdığı Masal Kitaplarında Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin İncelenmesi" adlı makale çalışmasının amacı Oğuz Tansel'in derleyip yazdığı masal kitaplarındaki kalıplaşmış dil birimlerini belirlemektir. Bununla beraber derlenip yazılan bu masalların çocuk okura dilimizin anlatım olanaklarını duyumsatmadaki rolünü tartışmaktır. Araştırmanın sonucunda, Tansel'in masallarının Türkçenin varsıl anlatım olanaklarını çocuk okura

duyumsatmakla birlikte masallarındaki konu ve kurgu özellikleriyle de çocuk okurun düş ve düşünce evrenini varsıllaştırdığı belirlenmiştir.

Özbaşı (2016)'nın, “Zeynep Cemali'nin Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Sözvarlığı Öğeleri Açısından İncelenmesi” adlı yüksek lisans tez çalışmasında, Zeynep Cemali'nin çocuk edebiyatı yapıtlarının Türkçenin sözvarlığı açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Zeynep Cemali'nin yapıtlarında kullandığı sözvarlığı öğelerinin yazınsal metne olan anlamsal katkılarına bakılmıştır. Yazarın sözvarlığı öğelerini yapıt içerisinde bağlama uygun kullandığı, anadilinin anlatım olanakları ve inceliklerini okura duyumsattırdığı bulgusuna ulaşılmıştır.

Mete (2016)'nin, “Sevim Ak'ın Çocuk Romanlarının Sözvarlığı Açısından Çözümlemesi” adlı yüksek lisans tez çalışması, Sevim Ak'ın yazdığı çocuk romanlarında sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin kullanım sıklıklarını belirlemek amacıyla yapılmıştır. Çalışmanın sonucunda Sevim Ak'ın çocuk romanlarında sözvarlığını oluşturan çeşitli öğelere yer verdiği sonucuna ulaşılmıştır. Yazarın çocuk romanlarında hiç kalıp sözlere rastlanmamıştır.

Aytan (2016)'ın, “Türk Çocuk Edebiyatı Üzerine Bir Söz Varlığı Çalışması: Atasözleri” adlı makale çalışmasında, modern çocuk edebiyatı alanında eser veren 11 yazarın eserlerinde kullandıkları atasözlerinin belirlenmesi amacıyla 106 eser incelenmiştir. Bu amaç bağlamında 11 yazarın 106 eseri atasözlerini barındırması yönüyle incelenmiş, içerik analizi tekniğinin kullanıldığı araştırmada toplamda 67 atasözü tespit edilmiştir. Bu atasözlerinden 63 tanesinin farklı olduğu saptanmıştır. Eser başına düşen atasözü sayısı 1.58'dir. Bu bağlamda çocuk edebiyatı yazarlarının “her esere en az bir atasözü” hedefini koyması önemlidir.

Bilgen (2017)'in, “Çocuk Edebiyatı Alanındaki Eserlerin Söz Varlığı Öğelerine İlişkin Karşılaştırmalı Bir İnceleme” adlı makale çalışması çocuk edebiyatı alanındaki eserlerin sözvarlığına ilişkin karşılaştırma yapmak amacıyla yapılmıştır. Bu amaç çerçevesinde metin türlerine göre çocuk kitaplarında yer alan toplam ve farklı ikileme, deyim, atasözü sayıları; en sık kullanılan yüz ikileme, deyim ve atasözü incelenmiştir. En az ikilemenin çocuk destanlarında, en fazla ikilemenin çocuk şiirlerinde kullanıldığı belirlenirken, en az deyim çocuk romanlarında en fazla deyim ise çocuk tiyatrosu metinlerinde kullanıldığı belirlenmiştir. En fazla atasözü içeren çocuk edebiyatı

eserleri tiyatro metinleri olurken en az atasözü içeren çocuk edebiyatı eserlerinin roman türünde olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Aksan (2018)'ın, "Türkçenin Sözvarlığı" adlı kitabında Türkçenin en eski kaynakları olan Köktürkçeden, Uygur ve Karahanlı dönemine, Eski Anadolu Türkçesinden günümüz Türkiye Türkçesine, Lehçelerden ağızlara Türkçenin sözvarlığı çeşitli yönleriyle ortaya konmuştur. Bir toplumun kültürü ve dil tarihi açısından sözvarlığının önemi, yabancı ve çeviri sözcüklerin köken bilgisi incelemeleri, sözcük tarihi çalışmaları ve sözvarlığını oluşturan öğeler çalışmada yer almıştır. Yabancı dillerin Türkçeye etkisi ve Türkçenin başka dillere etkisi araştırmada yer alan başlıklar arasındadır. Bu çalışma alanda kaynak niteliği taşımaktadır.

Canöz (2020)'ün, "Yabancılar İçin Hazırlanan Türkçe Ders Kitaplarındaki Hedef Sözvarlığının Tematik Bağlamda İncelenmesi" adlı doktora çalışmasının temel amacı yabancılar Türkçe öğretiminde kullanılan ders kitaplarındaki hedef sözvarlığını tematik bağlamda karşılaştırmalı olarak incelemektir. Bu amaçla dört farklı öğretim setinin A ve B düzeyleri incelenmiştir. İncelenen kitaplarda bulunan temalardaki sözvarlığı listelenip yayınlar arasındaki benzerlik ve farklılıklar sayısal açıdan belirlenmiştir. Çeşitli kaynaklardan hareketle tematik sözcük listesi oluşturulmuştur. Çalışmanın sonucunda incelenen kitaplarda, tematik bağlamda nicel ve nitel açıdan farklılıkların olması nedeniyle yabancılar Türkçe öğretim setlerinde tematik olarak bir ölçüt bulunmadığı bulgusuna ulaşılmıştır. Düzeyler içerisinde temalara ilişkin sözvarlığı tek tek incelendiğinde tematik sözcük listesi ile uyumun az olduğu belirlenmiştir.

Çolakoğlu (2021)'nin, "Haber Bültenlerindeki Sözvarlığı Üzerine Bir Araştırma" adlı doktora çalışmasında, haber bültenlerinde yer alan sözvarlığı unsurlarını, bunların kullanım sıklıklarını ve sıklığa bağlı oranlarını belirlemek amaçlanmıştır. Bu amaç çerçevesinde 1 Ocak 2015 – 31 Aralık 2015 tarihleri arasında TRT 1'de yayımlanan tüm ana haber bültenlerini oluşturan ham metin havuzuna erişilmiştir ve bu çalışmanın temel verisini oluşturmuştur. Tekrarlanan dil birimleri çıkarıldığında bir yıllık haber bültenleri içinde 39.978 değişik sözvarlığı unsurunun kullanıldığı tespit edilmiştir. İncelenen ana haber bülteni metinlerinde çok az yazım yanlışı ve anlatım bozukluğuna rastlanırken, Türkçesi olduğu halde kullanılan bazı yabancı sözcükler ve sözcük grupları televizyon aracılığıyla geniş kitlelere ulaştırıldığı bulgusuna ulaşılmıştır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırma modeli, çalışma grubu, veri toplama aracı, verilerin toplanması ve verilerin analizi alt bölümleri ile ilgili bilgiler yer almaktadır.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışma tarama modelinde yapılmış betimsel bir çalışmadır. Çalışmada nitel araştırma yaklaşımı tercih edilmiştir. Nitel araştırma; gözlem, görüşme ve doküman/metin analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı bir araştırmadır. Bunun yanında, insana ilişkin algı ve olayların, sosyal gerçeklikte ve doğal ortamında derinlemesine incelenmesinin esas olduğu nitel araştırma, farklı disiplinleri birleştiren bütüncül bir bakış açısına da sahiptir (Hatch, 2002; Merriam ve Grenier, 2019).

3.2. Veri Kaynağı

Muzaffer İzgü'nün on ilk okuma dizisi, beş resimli öykü, üç okul öncesi öykü, bir masal, kırk dört çocuk edebiyatı öyküsü, altı gençlik edebiyatı romanı ve otuz sekiz çocuk romanı olmak üzere toplam yüz yedi çocuk kitabı bulunmaktadır. Bu çalışmada incelenmek için yazarın yalnızca otuz sekiz çocuk romanı seçilmiştir. Kısacası bu çalışmanın veri kaynağını Muzaffer İzgü'nün çocuklara yönelik yazmış olduğu romanlar oluşturmaktadır.

3.3. Verilerin Toplanması

Bu araştırmada, Muzaffer İzgü'nün çocuk romanlarının içerdiği sözvarlığı öğeleri belirlenmeye çalışılmıştır. İlk olarak ilgili alanyazından sözvarlığının içerdiği öğeler belirlenmiştir. Bu araştırmadaki veriler, Muzaffer İzgü'nün çocuk romanlarından doküman analizi yoluyla toplanmıştır.

Doküman analizi, basılı ve elektronik temel olmak üzere tüm belgeleri sistemli bir şekilde inceleme ve değerlendirme yöntemidir. Nitel araştırmalarda kullanılan diğer yöntemler gibi doküman analizinde de ilgili konu hakkında anlayış oluşturmak, anlam çıkarmak ve deneysel bilgi geliştirmek için verilerin incelenmesini ve yorumlanmasını gerektirmektedir (Corbin&Strauss, 2008). Seyidoğlu (2016, s. 32)'na göre araştırma konusu hakkında diğer kişi ya da kurumlar tarafından yazılmış veya hazırlanmış belgelerin toplanarak incelenmesi doküman analizi olarak kabul edilmektedir.

Doküman analizi, belli bir amaca dönük olarak kaynakları bulma, okuma, not alma ve değerlendirme işlemlerini kapsamaktadır (Karasar, 2005, s. 259). Yıldırım ve Şimşek (2008) doküman analizini, araştırılması hedeflenen olgu ya da olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin incelenmesi olarak tanımlar. Doküman analizinde var olan belge ve kayıtlar incelenerek veri elde edilmektedir. Kısaca araştırma kapsamında incelenen konuyla ilgili olgu ve olaylar hakkında bilgi içeren yazılı belgelerin analiz edilmesiyle veri sağlanmasına doküman analizi denilmektedir.

3.4. Verilerin Analizi

Bu araştırmada yazılı eserler olan kitaplar incelendiği için toplanan verilerin çözümlenmesinde nitel araştırmalarda çoğunlukla kullanılan içerik çözümlemesi kullanılmıştır. Stemler, içerik çözümlemesini bir metnin bazı sözcüklerinin daha küçük içerik kategorileriyle belirli kurallara dayalı kodlamalarla özetlendiği dizgesel, tekrarlanabilir bir teknik olarak tanımlar (akt: Büyüköztürk, Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2010). İçerik çözümlemesi, araştırılmak istenen içeriğin nesnel, ölçülebilir ve doğrulanabilir olmasıyla anlam kazanır.

Bu araştırmada içerik çözümlemesi türlerinden “kategorisel çözümleme tekniği” kullanılmıştır. Bu teknikte, genellikle belli bir tema önce birimlere bölünür, daha sonra bu birimler önceden saptanmış ölçütlere göre kategoriler halinde gruplandırılır ve kategorilerin sıklığı (frekansı) hesaplanır (Tavşancıl ve Aslan, 2001). Bu çalışmada alt kategoriler, niteliklerine göre ayrılmadan değerlendirildiği için nicel içerik çözümlemesinden yararlanılmıştır.

Nicel içerik çözümlemesinde tam, nesnel ve güvenilir veri elde etmek için iletilerin içeriği dizgesel bir biçimde sayılır. Kategori olarak seçilen ifadelerin ya da sözcüklerin

bağlam birimi içinde eş anlamlıları olduğu kabul edilerek sayma işlemi yapılır (Karaman Kepenekci ve Aslan, 2011). İçerik çözümlemesinde öncelikle çözümleme birimi olarak ana kategoriler ile alt kategoriler belirlenir. Daha sonra belirlenen bu kategoriler tanımlanır ve çözümlemelerin yapılacağı bağlam birimine (tümce, paragraf ya da tüm metin) karar verilir (Yıldırım ve Şimşek, 2018). Bu çalışmada ana kategori “Türkçenin sözvarlığı”; “atasözü”, “deyim”, “ikileme”, “terim”, “ilişki sözü”, “kalıplaşmış söz”, “çeviri sözcük”, yabancı sözcük”, “bilmece”, “tekerleme”, “argo sözcük” ve “Anadolu ağzı” alt kategoriler olarak belirlenmiş; alt kategoriler çalışmada aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır.

Atasözü: Halk topluluklarının yüzyıllar boyunca başlarına gelen olaylar ve bu olaylara dayanan düşüncelerden doğan, bir ulusun ortak düşünce ve tutumunu yansıtan kalıplardır (Aksoy, 2022, s. 13).

Deyim: Deyimler, en az iki sözcükle kurulan, kısa ve öz anlatım sahip, ulusal iz taşıyan ve toplumun malı olan kalıplaşmış dil kalıplarıdır (Aksoy, 2022, s. 45).

İkileme: Aynı sözcüğün tekrarlanması ya da anlamları birbirine yakın veya karşıt olan sözcüklerin yan yana kullanılmasıdır (Özdemir, 2000, s. 142).

Terim: Bilim, spor, sanat gibi farklı alanlarla ilgili özel kavramları anlatan sözcükler (Aksan, 2018, s. 43).

İlişki Sözü: Toplumun bireyleri arasında gelişen olay, durum ve ilişkiler sırasında söylenmesi gelenek olmuş kalıplar (Aksan, 2018, s. 42).

Kalıplaşmış Söz: Hükümdar, düşünür gibi ünlü kişilerin belli bir olay veya durum karşısında söyledikleri, evrenselleşmiş sözler (Aksan, 2018, s. 43).

Çeviri Sözcük: Bir dilden başka bir dile kavramların aktarılması yoluyla dile yerleşen sözcükler (Aksan, 2018, s. 46).

Yabancı Sözcük: Dilin kullanım alanına giren başka bir dile ait öğeler (Püsküllüoğlu, 2012, s. 7).

Bilmece: Bilmeceler olayları, canlıları, eşyaları üstü kapalı bir şekilde ipuçlarıyla dikkat çekerek buldurmayı amaçlayan kalıplaşmış sözler (Elçin, 2004, s. 607).

Tekerleme: Uyaklarla elde edilen ses uyumu ve çağrışımlarla birbirine bağlanan, şiir biçiminde yazılan, birbirinden farklı hayallerle düşüncelerin sıralanması (Boratav, 2019, s. 155).

Argo Sözcük: Kendi sosyal çevresiyle sınırlı yaşayan ve genellikle toplumun geri kalan kesiminden ayrılmak veya korunmak isteyen, yaşam biçim ve ortamları birbirine yakın kişiler tarafından yaratılıp benimsenen sözcükler ve deyimlere dayalı konuşma biçimi (Aktunç, 1998, s. 16).

Anadolu Ağzı: Anadolu'nun farklı yörelerinde kullanılan, bölgeden bölgeye değişiklik gösterebilen, Türkçenin olanaklarından ortak dile göre daha çok yararlanarak oluşturulan sözler (Aksan, 2021, s. 137).

Çalışmada bağlam birimi (çözümleme birimi) olarak alt kategori olarak seçilen sözvarlığı öğeleri seçilmiş ve çözümlemeler bunlar üzerinde gerçekleştirilmiştir. İncelenen her romandaki sözvarlığı öğeleri ayrı ayrı kodlanmış ve buna göre sıklık kayıtları tutulmuştur. İçerik çözümlemesinin güvenilirliği özellikle veri kodlama işlemine bağlıdır. Belirlenen soruların yorumlarının araştırmacıdan araştırmacıya ya da iki farklı zamanda değişmemesi nesnelliğin bir koşulu olan güvenilirliği sağlar (Tavşancıl ve Aslan, 2001). Bu çalışmanın güvenilirliğini sağlamak amacıyla rastlantısal olarak seçilen bir kitaptaki (Anneannemin Erikli Bahçesi) sözvarlığı öğeleri, belirlenen alt kategorilerin varlığı bakımından iki araştırmacı tarafından belli bir uzlaşmaya varılıncaya dek birlikte çözümlenmiştir. Bu çözümleme sonucunda veri işleyiciler arasında %87'lik bir görüş birliğinin olduğu görülmüştür. Araştırmanın güvenilirliğinin sağlanması kodlayanlar arasında en az %70'lik bir görüş birliğinin olmasını gerektirir (Yıldırım ve Şimşek, 2005). Araştırmada verilen bu değer üzerine çıkıldığı için romanların güvenilir bir biçimde çözümlendiği söylenebilir. Çalışmanın geçerliğini sağlamak amacıyla çözümlenen romanlardan örneklem alınmamış, tüm romanlar hiçbir bölüm ve sayfa çıkarılmadan çözümlenmiştir.

Çalışmanın konusu olan romanlardaki sözvarlığını oluşturan başlıklar, alanyazın taraması yapılarak saptanmıştır. İncelenen her romandaki sözvarlığı öğeleri çeşitli yazılı sözlükler ("Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü", "Türkçe Deyimler Sözlüğü", "Deyimler Sözlüğü 1000 Temel Deyim", "Türkçe Sözlük", "Büyük Argo Sözlüğü", "Türk Argosu", "Dil ve Edebiyat Terimleri Sözlüğü", "Türkçe İkillemeler Sözlüğü") ile "<http://tdk.gov.tr/>", "<http://www.tuba.gov.tr/>" ve "<http://www.dildernegi.org.tr/>"

bilgisunar adreslerinden yararlanılarak incelemeye alınmıştır. Yabancı sözcüklerden artık dilin çevrimine yerleşmiş, kullanımı yaygınlaşmış olan yabancı sözcükler incelemeye alınmamış; buna karşın Türkçe karşılığı olmasına rağmen kullanılan yabancı sözcükler incelemeye alınmıştır. İlişki sözleri, bilmece ve tekerlemeler hem kaynak taraması hem de uzman görüşleri alınarak belirlenmiştir. Çeviri sözcükler ise yeterli kaynak olmadığından uzman görüşü de alınarak incelemeye alınmıştır.

Veri toplama aşamasında, romanların içerdiği sözvarlığı öğeleri her bir roman için ayrı ayrı incelenmiştir. Romanlarda yer alan ve bulunan sözvarlığı öğeleri, belirlenen alt kategorilere uygun olarak kendi için sınıflandırılmıştır. Araştırmada incelenen her bir roman için sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin ilk kullanımlarının sıklık ve yüzdeleri hesaplanmıştır. Yani roman içerisinde tekrar kullanılan öğelerin ilk kullanımları alınmış, birden fazla kategoriye giren öğeler tek bir kategoriye eklenmiştir. Örneğin; “hüngür hüngür ağlamak” söz öbeği çalışmada kullanılan kaynak sözlüklerde hem deyim hem de ikilemeler kategorisine girerken; bu söz öbeğinin bu çalışmada ya deyim ya da ikilemeler kategorisine eklenmesi yeğlenmiştir.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde Muzaffer İzgü'nün çocuk romanlarında bulunan Türkçenin sözvarlığı öğeleri her roman için ayrı ayrı incelenmiştir. Sözvarlığını oluşturan her öge için ayrı ayrı sözlük çalışması yapılmıştır. Kaynak sözlüklerde yer almayan söz değerlerine genellikle yer verilmemiştir.

4.1. Muzaffer İzgü'nün Çocuk Romanlarındaki Sözvarlığı Öğelerinin Genel Görünümü

Tablo 1.

Muzaffer İzgü'nün Çocuk Romanlarında Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Dağılımı

İncelenen Kitaplarda Yer Alan Sözvarlığı Öğeleri	TOPLAM	
	F	%
İkilemeler	2914	% 61,60
Deyimler	660	% 13,93
İlişki Sözleri	346	% 7,31
Anadolu Ağızları	336	% 7,10
Terimler	250	% 5,28
Yabancı Sözcükler	161	% 3,40
Tekerlemeler	40	% 0,84
Argo Sözcükler	14	% 0,29
Kalıplaşmış Sözler	5	% 0,10
Atasözleri	3	% 0,06
Bilmeceler	1	% 0,02
Çeviri Sözcükler	-	% -
Toplam	4730	% 100

Tablo 1'e göre Muzaffer İzgü'nün romanlarında sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler arasında en çok ikilemelere (%61,60), ikinci sırada deyimlere (%13,93), üçüncü sırada ilişki sözlerine (%7,31), dördüncü sırada Anadolu ağızlarına (%7,10, beşinci sırada terimlere (%5,28), altıncı sırada yabancı sözcüklere (%3,40), yedinci sırada tekerlemelere (%0,84), sekizinci sırada argo sözcüklere (%0,29), dokuzuncu sırada

kalıplaşmış sözlere (%0,10), onuncu sırada atasözlerine (%0,06) ve son olarak ise bilmecelere (%0,02) yer verilmiştir.

4.2. “Kara Pamuk” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular

“Kara Pamuk” adlı romanda kullanılan sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımları (sıklık ve yüzdeleri) en çok olandan en az olana doğru Tablo 2’de verilmiştir:

Tablo 2.

“Kara Pamuk” Adlı Romanda Kullanılan Sözvarlığını Oluşturan Dilsel Öğelerin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması

İncelenen Kitaplarda Yer Alan Sözvarlığı Öğeleri	TOPLAM	
	F	%
İkilemeler	99	% 56,89
Anadolu ağızları	44	% 25,28
Deyimler	26	% 14,94
İlişki sözleri	3	% 1,72
Atasözleri	1	% 0,57
Yabancı sözcükler	1	% 0,57
Terimler	-	% -
Kalıplaşmış sözler	-	% -
Çeviri sözcükler	-	% -
Bilmeceler	-	% -
Tekerlemeler	-	% -
Argo sözcükler	-	% -
TOPLAM	174	% 100

Tablo 2’ye göre “Kara Pamuk” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler arasında en çok ikilemelere (%56,89); ikinci sırada Anadolu ağızlarına (%25,28); üçüncü sırada deyimlere (%14,94), dördüncü sırada ilişki sözlerine (%1,72), beşinci ve altıncı sırada aynı kullanım sıklığıyla yabancı sözcüklere ve atasözlerine (%0,57) yer verilmiştir. Diğer öğelere ise yer verilmediği görülmüştür. Aşağıda, “Kara Pamuk” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler sunulmuştur:

4.2.1. Atasözleri

Yanlış hesap Bağdat’tan döner

“Yanlış hesap Bağdat’tan döner beyim.” s.14

4.2.2. Deyimler

Ağır gelmek

“Çağaların arasında, çağa gibi kalmak Zero emmiye çok ağır geldi ama...” s. 61

Akıp gitmek

“...bir elleri makinenin yanında, ardımızda akıp giden yola bakıyorlardı.” s. 22

Başını alıp gitmek

“Başını aldı gitti, karanlıklarda gitti.” s. 57

Camış gibi yatmak

“Sonra toplandım, suyun içine camuz gibi yattım.” s. 50

Cana can katmak

“Acep cana can katan biri midir...” s. 8

Canı sıkılmak

“Çağaların yanında canı sıkılıyordu.” s. 63

Çekip gitmek

“Çalışırsanız çalışırsınız bu paraya, yoksa çeker gidersiniz.” s. 53

Dalıp gitmek

“Daldık gittik Çukurova toprağında uykuya.” s. 34

Dolanıp durmak

“Yanındaki adama elini ardına koydu, dolandı durdu tarla yanında.” s. 54

Dünden hazır olmak

“Biz dünden hazırız.” s. 13

Eli iş tutmak

“...yakında gidiyor eli iş tutanlar.” s. 12

Elini vicdanına koymak

“Eini vicdanına koy, ağa elini vicdanına koysun.” s. 55

Gidip gidip gelmek

“Gitti geldi tarla boyunca, gitti geldi tarla boyunca, sonra ağacın altındaki...” s. 54

İçini çekmek

“Anam yatmadan önce içini çekti...” s. 34

Önüne düşmek

“Önümüze düştü, bir kapıyı çaldı” s. 46

Önü sıra (gitmek)

“Güneş vardı gitti makinenin önü sıra, gitti gitti, ileride bir dağın ardında gitti.” s. 27

Sabahı etmek

“(Sabahı ettik, iş getti bugün) diyordu.” s. 49

Ses etmek

“Büyüklerimiz hiç ses etmediler.” s. 21

Silip süpürmek

“Karı siler süpürür.” s. 9

Sorup sual etmek

“Kocabıyıklı biri bizi çevirdi, sordu sual etti...” s. 47

Şaşıp kalmak

“Baktılar biz tarlanın içindeyiz, şaşa kaldılar, gözlerini bir açtılar.” s. 66

Üstüne ölü toprağı dökmek

“(Aha öldünüz mü, daha üstünüze ölü toprağı mı döktüler, nerede kaldınız)...” s. 20

Vurup kafayı yatmak

“Tez vurduk kafayı yattık.” s. 34

Yitip gitmek

“Uçsuz bucaksız tarlalarda yitip gidiyor sesi.” s. 52

Yol bilmek yolak bilmek

“Koskoca havanın ortasında dört can, yol bilmez, yolak bilmez.” s. 44

Yola düşmek

“Düştük yola, Refo emmim, ben, anam.” s. 40

4.2.3. İkilemeler.

Abem abem

“(Abem abem) diyor.” s. 18

Acılı acılı

“Taşlar iniyor sırtlarına, venkliyor, acılı acılı bakıyorlar ama bizimle geliyorlar.” s. 17

Ağırlaştıkça ağırlaşacak

“Ama az sonra yük ağırlaştıkça ağırlaşacak, arkada kalacağız...” s. 16

Ah ah

“Ah ah seni dağın dibinde, bacın Miyeser'i de ahırda doğurmuşam.” s. 5

Alır gider

“Çok şapka alır gider mekinenin yeli.” s. 4

Ara sıra

“Ara sıra, hayvanların olduğu yere bakıyorlardı, hep de zero emin'in haymasına.” s. 59

Az az

“Ama anam az az katar, getirir.” s. 9

Az buz

“Az buz bilirim...” s. 5

Bağırıtı gürültü

“Çağalar, analar doluştular, bağırıtı gürültü sessiz tarlaları seslendirilen.” s. 55

Baka baka

“Güzel olur yemesi, yeşilliklere baka baka.” s. 4

Baktı baktı

“Zero emmi baktı baktı yılan ısırıldığı yere, sonra bir cilet kaptı geldi.” s. 43

Baş başa

“Babalar baş başa varmış pamuğumuzu konuşuyorlardı.” s. 68

Bir ağır bir ağır

“Büyük bir ağır bir ağır geldi ki ondan sonra; ama anama hiç belli etmedim.” s. 23

Bir bir

“Bir bir geliyor millet.” s. 14

Boncuk boncuk

“Alnında boncuk boncuk terler.” s. 6

Böcü börtü

“Böcü börtü, çiçek çimen.” s. 9

Böyle böyle

“Böyle böyle, babam fena, anam salda, babam çok fena.” s. 6

Cayırdaya cayırdaya

“...bir hızlı, bir cayırdaya cayırdaya gidiyor ki, yağmura tez varmak için.” s. 24

Çabuk çabuk

“Çabuk çabuk yedik ekmeğimizi, içtik kanalın suyunu.” s. 34

Çalı çırpı

“(Rayifo gurban, tez çalı çırpı toplayın, güneş ermeden) dedi.” s. 34

Çat çat

“Çat çat...” s. 27

Çırpa çırpa

“Kız çağalar bir arada, ellerini çırpa çırpa şarkı söylüyorlar.” s. 52

Çıtır çıtır

“Hafır hafır sesler, çıtır çıtır sesler.” s. 36

Çiçek çimen

“Böcü börtü, çiçek çimen.” s. 9

Çiğneyip çiğneyip

“Ağlayınca ağızlarına çiğneyip çiğneyip ekmek koyacaklar.” s. 36

Çok çok

“Çok çok, iki keçimiz vardır...” s. 9

Çoluk çocuk

“...yit git de bunca çoluk çocuk ekmeğinden işinden olmasın.” s. 57

Dalga dalga

“Sıcak dalga dalga.” s. 37

Deli deli

“İlkin bir yağmur başlar, deli deli, iki gün, üç gün yağar.” s. 9

Dönen devrilen

“Dönen devrilen yollar, uzakta bir yerde Çukurova.” s. 13

Durup durup

“Ana, durup durup...” s. 47

Durur durur

“Anam durur durur bakar mıyız...” s. 47

Dürüm büküm

“...babam dürüm bürüm oluyor.” s. 6

Evden eve

“Evden eve giden kadınlar.” s. 12

Fır fır

“Altın dişli gözleri fır fır oynadı.” s. 67

Gelip geçen

“Gelip geçen makineler daha çoğalmış.” s. 28

Geri geri

“Mekine geri geri gitti, ondan sonra yola çıktı.” s. 27

Git git

“Git git gelmez az saat.” s. 47

Gücü gücü

“Gücü gücü yeteni ısıyor.” s. 16

Hafır hafır

“Hafır hafır sesler, çıtır çıtır sesler.” s. 36

Hırslı hırslı

“Makine orada hırslı hırslı bekler.” s. 12

Hızlı hızlı

“...kafası o yana bu yana hızlı hızlı gitti geldi...” s. 8

Hoplayıp zıplamak

“Miyeserle pamuğun üzerinde hoplayıp zıplıyorduk” s. 67

İğim iğim

“Anamız iğim iğim ağlar.” s. 44

İpıl ipıl

“Karlı topraktan, beyaz buhar çıktı ipıl ipıl.” s. 9

İri iri

“İri iri yağmur taneleri.” s. 24

İşıl işıl

“...bebenin başı apak, gözleri işıl işıl, güneşe bakıyor.” s. 16

İyi iyi

“İyi iyi...” s. 24

Kalın kalın

“...hayma için kalın kalın kıvrılır direkler gerek.” s. 12

Kapacak

“Birinde kapacak, birinde bulgurlar neyi.” s. 12

Kara kara

“Kara kara bulutlar yol sıra.” s. 24

Kaş göz

“Zaten hep öyle dediler fısıltıyla, kaşla göz değil...” s. 63

Kesik kesik

“Kesik kesik soluyor.” s. 45

Kıllı kıllı.

“Kocaman elleri vardı babamın, kıllı kıllı.” s. 39

Kısa kısa

“Hiç ses etmedi, yalnız baktı gözlerini kısa kısa.” s. 54

Kıvranıyor kıvranıyor

“Baktım bak babam, kıvranıyor kıvranıyor.” s. 6

Kocaman kocaman

“Gözleri de kocaman kocamandır...” s. 5

Koşa koşa

“Koşa koşa gidiyorum, koşa koşa geliyorum.” s. 37

Lukur lukur

“Karnımız lukur lukur ediyor, hiç içmemişiz gibi.” s. 31

Mırıl mırıl

“Emmiler oturmuşlar toprağın üzerine, mırıl mırıl konuşuyor, tütün içiyorlar.” s. 16

Mini mini

“Mini mini çağalar bile girdiler.” s. 66

Miyeser miyeser

“Miyeser miyeser, kurban miyeser, bacım miyeser...” s. 41

Oğul oğul

“Oğul oğul” dedi, “çok yedim ben bunların ayaklarını çok.” s. 55

Ölüp ölüp

“Miyeser ölüp ölüp gider.” s. 43

Öteberi

“Kayalardan inerken, ilkin öteberiyi indiriyorum...” s. 18

Pambıl pambıl

“Bir de göbeği var, şişkin, yürüdükçe pambıl pambıl oynuyor.” s. 20

Pat pat

“Zero emmi, mekinenin tahtasına pat pat vuruyor, mekine durmuyor, altın dişli durmuyor.” s. 30

Sağdan soldan

“Sesler geldi sağdan soldan.” s. 28

Sıcak sıcak

“Ağladı anam, tane tane döktü sıcak sıcak.” s. 13

Sıkı sıkı

“Kapımızı kilitledik, bir de iple sıkı sıkı sardık.” s. 14

Soktu soktu

“Soktu soktu çıkardı başını suyun içine.” s. 50

Şap şap

“Şap şap diye yüzümüze çarpıyoruz” s. 37

Şaşkın şaşkın

“Miyeser şaşkın şaşkın bakıyordu.” s. 21

Şıngır şıngır

“Şıngır şıngır taşlarını birbirine vuran aşlamacılar geldi.” s. 31

Şiştı şiştı

“Bulgur şiştı şiştı pilav oldu.” s. 34

Şu bu

“Kimin de bohça, kimin de çıkın, kimin de sepet, şu bu ...” s. 4

Şunu bunu

“Çukurova 'dan gelecekler, şunu bunu getirecekler diye...” s. 11

Tane tane

“Ağladı anam, tane tane döktü sıcak sıcak.” s. 13

Tap tap

“Tap tap ettiler kürekle.” s. 9

Tapır tapır

“Ayakları sünmüş tapır tapır ardıma vuruyor.” s. 45

Tas tas

“Tas tas içtik.” s. 31

Taştan taşta

“Miyeser yanımda, sırtındaki bohçasıyla taştan taşta sekiyor.” s. 17

Tez tez

“Tez tez yürüyoruz.” s. 44

Tıs tıs

“...tıs tıs ediyordu, otların arasına sıkışmış tosbağa gibi.” s. 5

Topal topal

“Ayağındaki boncuklara bakmak için topal topal yürüdü.” s. 61

Toz toprak

“Deynekleri kaptılar, kesikleri kalktılar, çağalar toz toprak kaplar.” s. 66

Tuta tuta

“Anam belini tuta tuta hayvanların yanına gitti.” s. 5

Üst üste.

“Yığıldık üst üste.” s. 28

Vah vah.

“(Vah vah, genç yaşında gitti) dedi. s. 8

Varmış gelmiş.

“On bir ev, eşyaları sırtlarında varmış gelmişler buraya.” s. 11

Vız vız.

“Vız vız kamyonlar, otoboslar, taksiler geçti yanımızdan.” s. 26

Vura vura

“Kafasını gözünü vura vura şişirmişler.” s. 59

Yalım yalım

“Güneş yalım yalım.” s. 37

Yan yana

“Yol geniş deyince kardeşler yan yana geliyorlardı.” s. 17

Yanı sıra

“...çoğalıyor, kocaman kocaman yapılar yolun yanı sıra uzanıyor.” s. 30

Yedik yedik

“İşte o gece, kimin nesi varsa, getirdik orta yere, yedik yedik.” s. 66

Yedim yedim

“Yedim yedim ekmeği, ardından su içtim.” s. 20

Yılan yılan

“(Yılan yılan) diye bağıırıyordu.” s. 41

Yudum yudum

“Avradı ağzına yudum yudum su vermiş, dövenlere beddua etmiş.” s. 59

4.2.4. İlişki sözleri.

4.2.4.1. Hayır dualar.

Tanrı razı gelsin

“Tanrı razı gele Zeko Ağa’dan...” s. 11

4.2.4.2. *Beddualar.*

Zulum eden zuluma gelir inşallah

“(Zulum eden zuluma gelir inşallah) diyordu.” s. 59

4.2.4.3. *Toplumsal kültürel ilişkileri yansıtan ilişki sözleri.*

4.1.3.3.1. *Diğer toplumsal ilişkilerde kullanılanlar.*

Geçmiş olsun

“(Geçmiş ola) dedi.” s. 50

4.2.5. *Yabancı sözcükler.*

Yadigâr(andaç)

“(Siz bana kardaşımdan yadigârsınız) dedi.” s. 49

4.2.5. *Anadolu ağızları.*

Abem

“Abem, makineye bineceğiz?” s. 17

Accık

“Accık canı olsa, accık gözlerini açsa yeter.” s. 44

Afat

“Çukurova'nın yılanı, ufaktır, kısadır, zehri bir afattır.” s. 50

Alacan

“Orda bana şeker alacan?” s. 17

Alaf

“Taştan bir sıcaklık vurdu yüzüme, bir alaf çarptı yüzüme.” s. 28

Ano

“Anooo!” s. 41

Babo

“Oy babo, kimin Rayifosu" derdi.” s. 39

Bacı

“Bir de bacım vardı, küçük.” s. 5

Bakasan

“(Abe) dedi, (emmiye bakasan.)” s. 20

Bişe

"Öylese bişe olmaz.” s. 46

Camuz

“Sonra toplandım, suyun içine camuz gibi yattım.” s. 50

Cara

“Caraların birini yakıp birini söndürdüler.” s. 54

Cilet

“Zero emmi baktı baktı yılan ısırıldığı yere, sonra bir cilet kaptı geldi.” s. 43

Çağa

“Bedenimiz çamur oldu sıkıldı analar, sıkıldı çağalar.” s. 33

Çara

“Bir çara olmazsa gider bu çocuk!” s. 43

Çığır

“Tez ulaş, Beto emmi'yi çığır.” s. 6

Destiyen

“Cemo hala, onun kafasına destiyen su döktü, burnuna su çektirdi.” s. 27

Deynek

“Erim ya anam, ben sararım sırtıma, sen şu deynekleri al...” s. 18

Dinlemek

“Askerler dineldi, biz haymaları bozduk.” s. 70

Gardaş

“Biz ne yapak ki gardaş?” s. 45

Gene

“Ama gene geldiler.” s. 67

Getti

“(Sabahı ettik, iş getti bugün) diyordu.” s. 49

Giderik

“Yazzıktır bize, gūnahtır bize, biz nereye giderik...” s. 57

Gurban

“Bineceğiz gurban.” s. 17

Hemi

“Bacın oldu hemi Rayifo.” s. 5

Heye (evet, öyle)

“Heye anam.” s. 14

Hüs (sus)

“(Hüs) dedim.” s. 20

Kofi

“Analar, kofilerinin üzerine yazma bağlamışlardı.” s. 22

Mekine

“Bir gece yattık mı mekinede, öteğisi gün Çukurova’da.” s. 13

Otobos

“Otoboslar, taksiler çok.” s. 26

Öfelemek. (Ovalamak)

“Öfeleme miyeser...” s. 22

Öliy gidiy.

“Gardaşım, çağayı yılan sokmuştur, öliy gidiy...” s. 45

Öteğisi.

“Bir gece yattık mı mekinede, öteğisi gün Çukurova’da.” s. 13

Öylese

"Öylese bişe olmaz." s. 46

Pantol

“Teyzeler pantol giymişlerdi erkekler gibi.” s. 26

Sahap olmak

“Tutarım, sahap olurum.” s. 21

Şavk

“Bir ışık çok ötelerde, havaya şavkı vurmuş, kim bilir belki Adana.” s. 44

Şımşırık

“Şapkalar şımşırık, ceketler şımşırık.” s. 25

Verem (vereyim)

“Abim bohçayı verem?” s. 17

Ver etmek (üst üste vurmak, fırlatmak)

“Ramazan Dayı da karışmış, almışlar aralarına altın dişi, ver etmişler sözü.” s. 5

Yekinmek

“Yekin hele Rayifo, bubana bi hal olur” s. 6

Yitelemek

“Yekindik, kadınları emmiler yitelediler, çocukları analar kaptılar.” s. 32

Yitip gitmek

“Ay yitmiş gitmiş.” s. 44

Yunmak

“Geldik ki babam daha kötü olmuş, terin içinde yunmuş.” s. 6

4.3. “Kızılderili Çocuklar” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular

“Kızılderili Çocuklar” adlı romanda kullanılan sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımları (sıklık ve yüzdeleri) en çok olandan en az olana doğru Tablo 3’te verilmiştir:

Tablo 3.

“Kızılderili Çocuklar” Adlı Romanda Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması

İncelenen Kitaplarda Yer Alan Sözvarlığı Öğeleri	TOPLAM	
	F	%
İkilemeler	28	% 84,84
Terimler	2	% 6,06
İlişki Sözleri	2	% 6,06
Deyimler	1	% 3,03
Yabancı Sözcükler	-	% -
Atasözleri	-	% -
Kalıplaşmış Sözler	-	% -
Çeviri Sözcükler	-	% -
Bilmeceler	-	% -
Tekerlemeler	-	% -
Argo Sözcükler	-	% -
Anadolu Ağızları	-	% -
TOPLAM	33	% 100

Tablo 3’e göre “Kızılderili Çocuklar” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler arasında en çok ikilemelere (%84,84); ikinci ve üçüncü sırada aynı kullanım sıklığıyla ilişki sözleri ve terimlere (%6,06); dördüncü sırada deyimlere (%3,03) yer verildiği belirlenmiştir. Diğer öğelere ise yer verilmediği görülmüştür. Aşağıda, “Kızılderili Çocuklar” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler sunulmuştur:

4.3.1. Deyimler.

Kaş göz etmek

“Annelerine kaş göz ederler, telefonun konuşma aygıtını elinden alırlar...” s. 5

4.3.2. İkilemeler.

Aman aman

“Aman aman bu kocaman kız olmuş.” s. 26

Anneciğim anneciğim

“(Anneciğim anneciğim) dedi Kaan.” s. 60

Az çok

“Az çok.” s. 44

Bir bir

“Dayısı gelir gelmez okuma kitabını eline alacak, dayısına bir bir okuyacaktı.” s. 6

Büyük büyük

“Ha büyük büyük, nah böyle var.” s. 29

Çıkarın çıkarın

“(Çıkarın çıkarın) dedi dayıları.” s. 36

Dağdan dağa

“Daha önceleri dumanla haberleşirlermiş, ateşin dumanını az çok çıkararak dağdan dağa haber iletirlermiş...” s. 44

Döne döne

“Hayır, dayısının arabası yerinde durmuyor, virajları döne döne Kaan’ların olduğu kente doğru geliyordu...” s. 20

Dönüp dönüp

“Dayısı da dönüp dönüp ona bakıyor...” s. 24

Durup durup

“Durup durup...” s. 32

Eğile eğile

“Sağa sola eğile eğile koşuyor, yaptıklarını Kızılderili dansına benzetmeye çalışıyordu.” s. 53

Evet evet

“Evet evet aynı filmlerde izledikleri tam tam sesiydi.” s. 41

Fır fır

“Ya fır fır dönen işaret lambamı açayım mı?” s. 58

Gelir gelmez

“Dayısı gelir gelmez okuma kitabını eline alacak, dayısına bir bir okuyacaktı.” s. 6

Girip çıkmak

“Artık Kaan dans ederken çadırın içine de girip çıkıyordu.” s. 54

Hatır hatır

“Kaan’ın niçin hatırlatır kaşındığı bir gün sonra kahvaltıda anlaşılmıştır.” s. 17

Hele hele

“Hele hele o halasının yaptı portakal reçeli...” s. 17

Hızlı hızlı

“Koştukları için değil oyuncaklarını görecekları için yürekleri hızlı hızlı atıyordu her ikisinin de.” s. 34

Hoplayıp zıpladı

“Hoplayıp zıpladı, pat pat yere düştü.” s. 50

Kavanoz kavanoz

“...ama söz verirken bile gözünün önüne kavanoz kavanoz reçeller gelmişti.” s. 17

Kıkır kıkır

“Kaan usulca ablasına sokuldu; kıkır kıkır güldükten sonra...” s. 61

Kocaman kocaman

“Nasıl olsa kocaman kocaman dikişler atmayı biliyordu.” s. 47

Pat pat

“Hoplayıp zıpladı, pat pat yere düştü.” s. 50

Sağa sola

“Sağa sola eğile eğile koşuyor, yaptıklarını Kızılderili dansına benzetmeye çalışıyordu.” s. 53

Sık sık

“Anlatacaktı dayısına, öğretmeninin ona sık sık...” s. 23

Uça uça

“... kuşlardan da hızlı uçan çocuğu, şimdi uça uça geliyor, dedim.” s. 57

Uzun uzun

“Çadır kırmızı renkteydi, yanlarında uzun uzun da resimleri vardı.” s. 38

Yönelir yönelmez

“Dayısı kapıya yönelir yönelmez, ikisi birden koştular.” s. 33

4.3.3. Terimler.

Kamara (denizcilik)

“Arabasını gemiye koyacaktı, kendisi de kamarasında dinlenecekti.” s. 13

Liman (denizcilik)

“On bir sularında limana geliyormuş...” s. 14

4.3.4. İlişki sözleri.

4.3.4.1. Toplumsal kültürel ilişkileri yansıtan ilişki sözleri.

4.3.4.1.1. Diğer toplumsal ilişkilerde kullanılanlar.

İyi geceler

“(İyi geceler anneciğim) dediler.” s. 61

Sağ ol

“(Sağ ol anneciğim, çok yaşa anneciğim, seni çok seviyorum anneciğim) dedi.” s. 48

4.4. “Armutçu Ayı” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular

“Armutçu Ayı” adlı romanda kullanılan sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımları (sıklık ve yüzdeleri) en çok olandan en az olana doğru Tablo 4’te verilmiştir:

Tablo 4.

“Armutçu Ayı” Adlı Romanda Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması

İncelenen Kitaplarda Yer Alan Sözvarlığı Öğeleri	TOPLAM	
	F	%
İkilemeler	26	% 68,42
Deyimler	7	% 18,42
İlişki sözleri	5	% 13,15
Yabancı sözcükler	-	% -
Atasözleri	-	% -
Terimler	-	% -
Kalıplaşmış sözler	-	% -
Çeviri sözcükler	-	% -
Bilmeceler	-	% -
Tekerlemeler	-	% -
Argo sözcükler	-	% -
Anadolu ağızları	-	% -
TOPLAM	38	% 100

Tablo 4’e göre “Armutçu Ayı” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler arasında en çok ikilemelere (%68,42), ikinci sırada deyimlere (%18,42), üçüncü sırada ilişki sözlerine (%13,15) yer verilmiştir. Sözvarlığının diğer öğelerine romanda yer verilmemiştir. Aşağıda, “Armutçu Ayı” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler sunulmuştur:

4.4.1. Deyimler.

Dona kalmak

“Memiş Dayı bir anda dondu kaldı” s. 42

Eli kopmak

“Ama elim koptu.” s. 35

Göz göze gelmek

“Abi kardeş göz göze geldiler.” s. 49

İple çekmek

“Orhan’la Burhan babalarının geleceği günü iple çeker...” s. 5

Razı olmak

“Ama Memiş Dayı, buna razı olmamıştı.” s. 26

Yolunu gözlemek

“Çiçeklerin düşü ile yolunu gözlerlerdi.” s. 6

Zınk diye durmak

“Yolun bir yerine gelmişlerdi ki, midillisi diye durdu.” s. 28

4.4.2. İkilemeler.

Aman aman

“Aman aman hiç olacak şey miydi?” s. 55

Ardı sıra

“...ardımız sıra gel...” s. 62

Arkası önü

“Kulübenin arkası önü hep kiraz ağacıydı.” s. 8

Çıtır çıtır

“Kışın bunları ocakta çıtır çıtır yapacağız.” s. 16

Doya doya

“Hayvan suyunu içerken, onlar da midilli doya doya okşadılar.” s. 24

El ele

“El ele tutuştular, hemen sırtlarını yanlarındaki kalın ağacın gövdesine...” s. 40

Evet evet

“Evet evet, bir ayı ağaç gövdesinin arkasından çıktı.” s. 50

Gelir gelmez

“Memiş Dayı, gelir gelmez karısını doktora götürdü.” s. 6

Gelsin gelsin

“Gelsin gelsin...” s. 55

Gidip gelmek

“Her gün kır çiçeklerinin arasından iki saat koşarak okulumuza gidip gelmek...” s. 18

Hapur hupur

“...okuldan geldikten sonra sofranın başına, hapur hupur yiyeceklerdi.” s. 42

Hayır hayır

“Hayır hayır atlayacak...” s. 48

Hele hele

“Ayılarla uğraşmak hepsinden zordu.” s. 52

Hırslı hırslı

“Kulaklarını dikmiş, bir adım bile ilerlemiyor, hırslı hırslı soluyordu.” s. 28

İri iri

“Renk renk uçuşan kelebekler, keleklerin renginden güzel çiçekler, iri iri ağaclar, tavşanlar, sincaplar ve kuşlar...” s. 8

Karış karış

“Memiş dayı ormanın içini karış karış bilirdi...” s. 46

Koşa koşa

“Koşa koşa orman yolunda ilerlemeye başladılar.” s. 20

Küçük küçük

“Orhan odunları küçük küçük parçalıyor, burhan da odunla yerleştiriyordu.” S. 16

Küt küt

“Ama kalbi küt küt atıyordu.” s. 56

Ne olur ne olmaz

“Ne olur ne olmaz, midilli bu, belli olmaz...” s. 62

Renk renk

“Renk renk uçuşan kelebekler, keleklerin renginden güzel çiçekler, iri iri ağaclar, tavşanlar, sincaplar ve kuşlar...” s. 8

Sıkı sıkı

“Abisine sıkı sıkı sarıldı.” s. 38

Şaşkın şaşkın

“Burhan şaşkın şaşkın abisine baktı, sonra ayıya baktı.” s. 54

Terli terli

“Sakın terli terli su vermeyin.” s. 21

Uça uça

“Midilli orman yolunda uça uça gidiyordu...” s. 44

Yavaş yavaş

“Yavaş yavaş ormanın içerisinde ilerlemeye başladılar...” s. 31

4.4.3. İlişki sözleri.

4.4.3.1. Toplumsal kültürel ilişkileri yansıtan ilişki sözleri.

4.4.3.1.1. Karşılama-karşılanma, vedalaşma.

Güle güle

“Haydi yavrularım güle güle!” s. 28

Hoşça kal

“Hoşça kal babacığım!” s. 28

4.4.3.1.2. Diğer toplumsal ilişkilerde kullanılanlar.

Haydi bakalım

“Haydi bakalım, şimdi uyuyun çünkü yarın bu zamanlar sevincinizden...” s. 16

İyi geceler

“(İyi geceler) derdi.” s. 12

Teşekkür ederim

“(Ben de size teşekkür ederim çocuklar) dedi.” s. 22

4.5. “Anneannemin Erikli Bahçesi” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular

“Anneannemin Erikli Bahçesi” adlı romanda kullanılan sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımları (sıklık ve yüzdeleri) en çok olandan en az olana doğru Tablo 5’te verilmiştir:

Tablo 5.

“Anneannemin Erikli Bahçesi” Adlı Romanda Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması

İncelenen Kitaplarda Yer Alan Sözvarlığı Öğeleri	TOPLAM	
	F	%
İkilemeler	112	% 70
Deyimler	25	% 15,62
Terimler	10	% 6,25
İlişki Sözleri	8	% 5
Yabancı Sözcükler	4	% 2,5
Anadolu Ağızları	1	%0,62
Atasözleri	-	% -
Kalıplaşmış sözler	-	% -
Çeviri sözcükler	-	% -
Bilmeceler	-	% -
Tekerlemeler	-	% -
Argo sözcükler	-	% -
TOPLAM	160	% 100

Tablo 5’e göre “Anneannemin Erikli Bahçesi” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler arasında en çok ikilemelere (%70) yer verilmiştir. İkinci sırada deyimlere (%15,62); üçüncü sırada terimlere (%6,25); dördüncü sırada ilişki sözlerine (%5) ve beşinci sırada yabancı sözcüklere (%2,5) yer verildiği görülmüştür. Romanda Anadolu ağzına ait bir sözcük belirlenmiştir. Romanda sözvarlığının diğer öğelerine yer verilmemiştir. Aşağıda, “Anneannemin Erikli Bahçesi” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler sunulmuştur:

4.5.1. Deyimler.

Ağzının suyu akmak

“Bizim de ağzımızın suyunu akıttın.” s. 24

Başını alıp gitmek

“...demek o zaman patates çuvalı başını alıp gidecekti.” s. 41

Bir boydan bir boya gitmek

“Böyle arklar açacağız ki, su bir boydan bir boya gitsin...” s. 99

Burun kıvırmak

“İşte bunu söyledikten sonra bizim sütçüden aldığımız süte burun kıvırır.” s. 7

Çıt çıkmamak

“Çıt çıkmıyordu annemden, babamdan.” s. 21

Dalıp gitmek

“...demir kapıdan girince hızlı hızlı apartman kapısına dalıp gitmiyorlardı.” s. 111

Doyum olmamak

“Hele yağda yumurtasına doyum olmazmış, böyle yumurta lop diye tavanın...” s. 10

Dünya varmış

“Uy aman dünya varmış!” s. 71

El atmak

“...onu kurtarayım derken patates çuvalına el attı...” s. 40

El etmek

“Vişne, erik nazlı nazlı sallanarak bize el ettiler.” s. 119

Elini sürmek

“Yoo yoo sen elini sürme, ben seçerim.” s. 61

Fır dönmek

“Patates satıcısı, sanki biri kendisini fır diye döndürmüş gibi...” s. 42

Gözlerinin içi gülmek

“Anneannemin gözlerinin içi gülüyordu.” s. 26

İğne atsan yere düşmez

“Gelen alıcılarla pazar kalabalıklaşmış olurdu, iğne atsan yere düşmezdi.” s. 37

Kafasına koymak

“Bir şeyi almayı kafasına koydun muydu, onu mutlaka alır.” s. 30

Kulak kabartmak

“Hangi yana kulak kabartsanız pazarlık sesi duyardınız...” s. 38

Ne yapıp etmek

“Hele bir bahar gelsin, ne yapıp edeceğim, karadut fidanı bulup dikeceğim.” s. 123

Nene gerek taze börek

“Suç bende zaten, nene gerek taze börek...” s. 16

Ödü kopmak

“...şimdi ananem yine pazarlığa başlar diye ödüm koptu.” s. 50

Razı olmak

“Söylerim Süreyya Bey, razı olur.” s. 13

Sararıp solmak

“...domatesler ne zamandan beri hasta olup böyle sararıp soldular.” s. 10

Şaşıp kalmak

“Ay şaştım kaldım, domatesler ne zamandan beri hasta olup böyle...” s. 10

Şıp diye geçer

“...anneannem de bu kahve içtikten sonra başının ağrısı şıp diye geçer.” s. 71

Usuna getirmek

“Hiç kimsenin usuna öğle yemeği gelmiyordu.” s. 103

Yol tutmak

“Haydi durma, çayı demledim bile çayımızı içelim, pazarın yolunu turalım.” s. 26

4.5.2. İkilemeler.

Ağır ağır

“...ağır ağır geriye doğru gidiyor, duvarın yanına yaklaşmaya çalışıyordu.” s. 56

Ah ah

“Ah ah, şunu taze taze satsanıza.” s. 11

Al al

“Yemyeşildi apartmanımızın girişi, al al domatesler, mor mor patlıcanlar...” s. 25

Alın gelin

“Çocuklar alın gelin bakalım şimdi fidanları oradan.” s. 89

Allah allah

“Allah Allah, yukardan kellelere baka baka usandım kızım!” s. 14

Aman aman

“(aman aman, iyi ki öyle değil) dedi.” s. 31

Ardı sıra

“...çuvalın içinde bile duramadılar da ardımız sıra yola dökülüp serildiler...” s. 43

Arka arka

“Arka arka geliyor, alçak bahçe duvarının dibinde duruyor...” s. 28

Arpacık arpacık

“Ayol unutmuşum, bir soğan ekerim size, böyle arpacık arpacık...” s. 20

Bağ bahçe

“Küçücük bir kasaba ama bağı bahçesi çokmuş.” s. 5

Bağıra çağıra

“Anneanneme sorsan, bağıra çağıra sabahın sessizliğinde anlatmaya başlardı.” s. 31

Baka baka

“Allah Allah, yukardan kellelere baka baka usandım kızım!” s. 14

Bakar bakar

“...kırıkmış yüzüne, çatılmış kaşlarını bakar bakar, durmadan miyavlardı.” s. 27

Bakın bakın

“Bakın bakın bize teşekkür ediyor.” s. 108

Banıp banıp

“... sağ elinin üç parmağıyla tuttuğu caneriğini tuza banıp banıp yiyordu.” s. 24

Bardak bardak

“...hani bazı geceler susarız da yatağımızdan kalkarız, bardak bardak su içeriz.” s. 88

Bir bir

“Satıcıya bırakmadı, biber fidanlarını bir bir seçti...” s. 63

Bir içermiş bir içermiş

“Bitki bu suyu bir içermiş bir içermiş ki, hani bazı geceler susarız...” s. 88

Bir içti bir içti

“Gerçekten anneannemin söylediği gibi, toprak bir içti bir içti ki suyu.” s. 91

Bir sıra bir sıra

“Böyle her gün bir sıra bir sıra kazdım mıydı, sonra Metin’de bana yardım eder.” s. 17

Boydan boya

“Anneannem komşu duvarına boydan boya sarmaşık ekmiş...” s. 111

Bölüm bölüm

“Arkadaşlar bölüm bölüm olmuştuk.” s. 99

Bulur bulmaz

“Haydi bakalım metin, iş başına, çapayı bulur bulmaz vişneyi, eriği dikeceğiz.” s. 69

Buyrun buyrun

“Buyrun buyrun.” s. 54

Çaput çaput

“...şu fasulyeye bak, baston gibi eğilmiş, biberlerde olmuş çaput çaput...” s. 11

Çarpa çarpa

“...bazen birbirimize su çarpa çarpa, terleyince yüzlerimize su vura vura...” s. 117

Çatal çatal

“O yemyeşil yaprakların arasında top top vişneler, çatal çatal vişneler...” s. 48

Çığlık çığlığa

“Çığlık çığlığa bağırarak.” s. 110

Çıtır çıtır

“...on kök biber olsaymış, biz dışardan biber almazmışız, çıtır çıtır yermişiz.” s. 15

Çiğ çiğ

“Canım şaşırdım işte, hiç kabak çiğ çiğ yenir mi...” s. 18

Dikersin dikersin

“Dikersin dikersin, bekle bakalım çocuklar diksinler de...” s. 103

Durup durup

“Anneannem durup durup; (göbeklenecek onlar) diyordu.” s. 122

Dürümle dürümle

“...yanına hiçbir şey istemez, koy soğanı ekmeğin içine, dürümle dürümle ye.” s. 20

Eğilip kalkmak

“Sanki hiç eğilip kalkmadık, hiç çömelmedik çukurun başına.” s. 103

Ekip dikmek

“(Biz ekelim dikelim, yerken göreceksiniz) dedi.” s. 22

Elden ele

“...kürek elden ele dolaştı, bir kürek toprak atan küreği yanındakine veriyordu.” s. 92

Emek emek

“...suyu var, toplaması var, hep emek emek.” s. 63

Erik erik

“Erik erik, can erik.” s. 29

Gelen geçen

“...şöyle balkonunda otursan, geleni geçeni izlesen olmuyor mu?” s. 14

Gıdaklaya gıdaklaya

“Aceleci tavuklar gıdaklaya gıdaklaya yumurtlamak için fazla koşarlarmış.” s. 7

Güm güm

“...pehlivanlar gibi kollarını havaya kaldırdı, güm güm ayağını yere vurdu...” s. 13

Hışır hışır

“Hışır hışır öten ağaçların sesini dinlermiş.” s. 6

Hızlı hızlı

“...demir kapıdan girince hızlı hızlı apartman kapısına dalıp gitmiyorlardı.” s. 111

Hoplaya zıplaya

“Ömer sapın ortasındaki tahtaya hoplaya zıplaya basıyordu.” s. 98

İçer içmez

“Fesleğenler suyu içer içmez güzel kokularını salıyorlardı.” s. 111

İçti içti

“Vişne içti içti suyu.” s. 93

İnip çıkmak

“Sonra Tekir de merdivenlerden inip çıkmaktan kurtulmuş olur...” s. 51

Kaşıyla gözüyle

“...babam, annem, ablam uyudukları için, bu kez kaşıyla gözüyle kızdı.” s. 27

Kırış kırış

“Dolmalık biber değil, yetmişlik dedenin alnı gibi kırış kırışmış.” s. 11

Konu komşu

“Canım, elbette konu komşuya da göz hakkı vereceğim.” s. 14

Konuşa söylene

“Konuşa söylene tepsisini doldurur, yukarıya çıkar, bu kez mutfakta...” s. 11

Kopar kopar

“...balkonun hemen ucunda al al vişneler, kopar kopar ye...” s. 51

Kopara kopara

“Böyle dalından anneanneciğim, kopara kopara, salıncakta sallana sallana...” s. 46

Koşa koşa

“...sırtlarında sandık, koşa koşa duvarın kıyısına geliyor...” s. 56

Kova kova

“...kova kova taşımıştık, yılmadan yorulmadan.” s. 107

Kök kök

“Tenekeden kök kök ayrılacak ve erik ağacıyla vişne ağacının...” s. 104

Kuzucuk kuzucuk

“Ayol unutmuşum, bir soğan ekerim size, böyle arpacık arpacık, bir sarmısak ekerim size kuzucuk kuzucuk...” s. 20

Küçük küçük

“...Bir yapayım o küçük küçük güveçlerin içine, domatesi bizden, biberi bizden, sarımsağı bizden...” s. 19

Kütür kütür

“Domatesler koparmıştık al al, kütür kütür.” s. 119

Kütür kütür

“Metin kütür kütür yer.” s. 20

Mırıl mırıl

“Anneannem mırıl mırıl hesaplar yapıyor...” s. 59

Miyav miyav

“Duman bağırma öyle miyav miyav...” s. 33

Mor mor

“Yemyeşildi apartmanımızın girişi, al al domatesler, mor mor patlıcanlar, yeşil yeşil biberler gülümsüyorlardı bana...” s. 25

Nazlı nazlı

“Vişne, erik nazlı nazlı sallanarak bize el ettiler.” s. 119

Ne ağır ne ağır

“Aman ne ağır ne ağır!” s. 92

Oh oh

“Oh oh dedi babam...” s. 14

Okşaya okşaya

“Seher vişne fidanını bir çocuk gibi okşaya okşaya seviyordu.” s. 93

Olmaz olmaz

“Olmaz olmaz” s. 63

Olmuş olmuş

“Olmuş olmuş” dedi.” s. 89

Olur olur

“Olur olur.” s. 63

Orasına burasına

“İşte o torbayı dört yanından iplerle sofanın orasına burasına bağlarmış, anneannemde içine girer yatarmış.” s. 5

Pamuk Pamuk

“Anneannem de ben de arada (Pamuk Pamuk) diyorduk.” s. 35

Peki peki

“Peki peki, olsun” s. 64

Pembe pembe

“...bir çıtırık gülü varmış, böyle ufacık ufacık, pembe pembe...” s. 104

Saçak saçak

“...domates bir dökmeye başladı mıydı, böyle saçak saçak...” s. 61

Sallana sallana

“Böyle dalından anneanneciğim, kopara kopara, salıncakta sallana sallana...” s. 46

Sandık sandık

“...bir kamyon yanaşmış, içinden sandık sandık sebze, meyve indiriyorlardı.” s. 37

Sarıp sarmalamak

“Var ya işte anneanneciğim, sarıp sarmalamışsın ya.” s. 71

Sıkı sıkı

“Başının ağrısı için nedense hiç ilaç içmez, bir tülbenti başına sıkı sıkı dolar.” s. 70

Sıkıp sıkıp

“...bol limonu sıkıp sıkıp kaşıklayacaktım pırasayı.” s. 72

Sıra sıra

“...soğanı koyacağız, size böyle karşıdan baktırıp ısıra ısıra yiyeceğiz, oh canıma değsin!” s. 25

Sızım sızım

“Yok olmadı, sızım sızım sızlıyor, biraz daha!” s. 70

Söyleye söyleye

“Dönüp durduk vişnenin yöresinde, okul şarkıları söyleye söyleye...” s. 94

Sulu sulu

“Demek en sevdiğim meyveyi bu dal parçası bana verecekti, o yeşil yeşil, sulu sulu erikleri?” s. 45

Süre süre

“Gerçi ufak, üzerine binemem ama süre süre getiririm...” s. 116

Şaşkın şaşkın

“Ömer şaşkın şaşkın...” s. 82

Şaşkın şaşkın

“Şaşkın şaşkın ne yapacak diye bakıyorduk.” s. 13

Şu bu

“Sebze, yani patlıcan, biber, şu bu?” s. 73

Şunu bunu

“Sanki pazara bizden önce varacak da, şunu bunu kapacak!” s. 31

Tamam tamam

“Tamam tamam, üç karış şöyle, dört karış böyle, soğanı...” s. 20

Taze taze

“Ah ah, şunu taze taze satsanıza.” s. 11

Tek tük

“Köşe başlarında tek tük insanlar çıkıyordu.” s. 29

Tıslaya tıslaya

“...yoksa Hulusi Amca’nın tıslaya tıslaya getirdiği begonya tenekesine mi?” s. 10

Tok tok

“Süreyya amca da keserini getirince, bahçenin içi tok tok sesleriyle doluverdi.” s. 97

Top top

“Enginarlar olurdu yeşil yeşil, top top, bir de kokardı ki.” s. 36

Tuta tuta

“Merdivenin demirlerini tuta tuta iniyordu.” s. 27

Ufacık ufacık

“Demek o ufacık ufacık tohumlar ablamın çok sevdiği maydanozun...” s. 64

Ufacık ufacık

“...birkaç kürek daha bulduk, ufacık ufacık kürekler, ateş kürekleri.” s. 99

Uzun uzun

“Anneannemin bana fidan diye gösterdiği şeyler, uzun uzun sopalardı.” s. 44

Üst üste

“Sandıkları üst üste koyuyorlardı.” s. 56

Vah vah

“Vah vah dedi, elini başına vurdu.” s. 76

Verir vermez

“Yalnız bakın taze domates verir vermez şöyle salata için üç tane isterim...” s. 74

Yan yana

“Yan yana konmuş tezgahların arasındaki ufacık bir boşluktan geçerken...” s. 39

Yeni yeni

“Yeni yeni yaprakları müjdesini birlikte paylaşacaktık.” s. 94

Yer yemez

“Yemeğini yer yemez insanın gözleri kapanacak gibi olurmuş.” s. 6

Yer yer

“Yağmur, yel, boyasını yer yer dökmüş, bir daha hiç boyanmamıştı.” s. 77

Yesem yesem

“...sanki ben yiyebiliyor muyum, yesem yesem üç erik yerim...” s. 68

Yeşil yeşil

“...mor mor patlıcanlar, yeşil yeşil biberler gülümsüyorlardı bana...” s. 25

Yılmadan yorulmadan

“...kova kova taşımıştık, yılmadan yorulmadan.” s. 107

Yok yok

“Aklımdayken sorayım, yok yok yerine bırakayım, bu erik ekşi erikse...” s. 49

Yol yol

“(Böyle kürekle, yol yol yapacağız) dedi.” s. 99

Yoo yoo

“Yoo yoo olmaz.” s. 34

4.5.3. Terimler.

Begonya (bitki bilimi)

“...Hulusi Amca’nın tıslaya tıslaya getirdiği begonya tenekesine mi?” s. 10

Biber (tarım mühendisliği)

“Sebze, yani patlıcan, biber, şu bu?” s. 73

Domates (tarım mühendisliği)

“Yemyeşil marullar, kıpkırmızı domatesler, sıra sıra uzayıp giden yeşil, kırmızı şeritlerdi...” s. 38

Enginar (tarım mühendisliği)

“Enginarlar olurdu yeşil yeşil, top top, bir de kokardı ki.” s. 36

Fesleğen (tarım mühendisliği)

“Fesleğenler suyu içer içmez güzel kokularını salıyorlardı.” s. 111

Marul (tarım mühendisliği)

“Yemyeşil marullar, kıpkırmızı domatesler, sıra sıra uzayıp giden...” s. 38

Maydanoz (tarım mühendisliği)

“...o ufacık ufacık tohumlar ablamın çok sevdiği maydanozun tohumlarıydı.” s. 64

Patlıcan (tarım mühendisliği)

“Sebze, yani patlıcan, biber, şu bu?” s. 73

Pırasa (tarım mühendisliği)

“...bol limonu sıkıp sıkıp kaşıklıyacaktım pırasayı.” s. 72

Vişne (tarım mühendisliği)

“Haydi bakalım metin, iş başına, çapayı bulur bulmaz vişneyi, eriği dikeceğiz.” s. 69

4.5.4. İlişki sözleri.

4.5.4.1. Hayır dualar.

Gözü çıkmayasıca

“Miyavlama diyorum sana gözü çıkmayasıca illa bana yanıt verecek...” s. 27

4.5.4.2. Toplumsal kültürel ilişkileri yansıtan ilişki sözleri.

4.5.4.2.1. Karşılama-karşılanma, vedalaşma.

Güle güle

“Güle güle...” s. 79

Hoşça kalın

“Eh hoşça kalın!” s. 79

4.5.4.2.2. Diğer toplumsal ilişkilerde kullanılanlar.

Haydi bakalım

“Haydi bakalım metin, iş başına, çapayı bulur bulmaz vişneyi, eriği dikeceğiz.” s. 69

Hayırlı işler

“Buyurduk oğlum, hayırlı işler.” s. 54

Hayrola

“Metin hayrola?” s. 78

Sağ ol

“Sağ ol çocuğum.” s. 54

Teşekkür etmek

“Bakın bakın bize teşekkür ediyor.” s. 108

4.4.6. Yabancı sözcükler.

Hamal (taşıyıcı)

“Büyük bir kamyonundan sekiz on hamal ivedi sandıkları indiriyorlar...” s. 56

Meyve (yemiş)

“...bir kamyon yanaşmış, içinden sandık sandık sebze, meyve indiriyorlardı.” s. 37

Müjde (muştı)

“Yeni yeni yaprakları müjdesini birlikte paylaşacaktık.” s. 94

Sebze (göveri)

“Sebze, yani patlıcan, biber, şu bu?” s. 73

4.4.7. Anadolu ağızları.

Hiiiş

“(Hiiiş) dedi.” s. 26

4.6. “Anneannem Cankurtaran” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular

“Anneannem Cankurtaran” adlı romanda kullanılan sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımları (sıklık ve yüzdeleri) en çok olandan en az olana doğru Tablo 6’da verilmiştir:

Tablo 6.

“Anneannem Cankurtaran” Adlı Romanda Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması

İncelenen Kitaplarda Yer Alan Sözvarlığı Öğeleri	TOPLAM	
	F	%
İkilemeler	112	% 75,16
Deyimler	19	% 12,75
İlişki sözleri	8	% 5,36
Terimler	6	% 4,02
Yabancı Sözcükler	3	% 2,01
Tekerlemeler	1	% 0,67
Atasözleri	-	% -
Anadolu ağızları	-	% -
Kalıplaşmış sözler	-	% -
Çeviri sözcükler	-	% -
Bilmeceler	-	% -
Argo sözcükler	-	% -
TOPLAM	149	% 100

Tablo 6’a göre “Anneannem Cankurtaran” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler arasında en çok ikilemelere (%75,16) yer verilmiştir. İkilemeleri sırasıyla deyimler (%12,75); ilişki sözleri (%5,36); terimler (%4,02); yabancı sözcükler (%2,01) ve %0,67 oranıyla tekerlemeler takip etmiştir. Romanda sözvarlığının incelenen diğer öğelerine yer verilmemiştir. Aşağıda, “Anneannem Cankurtaran” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler sunulmuştur:

4.6.1. Deyimler.

Ağız sulanmak

“Ay ay, ağızımız sulandı” dedi.” s. 77

Aştan ekmekten kesilmek

“Oy benim kedim aştan ekmekten kesilmiş...” s. 115

Bakakalmak

“Babam hiçbir şey demedi, öylece anneanneme bakakaldı.” s. 85

Bakıp kalmak

“Anneanneme bakmış kalmışım.” s. 122

Can atmak

“...kökünün çorbasını içmek için ablamla can atıyorduk...” s. 64

Canı sıkılmak

“Anneanne, canım sıkılıyor...” s. 64

Çığlığı basmak

“Anneannem bize çadır dikecek” der demez ablam çığlığı bastı...” s. 72

Dert etmek

“Olmaz anne, Tekir’i başınıza dert etmeyin, o burada kalsın.” s. 94

Gözleri parlamak

“Anneannemin gözleri parlıyordu sevinçten.” s. 124

Gözlerinin içi gülmek

“Anneannem durdu, gözlerinin içi gülüyordu.” s. 77

Gözünden uyku akmak

“...hiç bilmiyordum, gözümünden uyku akıyordu, otururken uyuyacaktım...” s. 101

İçini çekmek

“İçini çekti, saçımı okşadı, sol eliyle omzumu tuttu.” s. 42

İki ayağını bir pabuca sokmak

“İki ayağımı bir pabuca sokacaksınız, onca zamanda bitiremem ki...” s. 25

İştahı kabarmak

“...onların da iştahlarını kabartıyorsun ama olacak şey değil...” s. 19

Kafasına koymak

“Anneannem kafasına koymuştu...” s. 66

Kafasını kurutmak

“İnsanın kafasını kuruturdu.” s. 22

Kuş gibi gelmek

“Bunları düşündükçe ağırlıklar bana kuş gibi geliyordu.” s. 68

Nazını çekmek

“...koyduklarıyla yetinsin de kime mır mır edip nazını çektirecekmiş, görsün.” s. 97

Razı olmak

“...ya istediği şey bulunacak ya da her gün onun sorularına razı olacaksın.” s. 22

4.6.2. İkilemeler.

Açar açmaz

“Anneannem çadırın kapısını açar açmaz Tekir fırlamış...” s. 119

Açılır kapanır

“...bir de açılır kapanır masa veriyor, kira almadan.” s. 101

Açım açım

“...mide bangır bangır (açım açım) diye bağıırıyordu.” s. 39

Açıp kapamak

“Bir an gözlerimi açıp kapayarak nerede olduğunu anlamaya çalıştım.” s. 102

Aman aman

“Anneannem yazın ortasında kışı düşünür, aman aman öyle özlemle söz eder ki...” s.5

Anne baba

“Annen baban uyurken çadırın fermuarını aç, koşa koşa deniz kıyısına gel, sonra da kendini büyükler gibi denizin kucağına at.” s. 126

Art arda

“Sonra böyle pirinç tanesi gibi dikişleri art arda dizer...” s. 27

Atar atmaz

“Kendimizi suya atar atmaz yüzmeye başladık.” s. 107

Ay ay

“(Ay ay, ağzı sulandı) dedi.” s. 77

Bak bak

“...metin, bak bak dinle, tıkı tıkı tıkı tıkı tıkı tıkı...” s. 44

Bakar durur

“...o getirip de bulduğu bölgelerine bakar durur.” s. 54

Bangır bangır

“...koşma oynamadan sonra mide bangır bangır (açım açım) diye bağıırıyordu.” s. 39

Batıp çıkarmak

“Cici cici kıyıda kumla oyna, patilerini suya batır çıkar.” s. 13

Battım batacağım

“...güneş battım batacağım diyordu.” s. 97

Bilip bilmemek

“...o zaman yüzme bilip bilmediğini hiç düşünmemiş, atmış kendisini suya.” s. 127

Biner binmez

“Biz biner binmez tren kalktı.” s. 43

Binip inmek

“Ama o zaman böyle hemen binip inmeyecektik...” s. 52

Bir bir

“Anneannem hiç üşenmiyor, makinenin kötü diktığı yerleri bir bir söküyor...” s. 86

Bir iki

“Gideceksin ki trende bir iki gün, ben ona tren yolculuğu derim...” s. 52

Bir uçtan bir uca

“Anneanneciğim, kentin bir ucundan bir ucuna giden trene banliyö treni denir.” s. 40

Bol bol

“Canım dedim ya evladım, yazın bol bol balık yiyeceğiz diye.” s. 66

Canına değmek

“Oh balıkları sensiz yiyeceğiz, canımıza değsin.” s. 88

Cayır cayır

“Anneannem eline aldığı örgüyü cayır cayır üç dört kez sökmedikten daha sonra tamamlamaz.” s. 21

Cici cici

“Cici cici kıyıda kumla oyna, patilerini suya batır çıkar.” s. 13

Çabuk çabuk

“Çabuk çabuk, haydi çabuk bankaya gideceğiz, çabuk iç.” s. 38

Çadır çadır

“Çadır çadır, denize gideceğiz de.” s. 71

Çatır çatır

“Çadır için de çatır çatır pazarlık ettim.” s. 101

Çıkar çıkmaz

“Sevincimi belli etmek için bankadan çıkar çıkmaz anneannemin iki yanağını iki kocaman öpücük kondurdum.” s. 59

Çın çın

“...çın çın atan kahkahası ortalığı yırtardı.” s. 23

Çiğ çiğ

“...eh sabahları da bize çiğ çiğ yedirecekti.” s. 120

Çok çok

“Hıı, bilemedin çok çok üç ay olsun.” s. 25

Çuval çuval

“İşte o zaman bir uçak geldi, üzerimizde uçtu, bize çuval çuval yiyecek attı.” s. 43

Dal dal

“Canım sen de git şu yakındaki parktaki havuza dal dal çık...” s. 95

Deniz deniz

“İkide bir çocukların yanında deniz deniz diyorsun, onların da iştahlarını kabartıyorsun ama olacak şey değil...” s. 19

Der demez

“Anneannem bize çadır diyecek” der demez ablam çılgılığı bastı...” s. 72

Dura dura

“Salt konuşa konuşa değil elbette, aynı zamanda dura dura gidiyorduk.” s. 37

Durdu durdu

“Durdu durdu, (canım bir şey diyecek olursan birilerinden bulur dikersin) dedi.” s. 20

Durup durup

“Durup durup...” s. 12

Dükkân dükkân

“...bu üç ay içinde en çok neyi özlemişse dükkân dükkân gezer alırız.” s. 35

Dükkân dükkân

“Onun için dükkân dükkân geziyorduk.” s. 60

Eder etmez

“Tren hareket eder etmez ananem hemen peynir ekmeği uzattı...” s. 48

Evet evet

“Evet evet, anneannem gerçekten can kurtardı koşa koşa...” s. 126

Fıtık mıtık

“Ay oğlum fazla, fıtığın mıtığın çıkmadı ya.” s. 35

Gazete gazete

“Kimi zaman çocuklar koşarlardı trenlerin yanı sıra, gazete gazete diye.” s. 51

Geçip gitmek

“Nisan ayların en güzeli, nasıl geçip gittiğinin ayırdına varılmaz...” s. 12

Gel gel

“(Gel gel) dedi anneannem.” s. 64

Getir götür

“Ühüüü, getir götür, hepsi para.” s. 24

Gürül gürül

“Dışarda buz gibi hava esecekti ki, sobamız gürül gürül yanıyor olacak...” s. 5

Hayır hayır

“Hayır hayır, şimdi sor...” s. 28

Hiç hiç

“Hiç hiç...” s. 44

Hoplayıp zıplamak

“Sen şimdi hoplayıp zıplarken çok acıkırsın...” s. 105

Hor hor

“...kaç kişi varsa dedenin hor hor horultusunu dinlemek zorunda kalırdı.” s. 48

Hüp hüp

“Ne güzel de soğukmuş anneannem kaşıkla kalıp kalıp kesiyor, art arda hüp hüp yutuyorum...” s. 33

Isıra ısıra

“...böyle kuru soğana yumruk vurup balığın yanında ısıra ısıra, kütür kütür...” s. 77

Işıl ışıl

“Işıl ışıl parlıyordu gözleri.” s. 62

İkide bir

“İkide bir çocukların yanında deniz deniz diyorsun, onların da iştahlarını kabartıyorsun ama olacak şey değil...” s. 19

İri iri

“Babam gözlerini iri iri açtı...” s. 25

Kalıp kalıp

“Ne güzel de soğukmuş anneannem kaşıkla kalıp kalıp kesiyor...” s. 33

Kaşık kaşık

“Şimdi o reçeli kaşık kaşık ekmeğin üzerine koyuyordum...” s. 106

Kendi kendine

“...öyle fasulye kendi kendine pişer, gör lezzeti...” s. 30

Kıs kıs

“Anneannem kıs kıs gülüyordu.” s. 69

Kocaman kocaman

“...öyle çok yığarlarmış ki bu kocaman kocaman çukurları karla doldururlarmış.” s. 7

Konuşa konuşa

“Hele benimle olduktan sonra, konuşa konuşa gidiyorduk.” s. 37

Koş koş

“Metin koş koş” s. 100

Küçük küçük

“İçine küçük küçük sarmısaklar da doğramış mı?” s. 39

Kütür kütür

“...böyle kuru soğana yumruk vurup balığın yanında ısıra ısıra, kütür kütür...” s. 77

Mekik mekik

“Ne kuşu çocuk, mekik mekik, tam ayarını bulmuşken...” s. 87

Metin metin

“Metin metin” diye beni çağırıyordu.” s. 114

Mır mır

“...önüne koyduklarıyla yetinsin de kime mır mır edip nazını çektirecekmiş...” s. 97

Mırıl mırıl

“...sonra örgü bırakıp yanında mırıl mırıl dolanan Tekir’ini kucağına alıyor...” s. 13

Mışıl mışıl

“Asıl ben siz bu çadırın içinde mışıl mışıl uyurken mutlu olacağım” diyordu.” s. 92

Miyav miyav

“...yiyip içecek, yalanacak ondan sonra da miyav miyav kedi türküleri...” s. 14

Neler neler

“Biz ablamla neler neler uyduruyorduk...” s. 23

Neyse neyse

“Neyse neyse...” s. 93

Olur olur

“Olur olur, onu bana bırak...” s. 78

Paldır küldür

“...ipleri insanın ayağına takıldı mı paldır küldür kendini yerde buluyordun.” s. 113

Parça parça

“Kardan parça parça alıp bir bardağın içine tıka basa koyarmışsın...” s. 9

Peynir ekmek

“Tren hareket eder etmez ananem hemen peynir ekmeği uzattı...” s. 48

Sabah sabah

“Dizlerime dek denize girdim sabah sabah.” s. 105

Serin serin

“Oh, böyle serin serin...” s. 14

Söker söker

“...hani söker söker tekrar örsersin ya...” s. 86

Söyleme söyleme

“(Söyleme söyleme) dedi bana.” s. 72

Şık şık

“Oynamadı ama ellerini iki yana açarak şık şık ettirdi.” s. 24

Şıkıdım şıkıdım

“...durmadan parmağını oynatarak şıkıdım şıkıdım yapıyor...” s. 57

Şöyle şöyle

“(İşte şöyle şöyle) diye gösteriyordu.” s. 87

Şunun şurası

“...ölmez, şunun şuracığında bir iki ay kullanıp vereceğiz.” s. 25

Tane tane

“Anneannem yine dudağını düzdü, gözlerini kıstı, tane tane dökmeye başladı.” s. 48

Tatlı tatlı

“...kıştan çıkmışsın, insanın içi ısınır o tatlı tatlı yakan güneşte...” s. 12

Teker teker

“...sonra bardaklara kılıf dikeriz, teker teker çatallara, kaşıklara kılıf dikeriz...” s. 28

Tıka basa

“Kardan parça parça alıp bir bardağın içine tıka basa koyarmışsın.” s. 9

Tuta tuta

“Aman böyle dumanları tut ette, içine de biraz kırmızı toz biber konmuş...” s. 6

Tüh tüh

“Tüh tüh, ben yolluk da yapmadım...” s. 40

Ucu ucuna

“...anneannemi biraz hızlı yürütmüştüm ama trene ucu ucuna yetişebilmiştik.” s. 43

Uça uça

“Olmazsa Haiti’ye, uça uça...” s. 15

Uçardı uçardı

“Ühüüü eski trenleri uçardı uçardı.” s. 47

Uf uf

“Uf uf işte, dönmüş açılmıyor.” s. 11

Umh umh

“Umh umh, öyle güzeldi ki.” s. 39

Uzun uzun

“Zaten bir gün önceden darıların yararlarını uzun uzun saymıştı.” s. 121

Üç dört

“Anneannem eline aldığı örgüyü cayır cayır üç dört kez sökmedikten daha sonra tamamlamaz.” s. 21

Üst üste

“...anneannem salondaki birçok şeyi üst üste koymuş...” s. 81

Ya ya

“Ya ya Metin, ne duruyorsun?..” s. 6

Yan yana

“...Tekir tısladı ama sonra yan yana geliverdiler.” s. 117

Yanı sıra

“Kimi zaman çocuklar koşarlardı trenlerin yanı sıra, gazete gazete diye.” s. 51

Yavaş yavaş

“Güneşin doğacağı dağ yavaş yavaş yeşile dönüşüyordu.” s. 103

Yemez içmez

“Sahibinden ayrılınca yemez içmez, hatta ölürlermiş.” s. 115

Yemezsen yeme

“Aman sen de yemezsen yeme...” s. 16

Yeşil yeşil

“...sonra yeşil yeşil elmalar alırsınız...” s. 40

Yiyip içmek

“Oh ne iyi, beyimiz denizin kıyısında yiyip içecek, yalanacak...” s. 14

Yo yo

“Yo yo hayır da şimdi ne penceresi bu?” s. 31

Yok yok

“Yok yok, madem dersim varmış...” s. 30

Yukardan aşağıya

“Anneannem adamı bir yukardan aşağıya baktı, bir de aşağıdan yukarıya.” s. 46

Yüze yüze

“Yanında ada da var, oh yüze yüze oraya...” s. 92

4.6.3. Terimler.

Fasulye (tarım mühendisliği)

“...öyle fasulye kendi kendine pişer, gör lezzeti...” s. 30

Ispanak (tarım mühendisliği)

“...ıspanak piştiği günler, kökünün çorbasını içmek için ablamla...” s. 64

İyot (kimya)

“Türküyle birlikte denizin iyot kokusunu çadıra taşıyor...” s. 72

Reçel (gıda mühendisliği)

“Şimdi o reçeli kaşık kaşık ekmeğin üzerine koyuyordum...” s. 106

Sörf (spor)

“Anne, Tekir sörf yapacak değil ya orada.” s. 94

Vagon (inşaat mühendisliği)

“Anneannemin koluna girdim, vagonun kapısına doğru yürümeye başladık.” s. 52

4.6.4. İlişki sözleri.

4.6.4.1. *Hayır dualar.*

Su gibi değerli ol

“Oh Metin, su gibi değerli ol, nasıl bildin bu sıcakta canımın su istediğini?..” s. 10

Gözü çıkmayasica

“Vay gözü çıkmayasica bakkal Mustafa, hesaplarını da mı sana yaptırtıyor?” s. 30

4.6.4.2. *Toplumsal kültürel ilişkileri yansıtan ilişki sözleri.*

4.6.4.2.1. *Karşılama-karşılanma, vedalaşma.*

Hoş geldiniz

“(Hoş geldiniz) dedi.” s. 98

4.6.4.2.2. *Yeme-içme*

Eline sağlık

“...nasıl da güzel olmuş pelte, ellerine sağlık...” s. 33

4.6.4.2.3. *Diğer toplumsal ilişkilerde kullanılanlar.*

Günaydın

“Anneanne günaydın.” s. 103

İyi geceler

“Ay bu oğlan bize iyi geceler demeden uyudu.” s. 101

Sağ ol

“Sağ ol Metin...” s. 42

Teşekkür etmek

“Çok sevindi, birkaç kez babama teşekkür etti...” s. 34

4.6.6. Yabancı sözcükler.

Lezzet (tat)

“...öyle fasulye kendi kendine pişer, gör lezzeti...” s. 30

Müjde (Muştı)

“...sabahın olduğunu müjdeliyordu.” s. 102

Banliyö (Yörekent)

“Öğleyin okuldan eve gelirken banliyö treni saatini sordum.” s. 37

4.6.7. Tekerlemeler.

“Haydi darı, dişleri sarı sarı, hamama girdi kocakarı...” s. 122

4.7. “Yaşasın Anneannespor” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular

“Yaşasın Anneannespor” adlı romanda kullanılan sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımları (sıklık ve yüzdeleri) en çok olandan en az olana doğru Tablo 7’de verilmiştir:

Tablo 7.

“Yaşasın Anneannespor” Adlı Romanda Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması

İncelenen Kitaplarda Yer Alan Sözvarlığı Öğeleri	TOPLAM	
	F	%
İkilemeler	75	% 58,59
Deyimler	23	% 17,96
Terimler	16	% 12,5
İlişki Sözleri	8	% 6,25
Yabancı Sözcükler	3	% 2,34
Atasözleri	1	% 0,78
Tekerlemeler	1	% 0,78
Argo Sözcükler	1	% 0,78
Kalıplaşmış Sözler	-	% -
Çeviri Sözcükler	-	% -
Bilmeceler	-	% -
Anadolu Ağızları	-	% -
TOPLAM	128	% 100

Tablo 7'e göre "Yaşasın Anneannespor" adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler arasında en çok ikilemelere (%58,59) yer verilmiştir. İkilemeleri sırasıyla deyimler (%17,96); terimler (%12,5); ilişki sözleri (%6,25); yabancı sözcükler (%2,34) ve %0,78 oranıyla atasözleri, tekerlemeler ve argo sözcükler takip etmiştir. Romanda sözvarlığının incelenen diğer öğelerine yer verilmemiştir. Aşağıda, "Yaşasın Anneannespor" adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler sunulmuştur:

4.7.1. Atasözleri.

Tatlı yiyip tatlı konuşmak

"Tatlı yiyelim tatlı konuşalım dedi." s. 81

4.7.2. Deyimler.

Adam etmek

"Ben sizi adam edeceğim, ben sizi birinci lige çıkaracağım..." s. 40

Ağzını bıçak açmamak

"Ağzımızı bıçak açmıyordu." s. 55

Aklı ermemek

"Çocuklar benim aklım almaya satmaya ermez." s. 83

Başına iş açmak

"Çocuklar, ya ya ya şa şa şa derken Rüstem Bey'in başına iş açacaktınız..." s. 52

Burnundan solumak

"Tıslıyorduk, burnumuzdan soluyorduk." s. 19

Burnunun dibine gelmek

"Ali burnunun dibine gelmiş beni görmüyor, top oynayan Karanfil Sokaklı..." s. 24

Dağ gibi durmak

"Ben orada bir dağ gibi duracağım..." s. 101

Ezip geçmek

“(Ezip geçti), (dümdüz etti), (sahadan sildi süpürdü) diye.” s. 62

Havaya girmek

“Bakıyorum anneanne şimdiden havaya girdin.” s. 88

İçine kuşku düşmek

“Hiç görünmeyen karanfil sokaklılar içimize bir kuşku düşürmüşlerdi.” s. 112

Kan ter içinde kalmak

“Kan ter içinde kalıyor, topu hiçbirimiz kaleye süremiyor...” s. 57

Köpek gibi

“Bu kez köpek gibi kokladım.” s. 35

Köşeyi dönmek

“O zaman köşeyi döneriz ha anne...” s. 124

Küçük dilini yutmak

“Haydi, küçük dilini mi yuttun, söylesene, hangi gün?” s. 53

Mutluluktan uçmak

“Yüzü kıpkırmızıydı, dudakları kıpkırmızıydı, mutluluktan uçuyordu.” s. 61

Nal toplamak

“Dedem sizi görse, (nal topluyorsunuz, nal) derdi.” s. 19

Razı olmak

“Dedesi bizi çalıştırmaya razı olmuştu.” s. 37

Sevinçten yerinde duramamak

“Sevinçten yerimizde duramıyor, Nuri’nin annesinin yaptığı ayranları...” s. 118

Silip süpürmek

“(Ezip geçti), (dümdüz etti), (sahadan sildi süpürdü) diye.” s. 62

Şaşıp kalmak

“...topa öyle bir vurdu ki, şaştık kaldık...” s. 48

Yalayıp yutmak

“Son lokmamı yaladım yuttum...” s. 66

Yumurta kapıya gelmek

“Ay çocuk, hiç yumurta kapıya gelince mi anneanne kaptan yapılır?” s. 92

Zınk diye durmak

“...birden topa doğru koşmaya başladı, sonra zınk diye durdu.” s. 47

4.7.3. İkilemeler.

Ah ah

“Ah ah karnım öyle aç ki, anneannem bana bilmeceler soruyor!” s. 36

Alacağız alacağız

“(Alacağız alacağız) dedi...” s. 113

Alıp satmak

“Çocuklar benim aklım almaya satmaya ermez.” s. 83

Alışsın alışsın

“(Alışsın alışsın) dedi.” s. 10

Aman aman

“Aman aman, oracıkta neler söylemedik!” s. 62

Aptal aptal

“...konuşanı sevmem, şakalaşanı sevmem, aptal aptal bakanı sevmem.” s. 39

Ardı sıra

“Tekir ne olduğunu bilmeden anneannemin ardı sıra koşuyor, oturunca duruyor, ayaklarına dolaşıyordu.” s. 105

Art arda

“Pazar günü art arda golleri yemeye hazır olun utku...” s. 61

Bağıra bağıra

“...kızıyor, hayvanın akılsızlığını, beceriksizliğini bağıra bağıra söylüyordu.” s. 104

Bağırıp çağırmak

“...fazla bağırıp çağırmak yok, hakem aşagılamak yok...” s. 112

Bak bak

“(Bak bak) dedi anneannem...” s. 64

Bangır bangır

“...apartmana doğru geliyoruz ama bir yandan da bangır bangır bağırıyoruz...” s. 75

Başlar başlamaz

“İkinci devre başlar başlamaz onlar bize bir gol attılar...” s. 120

Bir bir

“...karşıladi, hepsinin ellerini bir bir sıktı, saçlarını okşadı...” s. 76

Bir iki

“...bir-iki, bir-iki diye o yana bu yana savrulup duruyordu.” s. 90

Boydan boya

“Biriniz eliyle tutup pantolonumdan çekti, boydan boya söktü.” s. 58

Bu kaleden o kaleye

“...bu kaleden o kaleye gol atarsın.” s. 81

Burnun gözün

“Biri top zannedip yapıştırırsa tekneyi, burnum gözüm çıkar.” s. 12

Cici bici

“...aman cici bici, sen ne şeker şeymişsin, ne yuvarlak şeymişsin öyle...” s. 46

Çekildi çekildi

“Rüstem amca geriye çekildi çekildi, birden topa doğru koşmaya başladı...” s. 47

Çıka çıka

“Ondan sonra buharı çıka çıka tabağıma koydu muydu?..” s. 95

Çocuk çocuk

“Çocuk çocuk, sen tombalak atarken kafan nereye gelecek?” s. 12

Çoluk çocuk

“Bizim apartmanda bir Orhan Bey var, kendi takımı kazanınca çoluğunu çocuğunu dolduruyor arabanın içine...” s. 117

Dede dede

“(Dede dede) dedi.” s. 44

Diri diri

“Anneannemin ıspanak yemeği katıdır, içinde pirinçler de diri diridir.” s. 5

Durup durup

“Durup durup...” s. 84

Evet evet

“Evet evet hep birlikte dedik, sanki sözleşmiş gibi...” s. 18

Gider gitmez

“...evlerinize gider gitmez dosdoğru banyoya, anladınız mı?” s. 103

Gidip gidip

“Madem öyle de niçin gidip gidip bizimkiler Avrupa’da yeniliyorlar ha?” s. 85

Girer girmez

“Kapıdan girer girmez anneannem...” s. 34

Hart hart

“Anneannem durmadan (hart hart) diyor, ısırır gibi yapıyordu.” s. 35

Hayran hayran

“Hepimiz benim topluma hayran hayran bakıyorduk.” s. 46

Hemen hemen

“...öğleden sonraki çalışmamızı izlemeye hemen hemen bütün sokak geldi.” s. 111

Hiş hiş

“Hiş hiş, Metin, bak...” s. 90

Hoplaya hoplaya

“...anneannem tek ayağı üstünde hoplaya hoplaya geldi, divana uzandı.” s. 89

Hoplayıp zıplamak

“Ben yanına varınca kaşıyla gözüyle hoplayıp zıplamamı işaret etti.” s. 30

Hüngür hüngür

“...anneannem hüngür hüngür ağlamaya başladı.” s. 87

İri iri

“Gözlerini iri iri açmış bize bakıyordu daha doğrusu anneanneme.” s. 91

Kaptan kaptan

“(Kaptan kaptan) dedi, (ben bu takımın kaptanıyım...)” s. 116

Kaş göz

“Ben yanına varınca kaşıyla gözüyle hoplayıp zıplamamı işaret etti.” s. 30

Kehleye keheleye

“Ali, keheleye keheleye koşarken...” s. 40

Kendi kendimizi

“Acaba kendi kendimizi çalıştıramaz mıydık bir çalıştırıcı olmadan?” s. 56

Kendi kendine

“...Utku oracıkta kendi kendine övünsün, biz maçımızı sürdürelim...” s. 20

Kızıp köpürmek

“Uf, kızdı köpürdü Rüstem Amca...” s. 42

Koca koca

“...koca koca kaptanları, koca koca başkanları bunları bilip gösteriyorlar mı?” s. 85

Kocaman kocaman

“...her birimize kocaman kocaman bardaklarda ada çayı yapmış getirmiş.” s. 12

Kokla kokla

“Kokla kokla...” s. 35

Koklaya koklaya

“...anneannem bunu pazardaki köylülerden alır, tada tada, koklaya koklaya.” s. 6

Koş koş

“Koş koş, bittik.” s. 43

Koşa koşa

“Haydi bakalım, hepiniz arsayı üç kez koşa koşa döneceksiniz...” s. 40

Koştura koştura

“Deden bizi galiba böyle koştura koştura birinci lige çıkaracak...” s. 40

Mutlu mutlu

“Top tekme yiyip mutlu mutlu uçacaktı.” s. 46

O yan bu yan

“... bir-iki, bir-iki diye o yana bu yana savrulup duruyordu.” s. 90

Of puf

“Ne yoruldu, ne (of puf) etti, ne de (şuram buram ağrıyor) dedi...” s. 102

Ova ova

“Dün gece (ah of) larla, bacağını, dizini ova ova yatmış...” s. 91

Söker sökmez

“O paçayı söker sökmez kaçır.” s. 61

Susun susun

“Susun susun!” s. 77

Sürüne sürüne

“...o zaman artık sürüne sürüne koşturmayla çalışırız.” s. 44

Şaşkın şaşkın

“Niçin öyle şaşkın şaşkın bakıyorsunuz?” s. 100

Şuram buram

“Ne yoruldu, ne (of puf) etti, ne de (şuram buram ağrıyor) dedi...” s. 102

Tada tada

“...anneannem bunu pazardaki köylülerden alır, tada tada, koklaya koklaya.” s. 6

Taktik taktik

“Taktik taktik...” s. 85

Tek tek

“Utku, tek tek hepimizin elini sıktı.” s. 62

Teker teker

“Hepimiz teker teker soruyorduk.” s. 55

Uçup uçup

“...benim dizliğim olmazsa böyle uçup uçup dizüstü yere çökemeyince belki...” s. 27

Uf uf

“Uf uf, amanın!” s. 90

Uzun uzun

“Hiç Tekir’in öyle uzun uzun miyavladığını duymamıştım, düdük gibi öttü...” s. 107

Vura vura

“Dizlerine vura vura gülüyordu.” s. 28

Yalar yutar

“Tekir yemeğin yoğurdunu yalar yutar, sıra ıspanağa gelince...” s. 8

Yanında yöresinde

“Çocuklar birden ayağa kalkıp, anneannemin yanında yöresinde...” s. 77

Yarın yarın

“(Yarın yarın) dedim.” s. 55

Yer yemez

“Öğle yemeğimizi yer yemez arsada toplanmak üzere karar aldık.” s. 83

Yo yo

“Yo yo, anneannemeymiş meğer...” s. 97

Yuvarlana yuvarlana

“Yuvarlana yuvarlana kendi bildiği yere gitmez...” s. 48

Zangır zangır

“...Rüstem Bey yolda yürüyemiyor, adam zangır zangır titriyor...” s. 29

4.7.4. Terimler.

Bek (futbol)

“Bana kalırsa Hikmet Teyze’yi bek olarak oynatalım.” s. 81

Lig (futbol)

“Hikmet Hanım ki oğlum, hangi hangi takımları birinci lige çıkarmamış?” s. 93

Devre (futbol)

“İkinci devre başlar başlamaz onlar bize bir gol attılar...” s. 120

Futbol (spor)

“Futbolda kulak çekmek var mı, kim benim kulağımı sündürdü?” s. 58

Gol(futbol)

“Pazar günü art arda golleri yemeye hazır olun utku...” s. 61

Hakem (futbol)

“...fazla bağırıp çağırmak yok, hakem aşağılamak yok...” s. 112

Kale (futbol)

“Kaleye top gireceği zaman hikmet teyze şöyle bir görünür, bir yürürse...” s. 81

Kaleci (futbol)

“Yalnız kaleci ile olmaz ki takım...” s. 17

Kameraman (sinema ve televizyon)

“İçinden bir kameraman ve bir haberci indiler.” s. 115

Kaptan (futbol)

“İşte Liverpool’un kaptanı ol deselerdi olurum.” s. 84

Maç (futbol)

“Siz bizimle maç yapabilir misiniz?” s. 17

Reçel (gıda mühendisliği)

“Eline sağlık denir çocuk, hiç kızcılık reçeli için çok kötü denir mi?” s. 66

Şut (futbol)

“Topu bir şut çektin miydi, hani o bakkalın önünde çektiğin gibi...” s. 81

Takım (futbol)

“Bizimkiler mahalle takımlarıydı.” s. 116

Televizyon (kitle iletişimi)

“O gece, o televizyon kanalı gerçekten bizim maçın bir bölümünü verdi...” s. 123

Yarı (futbol)

“Bizim yarılarımız kırk beşer dakika değildi...” s. 121

4.7.5. İlişki sözleri.

4.7.5.1. Toplumsal kültürel ilişkileri yansıtan ilişki sözleri.

4.7.5.1.1. Karşılama-karşılanma, vedalaşma.

Hoşça kal

“Biraz sonra buluttan bana el sallayacak, (hoşça kal Metin) diyecekti.” s. 48

4.7.5.1.2. Yeme-içme.

Afiyet olsun

“Afiyet olsun torunuma...” s. 10

Eline sağlık

“Anneanne eline sağlık.” s. 10

4.7.5.1.3. Diğer toplumsal ilişkilerde kullanılanlar.

Başarılar dilerim

“Başarılar dilerim takımınıza hanımefendi.” s. 114

Geçmiş olsun

“(Geçmiş olsun öğretmenim) dedik.” s. 33

Haydi bakalım

“Haydi bakalım, hepiniz arsayı üç kez koşa koşa döneceksiniz...” s. 40

Kusura bakmayın

“Kusura bakmayın çocuklar, benden bu kadar...” s. 51

Teşekkür ederim

“Hepinize teşekkür ederim...” s. 123

4.7.6. Yabancı sözcükler.

Jimnastik (kültürfizik)

“...iyi bir futbolcu erken kalkar, hemen jimnastik yapar...” s. 91

Şort (kısa pantolon)

“Utku’nun dedesi şort giymişti.” s. 114

Tempo (hız)

“Anneannem bize, aldırmamamızı, hep aynı tempoda oynamamızı söylüyordu.” s. 118

4.7.7. Tekerlemeler.

“Ya ya ya şa şa şa, bizim takım çok yaşa!..” s. 118

4.7.8. Argo Sözcükler.

Dümdüz etmek

“(Ezip geçti), (dümdüz etti), (sahadan sildi süpürdü) diye.” s. 62

4.8. “Bülbül Düdük” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular

“Bülbül Düdük” adlı romanda kullanılan sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımları (sıklık ve yüzdeleri) en çok olandan en az olana doğru Tablo 8’de verilmiştir:

Tablo 8.

“Bülbül Düdük” Adlı Romanda Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması

İncelenen Kitaplarda Yer Alan Sözvarlığı Öğeleri	TOPLAM	
	F	%
İkilemeler	122	% 77,21
Deyimler	11	% 6,96
Anadolu Ağızları	11	% 6,96
İlişki Sözleri	8	% 5,06
Tekerlemeler	4	% 2,53
Yabancı Sözcükler	2	% 1,26
Atasözleri	-	% -
Terimler	-	% -
Kalıplaşmış Sözler	-	% -
Çeviri Sözcükler	-	% -
Bilmeceler	-	% -
Argo Sözcükler	-	% -
TOPLAM	158	% 100

Tablo 8’e göre “Bülbül Düdük” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler arasında en çok ikilemelere (%77,21) yer verilmiştir. İkilemeleri sırasıyla deyimler ve Anadolu ağızları (%6,96); ilişki sözleri (%5,06); tekerlemeler (%2,53) ve yabancı sözcükler (%1,26) takip etmiştir. Romanda sözvarlığının incelenen diğer öğelerine yer verilmemiştir. Aşağıda, “Bülbül Düdük” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler sunulmuştur:

4.8.1. Deyimler.

Ant içmek

“...sanki onları boğmak için ant içmişmiş.” s. 60

Donup kalmak

“Anam da donup kalmıştı.” s. 69

El atmak

“Babalar da durup durup çocuklarına el atar, onların kafalarını okşar...” s. 81

Elden geçirmek

“...işlikler onarılır, çoraplar yamanır, gurbet yorganları elden geçirilirdi.” s. 82

Eli boş dönmek

“Elimiz boş dönmeyelim” demiş.” s. 58

Gönlü hoş olmak

“Gönlüm hoş olsun mu ana?” s. 51

Göz göze gelmek

“Göz göze geliriz.” s. 9

Göz gözü görmemek

“Kerim emmi döner dururmuş göz gözü görmez tipinin içinde.” s. 59

İçi titremek

“İçim titredi, ürperdim.” s. 52

Sevincinden uçmak

“Can bacım, sevincinden uçuyordu.” s. 183

Yalayıp yutmak

“Yaladım yuttum.” s. 132

4.8.2. İkilemeler

Abem abem

“Abem abem!” s. 185

Acı acı

“Keçi, acı acı bağırdı.” s. 94

Adım adım

“...adım adım köye dönmeye çalışıyorlardı.” s. 51

Ak ak

“...ama otlar da, yapraklar da ak ak...” s. 52

Al al (almak fiili)

“(Ana al al...) dedi.” s. 140

Al al (renk)

“Aluç toptasak sarı sarı, kızlar yemişi toptasak al al...” s. 144

Alıp gelmek

“Koştum, karşıdaki taşlıktan iki ufak taş aldım geldim.” s. 31

Ana ana

“(Ana ana can ana) diye bağırdık mı, dayanamaz yanımıza yatar.” s. 9

Anam anam

“(Anam anam, bu bebe olmuş) diyordu.” s. 68

Ara sıra

“Babam ara sıra arkasını dönüyor...” s. 117

Aradı durdu

“Ana keçi, sabaha dek yavrusunu aradı durdu.” s. 67

Ardı sıra

“Ben de ardı sıra koşuyordum.” s. 29

Asıldık asıldık

“Asıldık asıldık çıkaramadık.” s. 57

Avuç avuç

“Anam keçiler çok yiyip de şişip ölmesinler diye avuç avuç veriyordu.” s. 65

Ayıra ayıra

“Bağdagül, gözlerini ayıra ayıra ite baktı.” s. 163

Baboş baboş

“Baboş baboş can baboş!..” s. 85

Bacım bacım

“Bacım bacım canım bacım...” s. 153

Bağıra bağıra

“Karakaya’dan bağıra bağıra indi...” s. 80

Bakıp bakıp

“Kış boyu nasıl babam ocağa bakıp bakıp düşünürse...” s. 81

Baktık kaldık

“Öylece baktık kaldık.” s. 84

Basa basa

“Aynı keçiler gibi ayaklarının ucuna basa basa, kayaların sivri yerlerini tuta tuta inmeye başladı.” s. 100

Başka başka

“Onun için başka başka yerlere gidelim.” s. 152

Bata çıka

“Okuldan çıktım, yokuş aşağı çamurların içine bata çıka caddeye vardım.” s. 192

Batma batma

“(Batma batma) diye bağırdık.” s. 154

Bir bir

“Emmiler, dayılar bir bir Karakaya’ya tırmandılar.” s. 80

Birer birer

“Hayvanlar birer birer ölüyorlardı.” s. 71

Birer ikişer

“Birer ikişer evlerimize dağıldık.” s. 47

Boydan boya

“Yorganı sırtına tüfek gibi atmak için boydan boya bir ip daha bağladı.” s. 84

Can can

“(Can can) dedi.” s. 52

Cıvıl cıvıl

“Sık ağaçlar, ağaçların ortasında pınar, sonra cıvıl cıvıl öten kuşlar.” s. 128

Cik cik

“Amanın bir de güzeller, cik cik ötüyorlar.” s. 148

Çalı çırpı

“Tüm çocuklar karların üzerinde sanki bulacaktınız gibi çalı çırpı arıyorduk.” s. 62

Çıkıp inmek

“...unuttun mu günde kaç kez Karakaya’ya çıkıp indiğin günleri?” s. 170

Çul çaput

“Ah azıcık çul çaput parçası bulsak, onunla atımıza semer, heybe yapsaydık...” s. 28

Deh deh

“(Deh deh) diye bağırarak koşuyordu.” s. 29

Deli deli

“O Sarıkaya’nın yanında bir deli deli yağmıştı ki yağmur.” s. 176

Derin derin

“Babam derin derin soluk aldı.” s. 13

Diri diri

“Az daha gitselermiş diri diri toprağa gömüleceklermiş.” s. 64

Döne döne

“Bir ayağımın sığacağı denli çıkıntıdan döne döne inmişti kara erik.” s. 99

Dönüp dönüp

“Dönüp dönüp ardıma bakıyordum.” s. 111

Durup durup

“Babalar da durup durup çocuklarına el atar, onların kafalarını okşar...” s. 81

Düğüm düğüm

“Boğazımda düğüm düğüm bir şey vardı.” s. 166

Eğri büğrü

“Dağın yamacındaki eğri büğrü yol, oradan düze iniyor, sonra...” s. 113

Ekşi ekşi

“Az sonra da öteki kıyıdan kuzukulağı topladık mı, ekşi ekşi...” s. 93

Evet evet

“Evet evet vermeyi unuttu...” s. 36

Fıs fis

“Ayaklarımızın çıkardığı fis fis sestten başka doğada hiçbir ses yoktu.” s. 76

Gelen geçen

“Gelen geçen çocuğa takılır, bulaşır.” s. 126

Geri geri

“...başına geri geri çeker olmuştu.” s. 72

Gidin gidin

“Gidin gidin öte gidin!” s. 121

Gidip gelmek

“Biz de birkaç kez çeşmeye gittik geldik.” s. 121

Güle güle

“Güle güle gitsin, güle güle gelsin” diyorlar.” s. 90

Güm güm

“Kapımız güm güm vuruldu.” s. 56

Gür gür

“Gürlüdere baharda gür gür öttüğü için büyüklerimiz ona Gürlüdere demişler...” s. 5

Gürül gürül

“Gürlüdere’yle yarışmak istermiş gibi gürül gürül etmeye başladı.” s. 91

Hadi hadi

“Hadi hadi, hızlı.” s. 184

Halka halka

“Sonra halka halka iple sıkmaya başladı.” s. 84

Hap hap

“...bana yumurta yapacaklar, ben de o yumurtaları hap hap yiyeceğim.” s. 150

Hasta masta

“Hasta masta?” s. 76

Hayır hayır

“Hayır hayır, düş sanki bu, gerçek değil.” s. 106

He he

“Az sonra (he he) demeye başladılar.” s. 163

Hele hele

“Hele hele sırtımızdaki yük, bizi bir an önce aşağı indirmek için...” s. 16

Hırslı hırslı

“Hırslı hırslı havlıyorlardı.” s. 53

Hızlı hızlı

“Çünkü Pürze ufak, bizim gibi hızlı hızlı yiyemez.” s. 9

Hişt hişt

“(Hişt hişt, baboş gidecek) diyordu.” s. 82

Hop hop

“Ağacın yanına dikilmiş, bize elini kolunu sallıyor, hop hop zıplıyordu.” s. 146

İçin için

“Ya ben, için için ağlıyordum zaten.” s. 109

İri iri

“Pürze gözlerini iri iri ayırmış, dükkanlara bakıyordu.” s. 182

İstekli istekli

“Köpekler de sevinçli, istekli istekli havlıyorlardı...” s. 56

İsteksiz isteksiz

“Yeme isteksiz isteksiz baktı.” s. 78

Kana kana

“Bir de içtin mi kana kana...” s. 170

Kara kara

“Kara kara ağaçlar aklığın içinde yazın gelmesini bekliyorlardı...” s. 33

Karşıdan karşıya

“Bazen otobüs yavaşlıyor, karşıdan karşıya geçen hayvanlara yol veriyordu.” s. 117

Kaşık kaşık

“Kaşık kaşık Pürze’ye yedirdim.” s. 22

Kaşındı kaşındı

“Kaşındı kaşındı.” s. 122

Kıkır kıkır

“Kıkır kıkır güldü, hop diye geri yattı.” s. 42

Kırık kırık

“Babam da üzülmüştü, sesi kırık kırık çıkmıştı.” s. 69

Kıvrıla kıvrıla

“Değirmen yolu kıvrıla kıvrıla aşağı iniyordu.” s. 33

Koca koca

“Koca koca bohçalar yaptı anam.” s. 108

Kocaman kocaman

“...kocaman kocaman evlerin yanından geçtik.” s. 118

Koptu kopacak

“Dal neredeyse koptu kopacaktı.” s. 36

Koşa koşa

“Koşa koşa yokuşu tırmandım.” s. 38

Kuşu kuşu

“Telliye (kuşu kuşu) desem, bilir.” s. 166

Küt küt

“Yüreğim küt küt attı.” s. 77

Nazlı nazlı

“...Nazlıdere de nazlı nazlı aktığı için Nazlıdere olmuş.” S. 5

Parça parça

“Bir kopsa, uçurumun dibine yuvarlanacak parça parça olacakmış.” s. 35

Pırıl pırıl

“Venklediler, ağladılar ama pırıl pırıl oldular.” s. 163

Renk renk

“Bir yığın kuş gördüm, renk renk kuşlar...” s. 145

Sarı sarı

“Aluç toptasak sarı sarı, kızlar yemişi toptasak al al...” s. 144

Savura savura

“...babam şapkasını savura savura önündeki karları temizlemeye çalışıyordu.” s. 51

Sesli sesli

“...karşılıklı diz çöküp oturdular, sesli sesli ağladılar.” s. 84

Sıcak sıcak

“Sıcak sıcak ceplerimize doldurdu.” s. 36

Sıkı sıkı

“Ağacın ucundan sıkı sıkı tuttum.” s. 96

Sıra sıra

“Tepede sıra sıra kondular?” s. 139

Sırt sırta

“Sırt sırta dayadık ve uyuduk...” s. 42

Sorup durmak

“Pürze sordu durdu...” s. 93

Şaşkın şaşkın

“Anası bile yavrusuna şaşkın şaşkın bakıyordu.” s. 67

Takır takır

“Bu iki dere de kışın donar, takır takır buz olur.” s. 5

Tek tük

“Tek tük serçe vardı.” s. 13

Tık tık

“Önce varilin yanına tık tık vur ki kediler kaçsın...” s. 136

Tıp tıp

“Şiş karnının içindeki yüreği tıp tıp atıyordu.” s. 162

Tıslaya tıslaya

“Merze, pürze tıslaya tıslaya bir taş getirdiler.” s. 147

Tokatlaya tokatlaya

“Kendini tokatlaya tokatlaya mı uyuyorsun Mahmut?” s. 153

Tuta kucaklaya

“İki kardeş, Merze’yi tuta kucaklaya aşağı indiririz.” s. 7

Tuta tuta

“Dümdüz kayalardan tuta tuta uçurumun dibine dek iner, sonra tuta tuta çıkar.” s. 98

Uça uça

“Uça uça.” s. 159

Uçtum uçtum

“Sırtımda Güloş Hala, uçtum uçtum, onu kasabaya götürdüm...” s. 65

Ufak ufak

“Kocaman yapılar bitti, ufak ufak evler başladı.” s. 119

Uzun uzun

“Ama uzun uzun öttürmeyin, kesik kesik öttürün...” s. 37

Üst baş

“Anam üstünü başını siliyordu.” s. 115

Vah vah

“(Vah vah, kestiniz ha) dediler.” s. 71

Vıcık vıcık

“Ellerim vıcık vıcık olmuştu.” s. 134

Vız vız

“Vız vız yanımızdan makineler geçiyor, at hiç korkmuyordu.” s. 119

Yaklaşır yaklaşır

“Merze yaklaşır yaklaşır sonra bağırır...” s. 6

Yan yana

“Yan yana uçardık...” s. 31

Yan yöre

“Telli yanımda yöremde dolaştı, benim sarıca gibi kocaman olmuştu.” s. 180

Yavaş yavaş

“Sonra yavaş yavaş yürüyerek, gözlerimiz yerde çul çaput aradık.” s. 30

Yeşil yeşil

“Aluç toptasak sarı sarı, kızlar yemişi toptasak al al, ahlat toptasak yeşil yeşil...” s.

144

Yo yo

“Yo yo yazma, gazoz da bir şey mi, zaten bilmez o gazozu.” s. 157

Yok yok

“Yok yok, yol ayrımı orada...” s. 169

Yol yolak

“Yol yolak belli değildi.” s. 73

Yumuk yumuk

“Yumuk yumuk ayaklarıyla gölgeye, duvarlara tekmeler atıyordu.” s. 22

Yutu yutuvermek

“Bağdagül yutu yutuveriyordu.” s. 188

4.8.3. İlişki sözleri.

4.8.3.1. Beddualar.

Kör olası

“Kör olası, yere giresi tipi...” s. 51

4.8.3.2. Toplumsal kültürel ilişkileri yansıtan ilişki sözleri.

4.8.3.2.1. Karşılama-karşılanma, vedalaşma.

Güle güle

“(Güle güle çocuklar) dedi.” s. 36

Hoş bulduk

“(Hoş bulduk) dedi.” s. 119

Hoş geldiniz

“(Hoş geldiniz) dedi.” s. 119

Uğur ola

“(Uğur ola) dedi.” s. 112

4.8.3.2.2. Diğer toplumsal ilişkilerde kullanılanlar.

Haydi bakalım

“Haydi bakalım Mirza...” s. 165

Özür dilerim

“(Özür dilerim) dedi...” s. 143

Sağ ol

“(Sağ ol Hayran emmi) dedik.” s. 30

4.8.4. Yabancı sözcükler.

Cadde (ana yol)

“Okuldan çıktım, yokuş aşağı çamurların içine bata çıka caddeye vardım.” s. 192

Garaj (arabalık)

“En iyisi garajın oraya gidelim...” s. 161

4.8.5. Tekerlemeler.

“Hayran emmi, hayran emmi,

Değirmene buğday geldi,

Aç kapıyı, al yükü, döndür ak taşı

Payın senin olsun, pişsin bulgur aşı...” s. 31

“Hayran emmi, hayran emmi

Hakkın haktır

Hakkı göz etmeyenin anası ölsün

Emeğin vermeyenin ocağı sönsün...” s. 32

“Hoş geldiniz, suyum akar, taşım döner

İsterseniz un, isterse bulgur döker

Hakkım alamazsam, taş değil başım

Döner...” s. 32

“Kınalı keklik dağlar da öter

Mor sümbüller bağlarda biter.” s. 112

4.8.6. Anadolu ağızları.

Abem

“(İnelim abem) der.” s. 5

Accık

“Bu hayvan accık huysuz, belki sende huysuzluk yapmaz, al sen sür...” s. 29

Anoş

“Anoş (baboş gelecek değil mi anoş?) dedi.” s. 48

Baboş

“Anoş (baboş gelecek değil mi anoş?) dedi.” s. 48

Bacı

“Bacım bacım canım bacım...” s. 153

Bebe

“(Anam anam, bu bebe olmuş) diyordu.” s. 68

Emmi

“Emmiler, dayılar bir bir Karakaya’ya tırmandılar.” s. 80

Kunnamak

“Bir kunnamaya başlasınlar, o zaman kendi hakkımı da sana vereceğim...” s. 43

Loğlamak

“Yazdan odunu ben yapıyordum, damı ben loğluyordum...” s. 79

Nidem

“(Nidem ben şekerli leblebiyi, baboşu isterim) derdi.” s. 79

Yo

“(Yo) dedi babam, (geldim ki sizi götüreceğim.)” s. 10

4.9. “Can Dayım” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular

“Can Dayım” adlı romanda kullanılan sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımları (sıklık ve yüzdeleri) en çok olandan en az olana doğru Tablo 9’da verilmiştir:

Tablo 9.

“Can Dayım” Adlı Romanda Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması

İncelenen Kitaplarda Yer Alan Sözvarlığı Öğeleri	TOPLAM	
	F	%
İkilemeler	125	%67,20
Deyimler	25	%13,44
Terimler	17	%9,13
İlişki Sözleri	8	%4,30
Yabancı Sözcükler	8	%4,30
Argo Sözcükler	2	%1,07
Tekerlemeler	1	%0,53
Atasözleri	-	-
Kalıplaşmış Sözler	-	-
Çeviri Sözcükler	-	-
Bilmeceler	-	-
Anadolu Ağızları	-	-
TOPLAM	186	% 100

Tablo 9’a göre “Can Dayım” romanında %67,20 kullanım oranıyla en çok ikilemeler yer almıştır. Bunu sırasıyla deyimler (%13,44); terimler (%9,13); aynı kullanım sıklığıyla ilişki sözleri ve yabancı sözcükler (%4,30); ve argo sözcükler (%1,07) izlemiştir. Tekerlemeler romanda %0,53 oranıyla yer almıştır. Sözvarlığının incelenen diğer öğelerine romanda yer verilmemiştir. Aşağıda, “Can Dayım” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler sunulmuştur:

4.9.1. Deyimler.

Adam olmak

“Askere gittin geldin, yine aynı Can’sın, adam olmayacaksın...” s. 13

Adım atacak hali olmamak

“Akşam eve gittiğimizde ikimizin de adım atacak hali yoktu.” s. 52

Ağırdan almak

“Dayıma baktım, ağırdan alıyordu; lokmalara elini sürmüyor...” s. 106

Ağzının suyu akmak

“Balığı düşündükçe ağzımın suyu akıyordu.” s. 67

Aklı olmamak

“Şu çocuk denli aklın yok” deyip beni gösteriyorlardı.” s. 12

Canına değmek

“(...oh canıma değsin) diyerek ağzına atarmış.” s. 5

Dediği çıkmak

“Benim dediğim çıktı işte, ben dememiş miydim, bizimkinin maksadı iş değil...” s. 52

Demediğini koymamak

“Ama şimdi balıksız eve gittik miydi, deden yine demediğini koymaz.” s. 71

Düdük gibi olmak

“...düdük gibi dursun; ama yok, önlüğün biri dayıma çok iyi geldi.” s. 93

Eli işe yatmak

“Öteki garson arkadaşlar elimin işe yatkın olduğunu söylüyorlar.” s. 95

Gezip dolaşmak

“Yine bu iki saat Can Dayım’la birlikte gezip dolaşabilirdik.” s. 88

Göz göze gelmek

“Biz dayımla göz göze geliyor ama güleliyorduk.” s. 72

Gözleri parlamak

“Gözleri parlıyordu iş bulduğu için...” s. 85

Gözlerinin içi parlamak

“Gözlerinin içi parlıyordu.” s. 92

Hoşuna gitmek

“Karpuz kan kırmızı çıkmadı ama olsun, tadı öyle hoşuma gitti ki.” s. 34

İçine oturmak

“...o trenin karası gibi kara bir şey içime oturdu.” s. 83

Kan ter içinde kalmak

“...sıcak yaz güneşinin altında kan ter içinde kalıyorduk...” s. 76

Kızıp durmak

“Ah, kızıp duruyordum dedemin o dostuna, şu işi yani on beş gün sonra...” s. 86

Orası senin burası benim gezmek

“...bisiklete atlayıp orası senin burası benim gezmek kolay...” s. 83

Öğüt vermek

“...dayımın nasıl davranması gerektiğine ilişkin bir yığın öğüt veriyordu...” s. 85

Sıkboğaz etmek

“Aaa, sıkboğaz etmesene çocuğu!” s. 106

Toza toprağa belenmek

“Üstümüz başımız toza toprağa belenirdi, katıla katıla gülerdik.” s. 79

Uçup gitmek

“...rengine doyamadan uçurtmamızın ipi kırıldı, uçtu gitti bir başına...” s. 19

Yağ gibi kaymak

“Asfalt yolda bisikletlerimiz yağ gibi kayıyordu.” s. 62

Yol tutmak

“...gömleğini pantolonunu giydiği gibi pastanenin yolunu tutmalıymış...” s. 105

4.9.2. İkilemeler.

Ağır ağır

“Ben de limonatamı ağır ağır içmeye başladım.” s. 39

Ah ah

“Ah ah ümit, okuyacağıma ben de Fuat gibi kasap olsaydım...” s. 21

Ahlaya ıhlaya

“...ahlaya ıhlaya odasına giderken herkese küstü...” s.124

Arada sırada

“...yok canım her gün değil, arada sırada, bir yumurta kaç lira, pahalı...” s. 14

Ard arda

“Adamın ince sesi ard arda aynı şeyi söylüyordu...” s. 92 (?)

Ardım sıra

“Dedem ardım sıra geliyordu...” s. 125

Arka arkaya

“Dayım gitmezden önce dedem yine bir yığın öğüdü arka arkaya sıraladı.” s. 106

Armut armut

“...dayım da (armut armut) diyerek trenin gecikmesin isterdi.” s. 80

Avuç avuç

“Durmadan kaynağın suyundan avuç avuç içiyordu.” s. 127

Ayrı ayrı

“Öyle ki, sanki ayrı ayrı renkteki ipliklerden oluşmuş kocaman bir yumaktı.” s. 20

Bağıra bağıra

“Kaç mahalle, kaç sokak gezmiştik bisiklet sürükleye sürükleye.” s. 54

Bangır bangır

“Hani insanın boğazı sıkılır sıkılır da birden kurtulur, bangır bangır bağırır...” s. 46

Biliyorum biliyorum

“Biliyorum biliyorum, bana hiçbir şey söylemedin ama...” s. 96

Bol bol

“Akşam pazarı derler, ucuz olur; oradan bol bol alır, eve götürürüz.” s. 71

Böyle böyle

“...oltaları alacağız, alırken söyleriz, deriz böyle böyle, akşam orada olun.” s. 58

Bugüne bugün

“...biliyor musun, senin karşında bugüne bugün bir müdür emeklisi var...” s. 119

Cız cız

“...bunları tavanın içine boşalttı; tava bir süre cız cız ettikten sonra...” s. 6

Ciddi ciddi

“Aaa Ümit, burada ciddi ciddi iş konuşuyoruz...” s. 42

Çabuk çabuk

“Nasıl dayın fişleri böyle çabuk çabuk kesebiliyor mu?” s. 101

Çağıl çağıl

“Çeşmenin başına gelmiştik, gerçi çeşmenin ağzından su çağıl çağıl dökülmüyordu ama sesi kulağa o denli hoş geliyordu ki.” s. 32

Çalışıp çabalamak

“Ama sen ne yapıyorsun, hiç çalışıp çabalamadan dosdoğru dinlenmeye...” s. 60

Çer çöp

“...tahta parçası buldum, tutuşturmak için kurumuş çer çöp bile buldum.” s. 68

Çın çın

“İki parmağını ağzına sokup bir ıslık çaldı ki ufacık mutfak çın çın öttü.” s. 7

Çıtır çıtır

“...külahını bir sokak köpeğine attım, geriye döndüm baktım, çıtır çıtır yiyordu.”s. 120

Dağ bayır

“...ufacık çocukla bir ol, bisikletle dağ bayır dolaş, haytalık et, iyi mi?” s. 37

Dayıcığım dayıcığım

“Ardından, (dayıcığım dayıcığım) diye bağıırıyordum ama trene...” s. 87

Dilim dilim

“Ama kamyon tekerleği gibi kapkara değil dilim dilim, tastamam altı dilim...” s. 17

Dolu dolu

“Nerede bir çeşme görsek önce ben içiyordum dolu dolu, sonra dayım.” s. 48

Doyum tokum

“Yarın gece balık yiyeceğimiz kesindi, hem de doyum tokum yiyeceğimiz kesindi; çünkü dayım öyle söylüyordu.” s. 55

Döner döner

“Ah, bir yığın balık tutsaydık, şimdi nasıl döner döner arkasına bakar, bana gülümserdi.” s. 70

Dönüp dönüp

“Ben hem yürüyor hem de dönüp dönüp uçurtmamıza bakıyordum.” s. 23

Durup durup

“Dayım durup durup; (herkesin musluğu sağlam olamaz, vanası sağlam olamaz) diyordu.” s. 48

Ede ede

“...hatta böyle ağzımız yana yana,puf puf ede ede yersek daha lezzetli olurmuş. ” s. 7

Elini kolunu

“...biliyorum, gidebilir, orada pastane sahibine elini kolunu sallaya sallaya...” s. 119

Erken erken

“Hayrola böyle erken erken?” s. 57

Evet evet

“Ona demiştik, evet demiştik, demiştik evet evet ama yanlış anlama olmuş, öyle bir iş yok bizde.” s. 90

Fıldır fıldır

“...kara kaşlarını kaldırdı, gözlerini fıldır fıldır oynattı, hiç konuşmadı.” s. 25

Gezip dolaşmak

“...koca kentin orasını burasını onarıcıyım diye dolaşıyorsun, yani hava alıyorsun, iki gün öyle gezip dolaştıktan sonra, balığa...” s. 59

Gezip tozmak

“...ben dememiş miydim, bizimkinin maksadı iş değil, gezip tozmak.” s. 52

Gidip gelmek

“Askere gittin geldin, yine aynı Can’sın, adam olmayacaksın...” s. 13

Girer girmez

“...içeri girer girmez almıştım sirke kokusunu, üstelik içinde sarımsak da var.” s. 11

Hadi hadi

“Hadi hadi, onca borcu öde de motosiklet neymiş görürsün...” s. 134

Hatır hatır

“...bir saat sonra her yerimiz böyle hatır hatır kaşınıp kıpkırmızı olunca...” s. 15

Hemen hemen

“Ama nedense dedemin maydanozları uzar da uzar, salt sap olur, hemen hemen hiç yaprak olmaz.” s. 100

Hıçkıra hıçkıra

“Hiç olur mu, baksana hıçkıra hıçkıra ağlıyorsun?” s. 94

Hızlı hızlı

“Gözleri donuklaşıyordu, hızlı hızlı kalkıp inen elleri yavaşlıyordu...” s. 12

Hiş hiş

“Hiş hiş Ümit, iştahını sabaha sakla, yarın bağırırısın...” s. 44

Hüüüüp hüüüüp

“Bir de höpürdetir ki kahvesini, böyle hüüüüp hüüüüp, oooh, ohhh...” s. 100

Ilık ılık

“Dedem ablamı iyice uyardı, yarım saat sonra nane suyundan ılık ılık bir bardak daha içeymişim.” s. 112

İnce ince

“Dayım, tak tak diyerek ince ince soğan diliyordu.” s. 8

İncecik incecik

“...bir de yeşil biber doğradı incecik incecik, sonra tavaya yağ koydu, bunları tavanın içine boşalttı; tava bir süre cız cız ettikten sonra...” s. 6

İri iri

“Bu yolda iri iri taşlar olurdu.” s. 78

İştahlı iştahlı

“Ben, “yok dayıcığım, hiç uyur muyum” deyince, iştahlı iştahlı anlatmayı sürdürürdü.” s. 17

İvedi ivedi

“Disney’in miki fareleri gibi ivedi ivedi deviniyorduk...” s. 8

İyi iyi

“(iyi iyi) dedi, (sen yat bugün, yarın gideriz.)” s. 110

Kana kana

“Yiyeceğimin yarısını bitirdim, suyun başına geçtim, kana kana içtim.” s. 34

Kat kat

“Pırıl pırıl olmadı ama hiç olmazsa üzerindeki kat kat toz gitti.” s. 26

Katıla katıla

“Üstümüz başımız toza toprağa beklenirdi, katıla katıla gülerdik.” s. 79

Kayrak kayrak

“Sonra kocaman bir domatesi kayrak kayrak dildi.” s. 8

Kendi kendine

“Bisikletin gevşemiş zili tıngır mıngır kendi kendine ötüyordu.” s. 47

Kıkır kıkır

“Ablam da kıkır kıkır gülüyordu.” s. 44

Kıvırıp kıvırıp

“...çatallarımızı kıvırıp kıvırıp makarnayı yutuyorduk.” s. 11

Kıvrım kıvrım

“Ah, içimden bir şeyler aktı gitti, kıvrım kıvrım, o trenin karası gibi kara bir şey içime oturdu.” s. 83

Kızır köpürür

“Mutlaka yanıt vermemiz gerekli, yoksa kızır köpürür, bastonu tak tak döşemeye vurur.” s. 38

Kızgın kızgın

“Dedem bana kızgın kızgın bakıyor, söyleniyordu...” s. 116

Kocaman kocaman

“...kocaman kocaman elleri, pantolonun kayışından dışarı fırlamış iri bir göbeği varmış.” s. 5

Koparıp koparıp

“Ayı ağaçta iken, ağacın altına biri gelirse ayı korkar, cevizleri koparıp koparıp onun üstüne atmaya başlarmış.” s. 35

Küt küt

“Canım şu işi masaya küt küt vurarak konuşmasak ya!” s. 116

Kütür kütür

“...dişlerimi öyle bir geçiriyordum ki bu sert şeftaliye, kütür kütür yiyordum.” s. 32

Lıkır lıkır

“Birkaç lokma yiyor, gidip parkın çeşmesinden lıkır lıkır su içiyordum.” s. 50

Luk luk

“(Yo, benim ayranım var) dedi, luk luk içmeye başladı.” s. 122

Mırıl mırıl

“...evdeki sarman kediden farkımız yok nasıl aç olduğunda mırıl mırıl yer...” s. 10

Mışıl mışıl

“...çarşafının kokusu geldiğinde mışıl mışıl uyumaya başlamış oluyordum.” s. 31

Nazlı nazlı

“...kocaman bir trolleybüs boynuzlarını havaya dikmiş nazlı nazlı gidiyordu.” s. 19

Ne olur ne olmaz

“...kaya tuzu dolduruyordum ne olur ne olmaz, yine belki gerekli olur...” s. 45

Oh oh

“(Oh oh maşallah, afiyet olsun) dedi.” s. 11

Ona buna

“Can dayım garsonluk yapamaz, ona buna pasta, şunu bunu dağıtamaz...” s. 92

Orasını burasını

“...koca kentin orasını burasını onarıcıyım diye dolaşıyorsun, yani hava alıyorsun, iki gün öyle gezip dolaştıktan sonra, balığa...” s. 59

Öğrene öğrene

“Ah işte böyle öğrene öğrene çıraklıktan kurtulup önce kalfa olacaksın...” s. 42

Pahalı pahalı

“...mutlaka birine ihtiyaç duyulacak o zaman çarşıdan pahalı pahalı alınacak...” s. 26

Pardon pardon

“...arada bir çarpışıyorduk, birlikte (pardon, pardon) diyorduk.” s. 8

Pırıl pırıl

“Pırıl pırıl olmadı ama hiç olmazsa üzerindeki kat kat toz gitti.” s. 26

Pirzola pirzola

“(Pirzola pirzola) dedi.” s. 127

Pisi pisi

“Hele birkaçı geride kalmışsa, dayım bir “pisi pisi” diyor, yirmi iki kedinin ardına başka sokak kedileri de takılıyorlardı.” s. 23

Puf puf

“...hatta böyle ağzımız yana yana, puf puf ede ede yersek daha lezzetli olurmuş.” s. 7

Püfür püfür

“Oh ne güzel püfür püfür, hiç kıpırdamadan orada öyle duracaksın, iş yaptığını sanacaksın.” s. 60

Sallaya sallaya

“...biliyorum, gidebilir, orada pastane sahibine elini kolunu sallaya sallaya...” s. 119

Sesli sesli

“Hızla inerken, dedem bir şarkı söylüyordu sesli sesli, arada bir bisikletin zilini öttürüyordu.” s. 135

Sıcak sıcak

“Sıcak sıcak bir kendi ağzına, bir benim ağzıma atıyordu.” s. 10

Sık sık

“Bugün yine dayım sık sık öndeydi.” s. 28

Sıkı sıkı

“Benim ön lastiğime, dayımın arka lastiğine birkaç pompa hava verdikten sonra yola çıktık.” s. 36

Sıkılır sıkılır

“Hani insanın boğazı sıkılır sıkılır da birden kurtulur, bangır bangır bağırır, ben de öyle bağırdım...” s. 46

Soğuk sıcak

“Batarya, banyodaki termosifondan gelen suyu soğuk sıcak olarak ayarlayan aygıtın adı...” s. 43

Sokak sokak

“Akşama dek sokak sokak dolaşacaklar...” s. 45

Sürükleye sürükleye

“Kaç mahalle, kaç sokak gezmiştik bisiklet sürükleye sürükleye.” s. 54

Şıpr şıpr

“Vana, şıpr şıpr su damlatıyordu.” s. 39

Şunu bunu

“Can dayım garsonluk yapamaz, ona buna pasta, şunu bunu dağıtamaz...” s. 92

Tak tak

“Dayım, tak tak diyerek ince ince soğan diliyordu.” s. 8

Tak tak

“...yoksa kızar köpürür, bastonu tak tak döşemeye vurur.” S. 38

Tamam tamam

“Tamam tamam, şöyle burnunun ucuyla sormuşsundur...” s. 26

Tıngır mıngır

“Bisikletin gevşemiş zili tıngır mıngır kendi kendine ötüyordu.” s. 47

Toz toprak

“Toz toprak içinden pırıl pırıl yanan gözleriyle bana bakıp gülüyordu.” s. 126

Tür tür

“Tür tür balık vardı içinde.” s. 71

Ufacık ufacık

“İvedi, iki diş sarmısak soydu, onda ufacık ufacık doğradı domatesin içine.” s. 6

Ufacık ufacık

“İvedi, iki diş sarmısak soydu, onda ufacık ufacık doğradı domatesin içine.” s. 6

Ufak ufak

“Dayım domatesleri ufak ufak doğradı...” s. 6

Umh umh

“Umh umh!” s. 6

Uzata uzata

“(Yok canım) dedi uzata uzata.” s. 123

Üç beş

“Ah bu kafasız oğlan, bari bu işten üç-beş kuruş kazansana...” s. 28

Üst üste

“Üst üste dört gol yedim ama gollerden bir haksızdı, gol saydılar.” s. 119

Vız vız

“Herkes dans ederken, ben hiç kimseye çarpmadan vız vız dönüyordum.” s. 132

Yana yana

“...hatta böyle ağzımız yana yana, puf puf ede ede yersek daha lezzetli olurmuş.” s. 7

Yanı sıra

“Ben çayın yanı sıra bir dilim de yağlı ekmek yedim.” s. 59

Yanıma yöreme

“Ben yanıma yöreme bakındım, tavşan mı sincap mı ama havadan şeftali uçup geliyordu.” s. 32

Yanında yöresinde

“...şöyle insanın parmak uçları duyarlı olursa tamammış, balığın oltanın yanında yöresinde dolaştığını bile bilirmiş.” s. 55

Yara kese

“...bıçağıyla yara kese bir de çatal yaptı bana odundan, oh artık...” s. 69

Yarın yarın

“(Yarın yarın) dedi dedem, (sabahleyin bize gel, birlikte gidelim.)” s. 112

Yatar yatmaz

“...suyu görünce mi geldi bilmiyorum karşılıklı yataklarımıza yatar yatmaz;” s. 54

Yavaş yavaş

“Derenin suyu o denli temiz değildi ama sonra yavaş yavaş...” s. 30

Yer yer

“Uzun süre orada durduğu için lastikleri yer yer yarılmış, iç lastikleri patlamıştı.” s. 27

Yıkadım yıkadım

“Dayım; (yıkadım yıkadım” diyordu.)” s. 32

Yiye yiye

“Herkes, (makarna yiye yiye bir gün patates çuvalına döneceksin) dermiş ama...” s. 5

Yiyip durmak

“...niye çalışsın, işte babasının emekli maaşı var ya, beyim yesin dursun!..” s. 13

Yok yok

“Motosikletlerimiz mi dedim, yok yok bisikletlerimiz...” s. 135

Yudum yudum

“...bir bardaklık çayı, iki bardakmış, üç bardakmış gibi yudum yudum içiyor...” s. 78

4.9.3. Terimler.

Asfalt (kimya)

“Asfalt yolda bisikletlerimiz yağ gibi kayıyordu.” s. 62

Dans (gösteri)

“Herkes dans ederken, ben hiç kimseye çarpmadan vız vız dönüyordum.” s. 132

Domates (tarım mühendisliği)

“Dayım domatesleri ufak ufak doğradı...” s. 6

Dinamo (fizik)

“...çünkü benim dinamom bozuk, sizin bisikletinizin de lambası bozuk...” s. 127

Fesleğen (tarım mühendisliği)

“Fesleğenin toprağını kabartır, sardunyanın sararan yapraklarını koparır, ...” s. 99

Gazete (edebiyat)

“Dedem gazetesini okurken, ben de kitabımı okuyordum.” s. 122

Kakao (gıda mühendisliği)

“...dondurma getirdi, kakaolu sevdiğimi biliyordu, hep kakaolu koydurmuştu.” s. 96

Kaktüs (tarım mühendisliği)

“...kaktüsün yönünü değiştirir, ince uzun tenekelerden keserek yaptığı ...” s. 99

Karpuz (tarım mühendisliği)

“Karpuz kan kırmızı çıkmadı ama olsun, tadı öyle hoşuma gitti ki.” s. 34

Kitap (kütüphanecilik)

“Dedem gazetesini okurken, ben de kitabımı okuyordum.” s. 122

Margarin (kimya)

“...margarinli ekmeği yiyor, çayını yudum yudum içiyor, arada bir bana gülümsüyordu.” s. 106

Maydanoz (tarım mühendisliği)

“Ama nedense dedemin maydanozları uzar da uzar, salt sap olur, hemen hemen hiç yaprak olmaz.” s. 100

Misina (denizcilik)

“Dayım olta, misina, yem sergisinin yanına gitti.” s. 63

Olta (su ürünleri)

“Dayım olta, misina, yem sergisinin yanına gitti.” s. 63

Pompa (makine mühendisliği)

“Benim ön lastiğime, dayımın arka lastiğine birkaç pompa hava verdikten sonra yola çıktık.” s. 36

Sardunya (bitki bilimi)

“Fesleğenin toprağını kabartır, sardunyanın sararan yapraklarını koparır...” s. 99

Vana (makine mühendisliği)

“Vana, şıpır şıpır su damlatıyordu.” s. 39

4.9.4. İlişki sözleri.

4.9.4.1. Toplumsal kültürel ilişkileri yansıtan ilişki sözleri.

4.9.4.1.1. Karşılama-karşılanma, vedalaşma.

Hoşça kalın

“(Hoşça kalın) dedi dedeme, anneanneme...” s. 61

4.9.4.1.2. Yeme-içme.

Afiyet olsun

“(Oh oh maşallah, afiyet olsun) dedi.” s. 11

4.9.4.1.3. Diğer toplumsal ilişkilerde kullanılanlar.

Buyurun

“Buyur müdür bey...” s. 103

Hayırlı olsun

“(Eh, hayırlı olsun) dediler.” s. 44

Hayrola

“Hayrola böyle erken erken?” s. 57

İyi geceler

“...odasına giderken herkese küstü, bir tek bana (iyi geceler Ümit) dedi.” s. 125

Maşallah

“(Oh oh maşallah, afiyet olsun) dedi.” s. 11

Rasgele

“Balık avcıları birbirlerine, (rasgele) derlermiş.” s. 65

4.9.5. Yabancı sözcükler.

Cadde (ana yol)

“Caddenin üzerinde otobüsler, otomobiller, trolleybüsler vardı.” s. 19

Deterjan (arıtıcı)

“Bu kez dedem bağırır, (onca deterjan gitti, tuh yazık oldu) diye.” s. 14

Ekspres

“Bir ekspres vardı, on ikiyi yirmi geçe geçerdi.” s. 81

Kanepe (çekyat)

“Olmaz, şurası gölge, bir de kanepe var orada.” s. 74

Kravat (boyun bağı)

“O zaman yazın da kravat takar, beyazlar giyer.” s. 103

Pedal (ayaklık)

“Yol boyunca kıvırdığım pedal yorgunluğu bir anda uçup gitmişti.” s. 33

Şayet (eğer)

“...uzaktayım; şayet dayım şu uçtaki masaya bir şeyler getirirse beni görebilir.” s. 95

Tezgâhtar (satış elemanı)

“Tezgâhtar bir yerde...” s. 131

4.9.6. Tekerlemeler.

“(Elma dersem çık armut dersem çıkma) oyunu oynardık...” s. 80

4.9.7. Argo sözcükler.

Hayta

“Dedemse dayıma hep, (hayta) diyordu.” s. 12

Trink almak

“Ama öyle bedavaya çırak çalıştırmak yok, haftalığını düzgün alacaksın trink...” s. 40

4.10. “Ekmek Parası” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular

“Ekmek Parası” adlı romanda kullanılan sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımları (sıklık ve yüzdeleri) en çok olandan en az olana doğru Tablo 10’da verilmiştir:

Tablo 10.

“Ekmek Parası” Adlı Romanda Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması

İncelenen Kitaplarda Yer Alan Sözvarlığı Öğeleri	TOPLAM	
	F	%
İkilemeler	138	%75,82
Deyimler	25	%13,73
Terimler	7	%3,84
İlişki Sözleri	7	%3,84
Yabancı Sözcükler	2	%1,09
Tekerlemeler	2	%1,09
Anadolu Ağzları	1	%0,54
Atasözleri	-	% -
Kalıplaşmış Sözler	-	% -
Çeviri Sözcükler	-	% -
Bilmeceler	-	% -
Argo Sözcükler	-	% -
TOPLAM	182	% 100

Tablo 10’a göre “Ekmek Parası” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler arasında en çok ikilemelere (%75,82) yer verilmiştir. İkilemeleri sırasıyla deyimler (%13,73); aynı kullanım sıklığıyla terimler ve ilişki sözleri (%3,84); %1,09 oranıyla yabancı sözcükler ve tekerlemeler izlemiştir. Romanda Anadolu ağzına ait bir sözcük belirlenmiştir. Romanda sözvarlığının incelenen diğer öğelerine yer verilmemiştir. Aşağıda, “Ekmek Parası” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler sunulmuştur:

4.10.1. Deyimler.

Adam olmak

“...çabuk ha, sıcakın başında oturup ders çalışacaksınız, adam olacaksınız...” s. 8

Boca etmek

“... en sonra da başka kapta hazırlanmış limon tuzunu boca ederdik.” s. 139

Çeki düzen vermek

“...boynumuzu az daha kırar, gözyaşı ayağımıza çeki düzen verirdik.” s. 22

Çıt çıkarmamak

“Baş kadın oyuncu gözlerini kapayınca dek sinemadan çıt çıkmaz...” s. 100

Don gömlek

“...kapının biri hızla açıldı, don gömlek bir adam hışımla üzerimize geldi...” s. 54

Donup kalmak

“Donduk kaldık oracıkta.” s. 129

Evin yolunu tutmak

“...ama bulgur kaynatma zamanında tüm aile bu evin yolunu tutarız.” s. 31

Göklere çıkarmak

“Babam böyle çerçi Yusuf’u göklere çıkarırken, ben kendimi yitirmişim.” s.18

Hop oturup hop kalkmak

“Irmak gür dedikçe, yüreğimiz hop oturup hop kalkıyordu.” s. 113

Hoşa gitmek

“...arabada bir şey hoşuma giderdi, babamın bıyıklarının sallanması.” s. 8

At koşturmak

“(İyi) dedi, (içinde at mı koşturacağız bre herif!)” s. 158

Kalakalmak

“Biz iki kardeş, kala kaldık orada.” s. 83

Kara kara düşünmek

“Anamda babamda bu konuda kara kara düşünüyorlardı.” s. 132

Karışanı görüşeni olmamak

“Bugün canın ister bamya satarsın, yarın canın istemez, biber satarsın, karışanın olmaz görüşenin olmaz...” s. 96

Kaş göz etmek

“(Daha daha, iyice kırın boynunuzu) diye kaş göz ederdi.” s. 22

Kendini yitirmek

“Babam böyle çerçi Yusuf’u göklere çıkarırken, ben kendimi yitirmişim.” s.18

Kent kazan ben kepçe

“Kent kazan ben kepçe, dolaştım durdum.” s. 70

Kolu kanadı tutmaz olmak

“...ağaç kabuğu soyuyormuşum gibi yoruldum, kolum kanadım tutmaz oldu.” s. 69

Senli benli olmak

“Ama bizim ayaklarımızın altı, daha yaşımıza girmeden toprakla senli benli olduğundan bağışıklığımız vardı.” s. 9

Soluk soluğa kalmak

“Soluk soluğa kalmıştık hastanenin içinde.” s. 84

Solup sararmak

“Solmuş sararmıştı.” s. 86

Şıp diye kesmek

“Avrat kaynat bu otu, şıp diye kesermiş.” s. 18

Tir tir titremek

“...kara yünden bir tutam yumakmış gibi tir tir titrerdi babamın bıyıkları.” s. 8

Yenenle yanana dağ bile dayanmamak

“Avrat avrat, yenenle yanana daha bile dayanmamış...” s. 15

Zehir gibi

“...gözlerimden şapur şapur yaş getiren zehir gibi acı biber dolmasını yiyorum.” s. 99

4.10.2. İkilemeler.

Açar kapar

“...birbirimize bakarak ağzımızı açar kapar, çiğnemeye çalışırdık.” s. 135

Alıyor alıyor

“Alıyor alıyor, merak etme” diyordu.” s. 19

Ara sıra

“Yalnız ara sıra eve gidecek, ablana yardım edeceksin...” s. 37

Arayıp taramak

“Kalem, arandı tarandı, bulunamadı.” s. 59

Atar atmaz

“Daha odaya adımımı atar atmaz, kendime müdür masasının yanında oturmakta olan müfettişi kucağında buldum.” s. 40

Avrat avrat

“Avrat avrat, yenenle yanına dağ bile dayanmamış...” s. 15

Ayrı ayrı

“Hem siz ikiniz birlikte gezmeyin, ayrı ayrı gezin, bakın görün o zaman daha çok satacaksınız.” s. 58

Az buz

“Hani az buz küçük eğlence sayılmazdı büyük eğlence yerlerine gidemeyen yoksul halk için.” S. 98

Bağırıp çağırmak

“...yüksek pencerelerinden başlar uzanır, bağırıp çağırmaya başlarlardı...” s. 10

Bakıp bakıp

“Bakıp bakıp durumumuza gülerdik abimle.” s. 9

Bangır bangır

“Yağmur tepemizden vurdukça, o çinkolar bangır bangır bağırıyorlardı.” s. 110

Bardak bardak

“...bardak bardak boşaltır, az kalınca köyümü kaldırarak kavanoza boşaltırdım.”s. 137

Bata çıka

“İçeriye giren suyu anam tasa dolduruyor, babamda kovayla çamura bata çıka bahçenin bir yanına döküp geliyordu.” s. 111

Bıcır bıcır

“Ayak parmaklarımın ucundan bile bıcır bıcır ter akıyordu.” s. 76

Bir bir

“Sahan kalıplarını alan kömürleri babam asker gibi bir bir dizerdi.” s. 12

Birer birer

“Akşam bu işler bittikten sonra, anam çalı çırpıyla ısıttığı suyu leğenin yanına alır, benle abimi birer birer legene sokar, bir güzel yıkardı.” s. 12

Bitirir bitirmez

“Darıyı bitirir bitirmez eve koştum.” s. 71

Bol bol

“... bol bol kısırımıza katık olan asma yaprakları, sapı iki yerinden kaynaklı ...” s. 166

Boydan boya

“...oda boydan boya bir tahta geçirirdi.” s. 16

Bula bula

“Dura dinlene, adımlarımı saya saya, kendime oyunlar bula bula bu ağır günümü iş yerine ulaştırırdım.” s. 140

Cicili bicili

“Bir gün okulda nasıl oldu bilinmez, Sude’nin çok değerli, üzeri cicili bicili kalemi gitti.” s. 59

Çabuk çabuk

“...anlattım anama, çabuk çabuk, çünkü kapıdaki emmiye söz vermiştik...” s. 87

Çakmak çakmak

“Adam yavaş yavaş benden yana döndü, sonra gözleri çakmak çakmak oldu...” s. 79

Çalı çırpı

“Akşam bu işler bittikten sonra, anam çalı çırpıyla ısıttığı suyu leğenin...” s. 12

Çarşı Pazar

“Ablasının çarşı pazarına da gidermiş.” s. 37

Çatır çatır

“Anan, çatır çatır pazarlık ederek, karının yüzünü bilmem kaç liraya alırdı.” s. 63

Çek çek

“Çek çek, sakın patlatma!” s. 50

Çer çöp

“Oysaki dilinden gökyüzü değil, bizim içerden çöpten evimizde.” s. 110

Çığlık çığlığa

“Bir ara çığlık çığlığa uyandım ve çıkarıyordum.” s. 62

Çıkıp çıkıp

“Köprünün üzerinde çocuklar vardı, korkuluğuna çıkıp çıkıp...” s. 72

Çıtır çıtır

“Ama sonunda odunlar çıtır çıtır yanmaya başladı.” s. 69

Çöl çöl

“(Çöl çöl) der babam, (gece yarısı, çölden gelmişler.)” s. 30

Çul çaput

“Birinci yorgan, onun üzerine de evde nedenle çul çaput varsa üstümüzdeydi.” s. 16

Daha daha

“(Daha daha, iyice kırın boynunuzu) diye kaş göz ederdi.” s. 22

Dayana dayana

“...bir koluna girdim, o da değneğine dayana dayana okula geldi.” s. 109

Deli deli

“Dün akşamdan sabaha dek yağdı durdu yağmur deli deli.” s. 109

Deste deste

“Ama maşallah sinemanın satılık bileti deste desteydi.” s. 100

Dinlene dinlene

“(Dinlene dinlene gideriz) dedim.” s. 155

Dona dona

“Elim dona dona dörtte bir kalıp buz alır gelir...” s. 138

Dönüp dönüp

“Babam, dönüp dönüp bize bakıyor, gülümsüyordu.” s. 133

Dura dinlene

“Dura dinlene, adımlarımı saya saya, kendime oyunlar bula bula...” s. 140

Durduk durduk

“Durduk durduk konuştuk...” s. 127

Durup dinlenmek

“Sizin zavallı ağabeyim, kim bilir belediye zabıta memurunun önünde durup dinlenmeksizin nasıl gitmiştir belediye binasına.” s. 77

Durur durmaz

“Araba durur durmaz biz kovalarla yere atlardık.” s. 8

Duya duya

“Adam olacağımızın mutluluğunu duya duya, birbirimize sarılır, uyurduk.” s. 12

Duyar duymaz

“Babam, Recep Emmi’nin çocuğunun sesini kapıda duyar duymaz...” s. 125

Eder edemez

“Babam, eder edemez, kendi kendine konuşur, kafasını kaşır ...” s. 13

Eğilip kalkmak

“Aman ha herif, eğilip kalkma, yırtılır.” s. 133

Elden ele

“Az sonra karpuzlarımız elden ele dolaştı, üzerlerine tap tap vuruldu...” s. 157

Eski püskü

“Sizin ah herif, hırsızlar ne etsinler o eski püsküleri.” s. 27

Eylülde

“O kentte ev kiraları eylülde eylüle yıllık ödendiği için...” s. 21

Fıkır fıkır

“Buğday fıkır fıkır kaynar.” s. 33

Gel git

“Anacığım, gel git sonunda bizi inandırdı.” s. 7

Gelip geçen

“Gelip geçenlere coşkunluğumuzdan babamı göstermek istiyorduk.” s.134

Gidip gelmek

“Gidip gelmeyiz ama bulgur kaynatma zamanında tüm aile bu evin yolunu...” s. 31

Girer girmez

“Derse girer girmez jale yanıma geldi, sanki hiçbir şey olmamış gibi...” s. 62

Günden güne

“İlaç, doktor parası vermeden bir çocuğun iyileşmesi umutların en güzeliydi ama ben günden güne kötüleşiyordum.” s. 18

Hastane hastane

“...hastane hastane, kahveye baktığın yok, git ya hasta bakıcı ol ya da kahvede ayakçı.” S. 91

Hayır hayır

“Parmağıyla alacağı balonu gösteriyor, hayır hayır olamaz, o balon benim...” s. 48

Hele hele

“...kışlık kömürü hazır, hele hele bulguru hazır...” s. 36

Hemen hemen

“Bu iş hemen hemen yanı yarım günümüzü alırdı.” s. 11

Hı hı

“Hı hı...” s. 74

Hırıltılı mırıltılı

“Babam bakmış ki, gerçekten ben hırıltılı mırıltı bir şekilde ölüm marşına başlamışım, bindirmiş hemen sırtına.” s. 19

Hüngür hüngür

“Nasıl ağlıyorum, hüngür hüngür.” s. 43

İkide bir

“Babamda ikide bir yerdi iyiydi soluğumu dinledi.” s. 20

İkişer ikişer

“...merdivenleri ikişer ikişer atlayarak Leman öğretmenin yanına çıkardılar.” s. 60

İnip kalkmak

“İncecik omuzları hıçkırdıkça inip kalkıyor, gözünden kömür tozları ...” s. 143

İri iri

“Babam gözlerini ileri açar, kaş göz eder, münevver hanımı belli etmeden uyarısını yapardı, biz hemen boyunlarımızı kırardık.” s. 27

İyi iyi

“(İyi) dedi, (içinde at mı koşturacağız bre herif!)” s. 158

Kana kana

“...bir çeşme başında azıcık durup da kan gibi suyundan kana kana içersen...” s. 10

Kapış kapış

“Arkadaşlarım kapış kapış aldılar...” s. 123

Kapış kapış

“Karton kutunun içinde bir yığın, şingır şingır öten para vardı kapış kapış...” s.12

Kara kara

“...gözünden kömür tozları ile karışmış kara kara yaşlar akıyor.” s. 143

Kendi kendine

“Babam, eder edemez, kendi kendine konuşur, kafasını kaşır...” s. 13

Kıkır kıkır

“...bu kez ayak parmaklarımızda ötekimizin ayağını kaşır, kıkır kıkır gülerdik.” s. 120

Kıpır kıpır

“Gökyüzünde kıpır kıpır kıpırdayan yıldızlar, tavansız evimizde ilk kez...” s. 161

Kıvrım kıvrım

“Kırık boyunla kıvrım kıvrım merdivenleri çıkar...” s. 22

Kocaman kocaman

“Gerçi tekerlek yerine kocaman kocaman dişli çarklar var ama olsun.” s. 92

Kocaman kocaman

“Orada yediğim üç iğne, bir de kocaman kocaman güller çaplar, bir haftada ayağa kaldırdı beni.” s. 20

Koşa koşa

“İki kardeş koşa koşa çıktık hastane bahçesine...” s. 87

Kova kova

“Kaynamış buğdayı kova kova burçları, kilimlerin üzerine kurumak üzere bırakırız.” s. 33

Köşeden köşeye

“Mutlu, gülüyor, köşeden köşeye gidiyor...” s. 160

Kulaktan kulağa

“Akşamüzeri de kötü haber kulaktan kulağa yayıldı...” s. 112

Kütür kütür

“Filmin en heyecanlı, en duygusal yerinde, elindeki salatalığı küt ürkütür yeni insanlar olduğu gibi...” s. 99

Lavgar lavgar

“Şuna bak hele, hem ayağımı ezdi hem de lavgar lavgar konuşuyor.” s. 101

Maşallah maşallah

“Maşallah maşallah iyi mi oldu ne?” s. 18

Mutlu mutlu

“... ardından mutlu mutlu türküler söylüyordu.” s. 149

Nazlı nazlı

“...balonların arasında ortasında balonların ortasında nazlı nazlı giden balonu.” s. 47

Ona buna

“Sonra anamla karşılaşmışlar, anam çamaşır yıkarmış ona buna.” s. 37

Orama burama

“Kalemler ok gibi saplandı orama burama.” s. 62

Orana burana

“Yüzünün karasını orana burana iyice sıvarsan, iki kardeş bakıp bakıp kahkahalarla gülersen...” s. 10

Öbek öbek

“Paraları öbek öbek yapıyor, çulun üzerine bu bebekleri düzüyordu.” s. 149

Pat pat

“Uyurken başımın üzerine asacağım, arada bir pat pat vuracağım.” s. 51

Patlak patlak

“Gözlerim, sanki vücudunun sıcaklığı oradan çıkmak istiyormuş gibi patlak patlak olmuştu.” s. 17

Pırıl pırıl

“...zaten kırık bir şeydi, buyur kendinize yepyenisini, pırıl pırılını alırsınız.” s. 129

Sabah sabah

“Sabah sabah hiç kimsenin aklına limonata içmek, ayran içmek gelmezdi.” s. 140

Sabahtan akşama

“Dün akşamdan sabaha dek yağdı durdu yağmur deli deli.” s. 109

Saya saya

“Dura dinlene, adımlarımı saya saya, kendime oyunlar bula bula bu ağır günümü iş yerine ulaştırırdım.” s. 140

Saydı saydı

“Saydı saydı, paranın bir bölümünü ayırdı.” s. 72

Seke seke

“...müdür bey bana gülümsedi ya, uçağı uça, sekiz seki koştum gittim eve.” s. 45

Sıkı sıkı

“...babam çabuk iyi olayım diye, iki bardak içirdi, hem de burnunu sıkı sıkı.” s. 18

Sıra sıra

“Sıra sıra dizilmiş buğday çuvalları, dinkçiye yalvaran yalvarana...” s. 35

Sile sile

“Hademeler sile sile o denli parlatmışlar ki.” s. 40

Sulu sulu

“...çıkın artık diyor, o zaman ağlamaya başlayınca, sulu sulu dökün!” s. 22

Şıp şıp

“Ana burnumun ucu şıp şıp diyor.” s. 110

Sünmüş de sünmüş

“Bir kezinde ben, sünmüş de sünmüştüm.” s. 17

Sürüye sürüye

“...sürüye sürüye eve getirdim, bıraktım.” s. 66

Şapır şapır

“...gözlerimden şapır şapır yaş getiren zehir gibi acı biber dolmasını yiyorum.” s. 99

Şaşkın şaşkın

“Şaşkın şaşkın bakıyordu.” s. 95

Şeker şeker

“...o adamın evinin önüne gidelim, bağıralım şeker şeker diye...” s. 57

Şingır şingır

“Karton kutunun içinde bir yılın şingır şingır öten para vardı kapış kapış...” s. 12

Şırıl şırıl

“Bizi ezmez ama bu şırıl şırıl yağmur da her şeyimiz ıslanırdı.” s. 112

Şunu şunu

“Doktor şunu şunu yiyeceksin, şunu şunu yemeyeceksin, dedi.” s. 91

Tak tuk

“Havva, şuna bak tak tuk ne güzel sesi çıkıyor.” s. 38

Tane tane

“Yalnız pilav piştikten sonra azıcık dinlendirse, pirinçler tane tane olur.” s. 124

Tap tap

“Az sonra karpuzlarımız elden ele dolaştı, üzerlerine tap tap vuruldu...” s. 157

Tatlı tatlı (gerçek anlam)

“Biz tatlı tatlı dinleyince kız coşar, önümüze çörekler pastalar koyar...” s. 25

Tatlı tatlı

“Ve kaygın üzerinde tatlı tatlı akıp giden bizim evimiz...” s. 113

Teker teker

“Sonra onları teker teker içeriye taşır, kocaman bir sandığın içine dizerdik.” s. 12

Terli terli

“Anamdan öğütlüydim, terli terli su içmezdim.” s. 76

Tıka basa

“Çünkü babam, kaynamış buğdayı tıka basa yer, gece sabaha dek de...” s. 33

Tıp tıp

“Güvercinlerin yürekleri tıp tıp atar ama avucumuzdaki yemeği yemek isterler de.” s.

106

Tıslaya tıslaya

“...yedek limonatayı yüklenir, tıslaya tıslaya yerime gelirdim.” s. 137

Toz toprak

“Kırmızı, sarı, beyaz akide şekerleri toza toprağa bulanmış kirlenmişti.” s. 54

Uça uça

“...müdür bey bana gülümsedi ya, uçağı uça, sekiz seki koştum gittim eve.” s. 45

Üfurdüm üfurdüm

“Üfurdüm üfurdüm, gözlerim yumruk gibi şişti, morardı.” s. 68

Vah vah

“Abo, vah vah gazozcu da ağlıyor.” s. 100

Yalım yalım

“İçine bir de soba koyacağım, bir ısındı mı, yüzünüz yalım yalım olacak.” s. 147

Yalvar yakar

“Pazarda yalvar yakar birinden 150 darıyı aldık.” s. 73

Yalvaran yalvarana

“Sıra sıra dizilmiş buğday çuvalları, dinkçiye yalvaran yalvarana...” s. 35

Yan yan

“Abim çuvalın altında yengeçler gibi yan yan gidiyordu.” s. 74

Yanına yöresine

“...kafasını kaşır, burnunu kaşır, dizdiğimiz sandığın yanına yöresine bakar...” s. 13

Yapış yapış

“Saçları yapış yapış, gözleri yumuk yumuk olmuştu.” s. 86

Yatar yatmaz

“...yatar yatmaz dinlendim galiba.” s. 164

Yavaş yavaş

“Adam yavaş yavaş benden yana döndü, sonra gözleri çakmak çakmak oldu...” s. 79

Yok yok

“Yok yok, ben güneyden diyorum...” s. 28

Yol yol

“Kömür tozları ile kaplanmış yüzünde, gözyaşları yol yol olmuştu.” s. 143

Yürü yürü

“Yürü yürü bitmezmiş.” s. 149

4.10.3. Terimler.

Asfalt (kimya)

“İki kez devrilme tehlikesi atlattıktan sonra asfalta çıktık.” s. 93

Çinko (kimya)

“Odanın üstü çinkolarla kaplı, yanları bozulmuş ambalaj sandıkları...” s. 5

Film (sinema ve televizyon)

“Yatarak, uzanarak film izlemek, hele hele getirmişse bir de semaverinde...” s. 100

Karpuz (tarım mühendisliği)

“Az sonra karpuzlarımız elden ele dolaştı, üzerlerine tap tap vuruldu...” s. 157

Okalıptus (orman mühendisliği)

“Babamın ev dediği şey, kocaman bir avlu, avluda bir nar ağacı, bir okalıptüs, bir küçücük oda...” s. 5

Sinema (sinema ve televizyon)

“Ama maşallah sinemanın satılık bileti deste desteydi.” s. 100

Vagon (inşaat mühendisliği)

“Orada ambarın arkasına vagonlar yanaşıyordu.” s. 151

4.10.4. İlişki sözleri.

4.10.4.1. Hayır dualar.

Hay gözün çıkmasın

“...Kemal çiviği ver, hay gözün çıkmasın, baksana keser ayağının dibinde.” s. 6

4.9.4.2. Toplumsal kültürel ilişkileri yansıtan ilişki sözleri.

4.10.4.2.1. Karşılama-karşılanma, vedalaşma.

Allah’a ısmarladık

“(Allah’a ısmarladık) dedi.” s. 147

Güle güle

“Güle güle!” s. 91

4.10.4.2.2. Diğer toplumsal ilişkilerde kullanılanlar.

Hayırlı olsun

“(Hayırlı olsun) diyorlardı.” s. 165

Maşallah

“Ama maşallah sinemanın satılık bileti deste desteydi.” s. 100

Sağ ol

“Sağ ol emmi!” s. 87

Ne halin varsa gör

“Ben bilmem, ne halin varsa gör, benim şimdi uykum var.” s. 28

4.10.5. Yabancı sözcükler.

Hademe (odacı)

“Hademeler sile sile o denli parlatmışlar ki.” s. 40

Vücut (beden)

“Gözlerim, sanki vücudunun sıcaklığı oradan çıkmak istiyor muş gibi patlak patlak olmuştu.” s. 17

4.10.6. Tekerlemeler.

“Haydi şeker, parayı cepten çeker, parası olmayan burnunu çeker!” s. 53

“Darı dişleri sarı sarı, hamama girdi kocakarı!..” s. 70

4.10.7. Anadolu ağızları.

Avrat

“Avrat, ne var yani göçsek Hürriyet Mahallesi’ne; kurtulsak şu ev kirasından!..” s. 5

4.11. “Uçtu Uçtu Ali Uçtu” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular

“Uçtu Uçtu Ali Uçtu” adlı romanda kullanılan sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımları (sıklık ve yüzdeleri) en çok olandan en az olana doğru Tablo 11’de verilmiştir:

Tablo 11.

“Uçtu Uçtu Ali Uçtu” Adlı Romanda Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması

İncelenen Kitaplarda Yer Alan Sözvarlığı Öğeleri	TOPLAM	
	F	%
İkilemeler	99	%72,94
Deyimler	16	%11,76
İlişki Sözleri	12	%8,82
Terimler	5	%3,67
Yabancı Sözcükler	2	%1,47
Anadolu Ağızları	2	%1,47
Atasözleri	-	% -
Kalıplaşmış Sözler	-	% -
Çeviri Sözcükler	-	% -
Bilmeceler	-	% -
Tekerlemeler	-	% -
Argo Sözcükler	-	% -
TOPLAM	136	%100

Tablo 11'e göre "Uçtu Uçtu Ali Uçtu" adlı romanda %72,94 kullanım oranıyla en çok ikilemelere yer verilmiştir. İkinci sırada deyimlere (%11,76); üçüncü sırada ilişki sözlerine (%8,82); dördüncü sırada terimlere (%3,67); beşinci ve altıncı sırada aynı kullanım sıklığıyla yabancı sözcüklere ve Anadolu ağızlarına (%1,47) yer verildiği görülmüştür. Romanda sözvarlığının diğer öğelerine yer verilmemiştir. Aşağıda, "Uçtu Uçtu Ali Uçtu" adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler sunulmuştur:

4.11.1. Deyimler.

Açtım ağzımı yumdum gözümü

"Bir açtım ağzımı, bir yumdum gözümü..." s. 52

Ağlaya ağlaya pelte olmak

"Yahu ne yeter, ağlaya ağlaya pelte oldun." s. 104

Ayak bağı olmak

"Orada onlara ayak bağı olmayacaksınız." s. 92

Başımı alıp gitmek

"Başımı alır giderim..." s. 36

Bir dediğini iki etmemek

"Hay gözü avcunu akılsızca, bir dediğini iki ettim mi, sana iyi bakmadın mı?" s. 93

Dağılıp darmadağın olmak

"Dağıldık darmadağın olduk." s. 68

Davul gibi şişmek

"Yaz yaz, o gün oldu bileyim burkuldu, davul gibi şişti." s. 37

Dolanıp durmak

"Ben kağıtları kareli çizerken, ninem boyuna başımda dolandı durdu için." s. 32

Göz göze gelmek

"Annemle, suyu içerken göz göze geliriz." s. 17

İçi cız etmek

“Yavrum alim, sen boyda ne zaman bir çocuk görsen, içim cız ediyor.” s. 36

İple çekmek

“Bir haftayı iple çektim.” s. 82

Kulağı delik olmak

“Ninemın kulağı öyle delik ki, duyuverdi.” s. 44

Öfkesini (birinden) almak, (çıkarmak)

“Bak kedi öfkemi senden alırım ha!” s. 54

Razı olmak

“Adam ayakkabının son eder mi söyledi, ninem razı oldu.” s. 41

Sabah ola hayır ola

“...sabah ola, hayır ola, bakalım yarın kimler Alamanya, neydi ötekinin adı?” s. 59

Söylenip durmak

“Ninem söylenip duruyordu.” s. 53

4.11.2. İkilemeler.

Aboov aboov

“Aboov aboov.” s. 43

Ağlar ağlar

“Ağlar (ağlar ağlar) dedi durdu.” s. 104

Ah ah

“Ah ah dizim...” s. 22

Alttan üstten

“Alttan üstten iple bağlarız.” s. 40

Anneee anneee

“Anneee anneee!” s. 62

Ard arda

“Gündemde kaç kör olası çayı ard arda sıralanmıştır.” s. 9

Ay ay

“Ay ay dizim!” s. 21

Ayağı mayağı

“Ali’nin ayağı mayağı kırık değil, sokaklarda koşturuyor.” s. 95

Bakıp bakıp

“Annemin resmine bakıp bakıp...” s. 98

Baktım baktım

“Gece yatağına baktım baktım anladım...” s. 69

Bir ağladı bir ağladı

“Bir ağladık bir ağladık ki Sakine Hanım’la...” s. 17

Bir bir

“...bir bir kazandığını, demet demet ver parçaya ve onarıcıya.” s. 80

Bol bol

“Orada bol bol ağlayacaktı.” s. 89

Burgu burgu

“Boğazımda burgu burgu boğazımda burgu burgu bir şeyler oldu.” s. 12

Çatır çatır

“Aldı ama nasıl, çatır çatır pazarlık ede ede.” s. 41

Çatla patla

“Çatla patla, onlar değil işte.” s. 94

Çıkara çıkara

“Çıkara çıkara alıyordum.” s. 26

Çıkmış çıkmış

“Çıkmış çıkmış, Avustralya işimiz çıkmış, gidiyoruz!” s. 57

Çiğne çiğne

“Ne o, ağzının içine de girmem mi kurdun, çiğne çiğne yutamıyorsun?” s. 13

Çizik mizik

“Hadi hadi, nedir o öyle çalı fasulyesi gibi çizik müzik, ben müdürüm basarım.” s. 39

Dar mar

“...iyi bak ayağına dar mar gelmesin...” s. 41

Dayana dayana

“Yataktan kalkıyor, bastonlarıma dayana dayana kapının önüne çıkıyor, sokakta oynayan çocukları izliyordu.” s. 90

Demet demet

“...bir bir kazandığını, demet demet ver parçaya ve onarıcıya.” s. 80

Dır dır

“Kes dırdırı, yürü...” s. 8

Dizim dizim

“Ay dizim dizim...” s. 21

Dolandım dolandım

“Emin beyi de görmedim, dışarda dolandım dolandım geldim.” s. 96

Doya doya

“Kırlara gidiyorduk, orada doya doya bisiklete biniyor, acıkınca haşlanmış...” s. 31

Durup durup

“Durup durup...” s. 10

Düş düştür

“Düş düştür, gerçekte gerçek...” s. 90

Ede ede

“Aldı ama nasıl, çatır çatır pazarlık ede ede.” s. 41

Eğilip eğilip

“Kara saçları, kara gözleriyle üzerime eğilip eğilip beni öpüyordu.” s. 66

Gelen geçen

“... yol yol kıyısında gelen geçen araçlara el kaldıracak...” s. 66

Gelip gitmek

“Oğlum, baban diyor ki, gelip gitmek çok para.” s. 62

Gerçekte gerçek

“Düş düştür, gerçekte gerçek...” s. 90

Gıcık mıcık

“...görüştüm gıcık mıcık oldu.” s. 65

Gidin gidin

“Gidin gidin, koşun orada nar dağıtıyorlarmış!” s. 80

Girer girmez

“Saatin kaç olduğunu da bilmiyorum, kapıdan girer girmez neden söyledi...” s. 50

Güzel güzel

“Burada güzel güzel okuyacaktım.” s. 7

Hadi hadi

“Hadi hadi, ben ne yapayım kebabı...” s. 23

Hayır hayır

“Hayır hayır, annem babam ölmediler” s. 5

Hüngür hüngür

“İki yaşlı kadın, bir neden bulur, saatlerce hüngür hüngür ağlardı.” s. 15

İzin mizin

“İzin mizin yok, Türkiye’ye gelmek yok.” s. 30

Kalk kalk

“Hadi kalk kalk!” s. 17

Kalkıp kalkıp

“Geceleri kalkıp kalkıp üstümü örtüyorum.” s. 33

Kap gel

“Kapta gel!” s. 24

Keçi keçi

“Keçi keçi kokuyor.” s. 96

Kendi kendine

“Ninem kendi kendine konuşuyor, daha doğrusu duvarda asılı duran...” s. 20

Kese kese

“Oğlanın ensesine kese kese ta tepeye dek çıkardım.” s. 57

Kırık çıkık

“Ayaz sarı, başarılı, sanki hastanenin kırık çıkık koğuşunda.” s. 10

Kimi kimsesi

“Yok ki başka kimimiz kimsemiz.” s. 11

Kocaman kocaman

“Kocaman kocaman uçaklar yine kalkarmış.” s. 5

Kurum kurum

“Babam (kurum kurum) diyordu boyuna.” s. 30

Kütürdete kütürdete

“Hasan, elmayı kütürdete kütürdete yemeye başladı.” s. 73

Mektup mektup

“Mektup mektup, babandan...” s. 34

Neler neler

“...o zaman ben ona bisiklet getireceğim, neler neler getireceğim.” s. 5

Of of

“Of of ayaklarım, of of bellerim...” s. 32

Oflayıp puflama

“Oflayıp puflama çorabın çıkart.” s. 9

Oh oh

“Oh oh hastanenin yemeği daha mı tatlı geldi?” s. 75

Oku oku

“Oku oku...” s. 35

Olsa olsa

“Olsa olsa ‘bu kadıncağızın ayak parmaklarını biri satırla kesmiş’ derdi.” s. 9

Onu bunu

“Bilmem ben onu bunu bilmem, oraya giden para kazanıyor.” s. 80

Orana burana

“Cam kırılır, orana burana batar.” s. 19

Orasında burasında

“Ağrıyor mu beni ablanın orasında burasında, sokağa ayağa kaldırdı mı...” s. 49

Öpüp öpüp

“Annemi öpüp öpüp gülüyordum.” s. 100

Parça parça

“Pantolonumun parça parça olan sol bacağını arıyordu.” s. 67

Rahat rahat

“Onun için sokaklarda rahat rahat dolaşıyordum.” s. 60

Sabah sabah

“Sabah sabah beni kızdırma!” s. 91

Sesli sesli

“Hem de sesli sesli alıyordu.” s. 104

Sevinçli sevinçli

“Ninem, böyle sevinçli sevinçli...” s. 100

Sıka sıkı

“O beni öptü sıkı sıkı, ben onu öptüm.” s. 5

Sıkı sıkı

“Ninem parayı sıkı sıkı tutuyordu.” s. 40

Somurta somurta

“Ninem somuta somurta yanıma geldi.” s. 36

Söylene söylene

“Söylene söylene ne “acıkmışım, haberim yok.” s. 12

Sürüne sürüne

“Sürüne sürüne kayanlar dün döndüm.” s. 65

Şap şap

“(Amanın) diye dizlerine şap şap vurdu.” s. 14

Şikâyet mikayet

“Nine ben şikâyet mikayet etmedim.” s. 33

Şöyle şöyle

“Şöyle şöyle yap, Hayriye.” s. 20

Şuna buna

“Ben tutupta parayı şuna buna vermem...” s. 40

Tıngır mıngır

“Ona yürüyorum işte.” s. 23

Tok tok

“Ben de dükkânın içinde tok tok yürüyordum.” s. 41

Tombul tombul

“Annem böyle harfleri tombul tombul yazar...” s. 34

Topallaya topallaya

“...topallaya topallaya sofraya geldi.” s. 12

Ucundan ucundan

“Yemeğin ucundan ucundan yemeye başladım.” s. 13

Uça uça

“Otobüs buçukta gidiyorum şimdi?” s. 6

Ufalsam ufalsam

“Ufalsam ufalsam, kâğıttan denli olsam, uçsam bu zarfın içinde yanına...” s. 38

Vah vah

“Vah vah, parmak elden gitmiş!” s. 9

Yalan yalan

“... sen yazar mısın ninem hasta diye, yalan yalan, ben de yazdırdım telgrafa...” s. 93

Yan yana

“Hem yan yana oturdular, babaları arkadaki koltuğa oturdu.” s. 49

Yavaş yavaş

“Elimi yavaş yavaş bacağımı götürdüm...” s. 68

Yavaş yavaş

“O gün öğleden sonra ben de yavaş yavaş gelmeyeceklerini inanmaya...” s. 98

Yavrum yavrum

“Yavrum yavrum, benim canım yavrum.” s. 103

Yaz yaz

“Yaz yaz, o gün oldu bileyim burkuldu, davul gibi şişti.” s. 37

Yiyor yiyor

“Hay gözü kör olası, bizim insanımıza yiyor yiyor da doymuyorlar.” s. 57

Yok yok

“Yok yok, oynatmış gibi, annesine gidecekmiş, uçmaya karar vermiş...” s. 71

Yo yo

“Yo yo, eksik değil, o da benim.” s. 10

Yudum yudum

“Bir ara boğazına kaçtı, yudum yudum su içti ama ardından yine gülmeye...” s. 95

Yumuk yumuk

“Gözleri yumuk yumuk olmuştu.” s. 67

Yürü yürü

“Hadi yürü yürü, şoförcü kızacak.” s. 79

Zıplaya zıplaya

“Tek ayağımla zıplaya zıplaya kapıyı açtım.” s. 99

4.11.3. Terimler.

Baraj (coğrafya)

“...kurulacakmışım, diyecekmişim, (sür oğlum baraja), baraja sürecekmış...” s. 23

Ekip (işletme)

“... ekip gelecekmiş, ekip resmi alacakmış, ondan sonra arayacakmış...” s. 52

Karakol (tarih)

“Karakola gitmiş, komisere çıkmış...” s. 50

Kauçuk (kimya)

“Bana da kauçuk yatak getireceklermiş.” s. 22

Terminal (kentbilim)

“Hiç farkında olmadan otobüs terminaline gelmişim...” s. 44

4.11.4. İlişki sözleri.

4.11.4.1. Beddualar.

Gözü avcuna akasıca

“Hay gözü avcuna akasıca, bir dediğini iki ettim mi, sana iyi bakmadım mı?” s. 93

Gözü çıkasıcalar

“Gözü çıkasıcalar, karakolun merdiveni niye o denli dik yaparlar ki?” s. 52

Gözü çıksın

“(Gözü çıksın) dedi...” s. 12

İki gözleri avuçlarına akasicalar

“Ay iki gözleri avuçlarına akasicalar, hiç düşünmemişler mi, bir gün olur...” s. 53

Kahrolası

“Kahrolası ağzını hayra aç.” s. 25

Körolası

“Körolası, kazık denli çocuk oldun, kazık denli çocuk sevilir mi?” s. 8

4.11.4.2. Toplumsal kültürel ilişkileri yansıtan ilişki sözleri.

4.11.4.2.1. Karşılama-karşılanma, vedalaşma.

Hoş geldin

“Hoş geldin kızım...” s. 87

Hoşça kal

“Hoşça kal anne...” s. 79

4.11.4.2.2. Yeme-içme.

Ellerime sağlık

“Oh iyi ettin, oh iyi ettin, ellerine sağlık, başıma sağlık.” s. 54

4.11.4.2.3. Diğer toplumsal ilişkilerde kullanılanlar.

Geçmiş olsun

“Geçmiş olsun öyle” s. 75

İyi geceler

“İyi geceler Ali yavrum.” s. 77

Ağzını hayra aç

“Kahrolası ağzını hayra aç.” s. 25

4.11.5. Yabancı sözcükler.

Cereyan (akım)

“Ceryan yok çayın tutarsa, hah...” s. 22

Garaj (arabalık)

“Annemi çok özledim, garaja gittim, otobüslere baktım.” s. 49

4.11.6. Anadolu ağızları.

Acık

“Yine beni acık sev...” s.7

Alamanya

“Orası Alamanya.” s. 7

4.12. “Karlı Yollarda” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular

“Karlı Yollarda” adlı romanda kullanılan sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımları (sıklık ve yüzdeleri) en çok olandan en az olana doğru Tablo 12’de verilmiştir:

Tablo 12.

“Karlı Yollarda” Adlı Romanda Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması

İncelenen Kitaplarda Yer Alan Sözvarlığı Öğeleri	TOPLAM	
	F	%
İkilemeler	85	% 79,43
Deyimler	8	% 7,47
Anadolu Ağızları	8	% 7,47
İlişki Sözleri	3	% 2,80
Terimler	1	% 0,93
Yabancı Sözcükler	1	% 0,93
Bilmeceler	1	% 0,93
Atasözleri	-	% -
Kalıplaşmış Sözler	-	% -
Çeviri Sözcükler	-	% -
Tekerlemeler	-	% -
Argo Sözcükler	-	% -
TOPLAM	107	% 100

Tablo 12'e göre "Karlı Yollarda" adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel ögeler arasında en çok ikilemelere (%79,43) yer verilmiştir. İkilemeleri sırasıyla aynı kullanım sıklığıyla deyimler ve Anadolu ağızları (%7,47); ilişki sözleri (%3,66); %0,93 oranında terimler, yabancı sözcükler ve bilmeceler izlemiştir. Romanda sözvarlığının incelenen diğer ögelerine rastlanmamıştır. Aşağıda, "Karlı Yollarda" adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel ögeler sunulmuştur:

4.12.1. Deyimler.

Ağzı sulanmak

"Musa'yla ağzımız sulana sulana konuşur dururuz..." s. 15

Donup kalmak

"Babam dondu kaldı, ben de dondum kaldım." s. 63

Gözlerinin içi gülmek

"Gözlerimizin içi güler." s. 16

Gözü kan çanağı (olmak, gibi)

"...ağlaya ağlaya gözleri kan çanağı gibi, oturduğu yerden kalkmıyordu." s. 25

Kurda kuşa yem olmak

"...ufacık çocuğu alıp gidiyor kurda kuşa yem etmek için, der." s. 53

Olduğu yerde kalmak

"...öykünmeye görsün, onu gerçek sanarız, sararır, olduğumuz yerde kalırız." s. 8

Tir tir titremek

"Şimdi yumurtalarımız tir tir titriyor, ellerimizde." s. 16

Yolunu gözlemek

"Çocuklar tepenin başına çıkar, köyün döne dolana gelen yolunu gözleriz." s. 19

4.12.2. İkilemeler.

Acı acı

“Babam, anamın anından çektiklerini, benim saçlarıma götürdü, acı acı güldü...” s. 51

Ağlaya ağlaya

“Gülos Abla’ysa, her zaman ağlaya ağlaya gözleri kan çanağı gibi...” s. 25

Aha aha

“Aha aha kim gelmiş ele?” s. 64

Ak ak

“...yazları pınar kıyıcıklarında gül öbekler açar ya, onun gibi, top top, ak ak.” s. 5

Allah Allah

“...sarı kafa az sonra koku ala hala okulun bulunduğu köye gelecek, hatta okula denk gelecek...” s. 38

Anacığım anacığım

“Anacığım anacığım, canım anacığım, geliyoruz...” s. 72

Anam anam

“Naci nasıl ağlamıştı, (anam anam) diye.” s. 45

Anıra anıra

“Murat dayının eşeği anıra anıra kaçtı.” s. 24

Ardı sıra

“Murat dayı da eli yüzü kan içinde eşeğinin ardı sıra koştu gitti.” s. 24

Avuç avuç

“Avuç avuç yedik.” s. 31

Az az

“Kar serpiyor az az, sonu n’olacak belli değil...” s. 8

Babam babam

“Babam babam, can babam.” s. 52

Baka baka

“Köyden çıktığımızdan beri ardıma baka baka geliyordum...” s. 64

Bakıp bakıp

“...birbirimize bakıp bakıp gülüyorduk.” s. 46

Bile bile

“Deli olma ha cuma, kıyma canına bile bile.” s. 51

Bir bir

“Babam kardeşlerime bir bir sarıldı.” s. 57

Bir kar bir kar

“Bir kar bir kar ki...” s. 31

Bir yağar bir yağar

“Kar bir yağar bir yağar bizim köye, hani yazları pınar kıyıcıklarında...” s. 5

Boz bulanık

“Ama gök iyice boz bulanık olunca, bellidir.” s. 6

Böyle böyle

“(Böyle böyle,) demiş, (yumurta yiyen sarı kafa.)” S. 43

Cıs cıs

“...tencerelerimiz, çanaklarımız yarılr, dağılırdı, cıs cıs diye ateşi söndürürdü.” s. 31

Çala çala

“...bi de türkü söylerdi ki Murat dayı, kırık sazını çala çala.” s. 25

Çıtır çıtır

“... bir de bakmış ki, almış tazecik yumurtayı ayakları arasına çıtır çıtır yiyor.” s. 43

Çift çift

“Lokumları çift çift atarız ağzımıza, sanki biri elimizden alıp kaçacakmış gibi.” s. 20

Çocuk çocuk

“Çocuk çocuk, davulu bozacak, kay tanık edeceksin...” s. 28

Devire devire

“Musa gözlerini devire devire tavana bakıyor, kardeşlerime anlatacağım şeyi bulup çıkarmaya çalışıyordu.” s. 42

Domur domur

“Alnındaki terler domur domurdu.” s. 42

Döne dolana

“Çocuklar tepenin başına çıkar, köyün döne dolana gelen yolunu gözleriz.” s. 19

Durup durup

“Yerinden kalkamıyor üç, durup durup babama bölümü gösteriyor...” s. 31

Eli yüzü

“Murat dayı da eli yüzü kan içinde eşeğinin ardı sıra koştu gitti.” s. 24

Etmeyin eylemeyin

“(Etmeyin eylemeyin) dediler ama, ötekilere dinletemediler.” s. 24

Evet evet

“Evet evet, ne canavar ne de bir şey, bir kuş...” s. 12

Fısır fısır

“Başlarınız yine düşünmeye. Fısır fısır konuşmaya...” s. 10

Geliyoruz geliyoruz

“Geliyoruz geliyoruz!...” s. 74

Gıdak gıdak

“Karşısına geçer, tavuk gibi gıdak gıdak diye bağırır.” s. 15

Göre göre

“Komşular, şim şat göz göre göre gidecek, yazık genç kadına.” s. 47

Göze almak

“Köyün hiçbir erkeği göze alamamıştı bu tehlikeli işi.” s. 55

Gün gün

“Kapımız güm güm etti.” s. 32

Harıl harıl

“...her birimizin elinde bir torba, harıl harıl karıştırıyorduk.” s. 54

Hayır hayır

“Yoo hayır hayır!..” s. 57

He he

“(He he) dedi, (iki gündür orada.)” s. 36

His his

“Çocuklar susun bakayım.” s. 40

Hoplayıp zıplamak

“Bir seviniyor, bir hoplayıp zıplıyormuş ki sefil dayının yanında yöresinde...” s. 44

Hopur hopur

“...katırın üzerinde hopur hopur hoplamaya çalışıyordu.” s. 22

İhı ihı

“İhı ihı çerçi geliyor!” s. 19

İvedi ivedi

“...bir baktım ivedi ivedi bize doğru geliyordu.” s. 73

Kalın kalın

“Ama feti abi çok güçlü, kolları kalın kalın, parmakları yapa gibi...” s. 22

Kat kat

“Kim bilir güneş, hangi kat kat kar bulutların ardındaydı.” s. 59

Kendi kendine

“Kendi kendine iyi olan olur, olmayan olur.” s. 25

Kız kız

“Kız kız, bu ne haldir ki kız Gülşah?” s. 32

Kocaman kocaman

“Öteki çocuklar gözlerini kocaman kocaman açmışlar, biz büyüklere...” s. 10

Koşa gülüşe

“Ama biz çocuklar okula varmanı sevinciyle koşa gülüşe çıkarız tepeye.” s. 12

Koşa koşa

“Sonra çala çala, koşa koşa uzaklaşır evine giderdi.” s. 29

Köpek köpek

“(Köpek köpek,) dedi...” s.64

Lapa lapa

“Açarız da sanki kar bırakır mı, lapa lapa yağar gece.” s. 6

Mavi mavi

“Mavi mavi olsun.” s. 56

Neler neler

“...bana neler neler ısmarlarlardı?” s. 56

Olsa olsa

“Olsa olsa balonlarda olurdu.” s. 36

Sarı sarı

“Gözlerinin parlaklığı, sarı sarı bakıyordu.” s. 42

Savura savura

“Peki bu karı savura savura bize doğru gelen neydi?” s. 63

Sert sert

“Anamın alınını ovuyor, kulaklarının ardına parmaklarıyla sert sert basıyordu.” S. 34

Sıkı sıkı

“...canavar atlarsa onları korumak için topuzlarımızı sıkı sıkı kavrarız...” s. 9

Sonra sonra

“Sonra sonra ağırlaşmış.” s. 38

Şaşkın şaşkın

“Şaşkın şaşkın bakıyorlardı, hiç böyle havada yola çıkılır mıydı?” s. 66

Şunu bunu

“Ama arkadaşı, çökelek, şunu bunu yememiz istiyordu.” s. 66

Terleye yana

“Sefil dayının oğlu Musa kapar; onca ayazda, onca karda terleye yana...” s. 6

Tıp tıp

“...ak kanadı karın akıyla daha ak olmuş, yüreği tıp tıp...” s. 12

Tıplaya tıplaya

“Yüreği tıplaya tıplaya gagalamaya başlar.” s. 12

Top top

“...yazları pınar kıyıcıklarında gül öbekler açar ya, onun gibi, top top, ak ak.” s. 5

Tutar tutar

“...çocuk sabredemez ki, bekleyemez ki, tutar tutar deriyi eller...” s. 26

Uça uça

“...ardımızdan iter, salar bırakır yamaçtan, uça uça ineriz, okulumuza varırız...” s. 12

Uslu uslu

“Önümüz sıra uslu uslu giden akkuş birdenbire hızlanmıştı.” s. 72

Yalar yutar

“...tipi savurur, canavar Lokman’ı koymaz yalar yutar.” s. 50

Yalayıp yutmak

“...onun dişinin kovuğuna gitmez, hopucuk yalar yutar, ardımıza düşer.” s. 10

Yaldır yaldır

“...eşeğinin üzerine yüklediği camlı dolabı, ta uzaklardan yaldır yaldır parlar.” s. 19

Yanında yöresinde

“Bir seviniyor, bir hoplayıp zıplıyormuş ki Sefil Dayı’nın yanında yöresinde...” s. 43

Yavaş yavaş

“Babam yavaş yavaş oraya doğru yürüdü.” s. 63

Yaz kış

“Yaz kış buz gibi.” s. 13

Yeni yeni

“Ortalık yeni yeni aydınlanıyordu.” s. 59

Yesek yesek

“Dağlar gibi, yesek yesek...” s. 16

Yetinmek

“...kim kaldır şunu sırtıma.” s. 38

Yığar yığar

“Babalar analar karı kürelerler, damın kıyısına yığar yığar aşağıya atarlar.” s. 5

Yok yok

“Yok yok olmaz.” s. 52

Yoo yoo

“Yoo yoo, havalar güzel olsa, ayaz kavurmasa...” s. 13

Yüzünü gözünü

“...bir damlacık ışık sızacak, o zaman birbirimizin yüzünü gözünü görürüz.” s. 18

4.12.3. Terimler.

Penisilin (tıp)

“Buna penisilin iğnesi gereklidir.” s. 47

4.12.4. İlişki sözleri.

4.12.4.1. Toplumsal Kültürel İlişkileri Yansıtan İlişki Sözleri.

4.12.4.1.1. Diğer toplumsal ilişkilerde kullanılanlar.

Geçmiş olsun

“Anam için (geçmiş olsun), dediler...” s. 66

Haydi bakalım

“Haydi bakalım Akkuş gidiyoruz.” s. 70

Sağ ol

“Çoğu o heyecanla Mahmut Emmi’ye (sağ ol) demeyi unuttur...” s. 20

4.12.5. Yabancı sözcükler.

Bravo (aferin)

“Bravo, kimse gidemedi.” s. 74

4.12.6. Bilmeceler.

Kabı var ince, aklım şaştı görünce

“Kabı var ince, aklım şaştı görünce.” s. 18

4.12.7. Anadolu ağızları.

Abem

“Bu köpek abem?” s. 74

Anam

“Anam kalkmıyordu.” s. 45

Bura

“Aha Cuma bura ağrıyor.” s. 31

Deprenmek

“...haydi sarı kafa dedimse de, yerinden deprenmedi.” s. 36

Divrik

“Gençken çok iyi çoban köpeğiymiş, çok divrik, çok atılganmış...” s. 35

Sağalt

“Kat ninem kat, anamı sağalt...” s. 34

Tee

“Ne yapsın adam, belki de tee nenemgile gitmiştir.” s. 36

Ne haldır

“Kız kız bu ne haldır ki kız Gülşah?” s. 34

4.13. “Uzay Dolmuşu Kalkıyor” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular

“Uzay Dolmuşu Kalkıyor” adlı romanda kullanılan sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımları (sıklık ve yüzdeleri) en çok olandan en az olana doğru Tablo 13’de verilmiştir:

Tablo 13.

“Uzay Dolmuşu Kalkıyor” Adlı Romanda Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması

İncelenen Kitaplarda Yer Alan Sözvarlığı Öğeleri	TOPLAM	
	F	%
İkilemeler	88	% 77,98
Deyimler	14	% 8,25
Terimler	8	% 7,33
İlişki Sözleri	6	% 3,66
Yabancı Sözcükler	2	% 0,91
Argo Sözcükler	2	% 0,91
Anadolu Ağızları	1	%0,82
Atasözleri	-	% -
Kalıplaşmış Sözler	-	% -
Çeviri Sözcükler	-	% -
Bilmeceler	-	% -
Tekerlemeler	-	% -
TOPLAM	121	% 100

Tablo 13 incelendiğinde “Uzay Dolmuşu Kalkıyor” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler arasında en çok ikilemelere (%77,98) yer verildiği görülecektir. %8,25 oranıyla deyimler ikinci sırada bulunmaktadır. Terimler (%7,33); ilişki sözleri (%3,66); yabancı sözcükler ve argo sözcükler %0,91 oranıyla romanda yer almıştır. Anadolu ağzı romanda en az yer bulan sözvarlığı ögesi olmuştur (%0,82). Romanda sözvarlığının incelenen diğer öğelerine yer verilmemiştir. Aşağıda, “Uzay Dolmuşu Kalkıyor” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler sunulmuştur:

4.13.1. Deyimler.

Ağız açık kalmak

“İşte o zaman bu şom ağızluların ağızı açık kalacak...” s. 46

Akıl etmek

“Bari akıl etseler de hani itfaiyeciler yukardan atlayana aşağıda bez...” s. 79

Coşkudan uçmak

“Biz dünyalı çocuklar bunca laleyi bir arada görünce coşkudan uçuyorduk...” s. 103

Dilini yutmak

“Dilini mi yuttun kaptan?” s. 77

Dişini sıkamak

“...bu aygıtı kimse kullanamaz, sık dişini hastalanma.” s. 81

El atmak

“Çocuklar bir yanına el atar karıştırırsınız...” s. 40

Gözünden uyku akmak

“Gözümünden uyku akıyordu.” s. 90

Hım hım olmak

“...burnunu böyle cuk diye koparır da burunsuz kalır, hım hım olursun.” s. 56

Kan ter içinde kalmak

“...tırış bitene dek kan ter içinde kalırdı insan.” s. 5

Kurban olmak

“Uy babaanne diyen dillere kurban olsun babaannesini.” s. 68

Kurda kuşa yem etmek

“...şaşarım şu adamın aklına, bizi gökyüzünde kurda kuşa yem edecek.” s. 59

Sesi soluğu kesilmek

“İlk başta sesi gür çıktı ama şarkının sonuna doğru sesiniz soluğunuz kesildi.” s. 82

Tuluk gibi şişmek

“...ayol niçin uyandırmadınız beni, uykudan tuluk gibi şişmişim.” s. 113

Un ufak olmak

“Bu hızla gezegene çarpacak, parça parça değil, onun ufak olacağız...” s. 76

4.13.2. İkilemeler.

Ah ah

“Ah ah böyle açılmıyor ki.” s. 26

Aman aman

“Aman aman, bırakın şu berber Necati’yi ne yapacağı var ne edeceği var...” s. 6

Anladım anladım

“Buldum buldum, anladım anladım” diye bağırılmış.” s. 11

Aptal aptal

“Aptal aptal yüzüme baktılar.” s. 103

Ardı sıra

“Zıplayan köpekler ardı sıra koşarlarken neredeyse bayram ustanın ayağını yakalayıp ısıracaklarmış.” s. 27

Art arda

“Tekrar üç kez art arda gong sesi duyuldu...” s. 56

Ata ata

“Muhitin Dede taklalar ata ata düşüyor.” s. 22

Ay ay

“Ay ay çimene bakın çocuklar.” s. 106

Ayran ayran

“(Ayran ayran) diyordu...” s. 97

Bağlar bağlar

“...biraz ekmek olsaydı bana banar yerdik.” s. 105

Baka baka

“Muhittin dedeye baka baka yemesi pek hoş olur.” s. 17

Bakın bakın

“(Bakın bakın) dedi...” s. 75

Bayram Bayram

“Bayram Bayram, yediğin pırasa değil ıspanak, hem de yoğurtlu ıspanak...” s. 31

Bazı bazı

“Görevli kadın galiba bazı bazı kılıyor, yoksa bize mi öyle geliyor.” s. 114

Benim benim

“(Benim benim!) dedi...” s. 109

Beyaz beyaz

“...ama domatesler beyaz beyaz çiçek teyze.” s. 106

Bir bir

“İşte o zaman benim ninem dedeme başına gelecekleri bir bir söylüyormuş.” s. 15

Birer birer

“Arkadaşlarım birer birer arkadaşlarına sarılıyor...” s. 121

Buldum buldum

“Buldum buldum, anladım anladım” diye bağırmış.” s. 11

Ciyak ciyak

“Babaannem durmadan böyle bağıırıyordu, hem de ciyak ciyak.” s. 45

Çala çala

“... şöyle doyum tokum kaşığı çala çala yeriz.” s. 70

Çalışıyor çalışıyor

“Çalışıyor çalışıyor, hepsi çalışıyor.” s. 88

Çatır çatır

“...bizim evin salon kapısına bir bakıver Necati, çatır çatır ediyor...” s. 44

Çıtır çıtır

“Tekerlekler yamyassı oluyormuş, kanatlar çıtır çıtır kırılıyormuş...” s. 29

Dağ bayır

“...kartal, leylek bir yana, dağda bayırda ne kadar kuş varsa onları incelemiş.” s. 10

Değiştire değiştire

“Artık halkanın yerini değiştire değiştire uçağın ortasını buldu...” s. 32

Deniz deniz

“(Deniz deniz) dediler.” s. 94

Dikkat dikkat

“Dikkat dikkat, bizi gezegenine kaçıranlar, duyuyorsanız yanıt verin...” s. 86

Dinleriz dinleriz

“(Dinleriz dinleriz) diyenler de vardı.” s. 70

Dinleyin dinleyin

“(Dinleyin dinleyin) dedi...” s. 74

Diri diri

“Şükretsin kendi içinde değilmiş, yoksa ölmeden diri diri mezara girip yerin altını boylayacaktı.” s. 38

Doyum tokum

“... şöyle doyum tokum kaşığı çala çala yeriz.” s. 70

Duydum duydum

“Haydin bakalım duydum duydum, sesler duyuyorsunuz...” s. 74

Evet evet

“Evet evet, Muhittin Dede’yi dinlemek istiyoruz...” s. 8

Geçti geçti

“Geçti geçti, uçuç böceğinden inerken üstüme el feneri gibi bir şey tuttular...” s. 105

Göre göre

“A şunlara bak, göz göre göre adamı sakat edecekler.” s. 19

Grup grup

“Yolda gördüğünüz; çocuklar grup grup.” s. 119

Gürül gürül

“Ses gürül gürül ağlıyordu.” s. 111

Hakan Hakan

“(Hakan Hakan) dediler.” s. 94

Havlaya havlaya

“...haydi artık sıra bir yığın köpek havlaya havlaya koşuyorlarmış...” s. 29

Haydi haydi

“Haydi haydi Necati Amca, bizi de gezdir...” s. 40

Hele hele

“...var hele hele çocuklar!..” s. 17

İki gözü iki çeşme

“Mine aşağıda iki gözü iki çeşme ağlıyor...” s. 18

İlaç ilaç

“(İlaç ilaç) diyorlardı.” s. 104

İndirip kaldırmak

“İpek Hanım her çıkana basını indirip kaldırıyordu.” s. 121

Kaptan kaptan

“Kaptan kaptan, sor bakalım bunlar bizi cumburlop de denize mi indirecekler?” s. 86

Kara kara

“Gerçekten, kaptanımızın tam önündeki ekranda kara kara benekler, bu beneklerin dört yanında çengel gibi çizgiler vardı.” s. 73

Kazak mazak

“... bari fazla kazak mazak olsaydı da yastık yerine şu çocuğun başının...” s. 61

Kırış kırış

“...aygıtın burnu, yetmişlik dedeler gibi kırış kırış oluyormuş.” s. 30

Kıza kıza

“...dizlerine vura vura, bana da kıza kız...” s. 52

Kocaman kocaman

“Her yeri hemen başlarmış kocaman kocaman kağıtlara erik kanatlar çizmeye.” s. 11

Konuş konuş

“Ve ne diyorsun bakalım kaptanımız, konuş konuş!..” s. 84

Küçük küçük

“Durmadan ekranın kumanda düğmesi ile oynuyor, küçük küçük anahtarları çeviriyor...” s. 73

Küçük küçük

“Her deneyden sonra vücudundan küçük küçük parçaları yitiriyormuş.” s. 14

Lap lap

“...önlerine top top dökülen saçları izlemek hiç hoş değildi.” s. 5

Mışıl mışıl

“Az önce mışıl mışıl uyumakta olan Orhan bile çılgılığı duyunca sıçramış...” s. 65

N’olur n’olmaz

“N’olur n’olmaz yapıştırırız yerine diye nine tavuğun ardına düşmüş...” s. 14

Ne yiyecek ne içecek

“Necati şimdi bunca çocuk ne yiyecek ne içecek?” s. 52

Necati Necati

“Necati Necati, yaşına başına bak, çocuk musun sen...” s. 44

Of of

“Of of aman...” s. 19

Parça parça

“Bu hızla gezegene çarpacak, parça parça değil, onun ufak olacağız...” s. 76

Parıl parıl

“Cascavlak, parıl parıl.” s. 27

Pembe pembe

“Burnumuzun dibindeydi badem çiçekleri pembe pembe...” s. 104

Pırıl pırıl

“...uç uç böceğinin içi pırıl pırıl aydınlık, şu camdan dışarı baksana.” s. 62

Rahat rahat

“Hiç çekinmeyiniz, rahat rahat haplarınızı yutunuz.” s. 108

Saf saf

“Bu benim adım değil diye saf saf yüzüne bakacaklardı.” s. 100

Savura savura

“Esmer kız saçlarını savura savura koştu gitti...” s. 99

Sıkı sıkı

“Kan kırmızı boncuğu sıkı sıkı kavradım...” s. 126

Susun susun

“Susun susun...” s. 78

Şaşkın şaşkın

“Ötekiler şaşkın şaşkın bakarlarken...” s. 32

Şırl şırl

“Galiba Necati amca bundan ötürü şırl şırl parlıyordu.” s. 82

Tın tın

“Ses tın tın ötüyordu.” s. 88

Tokmak mokmak

“Babanne bu vites öyle tokmak mokmak değil.” s. 39

Top top

“... önlerine top top dökülen saçları izlemek hiç hoş değildi.” s. 5

Toz toprak

“Ama babam daha üstü başı toz toprak içindeyken hemen hatasını anlıyor...” s. 30

Tulumbacılar tulumbacılar

“Tulumbacılar tulumbacılar!” s. 22

Uçar uçamaz

“Uçar uçamaz...” s. 18

Uçar uçar

“...bilinmeyen bir yöne doğru uçar uçar uçarsınız.” s. 89

Uçuyor uçuyor

“Uçuyor uçuyor!...” s. 20

Vah vah

“(Vah vah) dedi babaannemiz.” s. 61

Vura vura

“...babaannem dizlerine vura vura gülüyor berber dükkanının arka kapısında.” s. 43

Yanıp yanıp

“...bazıları çalışmıyordu, lambalardan bazıları yanıp yanıp sönüyordu.” s. 79

Yapamam yapamam

“Yapamam yapamam, çünkü yön aygıtı çalışmıyor.” s. 88

Yaşına başına

“Yaşına başına bak.” s. 44

Yeşil yeşil

“...ne güzel çağla bademler, yeşil yeşil sulu erikler olacağını konuşuyorduk.” s. 105

Yoo yoo

“Yoo yoo karıştırmayız...” s. 40

Yürüye yürüye

“Oysa herkesin babası yürüye yürüye ya da eşekle gelirken...” s. 13

Yüzükler müzikler

“Canım belki kraliçe yüzükler müzikler hediye ederler de...” s. 90

4.13.3. Terimler.

Anahtar (zanaat)

“Elinde vidalar, anahtarlar, teller, yaylar, zemberekler, lambalar, dişliler ...” s. 35

Devre (zanaat)

“...lambalar, dişliler, radyo devreleri, antenler, havya, lehim...” s. 35

Dişli (zanaat)

“...lambalar, dişliler, radyo devreleri, antenler, havya, lehim...” s. 35

Havya (teknik)

“...lambalar, dişliler, radyo devreleri, antenler, havya, lehim...” s. 35

Lamba (aydınlatma)

“...lambalar, dişliler, radyo devreleri, antenler, havya, lehim...” s. 35

Lehim (kimya)

“...lambalar, dişliler, radyo devreleri, antenler, havya, lehim...” s. 35

Metre (fizik)

“...cumburlop daha iki metre uçmadan düşü verirmiş on metreden aşağıya.” s. 12

Zamk (sanat tarihi)

“Muhittin dede yapışmıştı sanki oraya.” s. 20

4.13.4. İlişki sözleri.

4.13.4.1. Beddualar.

Buhar olur uçarsın

“İnşallah gerçekten buhar olur uçarsın ...” s. 11

Burnu dik yere çakıl

“...inşallah bu kez burnu dik yere çakılırsın...” s. 11

Gözü kör olasıca

“Amanın Necati, beni havalara mı uçuruyorsun gözü kör olasıca?” s. 45

Kolun kanadın kırılın da bir torba kemik ol

“...inşallah bu kez kolun kanadın kırılır da bir torba kemik olursun...” s. 11

4.13.4.2. Toplumsal kültürel ilişkileri yansıtan ilişki sözleri.

4.13.4.2.1. Diğer toplumsal ilişkilerde kullanılanlar.

Aman Allah

“Aman Allah o da ne?” s. 22

Haydi bakalım

“Haydi bakalım toplanın şimdi başıma.” s. 24

4.13.5. Yabancı sözcükler.

Sinyal (işaret)

“Bu demektir ki bir başka gezegenin yörüngesine girdik, garip sinyallerden de bunu sezinlemiştim.” s. 63

Zemberek (yay)

“...yaylar, zemberekler, lambalar, dişliler, radyo devreleri, antenler, havya...” s. 35

4.13.6. Argo sözcükler.

Hapı yutmak

“Of of bu adam bize hapı yutturdu çocuklar!” s. 56

Palavra

“Aman aman, bırakın şu berber Necati’yi ne yapacağı var, ne edeceği var...” s. 6

4.13.7. Anadolu ağızları.

Gene

“Ay gene mi uçuyordun adam?” s. 9

4.14. “Korkak Kahraman” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular

“Korkak Kahraman” adlı romanda kullanılan sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımları (sıklık ve yüzdeleri) en çok olandan en az olana doğru Tablo 14’te verilmiştir:

Tablo 14.

“Korkak Kahraman” Adlı Romanda Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması

İncelenen Kitaplarda Yer Alan Sözvarlığı Öğeleri	TOPLAM	
	F	%
İkilemeler	75	%72,81
Deyimler	17	%16,50
İlişki Sözleri	7	%6,79
Terimler	2	%1,94
Yabancı Sözcükler	2	%1,94
Argo Sözcükler	-	% -
Atasözleri	-	% -
Kalıplaşmış Sözler	-	% -
Çeviri Sözcükler	-	% -
Bilmeceler	-	% -
Tekerlemeler	-	% -
Anadolu Ağızları	-	% -
TOPLAM	103	% 100

Tablo 14’e göre “Korkak Kahraman” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler arasında en çok ikilemelere (%72,81) yer verilmiştir. İkinci sırada deyimlere (%16,50); üçüncü sırada ilişki sözlerine (%6,79); dördüncü ve beşinci sırada aynı kullanım oranıyla terimler ve yabancı sözcüklere (%1,94) yer verildiği görülmüştür. Romanda sözvarlığının incelenen diğer öğelerine yer verilmemiştir. Aşağıda, “Korkak Kahraman” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler sunulmuştur:

4.14.1. Deyimler.

Ağız açık kalmak

“...hepsinin de ağız şaşkınlıktan bir karış açık kaldı.” s. 65

Boynunu bükme

“Başkan, boynunu büktü...” s. 63

Can atmak

“...aslanı bir an önce öldürmek için can atıyorsun biliyorum.” s. 84

Çekip gitmek

“Hem biz yarın güneş doğar doğmaz buralardan çekip gideceğiz...” s. 34

Dişini sıkma

“Ama dişimizi sıkıyoruz işte.” s. 88

Dört dönmek

“...deri tüccarı, bir at denli hızlı koşuyor, dört dönüyordu avlunun içerisinde...” s. 41

Göğsü kabarmak

“Şöyle bir göğsünü kabartarak, kervancılara döndü...” s. 68

Gününü gün etmek

“...Kulakla uyuyup gidiyor, günlerimizi gün ediyorduk.” s. 79

Kana kana su içmek

“Şemsi eğildi, kana kana su içti.” s. 90

Kulak vermek

“Kulak’ım, kulağını bana ver, iyi dinle!” s. 48

Ödü kopmak

“Hepsinin ödü koptu benden.” s. 59

Paçayı kurtarmak

“Şemsi buradan bir paçayı kurtarıp kaçabilirse...” s. 67

Rüzgâr olup uçmak

“... midillinin gemini bırakır bırakmaz, midilli sanki rüzgâr oldu uçtu...” s. 70

Tabanları yağlamak

“Hemen tabanları yağlar kaçardı.” s. 48

Tasını tarağını toplayıp gitmek

“Hemen bugün buradan tasını tarağı toplayıp gideceksin, anladın mı?” s. 44

Yüreği ağzına gelmek

“...kurşun renkli köye bakınca, yüreği ağzına geliverdi...” s. 90

Zınk diye durmak

“Midilli, zınk diye olduğu yerde durdu.” s. 72

4.14.2. İkilemeler.

Acı acı

“...ağlamayı bilmediği için, sezmiş olduğu korkudan ötürü acı acı uluyordu.” s. 65

Alır almaz

“...hancının getirdiği peynirli ekmeğin kokusunu alır almaz...” s. 3

Aman aman

“Aman aman kızma, otur otur, istersen sabaha dek otur.” s. 26

Anlata anlata

“Saray adamları, şemsi padişaha anlata anlata bitiremiyorlardı.” s. 77

Ara sıra

“Köpek, miskin miskin ağacın altında dolaşüyor, ara sıra Şemsi’nin çıktığı dala bakarak, alıyordu.” s. 89

Bağıra bağıra

“...ne köpeğin bağıra bağıra ortalığı yırtması durmuş, ne de Şemsi’nin...” s. 32

Batar batmaz

“Güneş batar batmaz yatağına yattı...” s. 12

Bırakır bırakmaz

“... midillinin gemini bırakır bırakmaz, midilli sanki rüzgâr oldu uçtu...” s. 70

Çakmak çakmak

“...bir gözleri var, çakmak çakmak, bir bakışı var sanki ateş...” s. 78

Çeke çeke

“Kulak’ın kulaklarından çeke çeke uyandırdı.” s. 48

Dağılır dağılmaz

“Şemsi, uykusu dağılır dağılmaz çevresine bakındı.” s. 55

Dere tepe

“Ya beni üzerinden aşağıya atarsa ya dere tepe dümdüz başını alıp giderse?..” s. 65

Doğar doğmaz

“Hem biz yarın güneş doğar doğmaz buralardan çekip gideceğiz...” s. 34

Eyvah eyvah

“Eyvah eyvah!” s. 56

Gelen giden

“Gelen giden yok, o akasya ağacı.” s. 16

Geri geri

“Bacakları hep geri geri gidiyor, bir türlü ilerlemek istemiyorlar.” s. 22

Görür görmez

“Daha karşıdan bir karaltı görür görmez bayılır verirdi...” s. 29

Gururlandıkça gururlanmak

“Şemsi kendini gerçek bir kahraman sanıyor, gururlandıkça gururlanıyor...” s. 86

Hopur hopur

“...sinirden yerinde duramaz oldu, hopur hopur hoplamaya başladı.” s. 64

Horul horul

“Ekmeğini yedikten sonra, hemen horul horul uyumaya başlamıştı.” s. 28

Hüngür hüngür

“O zaman delikanlı şemsi, hüngür hüngür ağlamaya başlar...” s. 11

İlişir ilişmez

“Kulak, hasırın bir köşesine ilişir ilişmez hemen horlamaya başladı.” s. 34

İri iri

“Çadırdaki kervancının gözleri bu manzara karşısında erir açılmıştı...” s. 61

Kara kara

“Kara kara, kıllı kıllı öcüler...” s. 9

Kendi kendine

“...kendi kendine söylendi.” s. 20

Kıllı kıllı

“Kara kara, kıllı kıllı öcüler...” s. 9

Kıtır kıtır

“Kıtır kıtır ha!...” s. 63

Koca koca

“Kiminin de kolunda bacağında koca koca dikenler vardı.” s. 72

Korka korka

“Usta, bir anda çekicini örsün yanına bırakarak, korka korka dışarıya çıktı.” s. 49

Kuçu kuçu

“Kuçu kuçu, tut tut...” s. 18

Kullanıp kullanamamak

“Hırsız bilmez ki benim kullanıp kullanamayacağımı.” s. 14

Küt küt

“Şemsinin kalbi küt küt atmaya başlamıştı.” s. 62

Lokma lokma

“İşte ben şimdi lokma lokma doğrayacak!...” s. 56

Miskin miskin

“...olduğu yerde miskin miskin uyuyabilir mi?” s. 44

Onun bunun

“Zavallı annesi, onun bunun çamaşırına gider, kazandığı üç beş kuruşla...” s. 5

Orasını burasını

“Durmadan bahçenin orasını burasını kokuyor, arada bir de...” s. 86

Otur otur

“Aman aman kızma, otur otur, istersen sabaha dek otur.” s. 26

Öcü öcü

“Koskoca oğlan, akşamlara dek öcü öcü diye evde otursun...” s. 12

Ölme ölme

“Ölme ölme, dur anacığım.” s. 13

Paldır küldür

“Dalın ucu değen, altından aşağı paldır küldür yuvarlanıyordu...” s. 72

Parça parça

“Vallahi şimdi beni parça parça doğururlar.” s. 56

Pırıl pırıl

“Her birinin elinde pırıl pırıl parlayan kılıçlar vardı.” s. 72

Rahat rahat

“Rahat rahat uyu.” s. 43

Sağından solundan

“İşte o anda yolun sağından solundan atlı adamlar çıktılar.” s. 72

Seve okşaya

“İki kişi koşarak, hala horul uyumakta olan Kulak’ı seve okşaya...” s. 58

Sıkı sıkı

“Kılıcını sıkı sıkı yapıştı.” s. 22

Sizi gidi

“Sizi gidi yağmacılar sizi, yürüyün!” s. 75

Sürüne sürüne

“Tepsinin yanına dek yaklaştı.” s. 38

Şaşkın şaşkın

“Şaşkın şaşkın aranırken kılıcını elinde buldu.” s. 24

Takır takır

“Kemikten yüzünü, birbirine takır takır vuran dişlerine. Gözlerimle gördüm...” s. 8

Tamam tamam

“Bakayım, tamam tamam, benim de karnım acıkmış.” s. 86

Tek tük

“Gece bir hayli ilerlemiş, evlerde tek tük yanmakta olan ışıklarda sormuştu.” s. 28

Ters ters

“Ters ters bakmaya başladı bana.” s. 20

Tık tık

“Tık tık...” s. 36

Tok tok

“Tok tok...” s. 36

Topu topu

“O denli korkaktı ki, bu yaşına dek, topu topu üç kez sokağa çıkmıştı.” s. 5

Toz toprak

“İkisi de bir toza toprağa yuvarlanıyordu.” s. 45

Tuhaf tuhaf

“...tuhaf tuhaf Şemsi’nin yüzüne bakmaya başladı.” s. 33

Tut tut

“Kuçu kuçu, tut tut...” s. 18

Tutuyorum tutuyorum

“Tutuyorum tutuyorum, yürü!” s. 16

Uf uf

“Uf uf ne yemeklerdi bunlar...” s. 59

Ufak tefek

“Hele Kulak, böyle ufak tefek tık’larla uyanmazdı ki.” s. 43

Uslu uslu

“Sessiz, uslu uslu, ormanın dar yollarından ilerliyordu...” s. 95

Utan utan

“Utan utan, kaç yaşındasın, hala öcülerden korkuyorsun!” s. 11

Uzata uzata

“... Şemsi evde ayaklarını uzata uzata otururdu.” s. 5

Uzun uzun

“Kulak, uzun uzun esneyerek ona yanıt verdi...” s. 38

Uzun uzun

“Uzun uzun kulakları var.” s. 6

Üç beş

“Zavallı annesi, onun bunun çamaşırına gider, kazandığı üç beş kuruşla...” s. 5

Yalayıp yutmak

“...aslan hazretleri bizi yalayıp yutacak.” s. 86

Yavaş yavaş

“Yavaş yavaş dizindeki bütün güç tükenerek oracığa çöküverdi.” s. 20

Yemiş tüketmiş

“...gelince, bir bakardı ki evdeki bütün ekmekleri şemsi yemiş tüketmiş...” s. 5

Yerinde duramamak

“...sinirden yerinde duramaz oldu, hopur hopur hoplamaya başladı.” s. 64

Yıkılıp dökülmek

“Evin her yanı yıkılıp döküldüğü halde, bu baba ırmağın evi bir türlü onartamıyorlardı.” s. 5

Yorgun argın

“Annesi akşamları yorgun argın çamaşırdan gelince, bir bakardı ki...” s. 5

Zangır zangır

“Şemsicik hortlağı görünce zangır zangır titrer, korkusundan ne yapacağını...” s. 8

4.14.3. Terimler.

Midilli (hayvan bilimi)

“Kervanın en hızlı koşan atı bu midillidir.” s. 68

Örs (zanaat)

“Usta, bir anda çekicini örsün yanına bırakarak, korka korka dışarıya çıktı.” s. 49

4.14.4. İlişki sözleri.

4.14.4.1. Toplumsal kültürel ilişkileri yansıtan ilişki sözleri.

4.14.4.1.1. Karşılama-karşılanma, vedalaşma.

Hoşça kalın

“Haydi hoşça kalın...” s. 69

Yolun açık olsun

“Haydi bakalım yolun açık olsun.” s. 84

4.14.4.1.2. Diğer toplumsal ilişkilerde kullanılanlar.

Aman Allahım

“Aman Allahım, ne obur hayvandı bu böyle...” s. 34

Güle güle kullan

“Haydi, güle güle kullan kılıcını.” s. 51

Hay Allah

“Hay Allah...” s. 99

Sağ olun

“Sağ olunuz efendimiz.” s. 67

Teşekkür ederim

“...teşekkür ederim ben de uyudum...” s. 91

4.14.5. Yabancı sözcükler.

Bravo (aferin)

“Yıllar önce, çok uzaklarda güzel bir kent vardı...” s. 5

Silahşor

“Görüyor musun, ben şimdi padişahın en ünlü silahşoru oldum...” s. 88

4.15. “Kabakçı Amca” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular

“Kabakçı Amca” adlı romanda kullanılan sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımları (sıklık ve yüzdeleri) en çok olandan en az olana doğru Tablo 15’te verilmiştir:

Tablo 15.

“Kabakçı Amca” Adlı Romanda Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması

İncelenen Kitaplarda Yer Alan Sözvarlığı Öğeleri	TOPLAM	
	F	%
İkilemeler	95	%73,07
Deyimler	12	%9,23
Terimler	10	%7,69
İlişki sözleri	8	%6,15
Yabancı sözcükler	4	%3,07
Tekerlemeler	1	%0,76
Atasözleri	-	% -
Kalıplaşmış sözler	-	% -
Çeviri sözcükler	-	% -
Bilmeceler	-	% -

Argo sözcükler	-	% -
Anadolu ağızları	-	% -
TOPLAM	130	% 100

Tablo 15 incelendiğinde “Kabakçı Amca” romanında en çok ikilemelere (%73,07) yer verildiği görülecektir. %9,23 oranıyla deyimler ikinci sırada bulunmaktadır. Terimler (%7,69); ilişki sözleri (6,15) ve yabancı sözcükler (%3,07) oranıyla yer almıştır. Romanda bir tekerleme belirlenmiştir. Romanda sözvarlığının incelenen diğer öğelerine yer verilmemiştir. Aşağıda, “Kabakçı Amca” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler sunulmuştur:

4.15.1. Deyimler.

Çekip gitmek

“...yavaş yavaş olur, sanki güneş çekip gitmemek için direniyor...” s. 51

Dili çözülmek

“...Melek Hanım Teyze’nin bir anda dili çözüldü verdi...” s. 43

Dili tutulmak

“Neden sonra hep dili tutulmuş gibi duran Melek Hanım Teyze’nin...” s. 43

Hâl hatır sormak

“Onu okşadım, sevdim, halini hatırını sordum...” s. 67

İçini çekmek

“Büyük amcam için çekti, çok uzaklara baktı.” s. 85

Kafa tutmak

“...yürüyüşü vardı ki, sanki amcama da bana da kafa tutuyor gibiydi.” s. 95

Kara kara düşünmek

“Böyle kaşlarını çatık kara kara düşünen yaşlar vardır, onlardan mıdır?” s. 12

Kaşla göz arasında

“Büyük amca kaşla göz arasında kavun çuvalını kapı vardı, sırtına attı.” s. 31

Kıs kıs gülmek

“Kıs kıs gülüyor...” s. 28

Küçük dilini yutmak

“Annem şaştı kaldı, babam neredeyse küçük dilini yutacaktı...” s. 77

Şaşırp kalmak

“Annem şaştı kaldı, babam neredeyse küçük dilini yutacaktı...” s. 77

Takılıp kalmak

“Büyük amcam bir yere takılmış kalmıştır...” s. 58

4.15.2. İkilemeler.

Acı acı

“...o kuşlar niçin durmadan acı acı ötüyorlar...” s. 50

Ardım sıra

“Ben seni iyi edersem, ardım sıra bizim köye gelecek misin?” s. 66

Amca yeğen

“Oh oh maşallah, amca yeğen şimdiden anlaştınız...” s. 29

Ardı sıra

“...ablamın ardı sıra yürüdü, çuvalı mutfağa bıraktı.” s. 32

Bak bak

“Sonra da durdunuz yengenize, bak bak, bizim eşek ağaç gibi yeşilleniyor...” s. 65

Bakın bakın

“Bakın bakın, ya iki bardak içtim ya içmedim...” s. 34

Bakıp bakıp

“Bakıp bakıp...” s. 27

Baklava baklava

“Baklava baklava olmuştu, oda ne güzel olmuştu ki...” s. 65

Ballı ballı

“Kavun da getirdim size, kocca bir torba, ama ballı ballı...” s. 24

Bilir bilmez

“Büyük amca bilir bilmez, otogarın içinde yürümeye başlamıştı bile...” s. 24

Bir daha bir daha

“Haydi bir daha bir daha...” s. 83

Bula bula

“...sağlam yerler bula bula ağacın üst kısımlarına doğru çıkıyor...” s. 73

Cık cık

“Büyük olunca hemen (cık cık) lamaya başladı.” s. 41

Çakmak çakmak

“Büyük amcam mavi gözlerine çakmak çakmak açtı...” s. 35

Çalıştırmaya çalıştırmaya

“...kanatlarını çalıştırmaya çalıştırmaya iyice uçmayı unutmuş...” s. 73

Çok iyi çok iyi

“Aaa çok iyi, demek gelinim hesap kitap işiyle uğraşıyor, çok iyi çok iyi...” s. 32

Çoluk çocuk

“...benim çoluk çocukla işim yok.” s. 81

Dağ taş

“Ben de dağlar taşlar açmışım sırtındaki odun yükü ile...” s. 31

Dik dik

“Kartonun üzerinde öyle dik dik yürüyüşü vardı ki iyi ki sanki amcama da bana da kafa tutuyor gibiydi.” s. 95

Dura dinlene

“Gerçekten kuş hiç yakalanmadı, dura dinlene uzaklaştı gitti.” s. 74

Dura dura

“...uzun zamandır kafeste dura dura, kanatlarını çalıştırmaya çalıştırmaya...” s. 73

Durup durup

“Annem durup durup babama bunu soruyordu...” s. 10

Evet evet

“Evet evet...” s. 80

Fıstık fıstık

“Durmadan (fıstık fıstık) diye kuşu sesleniyordu.” s. 68

Gizli gizli

“...gizli gizli Melek Hanım Teyze’nin saksılarına gübre veriyor...” s. 86

Gürül gürül

“Büyük amca musluğu açtı, su gürül gürül gelince...” s. 34

Haydi haydi

“Aa sen de kimsin, git ayol işine, haydi haydi...” s. 43

Hele hele

“...hele hele kornalarına bastıkça büyük amca...” s. 27

Hesap kitap

“Aaa çok iyi, demek gelinim hesap kitap işiyle uğraşıyor, çok iyi çok iyi...” s. 32

Hoplayıp zıplamak

“Kasap Bekir amca koca göbeğini oynata oynata hoplayıp zıplıyordu aşağıda...” s. 70

Hoşt hoşt

“...kollarını açmış, hopluyor, zıplıyor, kuş diyor, sanki oynuyordu.” s. 69

İç iç

“Amma bir de Pınaroluk var ki, eh babam eh, iç iç karnın şişmez.” s. 34

Kap kakak

“Biz de gece yarısına dek bekleriz, kabuk ağaca doldururuz...” s. 34

Kaşlı gözlü

“Gelinimiz kaşlı gözlüymüş, gelinlerin en güzeliymiş...” s. 52

Kat kat

“... ama böyle katmerli olurmuş, kat kat...” s. 62

Kendi kendine

“Az önce çoğu çorap ararken de böyle kendi kendine konuşmuştu.” s. 56

Kıkır kıkır

“Apartman kapısına yaklaştığımız da büyük amca kıkır kıkır gülüyordu.” s. 51

Kıpır kıpır

“Çocukların uzattığı bisküvileri kapan, onları kıpır kıpır yiyen maymunları...” s. 47

Kırış kırış

“Zarfin çok uzaklardan geldiği belliydi, kırış kırış olmuştu...” s. 5

Kırmızı kırmızı

“Benim ektiğim çiçeklerden birisi kırmızı kırmızı açarmış...” s. 62

Kırpış kırpış

“...mavi gözlerini kırpış kırpış ediyor, kendisine iş arıyordu.” s. 40

Kıs kıs

“Büyük amcam kıs kıs gülüyordu.” s. 80

Kıza kıza

“...oflaya pufloya, hava kirliliğine kıza kıza geldi eve.” s. 102

Koca koca

“...çiçek ufacık ufacık açarmış, ama bunun da yaprakları koca koca olurmuş...” s. 64

Kol kola

“...her gün kol kola giriyor, kentin orasını burasını geziyorduk...” s. 91

Kolay kolay

“Bu kent insanları kolay kolay arkadaş olmuyorlar...” s. 92

Kolye kolye

“Muska değil dede, kolye kolye...” s. 30

Konuşa konuşa

“...şunun şuracığında konuşa konuşa giderdik, bu şoforcuya vereceğin para...” s. 26

Küçük küçük

“İnce su gibi çizgiler, küçük küçük oymalar, en üstteki kıvrıklarla...” s. 89

Lıkır lıkır

“...neden sonra çayını su gibi lıkır lıkır içi verdi.” s. 56

Lukur lukur

“Karnımın içi lukur lukur su doldu, yo yo suyunuzu sevmedim.” s. 35

Moral moral

“Yine bunun gibi sözleri söylüyor, arada bir patlayarak...” s. 57

Ne oluyor ne oluyor

“Ne oluyor ne oluyor, Ali Dede yeniyor mu?” s. 82

Neyse neyse

“Bre, ne adı varmış ya, kavgacının teki, neyse neyse...” s. 44

Oflayıp oflaya

“Büyük amca oflayıp oflaya odasına gitti, biraz sonra elinde şişler ve yünlerle...” s. 54

Oh oh

“Oh oh maşallah, amca yeğen şimdiden anlaştınız...” s. 29

Olsa olsa

“Olsa olsa köyden birine yazdırmıştır.” s. 6

Orasını burasını

“...her gün kol kola giriyor, kentin orasını burasını geziyorduk...” s. 91

Otelden otele

“İlk gülmesi geçmiş, şimdi dalgın gözlerle, otelden otele, karşıdan bu yana, bir yandan oyun atlayan maymunlar izliyordu.” s. 48

Oynata oynata

“Kasap bekir amca koca göbeğini oynata oynata hoplayıp zıplıyordu aşağıda... s. 70

Parıl parıl

“Bekir amcanın ağzındaki dişler parıl parıl yanıyor...” s. 73

Pırıl pırıl

“Birkaç saniye, pırıl pırıl parlayan mavi gözleri durgunlaştı...” s. 23

Renk renk

“Renk renk günlerdi.” s. 54

Seve okşaya

“...onları seve okşaya yürürüm...” s. 36

Sık sık

“Sık sık bize konukla gelirlerdi.” s. 8

Söyleye söyleye

“...yazık değil mi paraya, türkü söyleye söyleye gideriz...” s. 26

Şakacı şakacı

“... kalın kaşlarını kaldırıyor, mavi gözleriyle şakacı şakacı gülümsüyordu.” s. 76

Şapur şupur

“... ayının teşekkür etmek için nasıl kendisini şapur şupur yaladığını...” s. 89

Şaşkın şaşkın

“Bu kez annem şaşkın şaşkın baktı babamın yüzüne...” s. 9

Şıkır şıkır

“...beş şişin beşi de Büyükcemcamın elinde şıkır şıkır ötüyor...” s. 50

Şunu bunu

“Çamaşır şunu bunu, onları da mı gece yarısı yıkarsınız?” s. 34

Şunu şunu

“Bak işte, bahara, şu dalı, şu dalı, şunu şunu keseceksin...” s. 62

Şunun şurasında

“...şunun şurasında her gün kol kola giriyor, kentin orasını burasını...” s. 91

Tamam tamam

“Tamam tamam bitti...” s. 52

Tek tek

“Büyükamcam hepimize tek tek sarıldı...” s. 102

Torun toprak

“Yok bu sefer sitesinin içinde torun toprak yok...” s. 45

Uçar uçmaz

“...kuş uçar uçmaz o da fırlayıverdi havaya...” s. 74

Uçtu uçtu

“Uçtu uçtu...” s. 69

Ufacık ufacık

“...salatalık ama çiçeği burnunda, ufacık ufacık, kalem gibi kabaklar...” s. 38

Vah vah

“Vah vah! Sayfa 48

Var var

“Var var...” s. 45

Vardı vardı

“Vardı vardı...” s. 6

Ya ya

“Ya ya çok benziyor kanarya...” s. 60

Yalayıp yutmak

“...o kül yumurtasından olsa üç tanesini bir arada yalar yutarmış...” s. 17

Yan yana

“...ablamlarla yan yana geldiğimizde yine benim boyum ufak kalıyor.” s. 5

Yanı sıra

“Bunların yanı sıra bana çocukluğunu da anlatıyordu.” s. 89

Yanında yöresinde

“Büyük amcam dut ağacının yanında yöresinde dolanıyordu.” s. 61

Yaşa yaşa

“Yaşa yaşa...” s. 35

Yavaş yavaş

“...yavaş yavaş olur, sanki güneş çekip gitmemek için direniyor...” s. 51

Yazık yazık

“Yazık yazık, bu bahar ağacı budamak olsun.” s. 61

Ye ye

“Köfteler pişince yedik oturduk, sonra dürümlerimizi aldık, parka girdik.” s. 84

Yiyin yiyin

“Yiyin yiyin, bunlar bal...” s. 38

Yo yo

“Karnımın içi lukur lukur su doldu, yo yo suyunuzu sevmedim.” s. 35

Yu yıka

“Öyle boya ki, yıka çıkmaz, kırık boya...” s. 55

Yürüye yürüye

“...ama tren istasyonuna gidebilirdik, hem de yürüye yürüye.” s. 20

4.15.3. Terimler.

Ampul (aydınlatma)

“Babam tel aldı, ampulü takacak duy aldı, fiş aldı, bağladı...” s. 78

Duy (aydınlatma)

“Babam tel aldı, ampulü takacak duy aldı, fiş aldı, bağladı...” s. 78

Egzoz (makine mühendisliği)

“Egzoz sözcüğünü söyleyemedi büyük amca...” s. 45

Fiş (bilgisayar)

“Babam tel aldı, ampulü takacak duy aldı, fiş aldı, bağladı...” s. 78

Gübre (tarım mühendisliği)

“...Melek Hanım Teyze’nin saksılarını gübre veriyor, toprak veriyordu.” s. 86

Köfte (gıda mühendisliği)

“Köfteler pişince yedik oturduk, sonra dürümlerimizi aldık, parka girdik.” s. 84

Körük (makine mühendisliği)

“Büyük amcamın ilgisini çok körüklü otobüsler çekiyor...” s. 29

Musluk (mühendislik)

“Büyük amca musluğu açtı, su gürül gürül gelince...” s. 34

Seramik (mimarlık)

“...en üst kıvrıklarla sanki kabaktan değil de seramikten yapılmış gibiydi.” s. 89

Tel (aydınlatma)

“Babam tel aldı, ampulü takacak duy aldı, fiş aldı, bağladı...” s. 78

4.15.4. İlişki sözleri.

4.15.4.1. Toplumsal kültürel ilişkileri yansıtan ilişki sözleri.

4.15.4.1.1. Doğum-ölüm.

Başın sağ olsun

“Ya öldü mü, başın sağ olsun amca...” s. 23

4.15.4.1.2. Karşılama-karşılanma, vedalaşma.

Güle güle

“Melek teyze bile ona (güle güle) demek istiyordu.” s. 101

4.15.4.1.3. Yeme-içme.

Eline sağlık

“Eline sağlık Funda çiçeği kızımın...” s. 37

4.15.4.1.4. Diğer toplumsal ilişkilerde kullanılanlar.

Aman Allah'ım

“Aman Allah'ım, saka kaçmıştı, hem de bizim eve doğru kaçmıştı...” s. 69

Aman ha

“Aman ha patlatma onlar...” s. 27

Kusura kalma

“Gelin kızım kusura kalma, ben onu soruyordum...” s. 61

Maşallah

“Maşallah göbeği Salih Amca'nın...” s. 16

Sağ ol

“Sağ ol, çok sevinirim...” s. 61

4.15.5. Yabancı sözcükler.

Abajur (lamba siperi)

“Abajur salonumuzun baş köşesindeydi.” s. 78

Garaj (arabalık)

“Sabahtan akşama dek garajda mı bekleyeceksin Orhan?” s. 11

Sürpriz (şaşırtı)

“Anladım büyük amca, siz anneme sürpriz yapmak istiyorsunuz...” s. 65

Banliyö (yörekent)

“Yakın ilçelere kalkan banliyö trenlerini izledik.” s. 20

4.15.6. Tekerlemeler.

“Ya ya ya şa şa şa Ali dede çok yaşa!” s. 81

4.16. “Çingiraklı Çoban” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular

“Çingiraklı Çoban” adlı romanda kullanılan sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımları (sıklık ve yüzdeleri) en çok olandan en az olana doğru Tablo 16’da verilmiştir:

Tablo 16.

“Çingiraklı Çoban” Adlı Romanda Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması

İncelenen Kitaplarda Yer Alan Sözvarlığı Öğeleri	TOPLAM	
	F	%
İkilemeler	102	%85,72
Deyimler	8	%6,72
İlişki Sözleri	4	%3,36
Yabancı Sözcükler	2	%1,68
Anadolu Ağızları	2	%1,68
Terimler	1	%0,84
Atasözleri	-	% -
Kalıplaşmış Sözler	-	% -
Çeviri Sözcükler	-	% -
Bilmeceler	-	% -
Tekerlemeler	-	% -
Argo Sözcükler	-	% -
TOPLAM	119	% 100

Tablo 16’a göre “Çingiraklı Çoban” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler arasında en çok ikilemelere (%85,72) yer verilmiştir. İkilemeleri sırasıyla deyimler (%6,72); ilişki sözleri (%3,36); aynı kullanım sıklığıyla yabancı sözcükler ve Anadolu ağızları (%1,68) izlemiştir. Romanda terimler en az kullanılan sözvarlığı ögesi olarak %0,84 oranında yer almıştır. Romanda sözvarlığının diğer öğelerine yer verilmemiştir. Aşağıda, “Çingiraklı Çoban” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler sunulmuştur:

4.16.1. Deyimler.

Avucunun içi gibi bilmek

“...avucunun içi gibi bildiği bağıın içinde Ali bir oyana, bir bu yana koşuyordu.” s. 93

Gözlerine inanmamak

“Ali baktı, gözlerine inanamadı.” s. 62

Gözünü dört açmak

“...gözünü dört aç, süreyi dağıtma, biz Papatya ile su içeceğiz.” s. 77

Hoşuna gitmek

“Hoşuna gittikçe hoplama zıplamaya başlamıştı.” s. 14

Ok gibi fırlamak

“...yel gibi geçmiş, korkak köpeklerin arasından da ok gibi fırlamış...” s. 12

Sevinçten uçmak

“Bu kez Papatya sevinçleri uçuyordu.” s. 70

Yerinde duramamak

“...kuzuların sayısı arttıkça, çingiraklı çoban yerinde duramıyordu.” s. 19

Zıncı diye durmak

“...ama tam kurtlara yaklaşıırken, zıncı diye duruyorlar...” s. 10

4.16.2. İkilemeler.

Acı acı

“İşte o zaman kara kuru adam acı acı bağıırıyordu.” s. 98

Acık acık

“...kocaman kollarını beline dayamış gibi duran ağaç karadut ağacıydı.” s. 26

Ah ah

“Ah ah, gel söyle gel kepeneğin altına.” s. 33

Ak ak

“Papatyalar, ak ak çanak çiçekleri, mavi mavi boru çiçekleri çayın iki yanında...” s. 52

Akita akita

“Kocabıyık, çenesinden suları akta akita içti...” s. 44

Akkuş Akkuş

“Akkuş Akkuş!” s. 81

Ara sıra

“Onlar da ara sıra başlarını kaldırarak, kulaklarını dikiyorlar, babasını çaldığı.” s. 53

Ardı sıra

“...Ali’nin ardı sıra koşmuş gelmişti.” s. 32

Art arda

“...derecik boyunca yetişen otların arasında, boncuk gibi art arda dizilmişlerdi.” s. 78

Avuç avuç

“Böyle avuç avuç, doya doya içecekti.” s. 41

Ayrı ayrı

“Postacı, bütün çocuklara güler, her birine ayrı ayrı yanıt verir...” s. 38

Baba oğul

“...akşamüzeri baba oğul sürüyü dağılması için köy alanına bıraktıktan sonra...” s. 64

Baka baka

“...olduğu yere çivilenmiş gibi, hiç kıpırdamadan ötelere baka baka havlıyordu.” s. 81

Ballandıra ballandıra

“Karadutu da ballandıra ballandıra anlatacaktı.” s. 40

Ballı ballı

“...iki armut ağacı vardı, ikisinin de armutları ballı ballı, sarı sarıydı.” s. 7

Bangır bangır

“...ayıp değil mi ortada bir şey yokken öyle bangır bangır bağıırıyorsun?” s. 80

Başlar başlamaz

“Sürü yürümeye başlar başlamaz, bir toz bulutu göğe yükseldi.” s. 20

Bir bir

“...elini heybesine atar, bir bir mektup sahiplerinin adını okurdu.” s. 38

Birer birer

“...kuzular yine birer birer serçe pınarının başında toplanmaya başladılar.” s. 53

Boğuk boğuk

“Bu kurtların sesi boğuk boğuk gelirmiş.” s. 12

Boğuşa boğuşa

“...önden önden havlaya havlaya, birbirleriyle boğuşa boğuşa gidiyorlarmış.” s. 13

Bol bol

“Ali, yaban armudunu düşündü, acıkırsa, bol bol yaban armudundan yerdi.” s. 43

Cık cık

“Cık cık, uyumam ki.” s. 8

Çıkar çıkmaz

“Ayrı, bağın içinden düzlüğe çıkar çıkmaz gördü, bir araba hızla gidiyordu.” s. 93

Çıngır çıngır

“...sürüye koyun katanlar, hayvanların arasında çıngır çıngır dolaşan...” s. 15

Dağ bayır

“...sabahın erinden akşam altıya çocuk dağ bayır dolanacak, hiç olur mu?” s. 8

Deli deli

“Koştukça çıngırağa deli deli ötüyordu.” s. 68

Didik didik

“Hızlandıkça hızlanıyor, adamın fanilasını didik didik ediyordu.” s. 98

Dokunur dokunmaz

“Ali, Kocabıyık’ın sırtına dokunur dokunmaz, Kocabıyık yürüdü.” s. 56

Dolu dolu

“...adı Kuruçay ama, dolu dolu akan nehir gibi çay...” s. 58

Doya doya

“Böyle avuç avuç, doya doya içecekti.” s. 41

Döne dolana

“Kocabıyk nasıl döne dolana havlıyordu?” s. 72

Durup durup

“Sanki arkadan biri gelecekmiş gibi huzursuz, durup durup tekrar yürüyordu.” s. 92

Duyar duymaz

“Ama içerden bir ses duyar duymaz yine aynı yerden içeriye atlar.” s. 14

Gelir gelmez

“Fakat yaz gelir gelmez, okullar tatil olur olmaz, hemen çingırağı boynuna...” s. 63

Girer girmez

“... daha köye girer girmez, bütün çocuklar postacının atının ardına düşer...” s. 38

Gümbür gümbür

“...çakan şimşeğin sesi, sanki diplerindeymiş gibi gümbür gümbür ötüyordu.” s. 32

Gün gün

“Gün gün sarı kız büyüdü.” s. 49

Havlaya havlaya

“...önden önden havlaya havlaya, birbirleriyle boğuşa boğuşa gidiyorlarmış.” s. 13

Havlaya hırlaya

“Öteki köpeklerde düşmüşler havlaya hırlaya kurtların ardına.” s. 12

Hele hele

“Oh, bir de lezzetliydi ki, hele hele kurusu anla, hele hele bu pınarın başında...” s. 49

Hızlı hızlı

“Üzerlerindeki suyu atabilmek için gövdelerin iki yana hızlı hızlı sallıyorlardı.” s. 36

Hoplayıp zıplamak

“Hoşuna gittikçe hoplama zıplamaya başlamıştı.” s. 14

İçti içti

“İçti içti, içti, (oh,) dedi.” s. 85

İnip inip

“Rengarenk kelekler de derecik boyunca inip inip kalkıyorlardı.” s. 52

İri iri

“İri iri ikişer lokma daha yediler.” s. 82

İri mi iri

“Altı yaşındaydı, ama iri mi iri, kemikli kemikliydi...” s. 5

Kana kana

“Bu kez hiç başını kaldırmadan kana kana içti.” s. 46

Kar kış

“Kar kış bastırmış, köye kurt inmişti.” s. 10

Kara kara

“Bu sarı gün yumağının arasına bazen kara kara benekler da katılıyor.” s. 23

Kara kuru

“At arabasına, hele üzerindeki kara kuru adama çok sert, çok kızgın bakıyordu.” s. 84

Kemikli kemikli

“Altı yaşındaydı, ama iri mi iri, kemikli kemikliydi...” s. 5

Kesik kesik

“...kuzusunu getiren anne, kesik kesik melek yavrusunu yanına koşuyordu.” s. 18

Kıpır kıpır

“Bu arada başına kıpır kıpır birkaç dut döküldü” s. 28

Kızgın kızgın

“Boynundaki çingirak kızgın kızgın öttü.” s. 27

Kocaman kocaman

“Kocaman kocaman, birbirlerine kollarını açmışlar, sarılmışlar...” s. 26

Kopa kopa

“Hem de nasıl kaçma, ödü kopa kopa, belki bir kez daha kuş orasını burasını...” s. 99

Korkulu korkulu

“Dut toplamak da acele ederken, korkulu korkulu sürüyü ararken...” s. 31

Koşa koşa

“...geldiği gibi, kapıdan koşa koşa çıktı.” s. 9

Koştura koştura

“Dağın yamacındaki ince yolda notunu koştura koştura geliyordu.” s. 37

Koyun kuzu

“...onca koyun kuzu arasından, kimine tos vurarak, kiminin karnı sürtünerek...” s. 56

Kuzum kuzum

“Kuzum kuzum...” s. 19

Kütür kütür

“El iriliğinde kapkara bir salkım üzüm, kütür kütürdü.” s. 92

Lokur lukur

“Karnı lokur lukur eder, sanki karnındaki koca testiden kurtulmak istiyormuş...” s. 6

Lüp lüp

“...ağızındaki yumurtayı lüp lüp yutuyordu.” s. 62

Mavi mavi

“Papatyalar, ak ak çanak çiçekleri, mavi mavi boru çiçekleri çayın iki yanında...” s. 52

Merhaba merhaba

“Merhaba merhaba,” dedi.” s. 84

Neler neler

“Kim bilir daha başka neler neler görecekti.” s. 16

Ne yapıp etmek

“Nine söz verdi, ne yapıp edecek, iki gün içinde çingiraklı çobana...”

Nereden nereye

“Kim bilir nereden nereye gidiyor.” s. 82

O köşeden o köşeye

“...ufacık odanın içinde o köşeden o köşeye koşuyordu.” s. 70

Olur olmaz

“Fakat yaz gelir gelmez, okullar tatil olur olmaz, hemen çingırağı boynuna...” s. 63

Oluyor oluyor

“...iki kurtuluyor oluyor annelerin evlerinin önünden geçmişlerdi.” s. 10

Oynata oynata

“Ağızlarını yaklaşıyor, birkaç kez kafalarını oynata oynata yerden ot...” s. 43

Önden önden

“Sanki kurtları kendileri kovalamışlar gibi, önden önden havlaya havlaya...” s. 13

Öttüre öttüre

“Ali, çingırağı öttüre öttüre koşmaya başladı.” s. 36

Parça parça

“...işe paçasından girişerek, giysilerini parça parça edecekti.” s. 84

Parıl parıl

“Bir anda parıl parıl parlıyor, onun ardından büyük bir gürültüyle şimşek...” s. 33

Renkli renkli

“Hiç yaklaşmayalım, renkli renkli kuşlar...” s. 40

Sallana sallana

“Tekerleğin biri yeri öper gibi, sallana sallana gidiyordu.” s. 84

Sarı sarı

“...iki armut ağacı vardı, ikisinin de armutları ballı ballı, sarı sarıydı.” s. 7

Sulu sulu

“Yeşil yeşil, sulu sulu...” s. 23

Şaşkın şaşkın

“Sürünün yaklaştığını sezen tavşanlar, şaşkın şaşkın geriye doğru kaçıyorlardı.” s. 40

Taktı taktı

“Papatya belki on kez torbasını omuzuna taktı taktı çıkardı.” s. 71

Tap tap

“...köpeğin başını okşadı, kulaklarını tuttu, sırtına tap tap vurdu.” s. 81

Tarla bahçe

“Okul arkadaşlarının birçoğu, tarla bahçe işleriyle uğraşıyorlar...” s. 63

Tatlı tatlı

“Küçük kuzular, tatlı tatlı biliyorlar, annelerinin orada sıra konuşuyorlardı.” s. 36

Toplayıp toplayıp

“Ali çıkıverseydi üzerine, toplayıp toplayıp azık torbasına doldursaydı...” s. 26

Toz toprak

“...tozun toprağın içinde daha yeri değildi.” s. 74

Ufacık ufacık

“Böyle yedin miydi dilini buluşturur, hem de ufacık ufacık.” s. 7

Uzun uzun

“Bir de uzun uzun gelinir, artık ayaklarını geriye doğru atar...” s. 10

Vah vah

“Vah vah, yoksa kurtlar hakladılar mı kuşla dikkuyruk?” s. 13

Vızır vızır

“Salt serçeler mi, yörede bir kırmızı ağırlar da dolaşıyorlardı.” s. 52

Vura vura

“Çingırağa çenesine vura vura öttü.” s. 54

Yağlı yaldızlı

“Yağlı yaldızlı, bol acılı dövme çorbasını ivedi içtiler.” s. 72

Yanık yanık

“Bir yanık yanık hem öyle yanık yanık öttürecek ki, bütün koyunlar, kuzular...” s. 74

Yavaş yavaş

“Su içme, ot yeme mutluluğuna yaklaştıkları için yavaş yavaş melemeye başlamışlardı.” s. 42

Yer yer

“Yer yer yağmur suyu eklenmişti.” s. 39

Yeşil yeşil

“Yeşil yeşil, sulu sulu...” s. 23

Yitip gitmek

“İçinde yittin gittin kepeneğin.” s. 54

Yoo yoo

“Yoo yoo babam yesin.” s. 28

Yürür yürümez

“Sürü yürür yürümez koşarak sürünün ardına geçmişti. s. 58

4.16.3. Terimler.

Mektup (edebiyat)

“...elini heybesine atar, bir bir mektup sahiplerinin adını okurdu.” s. 38

4.16.4. İlişki sözleri.

4.16.4.1. Toplumsal kültürel ilişkileri yansıtan ilişki sözleri.

4.16.4.1.1. Karşılama-karşılanma, vedalaşma.

Güle güle

“Kocabıyık’a (güle güle,) diyerek elini salladı.” s. 23

Hoşça kalın

“(Hoşça kalın) dedi.” s. 89

Yolun açık olsun

“Yolun açık olsun Ali!” s. 73

4.16.4.1.2. Diğer toplumsal ilişkilerde kullanılanlar.

Sağ ol

“Sağ ol baba!” s. 73

4.16.5. Yabancı sözcükler.

Lezzet (tat)

“Oh, bir de lezzetliydi ki, hele hele kurusu anla, hele hele bu pınarın başında...” s. 49

Müjde (muştı)

“Ninesine hem müjdeyi verdi hem de babasının köpeğini kendinin üzerine yapmasını istedi.” s. 69

4.15.6. Anadolu ağızları.

İkircik

“Akkuş’un ikircikliği fazla sürmedi.” s. 96

Yekinmek

“...daha büyük gösterebilmek için, şöyle yekinir gibi yaptı, boynunu uzattı.” s. 65

4.17. “Pazar Kuşları” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular

“Pazar Kuşları” adlı romanda kullanılan sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımları (sıklık ve yüzdeleri) en çok olandan en az olana doğru Tablo 17’de verilmiştir:

Tablo 17.

“Pazar Kuşları” Adlı Romanda Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması

İncelenen Kitaplarda Yer Alan Sözvarlığı Öğeleri	TOPLAM	
	F	%
İkilemeler	56	%73,68
Deyimler	11	%14,47
Terimler	5	%6,57
İlişki Sözleri	2	%2,63
Argo Sözcükler	1	%1,31
Anadolu Ağızları	1	%1,31
Atasözleri	-	% -
Kalıplaşmış Sözler	-	% -
Çeviri Sözcükler	-	% -
Yabancı Sözcükler	-	% -
Bilmeceler	-	% -
Tekerlemeler	-	% -
TOPLAM	76	%100

Tablo 17’e göre “Pazar Kuşları” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler arasında en çok ikilemelere (%73,68) yer verilmiştir. İkilemeleri sırasıyla deyimler (%14,47); terimler (%6,57); ilişki sözleri (%2,63); %1,36 oranıyla argo sözcükler ve Anadolu ağızları takip etmiştir. Romanda sözvarlığının incelenen diğer öğelerine yer verilmemiştir. Aşağıda, “Pazar Kuşları” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler sunulmuştur.

4.17.1. Deyimler.

Aklını bozmak

“Oğlum bu çivilerle aklını bozdu.” s. 34

Ayağına kara su inmek

“Çok aradık, ayağımıza kara sular indi, çok döndük, çok dolaştık, süslü yoktu.” s. 76

Canı çıkmak

“Enseye, kelleye, kulağa baka baka canım çıkıyor...” s. 8

Davul gibi

“...ardından da kireçle boyadıktan sonra ayakkabı davul gibi şişmişti.” s. 36

El atmak

“...bağırmasıyla uyanır uyanmaz, hemen pantolonla el atar, sabah oldu sanırmış.” s. 6

Gözlerinin içi gülmek

“Hepimizin gözlerinin içi gülüyordu.” s. 53

Rezil etmek

“Mustafa, kafamı rezil ettin.” s. 47

Şaşırp kalmak

“Mustafa şaşmış kalmış.” s. 12

Tabanları yağlamak

“Tabanları yağlamış, koşmuş ustasının mahallesine.” s. 9

Uçup gitmek

“Uçtu gitti, uçtu uçtu gitti.” s. 69

Yola düşmek

“Bütün mahalleli, yola düşmüşler.” s. 11

4.17.2. İkilemeler.

Ah vah

“Kime ağlıyormuş, kimi ah vah ediyormuş.” s. 12

Ahlaya vahlaya

“Dükkânın önüne ahlaya vahlaya doluşmuşlar.” s. 12

Alıp alıp

“Yağlı karaları alıp alıp yüzüne gözüne mi çalıyorsun?” s. 46

Ara sıra

“Ara sıra, pazar günleri, bu konserve kutularımızı alır...” s. 16

Bağırıp çağırmak

“...erkenci müşterilerin kızmaları, bağırıp çağırılmaları yok mu...” s. 23

Baka baka

“Enseye, kelleye, kulağa baka baka canım çıkıyor...” s. 8

Bakıp bakıp

“Kedilerin köpeklerin önüne koyacağım, bakıp bakıp korksunlar diye.” s. 45

Bangır bangır

“...çizgi boyunca parmağını yürütüyor, bangır bangır bağıyordu.” s. 63

Cızırt cızırt

“...işkembe kazır gibi bir adamın sakalını cızırt cızırt diye kazıyordu.” s. 30

Çalı çırpı

“Ne denli kaynattık bilmiyorum, ama ateşi dünyanın çalısını atmıştık.” s. 20

Çay kahve

“Ona buna çay kahve götürür.” s. 5

Dalar dalmaz

“Hasan uykuya dalar dalmaz yine bağırması...” s. 6

Dizi dizi

“Ayakkabılar yerde dizi diziydi.” s. 52

Dönüp dönüp

“...arabanın önünde tok tok diye yürürken dönüp dönüp bize bakıyordu.” s. 53

Duruyor duruyor

“Ama Mustafa, duruyor duruyor...” s. 50

Evet evet

“Evet evet, çok doğru...” s. 66

Evirdi çevirdi

“Evirdi çevirdi, baktı...” s. 25

Geldi geldi

“Geldi geldi bakın...” s. 77

Gelen giden

“Bakmış gelen giden yok.” s. 9

Gelir gelmez

“O gelir gelmez Mustafa yine asılıverdi ipe.” s. 38

Geri geri

“İşte böyle dinlenirken, biz hiç ayırdında olmadan bir özen araba geri geri geldi.” s. 62

Hele hele

“Hele hele, aydınlanmamış pencerelere bakınca çok kızar.” s. 22

Hıçkırır hıçkırır

“Mustafa hıçkırır hıçkırır ağlıyor, bir türlü niçin ağladığını söylemiyordu.” s. 56

Hırlaya havlaya

“Süslü, hırlaya havlaya adamın üzerine atıldı.” s. 65

Hızlı hızlı

“...tepsiyi şöyle havada hızlı hızlı çevirir ne çay dökülür ne de kahve.” s. 6

Hoplayıp zıplamak

“Sürdükçe türkü söylemiş, sürdükçe sevinçten hoplayıp zıplamış...” s. 59

İnip çıkmak

“Makas şıkır şıkır oynuyor, eldeki tarak bir yukarı bir aşağı inip çıkıyor...” s. 48

Kahve kahve

“Sokak sokak, kahve kahve soruyorduk...” s. 74

Kat cila

“Şimdi kaç lira tutar bunun boyası, cilası biliyor musun?” s. 64

Kelle kulak

“Zor mu ki Mustafa, kelle kulağa bakmak?” s. 8

Kıza kıza

“...daha hava karanlıkken Hasan yola düşer, ama kıza kıza.” s. 22

Kocaman kocaman

“Ah bir kocaman kocaman çıksa, istesem, ustam da bana verse...” s. 24

Koşa koşa

“Koşa koşa eve vardık.” s. 54

Lap lap

“Yürürken, lap lap diye ses çıkarıyordu.” s. 18

Mışıl mışıl

“Onları, mışıl mışıl uykuda düşününce, gözleri yolda kapanacak gibi olur.” s. 22

O yana bu yana

“...kuyruğunu sallıyor, başını o yana bu yana oynatıyordu.” s. 60

Ona buna

“Ona buna çay kahve götürür.” s. 5

Patır patır

“Yuvarlanan bütün kapuzlar patır patır oraya düşmüş.” s. 44

Pırıl pırıl

“Elimde pırıl pırıl parlayan iki rulmanla, bağırısam Hasan’a...” s. 24

Rahat rahat

“Mustafa artık rahat rahat konuştu...” s. 66

Sarka sarka

“Koca gövdesi sarka sarka bir hal olmuş.” s. 9

Sayıklaya sayıklaya

“İnsan üzülür, sayıklaya sayıklaya gider...” s. 24

Sık sık

“Mustafa sık sık ustasından izin alır olmuş...” s. 27

Sokak sokak

“Sokak sokak, kahve kahve soruyorduk...” s. 74

Şıkır şıkır

“Makas şıkır şıkır oynuyor, eldeki tarak bir yukarı bir aşağı inip çıkıyor...” s. 48

Tıslaya tıslaya

“...yükledikleri torbalarla, tıslaya tıslaya kalabalığı yapmaya çalışıyorlardı.” s. 37

Tok tok

“...arabanın önünde tok tok diye yürürken dönüp dönüp bize bakıyordu.” s. 53

Uçtu uçtu

“Uçtu gitti, uçtu uçtu gitti.” s. 69

Uyanır uyanmaz

“...bağırmasıyla uyanır uyanmaz, hemen pantolonla el atar, sabah oldu sanırmış.” s. 6

Uykulu uykulu

“Adam uykulu uykulu...” s. 14

Vah vah

“Vah vah...” s. 28

Yağlı kara

“Yağlı karaları alıp alıp yüzüne gözüne mi çalıyorsun?” s. 46

Yavaş yavaş

“Çünkü yavaş yavaş ayakkabısının parası birikiyordu.” s. 40

Yer yer

“...baktım, yer yer sürülmüş, yer yer boş bırakılmış tarlalara benziyordu.” s. 47

Yok yok

“Yok yok sarı işte.” s. 76

Yüzüne gözüne

“Yağlı karaları alıp alıp yüzüne gözüne mi çalıyorsun?” s. 46

4.17.3. Terimler.

Asfalt (kimya)

“...asfalt yolda kaymak, niçin yelkenle gitmesin arabamız?” s. 68

Füze (uçak-uzay müendisliği)

“Füze mi bu?” s. 70

Jet motoru (uçak-uzay mühendisliği)

“Yeni yapacağımız arabaya jet motoru takalım, ne dersiniz?” s. 78

Kireç (mimarlık)

“...ardından da kireçle boyadıktan sonra ayakkabı davul gibi şişmişti.” s. 36

Motor (fizik)

“Yeni yapacağımız arabaya jet motoru takalım, ne dersiniz?” s. 78

4.17.4. İlişki sözleri.

4.17.4.1. Toplumsal kültürel ilişkileri yansıtan ilişki sözleri.

4.17.4.1.1. Karşılama-karşılanma, vedalaşma.

Sağlıkla

“(Sağlıkla,) dedi.” s. 48

4.16.4.1.2. Diğer toplumsal ilişkilerde kullanılanlar.

Teşekkür etmek

“Adama teşekkür ettik.” s. 51

4.17.5. Argo sözcükler.

Defol

“Defol, gözüm görmesin sizi. Sayfa 44

4.17.6. Anadolu ağızları.

Acık

“Hey çocuklar, asıl ben piştim, açık yavaş gidin.” s. 38

4.18. “Çizmeli Osman” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular

“Çizmeli Osman” adlı romanda kullanılan sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımları (sıklık ve yüzdeleri) en çok olandan en az olana doğru Tablo 18’de verilmiştir:

Tablo 18.

“Çizmeli Osman” Adlı Romanda Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması

İncelenen Kitaplarda Yer Alan Sözvarlığı Öğeleri	TOPLAM	
	F	%
İkilemeler	61	%71,76
Deyimler	11	%12,94
İlişki Sözleri	7	%8,23
Terimler	2	%2,35
Yabancı Sözcükler	2	%2,35
Argo Sözcükler	1	%1,17
Anadolu Ağızları	1	%1,17
Atasözleri	-	% -
Kalıplaşmış Sözler	-	% -
Çeviri Sözcükler	-	% -
Bilmeceler	-	% -
Tekerlemeler	-	% -
TOPLAM	85	% 100

Tablo18’e göre “Çizmeli Osman” adlı romanda %71,76 kullanım sıklığıyla en çok ikilemelere yer verilmiştir. İkinci sırada deyimlere (%12,94); üçüncü sırada ilişki sözlerine (%8,23); dördüncü ve beşinci sırada terimler ve yabancı sözcüklere (%2,32) yer verildiği görülmüştür. Beşinci ve altıncı sırada aynı kullanım sıklığıyla argo sözcüklere ve Anadolu ağızlarına (%1,17) yer verilmiştir. Sözvarlığının incelenen diğer öğelerine romanda yer verilmemiştir. Aşağıda, “Çizmeli Osman” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler sunulmuştur:

4.18.1. Deyimler.

Aklını başına toplamak

“Aklını başına topla...” s. 70

Ateş pahası

“Ateş pahası olmuş iki ateş pahası!” s. 42

Bağrına basmak

“Emine onu bağrına basıp...” s. 57

Boğazında düğümlenmek

“Bulgur aş, babanın boğazında düğümlendi kaldı, su içti, yine de yutamadı.” s. 47

Dilinin ucuyla

“Baba, dilinin ucuyla, mırıldanır gibi konuştu...” s. 76

Elinde kalmak

“Şimdi yırtılıp elinde kalacak, başkasını al yaygıdan...” s. 34

Göz göze gelmek

“Göz göze geldik...” s. 23

İçi kan ağlamak

“Sanıyor musun ki benim içim kan ağlamıyor, benim içim parçalanmıyor...” s. 77

İçi parçalanmak

“Sanıyor musun ki benim içim kan ağlamıyor, benim içim parçalanmıyor...” s. 77

Tir tir titremek

“Kocaman bıyıklarının ucunu arkadan görüyordum, tir tir titriyordu.” s. 22

Zınk diye durmak

“Araç zınk diye durdu.” s. 23

4.18.2. İkilemeler.

Arkaya arkaya

“(Arkaya arkaya) dedi.” s. 25

Art arda

“...kentin üzerine yağmuru boşaltabilmek için art arda sıralanmış geliyordu.” s. 65

Ayak ayak

“Osman oturdu babasının yanına, ayak ayak üstüne attı...” s. 44

Baba baba

“Baba baba, geliyorlar baba!..” s. 79

Bilet bilet

“Bilet bilet!” s. 39

Bir bir

“Bir bir uyandılar.” s. 51

Bitmez tükenmez

“...bitmez tükenmez bu yağmur, tam on beş gündür deli deli yağıyor.” s. 62

Böğüre böğüre

“Şimdi ana böğüre böğüre ağlıyordu.” s. 78

Bulurlarsa bulsunlar

“Nereden bulurlarsa bulsunlar, ben Osman’ımı vermem...” s. 69

Cansız cansız

“...ben de çamurlar çiğnedim o sokakta, ne suların içine girdim çıktım!” s. 60

Cızır cızır

“Sesi cızır cızır çıkan aman hamal diyordu...” s. 16

Cicili bicili

“Dibimde cicili bicili bir şeyler var, anlamadım.” s. 26

Çakmak çakmak

“Gözleri çakmak çakmak.” s. 67

Çanak tabak

“Para olsa, hani çanak tabak satan arabalar var ya, onlardan alsam bir tane.” s. 67

Çar çaput

“Kondu kira, kendimizin değil, nah şu çar çaput para mı eder sanıyorsun?” s. 71

Deli deli

“...bitmez tükenmez bu yağmur, tam on beş gündür deli deli yağıyor.” s. 62

Dizi dizi

“Dizi dizi dizilmişler...” s. 31

Domur domur

“...makinesinden çıkaran işçinin yanındaki gibi domur domur terler var.” s. 8

Donduum donduum

“Hep, donduum donduum dermiş.” s. 11

Dürüm büküm

“Bulutlara, avcunda dürüm büküm olmuş şapkasına baktı.” s. 67

Evet evet

“Evet evet, galiba yağmurun hiç dinmedi, şırıl şırıl yağdığı yirminci gündü.” s. 64

Evirip çevirmek

“Uzun boylu, yüzü kırış kırış adam ikizimi tuttu, evirdi çevirdi...” s. 37

Ezdi büzdü

“Adamın biri beni eline aldı, oda kıyırdı, ezdi düzdü, sonra geri İsmail’e verdi.” s. 33

Fıkır fıkır

“Ah yine o fabrikaya mı, yine o fıkır fıkır kaynayan kazanın içine mi?” s. 29

Gelen geçen

“Arada bir, biz kutulardan gözünü ayırıp gelen geçen arabalara bakıyordu.” s. 23

Gelip geçen

“...tüm gelip geçenin gözlerinin içine sokarak...” s. 32

Girip çıkmak

“...ben de çamurlar çiğnedim o sokakta, ne suların içine girdim çıktım!” s. 60

Günden güne

“İsmail, fabrikanın günden güne malı kötüleşiyor, çok fazla vurdun...” s.34

Hayrı mayrı

“Bu işin hayrıma ayrı kalmadı artık.” s. 29

Hızlı hızlı

“Osman’ın yüreği hızlı hızlı atıyordu.” s. 39

Hiç hiç

“(Hiç hiç) dedi.” s. 64

Hoplayıp zıplamak

“Top oynasın, koştursun, hoplayıp zıplasın, yalnız ateşe sokmasın...” s. 37

İnip inip

“Göğsü inip inip kalkıyordu.” s. 23

İri iri

“Biri kadının gözleri iri iri açıldı...” s. 68

Kara kara

“Karşı dağın ardından kara kara bulutlar kentin üzerine yağmuru boşaltabilmek için art arda sıralanmış geliyordu.” s. 65

Katıla katıla

“Ana katıla katıla ağlıyordu.” s. 74

Kırış kırış

“Uzun boylu, zayıf, yüzü kırış kırış bir adam, ikizimi evirip çeviriyordu.” s. 35

Kızgın kızgın

“Anada taşıyordu kızgın kızgın.” s. 70

Kocaman kocaman

“Köprü geçtik, kocaman kocaman yapılar geçtik.” s. 14

Koşa koşa

“Emine koşa koşa geldi.” s. 79

Mıncık mıncık

“...kulağını tutup kıvırıyor, komşumu tutup mıncık mıncık ediyor...” s. 32

Neyimiz var neyimiz yok

“Neyimiz var neyimiz yoksa satalım!” s. 70

Olmaz olmaz

“Olmaz olmaz, bu kurtuluş değil, olmaz!” s. 78

Pırıl pırıl

“...pırıl pırıl parladı!” s. 40

Salım salım

“...bir ezdi beni, bir büzdü, bir kıvırdı, salım salım sallayarak...” s. 32

Sallana sallana

“Şimdi kadrinin elinde sallana sallana gidiyordum.” s. 30

Sık sık

“...fakat sık sık çocuklarının çok olduğunu duyarım.” s. 7

Sulu sulu

“Ana, gözleri sulu sulu...” s. 67

Şap şap

“Ya o şap şap diye beni dizine vurması yok mu!...” s. 32

Şaşkın şaşkın

“Yok canım, öyle şaşkın şaşkın bakma Osman, senin adın bundan sonra Tanju.” s. 85

Şırıl şırıl

“Ter alınından şırıl şırıl akıyordu.” s. 23

Terleye terleye

“Boyuna terleyecek, terleye terleye bir başka kara çizmeli kalıptan çıkaracak...” s. 8

Tın tın

“Çinko dam tın tın ötmeye başladı.” s. 62

Tıp tıp

“Bu tıp tıp diye atan şey mi?” s. 55

Uzun uzun

“Ana iç çekti uzun uzun.” s. 47

Yan yana

“...ayaklarını çapraz yapıyor, açıyor, kapıyor, yan yana getiriyor...” s. 44

Yapın yapın

“Yapın yapın zammı, sonra da hayırlı işler deyin!” s. 29

Yavaş yavaş

“Bu kez ana, yavaş yavaş babanın yanına sokuldu...” s. 71

Yok yok

“Yok yok, beni onartmadılar.” s. 63

Yoksa yoksa

“Yoksa yoksa?” s. 74

Yol yol

“...çivi asılmış pantolon eskiydi, üzerinde yol yok kireç izleri vardı.” s. 43

4.18.3. Terimler.

Çinko (kimya)

“Çinko dam tın tın ötmeye başladı.” s. 62

Kireç (mimarlık)

“...çivi asılmış pantolon eskiydi, üzerinde yol yok kireç izleri vardı.” s. 43

4.18.4. İlişki sözleri.

4.18.4.1. Beddualar.

Allah kahretsin

“Allah kahretsin!” s. 77

Lanet olsun

“Lanet olsun!..” s. 76

4.18.4.2. Toplumsal kültürel ilişkileri yansıtan ilişki sözleri.

4.18.4.2.1. Karşılama-karşılanma, vedalaşma.

Buyrun

“Buyrun, hoş geldiniz.” s. 82

Hoşça kalın

“Hoşça kalın!” s. 85

Hoş geldiniz

“Buyrun, hoş geldiniz.” s. 82

4.18.4.2.2. Diğer toplumsal ilişkilerde kullanılanlar.

Güle güle giy

“...güle güle giy oğlum!..” s. 42

Hayırlı işler

“Hayırlı işler Kadir!” s. 28

4.18.5. Yabancı sözcükler.

Zam (bindirim)

“Yapın yapın zammı, sonra da hayırlı işler deyin!” s. 29

Mukavva (kalın karton)

“Koca bir mukavva kutunun içine attı.” s. 12

4.18.6. Argo sözcükler.

Gebermek

“İçinden bir baş çıktı, (geberdin mi!) diye bağırdı.” s. 24

4.18.7. Anadolu ağızları.

Acık

“Ver, accık da ben taşıyayım kardeşimi...” s. 40

4.19. “Kahraman Kuçu” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular

“Kahraman Kuçu” adlı romanda kullanılan sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımları (sıklık ve yüzdeleri) en çok olandan en az olana doğru Tablo 19’da verilmiştir:

Tablo 19.

“Kahraman Kuçu” Adlı Romanda Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması

İncelenen Kitaplarda Yer Alan Sözvarlığı Öğeleri	TOPLAM	
	F	%
İkilemeler	39	%70,90
Deyimler	9	%16,36
İlişki Sözleri	6	%10,90
Terimler	1	%1,81
Atasözleri	-	% -
Kalıplaşmış Sözler	-	% -
Çeviri Sözcükler	-	% -
Yabancı Sözcükler	-	% -
Bilmeceler	-	% -
Tekerlemeler	-	% -
Argo Sözcükler	-	% -
Anadolu Ağızları	-	% -
TOPLAM	55	% 100

Tablo 19 incelendiğinde “Kahraman Kuçu” romanında en çok ikilemelere (%70,90) yer verildiği görülecektir. %16,36 oranıyla deyimler ikinci sırada bulunmaktadır. İlişki sözleri (%10,90); terimler (%1,81) oranıyla romanda yer almıştır. Romanda sözvarlığının incelenen diğer öğelerine yer verilmemiştir. Aşağıda, “Kahraman Kuçu” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler sunulmuştur:

4.19.1. Deyimler.

Ağzı bir karış açık kalmak

“...yaramaz çocukların ağzı bir karış açık kaldı.” s. 33

Can kulağıyla dinlemek

“Öğretmenin anlattığı masalı o da can kulağıyla dinliyordu.” s. 50

Canı sıkılmak

“Köpeğin, Ali’ye böyle yakınlık göstermesi, çocukların canını sıktı.” s. 14

Elinden kurtulmak

“Ne yapıp yapmalı, bu zavallı hayvana onların elinden kurtarmalıydı.” s. 11

İçini çekmek

“Ali içini çeke çeke...” s. 16

Küçük dilini yutmak

“Ali bahçeye gidince, şaşkınlıktan az daha küçük dilini yutacaktı.” s. 28

Ne yapıp yapıp

“Ne yapıp yapmalı, bu zavallı hayvana onların elinden kurtarmalıydı.” s. 11

Ödü kopmak

“Kuçu, kendilerini tanırda üzerlerine atlar diye ödleri kopuyordu.” s. 33

Razı olmak

“Seni bir ipin ucuna bağlayıp sürükleysek, razı olur musun?” s. 12

4.19.2. İkilemeler.

Acı acı

“Zavalılık köşeye büzülmüş, her taş yiyişinde acı acı bağırıyordu.” s. 5

Açar açmaz

“Gözlerini açar açmaz...” s. 58

Ağlaya ağlaya

“Ağlaya ağlaya eve gitti.” s. 16

Ah ah

“Ah ah, anneciğim olacaktı ki şimdi burada, bakalım bana elinizi...” s. 6

Alır almaz

“Zavallı hayvancık, kemik ve ekmek kokusunu alır almaz, kendine geldi.” s. 22

Ara sıra

“Ara sıra burayı ilaçlarız.” s. 28

Ayrılır ayrılmaz

“Ali’nin babası oradan ayrılır ayrılmaz...” s. 20

Bakın bakın

“Bakın bakın, ağlıyor galiba!” s. 8

Basa basa

“Ayaklarının ucuna basa basa bahçeyi dolandı...” s. 36

Batıp batıp

“Ömer suyun içine batıp batıp çıkmaktaydı.” s. 57

Bilir bilir

“Bilir bilir, gel!” s. 35

Bir bir

“Kuşu’yu bir bir okşadılar.” s. 52

Büyük büyük

“Büyük büyük ağaçların altına oturdular.” s. 54

Çeke çeke

“...bunun boynuna bağlayalım, çeke çeke gezdirelim.” s. 5

Çekil çekil

“Çekil çekil!” s. 14

Döndüre döndüre

“...ama su onu derenin içinde döndüre döndüre sürüklüyordu.” s. 57

Durun durun

“Durun durun başına bir tekme atayım da, kaçmak neymiş görsün.” s. 6

Getirir getirmez

“Ali, köpeği eve getirir getirmez annesine gösterdi...” s. 21

Gidip görmek

“Yok canım, gidip görmeliydin.” s. 46

Hoplayıp zıplamak

“Köpek, ona teşekkür etmek için hopluyor zıplıyor, birtakım sesler çıkarıyordu.” s. 25

İmdat imdat

“İmdat imdat!” s. 40

İner inmez

“...Ali’nin kucağından iner inmez, doğruca içine girdi.” s. 28

İri iri

“Gözlerinden iri iri yaşlar aktı.” s. 6

İstemeye istemeye

“Kuçu, hırsızın ayağını istemeye istemeye bıraktı.” s. 43

Kendi kendine

“Kuçu, kapısının büyütülüştüğünün görünce kendi kendine gururlanıyor...” s. 32

Korka korka

“Hasan, korka korka geri geldi.” s. 35

Koşa koşa

“Hasan yerden kalktığı gibi, tozlarını çıkmadan koşa koşa evinin yolunu tuttu.” s. 33

Mışıl mışıl

“O sırada Ali yatağında mışıl mışıl uyumaktaydı.” s. 35

Pırıl pırıl

“Köpeğin gözleri pırıl pırıl parlıyordu.” s. 28

Rahat rahat

“Haydi bakalım, şimdi rahat rahat uyu!” s. 30

Saklana saklana

“...köşelerde saklana saklana Ali’nin arkasından yürümeye başladı.” s. 44

Sarı sarı

“Sarı sarı tüyleri olmuş.” s. 25

Sevinçli sevinçli

“Niçin böyle sevinçli sevinçli bağırıyorlardı?” s. 11

Sıkı sıkı

“Dişlerini sıkı sıkı geçirdiği gömleğin ucunu bırakmıyordu.” s. 58

Teker teker

“Sınıf kapılarını teker teker koklamaya başladı.” s. 46

Uslu uslu

“Uslu uslu oynayacak, uykun geldiği zamanda şu ağacın altında uyuyacaksın.” s. 26

Uyanır uyanmaz

“Sabahleyin Ali uyanır uyanmaz köpeğinin yanına koştu.” s. 25

Yanı sıra

“Ali’nin yanı sıra yürüyen Kuçu’nun ağzında küçük bir sepet vardı.” s. 33

Yavaş yavaş

“Hasan, yavaş yavaş Kuçu’nun yanına yaklaştı.” s. 33

4.19.3. Terimler.

Masal (edebiyat)

“Öğretmenin anlattığı masalı o da can kulağıyla dinliyordu.” s. 50

4.19.4. İlişki sözleri.

4.19.4.1. Toplumsal kültürel ilişkileri yansıtan ilişki sözleri.

4.19.4.1.1. Diğer toplumsal ilişkilerde kullanılanlar.

Geçmiş olsun

“Çocuklar arkadaşlarına (geçmiş olsun) dedikten sonra...” s. 60

Güle güle uyu

“Güle güle uyu benim cici köpeğim!..” s. 24

Haydi

“Haydi koş Salih, bir kova daha getir!” s. 8

Haydi bakalım

“Haydi bakalım, şimdi rahat rahat uyu!” s. 30

İyi geceler

“İyi geceler.” s. 24

Teşekkür etmek

“Teşekkür ederim babacığım.” s. 23

4.20. “Küçük Arı Büyük Arı” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular

“Küçük Arı Büyük Arı” adlı romanda kullanılan sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımları (sıklık ve yüzdeleri) en çok olandan en az olana doğru Tablo 20’de verilmiştir:

Tablo 20.

“Küçük Arı Büyük Arı” Adlı Romanda Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması

İncelenen Kitaplarda Yer Alan Sözvarlığı Öğeleri	TOPLAM	
	F	%
İkilemeler	61	% 81,33
Terimler	6	% 8
Deyimler	5	% 6,66
İlişki Sözleri	3	% 4
Atasözleri	-	% -
Kalıplaşmış Sözler	-	% -
Çeviri Sözcükler	-	% -
Yabancı Sözcükler	-	% -
Bilmeceler	-	% -
Tekerlemeler	-	% -
Argo Sözcükler	-	% -
Anadolu Ağızları	-	% -
TOPLAM	75	% 100

Tablo 20’e göre “Küçük Arı Büyük Arı” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler arasında en çok ikilemelere (%80,26) yer verilmiştir. İkilemeleri sırasıyla terimler (%7,89); deyimler (%6,57); ilişki sözleri (%3,94) ve %1,31 oranıyla yabancı sözcükler takip etmiştir. Romanda sözvarlığının incelenen diğer öğelerine yer verilmemiştir. Aşağıda, “Küçük Arı Büyük Arı” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler sunulmuştur:

4.20.1. Deyimler.

Alıp götürmek

“Çilekli çiçeklerin kokusundan uzaklaşma, sonra yel alır götürür seni.” s. 17

Avcunu yalamak

“...karnımı doyuracağım dersin avcunu yalarsın, çünkü kentte çiçek de olmaz.” s. 24

Gözü yolda kalmak

“Kovandakilerin gözü hala yoldaydı, onu bekliyorlardı.” s. 17

Umudunu kesmek

“Tamam artık, kovandakiler kendinden umudu kesmişlerdi.” s. 19

Un ufak olmak

“Un ufak olurdu birkaç saniyenin içinde.” s. 53

4.20.2. İkilemeler.

Ah ah

“Ah ah, o kınalı topların, o gelin çiçeklerin güzelliği neydi öyle?” s. 6

Aka aka

“...ormanın kokusu dere sularından, aka aka gelmiş hurma suyuna karışmıştı.” s. 71

Ardı sıra

“...ateş böceklerinin ardı sıra koşarlar...” s. 50

Ay ay

“Ay ay aman ayağım” s. 38

Bak bak

“(Bak bak) diyordu...” s. 33

Benek benek

“Kül rengi ırmak kuşları, ak bulutların içinde benek benek görünüyorlardı.” s. 71

Beşer beşer

“...üçer üçer, beşer beşer yöreye de alırlardı.” s. 57

Bir bir

“Sonra bir bir öptüler geri gelen kardeşlerini...” s. 84

Birinden ötekine

“Birinden ötekine koşmuş, oburcasına bal almış, doymamış, menekşenin...” s. 6

Bol bol

“...bir gece kuşunun sesi boğuk boğuk geliyordu.” s. 13

Cılız cılız

“Park var ilerde, birkaç ağaç, cılız cılız ağaçlar, işte oraya.” s. 37

Çağıl çağıl

“...belki de o çağıl çağıl akan dereciğin kıyısında.” s. 33

Çam çam

“Çam çam kokar.” s. 47

Çiçek çiçek

“...için çiçek çiçek korkmak gerekli, deri deri değil, üstelik kokmuş deri...” s. 68

Çift çift

“...çift çift uçan akkuşlar, bir çam dalından başka bir çam dalına uçarlarken...” s. 7

Çok çok

“...çok çok bir kaplumbağa uyurken yanına yaklaşır...” s. 50

Deri deri

“... çiçek çiçek korkmak gerekli, deri deri değil, üstelik kokmuş deri...” s. 68

Doya doya

“Birkaç saniye sonra suyun kıyısında olacak, doya doya içecekti.” s. 38

Dönüp dönüp

“Eşek arısı, dönüp dönüp arıcığa bakıyor, gülüyordu.” s. 26

Duman duman

“Bulut değil, duman duman.” s. 25

Durup durup

“Durup durup...” s. 69

Düşüp bayılmak

“Bu uçuş biraz daha uzun sürse, mutlaka korkudan düşer bayılırdı.” s. 68

Evet evet

“Evet evet oracıkta, dağ gibi yığılmış bir şeylerin üzerinde, sarı alımsı bir şey...” s. 20

Gel gel

“Gel gel, buradayım...” s. 58

Görür görmez

“Çocuklar bizi hiç sevmeyiz, hemen görür görmez korkar ya kaçarlar ...” s. 60

Gül gül

“Kovanı bulmuştu, kovanı gül gül kokuyordu...” s. 45

Güneş güneş

“Kocaman kocaman, güneş güneş kokan, taç gibi papatyalar...” s. 5

Hayır hayır

“Sümbüllerin değil, tüm çiçeklerin kokusunu üzerinde toplamıştı.” s. 10

Isıra ısıra

“...sonra iki kardeş ekmeklerini ısıra ısıra kovanların bulunduğu yere doğru yürümeye başladılar.” s. 82

İçersin içersin

“İçersin içersin doymazsın.” s. 47

İri iri

“Eşek arısı iri iri kahkahalarla gülüyordu.” s. 25

İycaaak iycaaak

“...yakından ağlar gibi öten karakuşun sesi geliyordu, (iycaaak iycaaak!) diye.” s. 79

Kana kana

“...sonra ırmağın kıyısından kana kana su içti.” s. 70

Kıvrım kıvrım

“Altındaki ırmak kıvrım kıvrım akıyordu.” s. 69

Kocaman kocaman

“Kocaman kocaman, güneş güneş kokan, taç gibi papatyalar...” s. 5

Koşuyor koşuyor

“...o da suyu bulmak için koşuyor koşuyordu.” s. 14

Kör kör

“Uçuyordu, ama kör kör, bilmeden, nereye konduğunu görmeden uçuyordu.” s. 14

Lıkır lukur

“İçtikçe içesi geldi, karnının içi lıkır lukur edinceye dek içti.” s. 7

Mavi mavi

“Uzun uzun şeylerin ucundan çıkan mavi mavi şeyler de neydi?” s. 19

Mışıl mışıl

“...rahat, susamamış, mışıl mışıl arı kardeşleriyle, korkusuz, güvenli olacaktı.” s. 14

Mışıl mışıl

“...arıcık mışıl mışıl uyuyordu.” s. 45

Nergis nergis

“Pek severdi nergisin kokusunu, nergis nergis kokan balını.” s. 5

Orasına burasına

“Bu havanın içinde orasına burasına yapışan şeyler de nelerdi?” s. 19

Öbek öbek

“...badem dallarına koşarsız, öbek öbek çağla çiçeklerinin üzerine konarsız.” s. 54

Pırıl pırıl

“Çünkü ilk gittiğinde uzaktan pırıl pırıl parlayan hiçbir pınar görmemişti.” s. 6

Puhu puhu

“...bir gece kuşunun puhu puhu diyen sesi, ninni gibi...” s. 56

Sağına soluna

“Sağına soluna baktı, yok yok, daha önce buraları hiç görmemişti.” s. 14

Sümbül sümbül

“Sümbül sümbül, bu ne güzel koku, ne etkileyici koku?” s. 10

Uça uça

“Bu koku uça uça kovanına dik üzerinden çıkar gider mi acaba...” s. 68

Ufacık ufacık

“...çünkü her peteğin içinde ufacık ufacık güller vardı...” s. 45

Uğul uğul

“...başının için uğul uğul uğulduyordu.” s. 52

Uzun uzun

“Uzun uzun şeylerin ucundan çıkan mavi mavi şeyler de neydi?” s. 19

Üçer üçer

“Evet evet, yer yer oyukları bulunan kocaman bir kaya.” s. 32

Üşüye üşüye

“Oluğun başında yıkanırız böyle üşüye üşüye, ama yoo üşümezsin...” s. 47

Vız vız

“Koş arıcık koş vız vız...” s. 74

Yanında yöresinde

“Niçin kovanın yanında yöresinde dolaşmadığında buralara denk geldin?” s. 5

Yavaş yavaş

“Irmak yavaş yavaş gümüş renginden kurtularak suyun rengini almıştı.” s. 68

Yer yer

“Evet evet, yer yer oyukları bulunan kocaman bir kaya.” s. 32

Yok yok

“Sağına soluna baktı, yok yok, daha önce buraları hiç görmemişti.” s. 14

Yoo yoo

“(Yoo yoo) dedi...” s. 26

Zaman zaman

“Zaman zaman arıcık yoruluyor, o zaman eşek arısı kanatlarına daha az...” s. 33

4.20.3. Terimler.

Badem (bitki bilimi)

“...badem dallarına koşarsınız, öbek öbek çağla çiçeklerinin üzerine konarsınız.” s. 54

Kovan (tarım mühendisliği)

“Kovanı bulmuştu, kovanı gül gül kokuyordu...” s. 45

Nergis (bitki bilimi)

“Pek severdi nergisin kokusunu, nergis nergis kokan balını.” s. 5

Petek (gıda mühendisliği)

“...çünkü her peteğin içinde ufacık ufacık güller vardı...” s. 45

Sümbül (bitki bilimi)

“Sümbüllerin değil, tüm çiçeklerin kokusunu üzerinde toplamıştı.” s. 10

Taç (bitki bilimi)

“Kocaman kocaman, güneş güneş kokan, taç gibi papatyalar...” s. 5

4.20.4. İlişki sözleri.

4.20.4.1. Toplumsal kültürel ilişkileri yansıtan ilişki sözleri.

4.20.4.1.1. Diğer toplumsal ilişkilerde kullanılanlar.

Ah kafam ah

“Ah kafası ah, şimdi kovanında rahat, susamamış, mışıl mışıl...” s. 14

Özür dilerim

“Beni beklediniz, bugün size yük oldum, özür dilerim...” s. 46

Sağ ol

“Tamam sümbülcük, sağ ol...” s. 11

4.21. “Kuşadalı Metin Kaptan” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular

“Kuşadalı Metin Kaptan” adlı romanda kullanılan sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımları (sıklık ve yüzdeleri) en çok olandan en az olana doğru Tablo 21’de verilmiştir:

Tablo 21.

“Kuşadalı Metin Kaptan” Adlı Romanda Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması

İncelenen Kitaplarda Yer Alan Sözvarlığı Öğeleri	TOPLAM	
	F	%
İkilemeler	80	%67,22
Terimler	17	%14,28
Deyimler	13	%10,92
Yabancı Sözcükler	4	%3,36
İlişki Sözleri	3	%2,52
Kalıplaşmış Sözler	1	%0,84
Anadolu Ağızları	1	%0,84
Atasözleri	-	% -
Çeviri Sözcükler	-	% -
Bilmeceler	-	% -
Tekerlemeler	-	% -
Argo Sözcükler	-	% -
TOPLAM	119	% 100

Tablo 21’e göre “Kuşadalı Metin Kaptan” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler arasında en çok ikilemelere (%67,22) yer verilmiştir. İkilemeleri sırasıyla terimler (%14,28); deyimler (%10,92); yabancı sözcükler (%3,36); ilişki sözleri (%2,52) ve aynı oranda (%0,84) kullanılan kalıplaşmış sözler ve Anadolu ağızları takip etmiştir. Romanda sözvarlığının incelenen diğer öğelerine yer verilmemiştir. Aşağıda, “Kuşadalı Metin Kaptan” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler sunulmuştur:

4.21.1. Deyimler.

Ağzı var dili yok

“Ah keşke Süha’yı yanıma alsaydım, onun ağzı var dili yok.” s. 35

Bir solukta

“Yokuşu bir solukta tırmandı, fırının yanına vardı...” s. 101

Dil bir karış

“Şuna bak şuna, dil bir karış.” s. 35

El etmek

“Kıyıdaki Kemal’e elbette...” s. 71

Gözü kalmak

“Senin de gözün kaldı boz kafa...” s. 11

İçine sinmemek

“Ay vallahi sensiz hiç içimize sinmedi.” s. 38

İzin koparmak

“Bu gece de babası erken yatmış, annesine yalvarmış yakarmış izni koparmıştı.” s. 39

Kapıp koyuvermek

“Böyle kendimizi kapıp koy vermeyeceğiz, yaşamak için savaşağız.” s. 82

Kolayını bulmak

“Metin’le kemal onun da kolayını bulmuşlardı.” s. 44

Kulak kabartmak

“Yana baktılar, gözlerini iri iri açtılar, kulak kabartılar, esas vardı ne ses vardı ne de bir ışık.” s. 84

Peşine düşmek

“...sonra yavaş yavaş ver bir bir turistin peşine düşmeye başladılar.” s. 43

Un ufak olmak

“Motorun ardı sıra, mavi, köpürüyor, bölünüyor, un ufak oluyor...” s. 75

Yalvarıp yakarmak

“Bu gece de babası erken yatmış, annesine yalvarmış yakarmış izni koparmıştı.” s. 39.

4.21.2. İkilemeler.

Açılır kapanır

“Gövdenin açılır kapanır yerinin vidası yoktu...” s. 62

Ağlaya ağlaya

“...anneannesinin evine annesinin niçin ağlaya ağlaya gittiğini.” s. 6

Ak pak

“Sanki az önce ayakları denizin içindeydi, ak pak mavi suların içindeydi de...” s. 26

Aman aman

“Aman aman, ne öyküler anlatırdı ananesi...” s. 18

Ardı sıra

“Motorun ardı sıra, mavi, köpürüyor, bölünüyor, un ufak oluyor...” s. 75

Art arda

“Kemal üç (fiyut)u art arda duyunca, evlerinin kapısının önüne fırladı.” s. 30

Az az

“Ekmekleri daha çoktur, ama sularını az az kullanmalı kullanmaları gerektiğini biliyorlardı.” s. 86

Bağırıp çağırmak

“...annesinin çok kızdığını, bağırıp çağırdığını...” s. 6

Baktı baktı

“Metin baktı baktı, adamı ayıya benzetti.” s. 18

Basar basmaz

“Düğmeye basar basmaz, küt küt küt diye motor çalıştı.” s. 73

Bazı bazı

“İnce uçlu bıçağı bazı bazı başvuruyor, ayıklama işinin hepsini elle yapıyordu.” s. 50

Bırak bırak

“Bırak bırak!...” s. 31

Bildi bileli

“Metin bildi bileli sarman vardı.” s. 11

Bir bir

“Dükkanlar bir bir kapanır, bu incik boncuk satan dükkanların vitrinlerine daha çok bakanlar olurdu.” s. 40

Bol bol

“Sarmanı yakalıyor, burnunun altına bol bol peynir sürüyordu...” s. 11

Canlı canlı

“Canlı canlı, şimdi tutuldu!” s. 46

Cır cır

“Parlaktı, dişlisi cır cır ötüyordu, sağlamdı.” s. 28

Cız cız

“...bu böyle cız cız çalışır, far camını hemen temizler.” s. 9

Durup durup

“Kemal esniyordu, durup durup...” s. 42

Gel gel

“Ayağa kalkmak istedi, zor kalktı, duvara tutunarak, oğluna (gel gel) yaptı.” s. 54

Gelip geçerken

“Çarşıdan gelip geçerken sinema afişlerine hiç bakmamıştı.” s. 38

Geliyor geliyor

“Geliyor geliyor!” s. 61

Götür götür

“...kediye kendinden uzaklaştırması için, eliyle (götür götür) işareti yaparak...” s. 20

Güm güm

“Terlemiyordu artık, ama yüreği güm güm atıyordu.” s. 23

Hınçla hınçla

“...gemi düdüğünü hınçla hınçla ötüyordu.” s. 22

Hoplaya zıplaya

“...deponun önüne de kopya yazıp daya gitmişlerdi.” s. 49

İçin için

“İçin için!” s. 88

İncik boncuk

“...bu incik boncuk satan dükkanların vitrinlerine daha çok bakanlar olurdu.” s. 40

İri iri

“Yana baktılar, gözlerini iri iri açtılar, kulak kabartılar, esas vardı ne ses vardı ne de bir ışık.” s. 84

İsteye isteye

“Ama isteye isteye geldim.” s. 83

Kaptanım kaptanım

“Kaptanım kaptanım, çok yoruldum kaptanım...” s. 71

Kat kat

“Kat kat naylon torbalara sorarlardı...” s. 44

Kendi kendime

“Bu çocuklar niçin hiç uğramazlar, diyordum kendi kendime...” s. 96

Kocaman kocaman

“Arabalarını yola park etmişler, önlerine kocaman kocaman balıkları...” s. 71

Koşa koşa

“İşte, o zaman koşa koşa belki zayıflarsın...” s. 100

Küt küt

“Ama motor küt küt diye ses çıkararak durmadan gidiyordu.” s. 76

Lıkır lıkır

“...ekmek yiyip, ardından lıkır lıkır bir yudum su içince, uykuları gelmiş.” s. 78

Mırıl mırıl

“O dakika mırıl mırıl sesler çıkararak uyumaya başladı başlarda.” s. 17

Oh oh

“Oh oh!” s. 10

Okşaya okşaya

“Süha koştu, kediye abinin elinden kapta, okşaya okşaya anneannesine götürdü.” s. 20

Olsun olsun

“Olsun olsun.” s. 59

Paldır küldür

“...yoksa dal kırılır, ikimizde paldır küldür aşağıya yuvarlanırsınız...” s. 39

Parça parça

“...ama parça parça alırsa, bir tekerlek, bir de doğan, sonra bir gövde...” s. 28

Pırıl pırıl

“Özenle taranmış saçları vardı, bez ayakkabıları pırıl pırıldı.” s. 37

Poff poff

“Ayağının altındaki toz poff poff ediyordu.” s. 26

Renk renk

“...kaldırımın üzerine geldikleri tellere renk renk atıyorlardı.” s. 7

Saati saatine

“... sarılıp öptüğünü, saçlarını okşadığını, tarihi tarihine, saati saatine bilirdi.” s. 5

Saça saça

“...ağzından köpükler saça saça havası yettiğinde bağırdığını biliyordu.” s. 6

Sarılıp öpmek

“Her zaman, babasının kendisine ne zaman sarılıp öptüğünü...” s. 5

Sarılıp sarılıp

“O kızgın, o kaşlarını çatık babası, kendisine sarılıp sarılıp öpüyordu.” s. 89

Sarmaş dolaş

“...bazıları anneleriyle sarmaş dolaş gidiyorlardı.” s. 37

Satar satmaz

“...satar satmaz öderiz borcumuzu.” s. 96

Sesli sesli

“...metin’de, kemal de, önce yavaştan, sonra sesli sesli...” s. 98

Seve seve

“Kemal bu işi seve seve yapıyordu.” s. 50

Sıcak sıcak

“...fırından çıkardığını sıcak sıcak bir lokmada kaz gibi oturdu.” s. 30

Sıra sıra

“Bir yanda sıra sıra üç katlı apartmanlar vardı, yol toz topraktı.” s. 22

Sırt sırta

“Birbirlerine sokuldular, sırt sırta verdiler.” s. 85

Sonra sonra

“...yaslanacak yeri olacak, sonra sonra, vitesli olacak.” s. 55

Süre süre

“Sonra merak etme, süre süre çok yorulunca, koltukları bir yatırıyoruz, oh...” s. 9

Tarihi tarihine

“...sarılıp öptüğünü, saçlarını okşadığını, tarihi tarihine, saati saatine bilirdi.” s. 5

Taşı toprağı

“Taşı toprağı sarma taşı toprağı da peynir niyetine yiyecekti.” s. 12

Taze taze

“...söz veriyorum, yine ekmek getirim sana, bunun gibi, mis kokulu, taze taze.” s. 60

Tıslaya tıslaya

“Her zaman olduğu gibi, yine Kemal tıslaya tıslaya herkesten önce...” s. 50

Toz toprak

“Bir yanda sıra sıra üç katlı apartmanlar vardı, yol toz topraktı.” s. 22

Tüh tüh

“Tüh tüh...” s. 36

Uça uça

“Uça uça evlerine gidiyordu.” s. 102

Ufak ufak

“Kemal, cebinden ufak ufak badem büyüklüğünde ekmekler çıkardı.” s. 90

Vızır vızır

“...kasabada sivri sinekler sivrisinekler vızır vızır dolaşıyorlardı.” s. 53

Vura vura

“Kadın, dizlerine vura vura, havaya doğru söylendi...” s. 35

Yalaya yalaya

“...Süha dondurmasını bisikletin üzerinde yalaya yalaya yedi.” s. 101

Yan yana

“...yan yana durur, yan yana taşın üzerine bağdaş kurar...” s. 43

Yanı yöresi

“...geminin yanı yöresi el büyüklüğünde kefallerle dolardı.” s. 44

Yarı yarıya

“Yarı yarıya kazancı paylaşırlardı.” s. 93

Yavaş yavaş

“Tüyleri yavaş yavaş kurumuş, kabarmaya başlamıştı.” s. 13

Yaylı yaylı

“...sonra bakayım neydi heh, yaylı yaylı, işte o bisikletten olacağım.” s. 56

Yeni yeni

“Fren takımlarında alacağım, yeni yeni, çamurluklar da alacağım...” s. 95

Yer yer

“Rengi de yer yer solmuş, yer yer çıkmıştı ama...” s. 59

Yeşil yeşil

“...ilkokulun duvarının dibine bırakılmıştı, yeşil yeşil gözleri vardı...” s. 8

Yitip gitmek

“Duydun mu boz kafa, yitip gideceğiz.” s. 18

Zaman zaman

“Zaman zaman babası öyle yapardı.” s. 5

4.21.3. Terimler.

Asfalt (kimya)

“Asfalt yola çıkınca metin, Kemal’e para verdi.” s. 31

Borda (denizcilik mühendisliği)

“Böyle bordası mavi, bacısı ak gemim olacak.” s. 66

Dinamo (fizik)

“Bir de lamba dinamo ister...” s. 64

Dişli (makine mühendisliği)

“Parlaktı, dişlisi cır cır ötüyordu, sağlamdı.” s. 28

Dümen (denizcilik mühendisliği)

“Dümeni de sormuş, Nuri kaptan da...” s. 74

Far (makine mühendisliği)

“...far camını hemen temizler.” s. 9

Film (sinema)

“Metin, bugün hangi filmi gösterildiğini bilmiyordu.” s. 38

Gemi (denizcilik mühendisliği)

“Ama bir gün sonra gemide, kavga edenler sanki onlar değillermiş gibi...” s. 43

Kamara (denizcilik mühendisliği)

“Su gerçek, motor gerçek, kamera gerçek, kaptanı da gerçek...” s. 74

Kaptan köşkü (denizcilik mühendisliği)

“İşte kaptan köşkü.” s. 72

Kefal (hayvan bilimi)

“...geminin yanı yöresi el büyüklüğünde kefallerle dolardı.” s. 44

Liman (denizcilik mühendisliği)

“Böyle gemiler limana yanaştı mıydı, geminin yanı yöresi el büyüklüğünde.” s. 44

Mil (matematik)

“Metin, milinden tutarak tekerleği döndürdü.” s. 28

Motor (fizik)

“Motorun ardı sıra, mavi, köpürüyor bölünüyor, un ufak oluyor...” s. 75

Plak (sinema ve televizyon)

“...yine plaklar çalınır, bir yarım saat daha beklenir...” s. 38

Sinema (Sinema ve televizyon)

“Çarşıdan gelip geçerken sinema afişlerine hiç bakmamıştı.” s. 38

Rıhtım (denizcilik mühendisliği)

“Tam rıhtımın altına gelince görünmeyeceklerini bildikleri için...” s. 44

4.21.4. İlişki sözleri.

4.21.4.1. Beddualar.

Gözün çıkmaya

“Gözün çıkmaya, parayı ona verdin ha?” s. 35

4.21.4.2. Toplumsal kültürel ilişkileri yansıtan ilişki sözleri.

4.21.4.2.1. Karşılama-karşılanma, vedalaşma.

Hoşça kal

“...enselerinden tutup şöyle bir sarsıyorlardı, (hoşça kal, iyi geceler) yerine.” s. 53

4.21.4.2.2. Diğer toplumsal ilişkilerde kullanılanlar.

İyi geceler

“...enselerinden tutup şöyle bir sarsıyorlardı, (hoşça kal, iyi geceler) yerine.” s. 53

4.21.5. Kalıplaşmış sözler.

Tam yol ileri

“Ama içlerinden en çok sevdiği (tam yol ileri) sözüydü.” s. 65

4.21.6. Yabancı sözcükler.

Afiş (ası)

“Çarşıdan gelip geçerken sinema afişlerine hiç bakmamıştı.” s. 38

Garaj (arabalık)

“Sebze halini geçtiler, garajı geçtiler.” s. 31

Konfeksiyon

“Metin bazı günler konfeksiyon dükkanına da giderdi.” s. 7

Vitrin (sergen)

“...bu incik boncuk satan dükkanların vitrinlerine daha çok bakanlar olurdu.” s. 40

4.21.8. Anadolu Ağzları

Gene

“Gene mi?” s. 20

4.22. “Uçan Eşek” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular

“Uçan Eşek” adlı romanda kullanılan sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımları (sıklık ve yüzdeleri) en çok olandan en az olana doğru Tablo 22’de verilmiştir:

Tablo 22.

“Uçan Eşek” Adlı Romanda Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması

İncelenen Kitaplarda Yer Alan Sözvarlığı Öğeleri	TOPLAM	
	F	%
İkilemeler	43	%68,25
İlişki Sözleri	11	%17,46
Deyimler	8	%12,69
Terimler	1	%1,58
Atasözleri	-	% -
Kalıplaşmış Sözler	-	% -
Çeviri Sözcükler	-	% -
Yabancı Sözcükler	-	% -
Bilmeceler	-	% -
Tekerlemeler	-	% -
Argo Sözcükler	-	% -
Anadolu Ağızları	-	% -
TOPLAM	63	% 100

Tablo 22 incelendiğinde “Uçan Eşek” romanında en çok ikilemelere (%68,25) yer verilmiştir. İkilemeleri sırasıyla ilişki sözleri (%17,46); deyimler (%12,69) ve terimler (%1,58) izlemiştir. Romanda sözvarlığının incelenen diğer öğelerine yer verilmemiştir. Aşağıda, “Uçan Eşek” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler sunulmuştur:

4.22.1. Deyimler.

Gönlünü etmek

“Haydar’ın zorla gönlünü ederek eşeğin üzerine bindirdi.” s. 62

İçi rahat etmemek

“Şöyle bir kır sofrasına oturup yemezse, dünyada içi rahat etmez.” s. 32

İple çekmek

“Bütün çocuklar haftayı iple çekiyorlardı.” s. 61

Küp gibi

“Bu denli çok yediğine göre şöyle küp gibi olsan ya?” s. 38

Ne olursa olsun

“Ne olursa olsun onu kurtarmalıyım...” s. 47

Razı olmak

“Kiminki kırılmazsa giderken işe o binsin, razı mısın?” s. 34

Silip süpürmek

“...koca lokantanın yemeklerini siler süpürürdü...” s. 38

Yol tutmak

“Şimdi bütün eşekler, çifte ata ata, hoplaya zıplaya köy yolunu tutmuşlardı.” s. 65

4.22.2. İkilemeler.

Al al

“...kumral saçlı yanakları al al bir kız çocuğu girdi.” s. 15

Ara sıra

“Bir ellerinde ekmek, bir ellerinde yumurta, ara sıra taze soğandan ısırarak...” s. 36

Arka arkaya

“Haydar hemen sofranın başına kurulmuş, arka arkaya iki lokmayı ağzına...” s. 37

Ata ata

“Şimdi bütün eşekler, çifte ata ata, hoplaya zıplaya köy yolunu tutmuşlardı.” s. 65

Batıp çıkmak

“Suyun önü sıra sürüklenip, suyun içine batıp batıp çıkıyordu.” s. 47

Bilmiş bilmiş

“Haydar bilmiş bilmiş konuştu...” s. 24

Boydan boya

“Çocukların yattıkları odaya, boydan boya yataklar serilmişti.” s. 21

Burcu burcu

“Kocaman bir tepsi içinde burcu burcu kokan bir bulgur pilavı gelmişti sofraya.” s. 56

Burun buruna

“Şimdi yanındaki eşekle burun burunaydılar.” s. 66

Dalgın dalgın

“...otobüsün penceresinden dışarıyı dalgın dalgın izlemekte olan Murat’a...” s. 5

Doğru doğru

“Doğru doğru...” s. 40

Doğru dürüst

“Ama kendi, daha doğru dürüst adını bile yazamıyordu.” s. 60

Gel gel

“Gel gel, bak eşek başını sallıyor.” s. 62

Hırslı hırslı

“Onun güldüğünü sanki eşek anlamış gibi hırs hırslandırmaya başladı...” s. 32

Hızlı hızlı

“...aşağı sürüklemek istiyormuş gibi hızlı hızlı, okuyordu.” s. 47

Hoplaya zıplaya

“Şimdi bütün eşekler, çifte ata ata, hoplaya zıplaya köy yolunu tutmuşlardı.” s. 65

Hü hü

“Hü hü, anladım.” s. 27

Hüngür hüngür

“Hele haydar, hüngür hüngür ağıyordu...” s. 68

Hüp hüp

“Hüp hüp?” s. 33

İkide bir

“Haydar, ikide bir bağıyor...” s. 58

İri iri

“Eşek, kulaklarını dikmiş, burun deliklerini iri iri açmış, tozları yara yara...” s. 65

İrili ufaklı

“...ölmezdi ama, irili ufaklı kaya parçaları insanın kolunu bacağını kırabilirdi.” s. 46

Kana kana

“Sonra kendileri tahta oluktan kana kana su içtiler.” s. 36

Kazan kazan

“Kazan kazan bulgur pilavları pişti.” s. 68

Kendi kendinden

“Hiç kimse, kendi kendinden tuzlu.” s. 44

Kendi kendine

“Kendi kendine...” s. 52

Kocaman kocaman

“Kentteki trenleri, otobüsleri, otomobilleri, kocaman kocaman binaları...” s. 8

Kolunu bacağını

“...ölmezdi ama, irili ufaklı kaya parçaları insanın kolunu bacağını kırabilirdi.” s. 46

Olsun olsun

“Olsun olsun, bizim eşek hepsini geçer...” s. 60

Paldır küldür

“Unuttun mu uyuyup da eşeğin üzerinden paldır küldür yere yuvarlandığını?” s. 24

Patlatır patlatmaz

“Ben tüfeği patlatır patlatmaz yarış başlıyoruz.” s. 64

Peki peki

“Peki peki...” s. 21

Saf saf

“Haydar, saf saf sordu...” s. 38

Tangur tungur

“...hayli kızdı ve onları tangur tungur tozların içerisine yuvarlayıverdi.” s. 61

Tek tük

“Evlerde tek tük ışıklar yanıyordu.” s. 10

Tıka basa

“Daha biraz önce yatmadan tıka basa yedin!” s. 20

Tuta tuta

“Veli dede kasıklarını tuta tuta gülüyor, arada bir dizlerine vuruyordu.” s. 42

Uçmaz uçmaz

“Uçmaz uçmaz.” s. 42

Üst üste

“Bazen on beş ev bile üst üste olurmuş.” s. 32

Yara yara

“...burun deliklerini iri iri açmış, tozları yara yara koşuyordu.” s. 65

Yaşlısı genci

“Köyde herkes yaşlısı genci, Murat’ı seviyorlardı.” s. 56

Yavaş yavaş

“Haydar, yavaş yavaş gözlerini açtı.” s. 48

Yıldız yıldız

“Gökyüzü, sanki bir donanma gibi yıldız yıldız.” s. 9

4.22.3. Terimler.

Prova (tiyatro)

“...Türkücü’yü köy yoluna çıkarıyor, koşu provaları yapıyorlardı.” s. 61

4.22.4. İlişki Sözleri

4.22.4.1. Toplumsal kültürel ilişkileri yansıtan ilişki sözleri.

4.22.4.1.1. Karşılama-karşılanma, vedalaşma.

Buyrun

“Buyrun çocuklar, buyrun.” s. 37

Güle güle

“Güle güle çocuklar.” s. 54

Hoş bulduk

“Kim kendisine (hoş geldin) derse, (hoş bulduk) diyordu.” s. 27

Hoş geldin

“Hoş geldin oğlumuz...” s. 14

Hoşça kal

“Hoşça kal dedi...” s. 54

4.22.4.1.2. Diğer toplumsal ilişkilerde kullanılanlar.

Aman Allahım

“Aman Allahım ne çok yıldız varmış meğer?” s. 10

Aslan

“Haydi benim aslan türkücüm!” s. 64

Haydin bakalım

“Haydin bakalım çocuklar...” s. 20

İmdat

“İmdat!” s. 47

Kurban olsun

“Kurban olsun teyzesi...” s. 15

Sağ ol

“Çok sağ ol ağabey.” s. 52

4.23. “Sarı Şapkalı Kardan Adam” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular

“Sarı Şapkalı Kardan Adam” adlı romanda kullanılan sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımları (sıklık ve yüzdeleri) en çok olandan en az olana doğru Tablo 23’te verilmiştir:

Tablo 23.

“Sarı Şapkalı Kardan Adam” Adlı Romanda Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması

İncelenen Kitaplarda Yer Alan Sözvarlığı Öğeleri	TOPLAM	
	F	%
İkilemeler	30	%75
İlişki Sözleri	7	%17,5
Deyimler	2	%5
Yabancı Sözcükler	1	%2,5
Atasözleri	-	% -
Terimler	-	% -
Kalıplaşmış Sözler	-	% -
Çeviri Sözcükler	-	% -
Bilmeceler	-	% -
Tekerlemeler	-	% -
Argo Sözcükler	-	% -
Anadolu Ağızları	-	% -
TOPLAM	40	% 100

Tablo 23’e göre “Sarı Şapkalı Kardan Adam” romanında %75 oranıyla en çok ikilemeler yer almıştır. İkilemeleri sırasıyla ilişki sözleri (%17,5) ve deyimler (%5) takip etmiştir. Yabancı sözcükler (%2,5) romanda en az yer bulan sözvarlığı ögesi olmuştur. Romanda incelenen diğer sözvarlığı öğelerine yer verilmemiştir. Aşağıda, “Sarı Şapkalı Kardan Adam” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler sunulmuştur:

4.23.1. Deyimler.

Ağzı açık kalmak

“...öyle güzel bir kardan adam yapacağız ki, ötekilerin ağzı açık kalacak.” s. 6

Yolunu gözlemek

“... Salim Amca’nın, Cemile Teyze’nin yolunu gözlüyorduk...” s. 59

4.23.2. İkilemeler.

Açıp kapamak

“Yoksa sen yat, biz açar kaparız, diyeceğiz ama...” s. 20

Ah ah

“Ah ah ben yarın sabah kalkıp nasıl okula gideceğim?” s. 26

Aman aman

“Aman aman, bir sesi vardır Taner’in, boru gibi.” s. 46

Ay ay

“Ay ay patates çuvalına kardan adam diyorlar, dedi.” s. 50

Biliyorum biliyorum

“Biliyorum biliyorum, kardan adam yarışması yapacaksınız...” s. 22

Bir bir

“...onların kardan adamlarının yöresinde dolaştılar, bir bir baktılar, incelediler.” s. 59

Birer birer

“Bakkal amca bizi birer birer bindirmiş aşağıya kaydırmişti.” s. 12

Birinciyiz birinciyiz

“Birinciyiz birinciyiz, diye bağıryorlardı.” s. 59

Bizimki bizimki

“Bizimki bizimki!..” s. 54

Buraya buraya

“Buraya buraya, diye bağıryorduk...” s. 59

Çala çala

“...ondan sonra yokuş aşağı, böyle bisikletin zilini çala çala...” s. 52

Der demez

“Der demez, dedeleri...” s. 28

El ele

“El ele vermiş kardan adamımızın yöresinde dönüyor, şarkı söylüyorduk.” s. 58

Geçin geçin

“Geçin geçin şuraya...” s. 18

Gidip gelmek

“Yağsın da kar yolları kapatsın, araçlar gidip gelemesin, okullar tatil olsun...” s. 5

Haydi haydi

“Haydi haydi, dövmeden yiyin...” s. 27

Hı hı

“Hı hı...” s. 6

İnce ince

“Işıқта böyle ince ince bu sarı...” s. 10

İri iri

“...bir dilim ekmeğin yarısına yakınıni yutunca, babam gözlerini iri iri açtı.” s. 41

Kaya kaya

“Üç çocuk birbirimize sarılıyor, uça uça, kaya kaya aşağıya iniyorduk.” s. 12

Kendi kendine

“Kendi kendimizi alkışladık...” s. 60

Kimler kimler

“Hem bakalım şimdi kimler kimler kar yağmasını istemiyorlardır...” s. 14

Oh oh

“Oh oh, niçin kar yağmıyor ki.” s. 10

Olamaz olamaz

“Hepsi de (olamaz olmaz) dediler ama, en çok Dede Kargayla, ben...” s. 28

Pıt pıt

“Çok hafif diler, yürekleri pıt pıt atıyordu.” s. 30

Tık tık

“Nasıl yatarım, tam yatmaya gideceğim, cam tık tık...” s. 18

Tüh tüh

“Tüh tüh uçmuştu elimizden kar, uçanları yakalamaya çalışmıştık.” s. 10

Uça uça

“Üç çocuk birbirimize sarılıyor, uça uça, kaya kaya aşağıya iniyorduk.” s. 12

Ya ya

“Ya ya bayılırım Tanay Hanım.” s. 24

Yoo yoo

“Yoo yoo iki tane kumru.” s. 47

4.23.3. İlişki sözleri.

4.23.3.1. Toplumsal kültürel ilişkileri yansıtan ilişki sözleri.

4.23.3.1.1. Diğer toplumsal ilişkilerde kullanılanlar.

Günaydın

“Günaydın Tanay...” s. 38

Haydi

“Haydi sen git yat...” s. 18

Haydin bakalım

“Haydin bakalım dövme de var...” s. 18

İyi geceler

“İyi geceler, dediler.” s. 36

Lütfen

“(Lütfen pencereyi kapat Tanay, üşüdük,) dedi.” s. 42

Sağ ol

“Sağ ol Tanay abla, dövme bize şölen...” s. 18

Teşekkür etmek

“Tanay ablaya çok teşekkür ederiz.” s. 32

4.23.4. Yabancı Sözcükler.

Bisiklet (çiftteker)

“...ondan sonra yokuş aşağı, böyle bisikletin zilini çala çala...” s. 52

4.24. “Güldüren Uçurtma” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular

“Güldüren Uçurtma” adlı romanda kullanılan sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımları (sıklık ve yüzdeleri) en çok olandan en az olana doğru Tablo 24’te verilmiştir:

Tablo 24.

“Güldüren Uçurtma” Adlı Romanda Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması

İncelenen Kitaplarda Yer Alan Sözvarlığı Öğeleri	TOPLAM	
	F	%
İkilemeler	67	%81,70
Deyimler	7	%8,53
İlişki Sözleri	6	%7,31
Terimler	1	%1,21
Yabancı Sözcükler	1	%1,21
Atasözleri	-	% -
Kalıplaşmış Sözler	-	% -
Çeviri Sözcükler	-	% -
Bilmeceler	-	% -
Tekerlemeler	-	% -
Argo Sözcükler	-	% -
Anadolu Ağızları	-	% -
TOPLAM	82	% 100

Tablo 24'e göre "Güldüren Uçurtma" adlı romanda en çok ikilemelere (%81,70) yer verilmiştir. İkilemeleri sırasıyla deyimler (%8,53); ilişki sözleri (7,31); aynı kullanım sıklığıyla terimlere ve yabancı sözcüklere (%1,21) yer verilmiştir. Romanda sözvarlığının incelenen diğer öğelerine yer verilmemiştir. Aşağıda, "Güldüren Uçurtma" adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler sunulmuştur:

4.24.1. Deyimler.

Çenesi oynamak

"Çocuk konuşamıyordu, dili tutulmuştu, çenesi oynamıyordu." s. 16

Deli gibi

"...ondan sonra hoplayıp zıplayıp evin içinde deli gibi dönecek." s. 61

Dil dökmek

"...kızgın güneşin altında çok dil döküyor, çok terliyor..." s. 14

Dili tutulmak

"Çocuk konuşamıyordu, dili tutulmuştu, çenesi oynamıyordu." s. 16

Göz göze gelmek

"Annesiyle göz göze geldiler." s. 8

Ter dökmek

"Sabaha dek hopladı, zıpladı, nohut nohut terler döktü." s. 68

Tir tir titremek

"...oturarak yorganı başına kadar çekti başına çekti, tir tir titredi." s. 70

4.24.2. İkilemeler.

Acı acı

"Uçurtma, çocuğun bu acı acı bağırışını hiç duymuyor, gelin önüne katılmış..." s. 22

Ağladı ağladı

"...başını yasta gömdü, ağladı ağladı." s. 18

Ağlar ağlar

“...ben burada ağlar ağlar sonra evime giderim.” s. 34

Ağlaya ağlaya

“Az önce ağlaya ağlaya geçti çalılıklardan, ağaçların altında, derelerden...” s. 62

Ağzının burnunun

“Bağıra bağıra ağlıyor, gözyaşları, ağzının burnunun içine doluyordu.” s. 26

Ah ah

“(Ah ah) dedi...” s. 45

Ak ak

“Topun ak ak çizgileri vardı.” s. 7

Alır almaz

“İpin ucunu yakalamış, işareti alır almaz son hızıyla koşmaya başlayacaktı.” s. 54

Aman aman

“Aman aman, o takırtıysa dayanılacak gibi değildi.” s. 70

Amca amca

“Amca amca!” s. 15

Bağıra bağıra

“Bağıra bağıra ağlıyor, gözyaşları, ağzının burnunun içine doluyordu.” s. 26

Basa basa

“Ayaklarının ucuna basa basa bahçenin yanından geçerken...” s. 64

Belli belirsiz

“Çocuk başını salladı, belli belirsiz.” s. 23

Bıraktı gitti

“Sonunda koca şapkalı adam bir gün bahçeye bıraktı gitti.” s. 70

Bir bir

“Her gün parasını yatağının içine boşaltıyor, bir bir para torbasının içine...” s. 19

Boydan boya

“...şimdi bu kargıları boydan boya taktaklayacaksın...” s. 44

Burgu burgu

“Sanki içini burgu burgu bir şey oyuyor, o burgu, içinden gözyaşı olup...” s. 16

Büklüm büklüm

“Saçakları büklüm büklümdü.” s. 48

Çok çok

“Ama çok çok yüksek.” s. 53

Çok çok

“... çocuğa çok çok harçlık verselerdi, o topu şimdiye dek çoktan almış olurdu.” s. 8

Dalgalana dalgalana

“...bazen kuyruğu tepede, bazen sağ ayağında dalgalana dalgalana gidiyordu.” s. 22

Davullu zurnalı

“Olsa olsa kapısının önüne davulu zurnalı bir çalgıcı grubu gelmiş olmalıydı...” s. 68

Delik delik

“Koca şapkalı adam al topu delik delik etmiş...” s. 15

Durdu duracak

“Çocuğun yüreği durdu duracaktı.” s. 22

Durun durun

“Durun durun!” s. 53

Durup durup

“Leylek, durup durup koca şapkalı adama kızılıyordu.” s. 50

Duya duya

“...topu göğsüne bastırarak, onun kokusunu duya duya evlerine dek koşacaktı.” s. 11

Eğile büküle

“Uçurtma, eğile büküle koca şapkalı adamın bahçesine iniyordu.” s. 65

Evet evet

“Evet evet, annesi bugünkü harçlığında verirse parası tamam oluyordu.” s. 9

Gıcır gıcır

“Parmaklarının altında alt top gıcır gıcır ötüyordu.” s. 12

Gitti gitti

“Ama az sonra bu ülkeye gitti gitti, altı oldu.” s. 26

Guguk guguk

“Bir kumru (guguk guguk) dedi...” s. 12

Hele hele

“...hele hele uçurtmasını koca şapkalı adamın ayaklarının altında ezildiğini...” s. 35

Hızlı hızlı

“Bu denli hızlı hızlı ancak altı top almaya gidilirdi.” s. 10

Hoplayıp zıplayıp

“...ondan sonra hoplayıp zıplayıp evin içinde deli gibi dönecek.” s. 61

Horul horul

“...ayaklarını iyice gelmiş, horul horul uyuyordu.” s. 66

İçin için

“...ondan sonra için için ağlıyordu.” s. 18

İri iri

“Kasabın gözleri, şaşkınlıktan iri iri açılmıştı.” s. 37

Kalkıp kalkıp

“...ayak ucundaki çiviye atacaktı, gece kalkıp kalkıp bakacaktı.” s. 29

Katıla katıla

“Katıla katıla ağlıyordu.” s. 26

Kendi kendime

“...bu kez kendi kendime, (sırtında iki akrep var) dedim ve adamı geçtim.” s. 40

Kızgın kızgın

“Koca şapkalı adam, çocuğa kızgın kızgın baktıktan sonra...” s. 24

Köpek köpek

“Ama nasıl koşma, köpek köpek olalı böyle koşmamıştı.” s. 55

Küt küt

“Çocuğun yüreği küt küt atıyordu.” s. 12

Nazlı nazlı

“Satacakları, kuyruğu nazlı nazlı dalgalanıyordu.” s. 32

Nezle nezle

“Uf uf uf, benim bir havlamam vardır, böyle nezle de nezle, çatlak zurna gibi...” s. 60

Nohut nohut

“Sabaha dek hopladı, zıpladı, nohut nohut terler döktü.” s. 68

Noktalı noktalı

“...bir de have have have diye not alın notalı havlamaya başlarsa...” s. 61

Olsa olsa

“Olsa olsa kapısının önüne davulu zurnalı bir çalgıcı grubu gelmiş olmalıydı...” s. 68

Parça parça

“Gözleri, parça parça olmuş topuna dikilip kalmıştı.” s. 16

Sağa sola

“...sağa sola selam vererek erkenden koştu gitti dükkâna...” s. 19

Sessiz sessiz

“Çocuk ilkin sessiz sessiz ağladı, sonra koşmaya başladı.” s. 26

Sincap sincap

“(Sincap sincap) dedi.” s. 26

Şaşkın şaşkın

“Çocuk, şaşkın şaşkın baktı...” s. 34

Şingir mıngır

“Paraları şingir mıngır yatağının içine döktü...” s. 7

Şıp şıp

“Yağmur yağınca böyle sular şıp şıp diye burnunun üzerine damlayacak...” s. 61

Şişine şişine

“(Daha hızlı, daha hızlı) diyor gibi şişine şişine ayağının dibinde duruyordu.” s. 14

Şu bu

“...ne zaman bahçesine böcek, solucan, şu bu toplamak için insan, beni taşlar.” s. 50

Takır takır

“...sanki taştan taş boş bir fırça yuvarlanıyormuş gibi her yer takır takır öttü.” s. 60

Tamam tamam

“Tamam tamam!” s. 52

Taştan taş

“...sanki taştan taş boş bir fırça yuvarlanıyormuş gibi her yer takır takır öttü.” s. 60

Tükenir tükenmez

“Tükenir tükenmez tavşanla birlikte hepsi birden bağırdılar...” s. 55

Uçuyor uçuyor

“Uçuyor uçuyor!...” s. 55

Vura vura

“...bir o yana, bir bu yana yalpa vura vura gidiyordu.” s. 22

Yavaş yavaş

“Çocuk yavaş yavaş ip toplamaya başladı.” s. 56

Yo yo

“Yo yo, benim için hiç zahmete girişmeyin...” s. 34

Yoo yoo

“Yoo yoo sakın ağlama...” s. 62

4.24.3. Terimler.

Zamk (sanat tarihi)

“...zamkınız olsa bile süremezsiniz, bıçağınız olsa bile kargıyı bölemezsiniz.” s. 34

4.24.4. İlişki sözleri.

4.24.4.1. Toplumsal kültürel ilişkileri yansıtan ilişki sözleri.

4.24.4.1.1. Karşılama-karşılanma, vedalaşma.

Güle güle

“Güle güle!” s. 62

Hoşça kalın

“(Hoşça kalın) dedi.” s. 52

4.24.4.1.2. Diğer toplumsal ilişkilerde kullanılanlar.

Hadisene

“Hadisene, hadisene!” s. 36

Haydi

“(Haydi) dediler...” s. 28

Haydi bakalım

“Haydi bakalım, bize derdini söyle.” s. 31

Teşekkür ederim

“(Teşekkür ederim) dedi.” s. 51

4.24.45 Yabancı sözcükler.

Dert (üzüntü)

“Haydi bakalım, bize derdini söyle.” s. 31

4.25. “Bisikletim Vız Vız” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular

“Bisikletim Vız Vız” adlı romanda kullanılan sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımları (sıklık ve yüzdeleri) en çok olandan en az olana doğru Tablo 25’te verilmiştir:

Tablo 25.

“Bisikletim Vız Vız” Adlı Romanda Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması

İncelenen Kitaplarda Yer Alan Sözvarlığı Öğeleri	TOPLAM	
	F	%
İkilemeler	33	%64,70
Deyimler	6	%11,76
İlişki Sözleri	5	%9,80
Yabancı Sözcükler	4	%7,84
Terimler	3	%5,88
Atasözleri	-	% -
Kalıplaşmış Sözler	-	% -
Çeviri Sözcükler	-	% -
Bilmeceler	-	% -
Tekerlemeler	-	% -
Argo Sözcükler	-	% -
Anadolu Ağızları	-	% -
TOPLAM	51	% 100

Tablo 25’e göre “Bisikletim Vız Vız” adlı romanda en çok ikilemelere (%64,70) yer verilmiştir. İkilemeleri sırasıyla deyimler (%11,76); ilişki sözleri (%9,80); yabancı sözcükler (%7,84) ve terimler (%5,88) takip etmiştir. Romanda sözvarlığının incelenen diğer öğelerine yer verilmemiştir. Aşağıda, “Bisikletim Vız Vız” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler sunulmuştur:

4.25.1. Deyimler.

Akıl öğretmek

“Bak sen şu serseme, bir de bize akıl öğretiyor!” s. 27

Gözden kaybolmak

“Bisiklet sokağın öbür başında gözden kayboluncaya dek hayran hayran...” s. 12

Kafa tutmak

“Bir de bize kafa tutuyor!” s. 27

Omuzları çökmek

“...yorgunluğun bir kat daha artar, bu omuzlarım hemen çöker.” s. 36

Razı olmak

“Babam razı oldu Ali...” s. 51

Takılıp kalmak

“Bir dala takıldı kaldı...” s. 37

4.25.2. İkilemeler.

Arka arkaya

“...arka arkaya, rüzgârı yüzlerinde duyumsayarak mahalleye geliyorlar...” s. 49

Bakın bakın

“Bakın bakın!” s. 24

Bol bol

“İçine bol bol koruk ekşisi koydum...” s. 37

Cadde cadde

“Cadde cadde, sokak sokak dolaşmaları gerekiyordu.” s. 34

Çeke çeke

“İçlerini çeke çeke ağlıyorlar, karnelerini annelerine, babalarına nasıl...” s. 6

Çıtır çıtır

“Çıtır çıtır simit!” s. 22

Diit diit

“Diit diit!” s. 11

Doya doya

“Ali’ye o gün doya doya et yedirmişti...” s. 8

Duyduk duymadık

“Hey insanlar duyduk duymadık demeyin, bisiklet almaya gidiyoruz!” s. 52

Gel gel

“Gel gel bak...” s. 40

Gıcır gıcır

“Yürürken selesi gıcır gıcır yaylanacak, solu çekince arka fren, sağı çekince ön fren tutacaktı.” s. 11

Hayran hayran

“Sokaklardan geçen bisikletleri hayran hayran izliyordu.” s. 6

Hemen hemen

“Ali’yle Hilmi hemen hemen her gün bu dükkâna bir kez uğradıklarından...” s. 53

İnce ince

“Evlerinin arkasında bir bahçe, bahçenin içinde ince ince keçi yolları vardı.” s. 11

İri iri

“İri iri, sarı gözlü papatyalar.” s. 11

Kırmızı kırmızı

“...apartmanın bilmem kaçınıcı katına kırmızı kırmızı tuğlaları...” s. 36

Kıvrıla kıvrıla

“Konuşa konuşa, papatyaların içinde kıvrıla kıvrıla...” s. 12

Konuşa konuşa

“Konuşa konuşa, papatyaların içinde kıvrıla kıvrıla...” s. 12

Koşa koşa

“Ali, koşa koşa geldi.” s. 30

Koyar koymaz

“Ali, yastığa başını koyar koymaz uyuyuverdi.” s. 37

Küt küt

“Hilmi’nin kalbi küt küt attı.” s. 22

Pırıl pırıl

“Pırıl pırıl bir dümen olacak, ortada vites kolu...” s. 11

Sokak sokak

“Cadde cadde, sokak sokak dolaşmaları gerekiyordu.” s. 34

Şaşkın şaşkın

“Ali, şaşkın şaşkın baktı adamın yüzüne...” s. 47

Şıpır şıpır

“Şişman çocuk hem koştuğu hem de korktuğu için şıpır şıpır terliyordu.” s. 32

Taze taze

“Fırına geldiklerinde, fırıncı taze taze simitleri, küreğinin ucuna takmış...” s. 42

Tin tan

“Tin tan!..” s. 11

Uça uça

“Uça uça evlerine gitselerdi.” s. 50

Ufak tefek

“Hilmi ufak tefek, zayıf bir çocuktı...” s. 28

Yer yer

“Pantolonunun üzerinde yer yer har lekeleri vardı.” s. 36

Yo yo

“Yo yo, sen sat önce...” s. 44

Yok yok

“Yok yok...” s. 40

Yolu tutmak

“...bisiklet satıcısının yolunu tutacaklardı.” s. 50

4.25.3. Terimler.

Domates (tarım mühendisliği)

“...almış olduğu kırmızı kırmızı domatesleri tezgahına dizmeye çalışıyordu.” s. 44

Dümen (denizcilik mühendisliği)

“İkisi de bisikletlerini dümeninden tuttular.” s. 53

Tuğla (inşaat mühendisliği)

“...apartmanın bilmem kaçınıcı katına kırmızı kırmızı tuğlaları...” s. 36

4.25.4. İlişki sözleri.

4.25.4.1. Toplumsal kültürel ilişkileri yansıtan ilişki sözleri.

4.25.4.1.1. Karşılama-karşılanma, vedalaşma.

Hoş geldin

“Hoş geldin Ali...” s. 20

4.25.4.1.2. Diğer toplumsal ilişkilerde kullanılanlar.

Aferin

“Aferin sana Alim...” s. 9

Haydi

“Haydi siz gidin!..” s. 55

İyi geceler

“İyi geceler...” s. 37

Teşekkür ederim

“Teşekkür ederim öğretmenim.” s. 5

4.25.5. Yabancı sözcükler.

Bank (sıra, tahtadan oturak)

“Ali, camekanı bir bankın üzerine koyduktan sonra, çocukların yanına yaklaştı.” s. 30

Camekân

“Ali, sapı pırıl pırıl parlayan bir camekân seçti, Hilmi’ye uzattı.” s. 20

Müjde (muştı)

“Müjde anneciğim!” s. 9

Pedal (ayaklık)

“...yine bir anda pedallara basıyorlar, arka arkaya...” s. 49

4.26. “Yusufun Treni” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular

“Yusufun Treni” adlı romanda kullanılan sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımları (sıklık ve yüzdeleri) en çok olandan en az olana doğru Tablo 26’da verilmiştir:

Tablo 26.

“Yusufun Treni” Adlı Romanda Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması

İncelenen Kitaplarda Yer Alan Sözvarlığı Öğeleri	TOPLAM	
	F	%
İkilemeler	43	%72,88
İlişki Sözleri	6	%10,16
Yabancı Sözcükler	5	%8,47
Deyimler	3	%5,08
Terimler	2	%3,38
Atasözleri	-	% -
Kalıplaşmış Sözler	-	% -
Çeviri Sözcükler	-	% -
Bilmeceler	-	% -
Tekerlemeler	-	% -
Argo Sözcükler	-	% -
Anadolu Ağızları	-	% -
TOPLAM	59	% 100

Tablo 26 incelendiğinde “Yusufun Treni” romanında en çok ikilemelere (%72,88) yer verildiği görülecektir. %10,16 oranıyla ilişki sözleri ikinci sırada bulunmaktadır. Yabancı sözcükler (%8,47); deyimler (%5,08) ve terimler %3,38 oranıyla romanda yer

almıştır. Romanda sözvarlığının incelenen diğer öğelerine rastlanmamıştır. Aşağıda, “Yusufun Treni” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler sunulmuştur:

4.26.1. Deyimler.

Can atmak

“Hele makasçı kulübesinin içerisine girip oturmaya can atardı.” s. 8

Canı sıkılmak

“Trenin geldiğini görmezse canı sıkılır, aşağıya inmek istemezdi.” s. 9

Havaya uçmak

“Yusuf sevincinden neredeyse havaya uçacaktı.” s. 24

4.26.2. İkilemeler.

Acı acı

“Hele yokuşa geldiler mi, çok kızar, sinirlenir, bazen de acı acı bağırırlardı.” s. 22

Ağır ağır

“Karlari yana savuruyor, arkasındaki yolcu treni ağır ağır çekiyor.” s. 49

Ara sıra

“Ara sıra marşandiz de geçerci.” s. 5

Ardı sıra

“Babası, trenin ardı sıra, karlara bata çıka istasyona doğru koşuyordu.” s. 50

Arka arka

“...arka arka koşarak annesine haber vermeye gidiyor sanırım.” s. 23

Arka arkaya

“Hele trenin arka arkaya çekişlerine bayılırdı Yusuf.” s. 23

Art arda

“...makas boşluklarında, hep aynı sesleri çıkararak art arda gelip geçtiler.” s. 27

Bata çıka

“Babası, trenin ardı sıra, karlara bata çıka istasyona doğru koşuyordu.” s. 50

Belli belirsiz

“Ortalık aydınlanırken, belli belirsiz bir düdük sesi duydular.” s. 49

Birer ikişer

“Yolcular birer ikişer aşağı indiler.” s. 50

Çarpa çarpa

“...dağlar arasından çarpa çarpa, bir inilti gibi kulağına gelen düdük sesi...” s. 26

Çıkar çıkmaz

“Tünel’den çıkar çıkmaz düdüğün öttürmeye başladı.” s. 42

Çuf çuf

“Yusuf, bayrağı tutar, babası rayın üstünde yürüyüp, Yusuf’un önünden geçirdi” s. 12

Doğru dürüst

“Yemeğini doğru dürüst yemezsen, lokomotif yok...” s. 24

Düt düt

“Düt düt, ben daha ne yapayım?” s. 22

Geçer geçmez

“Bazen de Yusuf tren geçer geçmez istasyona doğru koşmaya başlar...” s. 14

Gelip geçen

“İlk zamanlar bu pencerelerin ardından izlerdi gelip geçen trenleri...” s. 6

Gelip geçmek

“...makas boşluklarında, hep aynı sesleri çıkararak art arda gelip geçtiler.” s. 27

Gidip gelmek

“Sen hep böyle gider gelir misin?” s. 38

Götürüp getirmek

“Şu bizim delikanlıyı kumluya dek götürüp getirsene!” s. 28

İniş aşağı

“Artık orada artık oradan o yana hep iniş aşağı.” s. 34

İri iri

“...Yusuf sobaya iri iri kömürler atıyor...” s. 52

İsteksiz isteksiz

“Çocuk lokomotifin düdüğünü öttürdükten sonra isteksiz isteksiz aşağıya indi.” S. 40

Kâğıt kalem

“Babası, elinde kâğıt kalem, birtakım hesaplar yapıyordu.” s. 24

Kendi kendine

“Bazen bir düdük sesi ile ilgili, kendi kendine...” s. 10

Kıza köpüre

“Önce lokomotif geçirdi yanlarından, kıza köpüre sonra vagonlar...” s. 12

Kocaman kocaman

“...Yusuf bu kocaman kocaman şeyleri hayranlıkla izler, tren gittikten sonra...” s. 6

Koş koş

“Koş koş bitmiyordu.” s. 27

Koşa koşa

“...fareler de onu daha fazla kızdırmamak için peşi sıra koşa koşa gidiyorlar...” s. 6

Küt küt

“Bu korkuyla kalbi küt küt atıyordu.” s. 27

Lapa lapa

“Yusuf’la babası böyle konuşurlarken, dışarda kar lapa lapa yağıyordu.” s. 46

Mışıl mışıl

“...ekspresin gelişinde Yusuf, mışıl mışıl uykusunda olur...” s. 6

Mini mini

“...kendi gibi mini mini çocukların içeceğini düşündükçe, çok seviniyordu...” s. 47

Minik minik

“Sonra, ay gibi, yıldız gibi minik minik ekmekler yapar...” s. 18

Nazlı nazlı

“Demek yokuş olduğu için böyle nazlı nazlı geliyordu.” s. 20

Ne olur ne olmaz

“Ne olur ne olmaz, olur ki kurt çıkar karşıma...” s. 43

Peş peşe

“Yusuf marşandiz trenini, peş peşe sıralanmış kara farelere benzetir...” s. 6

Peşi sıra

“...fareler de onu daha fazla kızdırmamak için peşi sıra koşa koşa gidiyorlar...” s. 6

Püskürte püskürte

“...önünden kârlar püskürte püskürte Kumlu yönüne hareket etti.” s. 46

Sıkı sıkı

“...kulübenin kapısında sıkı sıkı kilitledim mi...” s. 48

Şaşkın şaşkın

“Hepsinin de yüzleri sararmış, şaşkın şaşkın yörelerine bakınıyorlardı.” s. 50

Var var

“Var var!” s. 27

Yavaş yavaş

“Makinist, demir kolu yavaş yavaş aşağıya indirdi.” s. 35

4.26.3. Terimler.

Vagon (inşaat mühendisliği)

“Önce lokomotif geçerdı yanlarından, kıza köpüre sonra vagonlar...” s. 12

Tünel (mühendislik)

“Yusuf, gözlerini bir ok gibi çok uzaklardaki tünelin ağzına diker...” s. 10

4.26.4. İlişki sözleri.

4.26.4.1. Toplumsal kültürel ilişkileri yansıtan ilişki sözleri.

4.26.4.1.1. Karşılama-karşılanma, vedalaşma.

Buyur

“Buyur bakalım yemeğimize!” s. 41

Güle güle

“Güle güle arkadaşım...” s. 41

Hoş geldiniz

“Buyrun buyrun, hoş geldiniz...” s. 52

Hoşça kal

“Babana hoşça kal demek yok mu Yusuf?” s. 30

4.26.4.1.2. Diğer toplumsal ilişkilerde kullanılanlar.

Haydi

“Haydi bak bakalım, bizim kara tosun geliyor mu?” s. 9

Teşekkür etmek

“Teşekkür ederim...” s. 42

4.26.5. Yabancı sözcükler.

Ekspres

“1024 yolcu treniydi, 1321 ekspresi...” s. 5

Memur (görevli)

“Beri şef, öteki de istasyon memuru.” s. 9

Şef (önder)

“Bir istasyon şefi, bir istasyon memuru, bir de Yusuf’un babası makasçı Veli.” s. 5

Ustura (yülgü)

“Benim babamda ustura açar.” s. 38

Marşandiz (yük treni)

“Ara sıra marşandiz de geçerdi.” s. 5

4.27. “Kuşan Balon” Romanındaki Sözcük Varlığı Ögelerine İlişkin Bulgular

“Kuşan Balon” adlı romanda kullanılan sözcük varlığını oluşturan dilsel ögelerin dağılımları (sıklık ve yüzdeleri) en çok olandan en az olana doğru Tablo 27’de verilmiştir:

Tablo 27.

“Kuşan Balon” Adlı Romanda Yer Alan Sözcük Varlığı Ögelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması

İncelenen Kitaplarda Yer Alan Sözcük Varlığı Ögeleri	TOPLAM	
	F	%
İkilemeler	29	%72,5
İlişki Sözcükleri	7	%17,5
Deyimler	3	%7,5
Yabancı Sözcükler	1	%2,5
Atasözcükleri	-	% -
Terimler	-	% -
Kalıplaşmış Sözcükler	-	% -
Çeviri Sözcükler	-	% -
Bilmeceler	-	% -
Tekerlemeler	-	% -
Argo Sözcükler	-	% -
Anadolu Ağızları	-	% -
TOPLAM	40	% 100

Tablo 27’e göre “Kuşan Balon” adlı romanda sözcük varlığını oluşturan dilsel ögeler arasında en çok ikilemelere (%72,5) yer verilmiştir. İkilemeleri sırasıyla ilişki sözcükleri (%17,5) ve deyimler (%7,5) izlemiştir. Romanda bir tane yabancı sözcük belirlenmiştir. Romanda sözcük varlığının incelenen diğer ögelerine yer verilmemiştir. Aşağıda, “Kuşan Balon” adlı romanda sözcük varlığını oluşturan dilsel ögeler sunulmuştur:

4.27.1. Deyimler.

Dilinin altında bir şey olmak

“Ay senin dilinin altında bir şey var kırmızı balon, söylesene.” s. 34

Gözünden uyku akmak

“Uyku gözlerimden akıyordu, ama balonu duyunca heyecanlanmış...” s. 46

İçini çekmek

“Kırmızı balon içini çekti.” s. 25

4.27.2. İkilemeler.

Ah ah

“Ama ah ah şu pembe kızın uykusu...” s. 36

Ardı sıra

“...pencereden çıktı, Pembe Kız’ın sepeti balonun ardı sıra çıktı.” s. 56

Bana bana

“Pembe Kız eriği tuza bana bana yemeye bayılırdı.” s. 15

Çiğnedikçe çiğnemek

“Pembe Kız da ağzının içindeki elmayı çiğnedikçe çiğniyordu.” s. 12

Durup durup

“Baloncu durup durup...” s. 20

Fış fış

“Ben küstüğüm zaman öyle yaparım, fış fış fışlarım.” s. 30

Fışır fışır

“Bir de sık sık soluk alırdı, böyle fışır fışır...” s. 10

Gidip gelmek

“...oraya gidip gelinceye dek bir şeyler bulup söyleyeceksin.” s. 10

Hap hap

“Hap hap diye çiğnerse elmanın çabuk edileceğini sanıyordu.” s. 12

Haydi haydi

“Haydi haydi, diyordu.” s. 39

İri iri

“...ama balonu duyunca heyecanlanmış, gözlerini iri iri açmıştı.” s. 46

Kalkıp inmek

“...uzun bıyıkları oynadı, burnu oynadı, kaşlarını kalkıp indi.” s. 20

Kalkıp kalkıp

“Pembe kızın göğsü kalkıp kalkıp iniyordu.” s. 10

Karyoladan karyolaya

“Minik kuş, karyoladan karyolaya geziyordu.” s. 53

Kıkır kıkır

“Pembe kız, kıkır kıkır güldü, annesi güldü.” s. 18

Kırmızı kırmızı

“...kırmızı kırmızı yatağının üzerindeydi, ona kırmızı kırmızı gülümsüyordu.” s. 58

Koş koş

“Haydi koş koş!..” s. 34

Köpürte köpürte

“Pembe kız banyoya girdi, ellerini sabunla köpürte köpürte yıkadı.” s. 31

Küt küt

“Kuşun yüreği küt küt atıyordu.” s. 51

Kütür kütür

“Öyle de (kütür kütür) diye sesler çıkarıyordu ki öndeki dörtlüsüyle.” s. 16

Pırıl pırıl

“Dökülmeyen öndeki dört dışı pırıl pırıl parladı.” s. 10

Renk renk

“Renk renktik hoş, kırmızı tüylerinin arasına altın renkli tüylerce açılmıştı.” s. 49

Seni seni

“Seni seni, dedi...” s. 10

Sık sık

“Bir de sık sık soluk alırdı, böyle fışır fışır...” s. 10

Sıkı sıkı

“...korkarak sepetin içine girdi, mavi iplerinden sıkı sıkı yakaladı.” s. 40

Uslu uslu

“Sen burada uslu uslu dur, dedi.” s. 30

Uykum uykum

“Uykum uykum anneciğim, uykum uykum babacığım.” s. 38

Yanak yanağa

“Kırmızı balon şimdi yanağının yanındaydı, yanak yanağa yürüyen...” s. 22

Yanına yöresine

“Yanına yöresine baktın.” s. 60

4.27.3. İlişki sözleri.

4.27.3.1. Toplumsal kültürel ilişkileri yansıtan ilişki sözleri.

4.27.3.1.1. Karşılama-karşılanma, vedalaşma.

Güle güle

“(Güle güle,) dediler...” s. 56

Hoşça kal

“Haydi hoşça kal de kıza, gidiyoruz Pembe Kız...” s. 44

4.27.3.1.2. Diğer toplumsal ilişkilerde kullanılanlar.

Günaydın

“Günaydın Pembe Kız...” s. 58

Haydi

“(Haydi git al,) dedi.” s. 14

İyi geceler

“...annesine babasına, (iyi geceler) dedi, hemen odasına koştu.” s. 38

Özür dilerim

“(Ay özür dilerim,) dedi.” s. 30

Teşekkür ederim

“Teşekkür ederim...” s. 21

4.27.4. Yabancı sözcükler.

Masraf (gider)

“Anneni yine masrafa soktun?” s. 25

4.28. “Kuklacı Çocuklar” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular

“Kuklacı Çocuklar” adlı romanda kullanılan sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımları (sıklık ve yüzdeleri) en çok olandan en az olana doğru Tablo 28’de verilmiştir:

Tablo 28.

“Kuklacı Çocuklar” Adlı Romanda Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması

İncelenen Kitaplarda Yer Alan Sözvarlığı Öğeleri	TOPLAM	
	F	%
İkilemeler	30	%76,92
Deyimler	4	%10,25
İlişki Sözleri	3	%7,69
Yabancı Sözcükler	1	%2,56
Tekerlemeler	1	%2,56
Atasözleri	-	% -
Terimler	-	% -
Kalıplaşmış Sözler	-	% -
Çeviri Sözcükler	-	% -

Bilmeceler	-	% -
Argo Sözcükler	-	% -
Anadolu Ağızları	-	% -
TOPLAM	39	% 100

Tablo 28’e göre “Kuklacı Çocuklar” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler arasında en çok ikilemelere (%76,92) yer verilmiştir. İkilemeleri sırasıyla deyimler (%10,25); ilişki sözleri (%7,69) ve %2,56 oranıyla yabancı sözcükler ve tekerlemeler takip etmiştir. Sözvarlığının incelenen diğer öğelerine romanda yer verilmemiştir. Aşağıda, “Kuklacı Çocuklar” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler sunulmuştur:

4.28.1. Deyimler.

Ağzının içine girmek

“Nuri, ablasının neredeyse ağzının içine girecekti...” s. 31

Aklına gelmek

“Ama bakın aklıma ne geldi, dedi.” s. 24

İçini çekmek

“Kuklalar bir bir çantaya konurken çocuklar içlerini çekmişlerdi.” s. 8

Razı olmak

“Peki, annem babam razı olurlar mı?” s. 30

4.28.2. İkilemeler.

Aman aman

“Aman aman, ben de şöyle bolca limonata yaptın mı?” s. 21

Annem babam

“Acaba annem babam kukla getirtirler mi?” s. 16

Ara sıra

“Ara sıra sahnenin önünde duruyor, elini sahnenin yanındaki Yasemin’e...” s. 56

Ay ay

“Ay ay çışim çışim, diye salona çıktı.” s. 18

Bakıp bakıp

“Nuri yüzüne bakıp bakıp öyle çok güldü ki belki de o gün çocukların...” s. 59

Bir alkış bir alkış

“Oda nesi, bir alkış bir alkış, canlı kuklayı geri istiyorlardı.” s. 56

Bir bir

“Çocuklar bir bir Nuri’nin yanına geliyorlar...” s. 58

Birer birer

“...kuklalarını kaldırışını, onları birer birer çantasına yerleştirişini izlemişlerdi.” s. 8

Boydan boya

“Salonun o yani boydan boya kocaman bir perde ile kapatılmıştır.” s. 5

Coştukça coşmak

“Çocuklar gülüyorlar, coştukça coşuyorlardı.” s. 54

Çıtır çıtır

“Hepsi çıtır çıtır, hepsi tatlı.” s. 5

Der demez

“İlgın böyle der demez bir alkış koptu, öyle bir gürültü oldu ki...” s. 52

Duyar duymaz

“Nuri para sözcüğünü duyar duymaz yatak odalarına koştu...” s. 20

Evet evet

“Evet evet kukla.” s. 5

Gelir gelmez

“Daha evlerine gelir gelmez kuklaya öykünmeye başlamış...” s. 8

Girer girmez

“Daha o akşam annesi kapıdan girer girmez yanına koştu...” s. 32

Haydi haydi

“Söylesenize, haydi haydi diyordun.” s. 30

Hızlı hızlı

“Ne oluyor, niçin öyle hızlı hızlı yiyorsun?” s. 34

Hoplayıp zıplamak

“Nuri daha çok hoplayıp zıplamaya başladı...” s. 48

İkide bir

“Hele Nuri ikide bir kalkıyor...” s. 12

İndirip doğrultmak

“...bacağını kaldırıyor, kolunu oynatıyor, başını indirip doğrultuyordu.” s. 24

İsteriz isteriz

“İsteriz isteriz, diye bağırıyorlar.” s. 58

Kaş göz

“Nuri az daha söyleyecekti, salata yardım eden ılgın kaşıyla gözüyle işaret etti.” s. 34

Kıkır kıkır

“İlgın, Çavlan kıkır kıkır gülüyorlardı.” s. 13

Nuriş Nuriş

“Nuriş Nuriş, dedi, başka bir şey demedi.” s. 44

Oynarım zıplarım

“Benim adım Nuriş, canlı bir kuklayım, oynarım zıplarım, gülücük dağıtım.” s. 58

Sıkı sıkı

“Ama hayır, ablaları sık sık uyarmışlardı.” s. 33

Tabak tabak

“Elif’in annesi çocukların önüne tabak tabak kayısı kurusu koydu...” s. 5

Üst üste

“Hemen üst üste iki tombalak attı.” s. 28

Yan yana

“Sonra üçü birden mutfakta yan yana geldiler.” s. 19

4.28.3. İlişki sözleri.

4.28.3.1. Toplumsal kültürel ilişkileri yansıtan ilişki sözleri.

4.28.3.1.1. Yeme-içme.

Eline sağlık

“(Anneciğim börek de güzel olmuş, eline sağlık,) dediler.” s. 33

4.28.3.1.2. Diğer toplumsal ilişkilerde kullanılanlar.

İyi geceler

“Çocuklar bir kez daha anne babaların öptüler, (iyi geceler) dilediler...” s. 21

Peki

“Peki, annem babam razı olurlar mı?” s. 30

4.28.4. Yabancı sözcükler.

Sahne (gösterim)

“Ara sıra sahnenin önünde duruyor, elini sahnenin yanındaki Yasemin’e...” s. 56

4.28.5. Tekerlemeler.

“Benim adım Nuriş canlı bir kuklayım oynarım zıplarım gülücük dağıtırım...” s. 58

4.29. “Eşeğin Türküsü” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular

“Eşeğin Türküsü” adlı romanda kullanılan sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımları (sıklık ve yüzdeleri) en çok olandan en az olana doğru Tablo 29’da verilmiştir:

Tablo 29.

“Eşeğin Türküsü” Adlı Romanda Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması

İncelenen Kitaplarda Yer Alan Sözvarlığı Öğeleri	TOPLAM	
	F	%
İkilemeler	34	%59,64
Deyimler	9	%15,78
İlişki Sözleri	9	%15,78
Anadolu Ağızları	2	%3,50
Yabancı Sözcükler	1	%1,75
Tekerlemeler	1	%1,75
Atasözleri	-	% -
Terimler	-	% -
Kalıplaşmış Sözler	-	% -
Çeviri Sözcükler	-	% -
Bilmeceler	-	% -
Argo Sözcükler	-	% -
TOPLAM	57	% 100

Tablo 29’a göre “Eşeğin Türküsü” adlı romanda en çok ikilemelere (%56,94) yer verilmiştir. İkilemeleri aynı kullanım sıklığıyla deyimler ve ilişki sözleri (%15,78) izlemiştir. Anadolu ağızlarına %3,50 oranında romanda yer verilmiştir. Yabancı sözcükler ve tekerlemeler romanda %1,75 oranında belirlenmiştir. Romanda sözvarlığının incelenen diğer öğelerine rastlanmamıştır. Aşağıda, “Eşeğin Türküsü” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler sunulmuştur:

4.29.1. Deyimler.

Ağız ağıza vermek

“Sanki yüzlercesi ağız ağıza vermişler şarkı söylüyorlardı.” s. 16

Alıp götürmek

“Şimdi onu birkaç gün sonra alıp götürecekler, kesecekler, mama fabrikasına...” s. 10

Canını dişine takmak

“Yılkılık canını dişine takmış bütün gücüyle kurdun kafasına tekmeyi...” s. 54

İçi titremek

“Koca şapkalı adam hoşuna gelince içi titriyordu.” s. 19

İçine ateş düşmek

“Mamalık olmak içine ateş gibi düşmüştü.” s. 18

İçini çekmek

“İçini çekti.” s. 13

Ne olursa olsun

“Ne olursa olsun, Kulak kararını vermişti, gidecekti, hem de çok uzaklara...” s. 12

Şaşıp kalmak

“Kulağa kesik şaştı kaldı.” s. 44

Yeri göğü inletmek

“Ama şarkıya başlar başlamaz yer gök inliyordu.” s. 29

4.29.2. İkilemeler.

Ah ah

“Ah ah, demek beni üç beş kuruş için hiç düşünmedi...” s. 19

Aksaya aksaya

“Aksaya aksaya o dağlara gidemem ki.” s. 39

Aman aman

“...aman aman benim gençliğimi görecektin, köyde bir tane yedim bir tane.” s. 30

Amanın amanın

“Amanın amanın, dedi...” s. 16

Ararsa arasın

“Ararsa arasın...” s. 5

Başlar başlamaz

“Ama şarkıya başlar başlamaz yer gök inliyordu.” s. 29

Bırak bırak

“Bırak bırak, uyumaya bak, bırak bırak, uyumaya bak...” s. 20

Biraz biraz

“Her gün biraz biraz...” s. 42

Birer birer

“Kurbağalar korkudan birer birer suya atladılar.” s. 26

Çarpıp parçalamak

“İçeri giren kardeşimizi çarpıp parçalıyor.” s. 56

Çekip gitmek

“Onun için biz buradan hemen çekip gitsek çok iyi olacak...” s. 56

Çok çok

“Çok çok onu sahibi Yılkılık yapardı.” s. 18

Derin derin

“Yılkılık tısladı, derin derin soludu...” s. 40

Donmak kalmak

“Kulağı kesik oracıkta donup kalmıştı.” s. 35

Durup durup

“Durup durup...” s. 8

El ele

“O kara şapkalı adamla el ele tutuşmuşlar, ellerini sallıyorlardı.” s. 6

Evet evet

“Evet evet Yılkılık.” s. 18

Girer girmez

“...kafası içeri girer girmez bir çatırtı duyuldu, ardından bir çatırtı daha.” s. 54

Grip girmemek

“Grip girmemekte ikircikliyordu.” s. 53

Hayır hayır

“Hayır hayır, şimdi bunları düşünmenin zamanı değil...” s. 36

Hızlı hızlı

“Kulaklarımı dikti, hızlı hızlı yürüdü.” s. 32

Kendi kendimi

“Biliyor musunuz kurbağalar, ben kendi kendimi Yılkılık yaptım...” s. 19

Kıpır kıpır

“Kıpır kıpır tazeydiler.” s. 22

Kıs kıs

“Kulağı kesik sahibini düşününce kıs kıs güldü.” s. 25

Küt küt

“Kulağıkesik’in yüreği küt küt attı.” s. 35

Öbek öbek

“Bir yerlerden kuşlar suyun tadını haber aldılar, öbek öbek geldiler.” s. 58

Pırıl pırıl

“Pırıl pırıl parlıyorlardı.” s. 14

Süzüle süzüle

“Süzüle süzüle çıkıyordu ortaya.” s. 16

Şaşkın şaşkın

“Çomar şaşkın şaşkın baktı kulak...” s. 13

Uf uf

“...işte o zaman bir çıtırtı sesi duyuldu ki, uf aman...” s. 54

Vah vah

“Vah vah!...” s. 5

Yo yo

“Yo yo, dedi Yılkılık, aksıyorum.” s. 44

Yoruyor yoruyor

“Kirpi kardeş, ben köye gitmek istemiyorum...” s. 30

Zaman zaman

“...Yıkılık gelsin diye zaman zaman bekliyordu.” s. 48

4.29.3. Terimler.

Nergis (bitki bilimi)

“Baharın ilk müjdesini gölün kıyısındaki bir koyungözü nergis haber verdi.” s. 56

4.29.4. İlişki sözleri.

4.29.4.1. Toplumsal kültürel ilişkileri yansıtan ilişki sözleri.

4.29.4.1.1. Karşılama-karşılanma, vedalaşma.

Güle güle

“Güle güle güneş kardeş.” s. 24

Hoşça kal

“Haydi hoşça kal...” s. 24

4.29.4.1.2. Diğer toplumsal ilişkilerde kullanılanlar.

Günaydın

“Günaydın Kulağikesik kardeş, dedi...” s. 22

Haydi bakalım

“Haydi bakalım, yürüyelim!...” s. 60

Haydi

“Haydi hoşça kal...” s. 24

Kim bilir kim

“Kim bilir kim ne şeydir, derlerdi.” s. 12

Özür dilerim

“Ay özür dilerim.” s. 26

Sağ ol

“Sağ ol.” s. 30

Teşekkür etmek

“Aya da teşekkür ederim, sana da teşekkür ederim...” s. 22

4.29.5. Yabancı sözcükler.

Müjde (muştı)

“Baharın ilk müjdesini gölün kıyısındaki bir koyungözü nergis haber verdi.” s. 56

4.29.6. Tekerlemeler.

“İyi iyi bu dağların çiçeği: çiğdemi menekşesi: Kulağıkesik’in arkadaşı hepsi: var mı mutlu benim gibisi...: iyi derelerden su içerim: lale sümbül geçerim: çimenli yolları seçerim.” s. 29

4.29.7. Anadolu ağızları.

İkircik

“Girip girmemekte ikircikliyordu.” s. 53

Yılkı

“Biliyor musunuz kurbağalar, ben kendi kendimi Yılkılık yaptım...” s. 19

4.30. “Ökkeş Lunaparkta” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular

“Ökkeş Lunaparkta” adlı romanda kullanılan sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımları (sıklık ve yüzdeleri) en çok olandan en az olana doğru Tablo 30’da verilmiştir:

Tablo 30.

“Ökkeş Lunaparkta” Adlı Romanda Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması

İncelenen Kitaplarda Yer Alan Sözvarlığı Öğeleri	TOPLAM	
	F	%
İkilemeler	96	%40,50
Anadolu Ağızları	91	%38,39
Deyimler	24	%10,12
İlişki Sözleri	15	%6,32
Terimler	4	%1,68
Yabancı Sözcükler	3	%1,26
Tekerlemeler	2	%0,84
Kalıplaşmış Sözler	1	%0,42
Argo Sözcükler	1	%0,42
Atasözleri	-	% -
Çeviri Sözcükler	-	% -
Bilmeceler	-	% -
TOPLAM	237	% 100

Tablo 30’a göre “Ökkeş Lunaparkta” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler arasında %40,50 oranıyla en çok ikilemelere yer verilmiştir. İkilemeleri sırasıyla Anadolu ağızları (%38,39); deyimler (%10,12); ilişki sözleri (%6,32); terimler (%1,68); yabancı sözcükler (%1,26) ve tekerlemeler (%0,84) izlemiştir. Kalıplaşmış sözler, argo sözcükler romanda %0,42 oranıyla yer almıştır. Romanda sözvarlığının incelenen diğer öğelerine yer verilmemiştir. Aşağıda, “Ökkeş Lunaparkta” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler sunulmuştur:

4.30.1. Deyimler.

Ağzı bir karış açık kalmak

“Ökkeş, içeri girince ağzı bir karış açık kaldı...” s. 51

Anladımsa Arap olayım

“Anladıysam Arap olayım.” s. 13

Avazı çıktığı kadar

“...böyle yol ortasında avazlarının çıktığı kadar bağırarak değil.” s. 73

Ayakları geri geri gitmek

“Ama hala Ökkeş’in ayakları geri geri gidiyordu.” s. 93

Canı sıkılmak

“Ökkeş’in yine canı sıkıldı.” s. 52

Cehennemin dibi

“Cehennemin dibi!” s. 32

Çalım satmak

“...buradaki kocaman eşeklere çalım satsın, ben lunapark görmüş eşeğim diye.” s. 63

Deli gibi

“...miden bulanıyo, deli gibi bi şey oluyomuşun endiğin zaman.” s. 23

Ders olmak

“Sana ders olsun diye.” s. 20

Ekmek çarpsın

“Alanı ekmek çarpsın mı?” s. 8

El atmak

“...ama çıkınına hiç el atmadı.” s. 59

Geçinip gitmek

“Babası yılına göre bu tarlaya buğday eker, arpa eker, geçinip giderlerdi...” s. 6

Gözü arkada kalmak

“Gözü de hep arkasında kaldı...” s. 93

Gözü takılmak

“Gözü bir bisiklete takıldı.” s. 44

Gözünü dört açmak

“Gözünü dört aç, beni kaybetme!” s. 33

İçi dışına çıkmak

“İçim dışıma çıktı.” s. 79

Kafası karışmak

“Oğlum kafamı karıştırma!” s. 21

Küt diye

“Nereye gittiysek kafamız küt...” s. 82

Nene gerek

“Nene gerek senin gazlı tuz içmek...” s. 47

Ödü kopmak

“Ödüm koptu...” s. 5

Pat diye

“Sonra hortlak pat diye insanın babasına tokat vuruyormuş.” s. 14

Sevinçten uçmak

“Bir sevinçle uçup gitti tarlaya.” s. 19

Yük olmak

“Golumda yük olacağına garnımda kuvvet olsun dedim.” s. 41

Yüreği yanmak

“Yüreği yandı susuzluktan.” s. 45

4.30.2. İkilemeler.

Ağladı ağladı

“Ağladı ağladı yattı.” s. 19

Alev alev

“Boğazı alev alev yandı.” s. 47

Allah allah

“Allah allah...” s. 54

Anıra anıra

“...eşğinin de otomobilin ardı sıra anıra anıra koştuğunu gördü...” s. 53

Anlat anlat

“Anlat anlat!” s. 12

Ara sıra

“Ara sıra sende anır ki, millet odunları görsün.” s. 43

Araya sora

“Araya sora onu da buldular.” s. 80

Bağıra bağıra

“...sen yanımdayken bağıra bağıra tekrar sordum ki, sende duyasin diye...” s. 33

Basar basmaz

“Ökkeş oraya basar basmaz araba hızla gitmeye başladı.” s. 80

Bir daha bir daha

“...yanına yaklaştıkça, bir daha bir daha vuruyordu.” s. 63

Bir yılan bir yılan

“Gittik, baktık bir yılan bir yılan, var belki bu kabağın uzunluğunda...” s. 12

Boncuk boncuk

“Çok uğraştılar, alınları boncuk boncuk terledi...” s. 88

Bubaaaa bubaaaa

“Bubaaaa bubaaaa, uçuyom bubaa!..” S. 64

Bubam bubam

“Bubam bubam, lunaparka gidelim bubam...” s. 26

Canın canın

“(Canın canın,) dedi...” s. 10

Çok çok

“Çok çok getiririm.” s. 59

Dalgın dalgın

“Bir ara dalgın dalgın yürürlerken, bayram, Ökkeş’e...” s. 94

Datlı datlı

“Dathı dathı eniyon.” s. 10

Değil değil

“Değil değil...” s. 37

Dur dur

“Dur dur, ağlamadan anlat.” s. 13

Durmak kalmak

“Ökkeş, çatal elinde öylece durdu kaldı.” s. 89

Fır fır

“Sonra karınca beni fır fır uçuracaktı.” s. 18

Fırıl fırıl

“...kocaman kocaman renkli renkli bir şeyler, yerde fırıl fırıl dönen başka şeyler.” s.75

Fırlayış fırlamak

“...Ökkeş, sözün burasında öyle bir fırlayış fırladı ki yataktan...” s. 20

Fura fura

“Burnumuz öyle olmuş ki fura fura, bir daha fururuz diye korkuyoruz.” s. 12

Gartal gartal

“Gartal gartal, sırtımın etini yedin bitirdin gartal!” s. 65

Gartal martal

“Gartal martal yok burada.” s. 65

Gel gel

“Ökkeş, gel gel kapı burada...” s. 81

Getir getir

“Getir getir, hem de çok getir.” s. 87

Gide gele

“Zaten eşek, yıllardır gide gele köyün yolunu iyice öğrenmişti...” s. 59

Gir gör

“Peki peki, gir gör...” s. 51

Gittin geldin

“Sen koskoca oğlan oldun, kaç kez gittin geldin, eşek öğrendi yolu...” s. 28

Güp güp

“Ökkeş’in yüreciği güp güp atıyordu.” s. 93

Haydi haydi

“Haydi haydi, çöhl de.” s. 72

Hayran hayran

“Bisikletlinin arkasından hayran hayran baktı.” s. 45

Hele hele

“Dolap dönmeye başlayınca, hele hele havaya çıkınca...” s. 80

Hemen hemen

“Lunaparktan hemen hemen en geç onlar çıktılar.” s. 94

Hih hih

“Paramı aldılar, hih hih...” s. 16

Hoplayıp zıplamak

“(Gideceğiz, lunaparka! Gideceğiz!) diye hoplayıp zıplıyordu.” s. 20

Hüngür hüngür

“Ökkeş hüngür hüngür ağlamaya başladı.” s. 19

İç iç

“İç iç!” s. 46

İçin için

“Ama bir taraftan üzülmeye rağmen bir taraftan da için için seviniliyordu.” s. 94

İkide bir

“Ökkeş, şaşkın, bir bu tarafa, bir o tarafa bakıyor, ikide bir babasına...” s. 75

İnadım inat

“Amma inadım inat haa buba, yiyeceğim onu.” s. 89

İnip kalkmak

“...kocaman dallar inip kalkıp orasına burasına vurmıştu.” s. 15

İri iri

“O gözlerini tavandaki iri iri dilmelere dikerek ağlamaya başladı.” s. 16

İstemeye istemeye

“İstemeye istemeye Ökkeş trenin vagonundan indi.” s. 92

İştahlı iştahlı

“Bekir Efendi’nin oğlu, iştahlı iştahlı bir şeyler anlatıyordu arkadaşlarına.” s. 7

İyi iyi

“İyi iyi...” s. 40

Kalın kalın

“Baksana kalın kalın zincirler.” s. 78

Kana kana

“İlk rastladığı çeşmeden kana kana su içti.” s. 43

Kendi kendine

“Kendi kendine.” s. 48

Kılıktan kılığa

“İnsanı kılıktan kılığa sokarmış.” s. 11

Kızgın kızgın

“Kızgın kızgın söyleniyordu.” s. 47

Kocaman kocaman

“...bu kez kafasında kocaman kocaman boynuzları olan bir şeytan.” s. 11

Koşa koşa

“Bayram koşa koşa geldi.” s. 77

Koşarsa koşsun

“Ama ne kadar hızlı koşarsa koşsun, bir türlü yetişemiyordu...” s. 53

Kucak kucak

“Hepsini kucak kucak içeriye, adamın gösterdiği yere taşıdı.” s. 58

Kuru kuru

“Yok mu odun alan, kuru kuru odunlar bunlar...” s. 56

Mahsun mahsun

“Sonra, kendisine mahsun mahsun bakan eşek geldi aklına.” s. 48

Mışıl mışıl

“Yatağında mışıl mışıl uyuyan Bayram Emmi, gece yarısı işte bu sese uyandı.” s. 64

Minik minik

“Önünde küçücük bir lokomotif, arkasında minik minik vagonları vardı.” s. 92

Ne olur ne olmaz

“Aman hemen gidelim oğul ne olur ne olmaz...” s. 82

Neler neler

“Ben daha neler neler biliyorum baba...” s. 23

O kadar büyük o kadar büyük

“O kadar büyük o kadar büyük ki, sorma.” s. 9

Oh oh

“Oh oh, kırk liramız var, bu kırk lirayla iki kez lunaparka gidilir.” s. 21

Orasına burasına

“...dut başına çökmüş, kocaman dallar inip kalkıp orasına burasına vurmuştu.” s. 15

Oraya buraya

“...içerde kafalarını oraya buraya vururken dışarı çıktıklarını fark etmemişlerdi.” s. 82

Para para

“Para para.” s. 31

Peki peki

“Peki peki...” s. 90

Peş peşe

“...bir sıra peş peşe dönen tahta atları görünce çok heyecanlandı.” s. 76

Pırıl pırıl

“Pırıl pırıl paralar var.” s. 14

Renk renk

“Gara değil, ya buba, renk renk...” s. 92

Renkli renkli

“Havada dönen kocaman kocaman renkli renkli bir şeyler...” s. 75

Saç sakal

“Şu benim saçıma sakalıma inanmıyorsun da, eşeğin sözüne mi inanıyorsun?” s. 35

Sıktı sıktı

“Sıktı sıktı düğümü...” s. 58

Sıra sıra

“Sıra sıra dükkanların önünden geçti.” s. 44

Sokup sokup

“Şu deliğe başını sokup sokup çıkaran insanların olduğu yerden mi?” s. 77

Sus sus

“Sus sus!” s. 23

Tamam tamam

“Tamam tamam, çarşambadan sonra da pazar gelir.” s. 27

Tıklım tıklım

“Biraz sonra vagonlar tıklım tıklım doldu.” s. 92

Tıslaya tıslaya

“Zavallı eşek, tıslaya tıslaya yürüyordu...” s. 38

Tos tos

“...sonra tos tos vuruyormuşun, tosbağa gibi.” s. 13

Uça uça

“Dağlardan, tepelerden uça uça köyüne varmalıydı.” s. 45

Üst üste

“...ben üç gün üst üste kasabaya gidip odun satarsam lunaparka gidebileceğiz?” s. 26

Vah vah

“Vah vah!” s. 91

Vık vık

“Haydi bakalım, taştan da kurtuldun, vık vık etme.” s. 40

Yalana yalana

“Ökkeş yalana yalana yuttu tatlıyı.” s. 73

Yan yana

“...baba oğul yan yana oldukları halde birbirlerini arıyorlardı...” s. 79

Yavaşladı yavaşladı

“Atlar yavaşladı yavaşladı, durdu.” s. 77

Yeter yeter

“Yeter yeter, kulağını koparacaksın...” s. 8

Yiyip bitirmek

“Gartal gartal, sırtımın etini yedin bitirdin gartal!” s. 65

Yo yo

“Yo yo...” s. 91

Yok yok

“Yok yok almayız.” s. 8

Yoo yoo

“Yoo yoo kapama getir.” s. 88

Yürü yürü

“Yürü yürü!” s. 74

4.30.3. Terimler.

Musluk (mühendislik)

“Ağzını musluğa dayayarak kana kana içti.” s. 48

Odun (orman mühendisliği)

“Ağdı da odun bir yanına.” s. 39

Vagon (inşaat mühendisliği)

“İstemeye istemeye Ökkeş trenin vagonundan indi.” s. 92

Zincir (mühendislik)

“Baksana kalın kalın zincirler.” s. 78

4.30.4. İlişki sözleri.

4.30.4.1. Toplumsal kültürel ilişkileri yansıtan ilişki sözleri.

4.30.4.1.1. Karşılama-karşılanma, vedalaşma.

Allahaısmarladık

“Allahaısmarladık Kürük.” s. 73

Buyurun

“Buyurun!” s. 73

Gal sağlıcakla

“Gal sağlıcakla oğul.” s. 34

Güle güle

“Güle güle!” s. 34

Haydi güle güle

“Haydi güle güle! s. 37

Hoşça kal

“Hoşça kal emmi...” s. 34

Sağlıkla kal

“Gal sağlıcağnan...” s. 37

Uğurlar olsun

“Haydi bakalım uğurlar ola!” s. 35

4.30.4.1.2. Diğer toplumsal ilişkilerde kullanılanlar.

Eline ne geçecek

“Beni kandıracan da ne geçecek eline emmi?” s. 34

Hay Allah’ım

“Hay Allah’ım, sen sabır ver!” s. 68

Haydi

“İyi iyi, haydi yat da bir daha uçma.” s. 66

Haydi bakalım

“Haydi bakalım...” s. 9

İşte şimdi yandık

“İşte şimdi yandık, Kürük.” s. 37

Sağ ol

“Sağ ol emmi.” s. 59

Sağ olun

“Sağ olasınız emmiler.” s. 42

4.30.5. Kalıplaşmış sözler.

“Türk’üm, doğruyum, çalışkanım!” s. 5

4.30.6. Yabancı sözcükler.

Bravo (aferin)

“Bravo delikanlı...” s. 91

Mahsus (özgü)

“Ben mahsustan sen yanımdayken bağıra bağıra tekrar sordum...” s. 33

Millet (ulus)

“Ara sıra sende anır ki, millet odunları görsün.” s. 43

4.30.7. Tekerlemeler.

“Köyün yollarında taş tane tane, ahırdaki koyunlar say, bak kaç tane”. s. 35

“Şeytan aldı götürdü, satamadan getirdi...” s. 15

4.30.8. Argo sözcükler.

Defol

“Defol şuradan!” s. 48

4.30.9. Anadolu ağızları.

Accık

“Accık da sen sık...” s. 58

Acep

“Sen bilmezsin Kürük, ben bilmem yolu, acep ne olacak bu işin sonu?” s. 33

Ağmak

“Ağdı da odun bir yanına.” s. 39

Amanın

“Amanın sen ne diyon emmiii?” s. 59

Annadım

“Odunu satınca parayı sıkı tutacam, onu annadım.” s. 28

Bazar

“Tamam tamam, çarşambadan sonra da bazar gelir.” s. 27

Belkim

“Höh, sizin ev ne ki, belkim var sizin ev gibi yüz tane.” s. 9

Bi

“...başın dönüyo, midem bulanıyo, deli gibi bi şey oluyomuşun endiğin zaman.” s. 23

Biişşş

“Biişşş!” s. 8

Bilmiyom

“Ben gasaba şehrinin yolunu bilmiyom da.” s. 28

Böyük

“Bizim evden de mi böyük?” s. 9

Buba

“(Buba, şişmanlıyon ha,) demişti.” s. 7

Bulanıyo

“Sonunda başın dönüyo, midem bulanıyo, deli gibi bi şey oluyomuşun...” s. 23

Çıkıyom

“Garşıya çıkıyom.” s. 29

Çıkıyon

“Guş kadar çıkıyon mu?” s. 10

Çöh

“Haydi haydi, çöh de.” s. 72

Daş

“Paramı öyle daş diplerine koyduğun için çok ağla.” s. 16

Didim

“Didim ki, bu Kürük ömründe hiç lunapark görmemiş...” s. 63

Dimek

“Dimek o kadar büyük garınca?” s. 9

Dönüyo

“Sonunda başın dönüyo, midem bulanıyo, deli gibi bi şey oluyomuşun...” s. 23

Dutmak

“Nasıl buba, sözünü dutmuş, iyi düğümler atmışım değil mi?” s. 60

Düşmüyon

“Düşmüyon ki...” s. 10

Emme

“Çıktık emme, çayı nasıl alacağım sağ koluma?” s. 29

Emmi

“Ama Bayram emmi, bir türlü götürememişti oğlunu büyük kentlere...” s. 6

Endiğin

“...başın dönüyo, miden bulanıyo, deli gibi bi şey oluyomuşun endiğin zaman.” s. 23

Eniyon

“Ya nasıl eniyon?” s. 10

Eşşeknen

“Tabii eşşeknen gideceğiz.” s. 63

Eyilik

“Bir eyilik daha edin bana emmiler.” s. 42

Furmak

“O onun üstüne çıkıyor, o onun ardına furuyor...” s. 10

Furmak

“Furuyorum ki akıllı olsun.” s. 18

Gabahat

“Gabahat benim değil ki buba...” s. 89

Gaç

“Gaçta galmıştık?” s. 24

Gaçmak

“...gene de gurnazlık edip bu yana o yana gaçıyo...” s. 89

Gadar

“Ben olsam tek başıma seni tee lunaparkın içine gadar salarım.” s. 69

Gafan

“Ee, gafan golun gırılmıyor mu?” s. 10

Galıyor

“O zaman ne faydası galıyor ayakkabının?” s. 69

Galmak

“Gaçta galmıştık?” s. 24

Gapı

“Görüyorsun garşında gocaman gapı, amma çıkabilersen çık.” s. 12

Gara

“Gara değil, ya buba, renk renk...” s. 92

Garın

“Golumda yük olacağına garnımda kuvvet olsun dedim.” s. 41

Garınca

“Garıncanın üstüne at mı çıkmış?” s. 9

Garışmıyom

“Say buba say, garışmıyom.” s. 22

Garnımız

“Çıkar azık çıkınını, garnımızı doyuralım.” s. 71

Garşı

“Garşıya çıkıyom.” s. 29

Garşında

“Görüyorsun garşında gocaman gapı, amma çıkabilirsən çık.” s. 12

Gasaba

“Kalkıp gasabaya odun satmaya gidemem.” s. 26

Gaybolmak

“Adam, çıkıp da gaybolunca, bubam tamam burası gapı, dedi.” s. 12

Gayfe

“Gayfe mi bu?” s. 9

Get

“Olurum buba sen get.” s. 77

Getmek

“Sordu, nireye gediyorsunuz?” s. 70

Gırlmak

“Ee, gafan golun gırlmıyor mu?” s. 10

Gidiyom

“İyi buba, ben şimdi hemen yatmaya gidiyom.” s. 27

Gine

“Sonra bir bakıyorsun gine göğə çıkıyorsun, arkasından bir daha vıız yere.” s. 10

Gocaman

“Görüyorsun garşında gocaman gapı, amma çıkabilirsən çık.” s. 12

Gol

“Golumda yük olacağına garnımda kuvvet olsun dedim.” s. 42

Golun

“Ee, gafan golun gırlmıyor mu?” s. 10

Gonuşmak

“Sizde bana neler gonusuyordunuz onları deyin.” s. 9

Goşmak

“Goşalım buba!” s. 75

Goymak

“Anlatmaya fırsat goymadılar ki.” s. 18

Goynum

“Goynumda.” s. 70

Gurban

“Gurban ibrahim...” s. 20

Gurnazlık

“...gene de gurnazlık edip bu yana o yana gaçıyo...” s. 89

Gusura galma

“Bubama çok yalvardım amma, seni salmıyor lunaparka, gusura galma e’ mi?” s. 69

Guş

“Guş kadar çıkıyon mu?” s. 10

Güçcücük

“...bindiriyorlar iki kişilik güçcücük arabaya, salıveriyorlar karanlıkların içine.” s. 11

Heç

“Heç insanın canı çıkar mı Ökkeş?” s. 10

Kandıracan

“Beni kandıracan da ne geçecek eline emmi?” s. 34

Luna luna

“Luna luna...” s. 9

Mıstıfa

“Anlat mıstıfa anlat!” s. 11

Nah

“Şehere git, bu odunu sat, parayı nah şu mendilin içine çıkınla.” s. 36

Neriye

“Ee, neriye goyacağız öylese bizim Kürük’ü?” s. 63

Niden

“Niden aldın?” s. 20

Nireye

“Sordu, nireye gediyorsunuz?” s. 70

Oluyomuşun

“Sonunda başın dönüyo, midem bulanıyo, deli gibi bi şey oluyomuşun endiğin zaman.” s. 23

Onnan

“Ben onnan konuşmuyom ki!” s. 69

Öylese

“Ee, neriye goyacağız öylese bizim Kürük’ü?” s. 63

Sahap olmak

“Ökkeş, sahap ol benim ata.” s. 77

Sallıyon

“Gartaaal, niden beni böyle sallıyon?” s. 65

Şeher

“Arkadaşlara şehirdeki lunaparkı anlatıyordum.” s. 9

Şıngır

“Bizim şıngırlar amma da çoğaldı ha...” s. 7

Şindi

“İyi buba, ben şindi hemen yatmaya gidiyom.” s. 27

Şışmanlıyon

“Buba, şışmanlıyon ha,” demişti. s. 7

Tee

“Ben olsam tek başıma seni tee lunaparkın içine gadar salarım.” s. 69

Tosbağa

“...sonra tos tos vuruyormuşun, tosbağa gibi.” s. 13

Tumafil

“Sonra tumafiller var, dolu...” s. 10

Tumofil

“Buna tumofil derler.” s. 43

Tutacam

“Odunu satınca parayı sıkı tutacam, onu annadım.” s. 28

Uçaknan

“Yoo, özel uçaknan gideceğiz.” S. 63

Uçuyom

“İnmem bubaa, inmem, uçuyom uçuyooooom!” s. 65

Yımırta

“Ya yemek, on tane yımırta yesem doymam.” s. 11

Yörütme

“Bizim eşşeği düşünüyorum, nasıl duvarda yörüteyim, onu düşünüyorum...” s. 94

4.31. “Ökkeş Kurt Avında” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular

“Ökkeş Kurt Avında” adlı romanda kullanılan sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımları (sıklık ve yüzdeleri) en çok olandan en az olana doğru Tablo 31’de verilmiştir:

Tablo 31.

“Ökkeş Kurt Avında” Adlı Romanda Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması

İncelenen Kitaplarda Yer Alan Sözvarlığı Öğeleri	TOPLAM	
	F	%
İkilemeler	83	%46,89
Anadolu Ağızları	40	%22,59
Deyimler	27	%15,25
İlişki Sözleri	16	%9,03
Yabancı Sözcükler	5	%2,82
Tekerlemeler	4	%2,25
Terimler	1	%0,56
Argo Sözcükler	1	%0,56
Atasözleri	-	% -
Çeviri Sözcükler	-	% -
Kalıplaşmış Sözler	-	% -
Bilmeceler	-	% -
TOPLAM	177	% 100

Tablo 31 incelendiğinde “Ökkeş Kurt Avında” romanında en çok ikilemelere (%46,89) yer verildiği görülecektir. Anadolu ağızları %22,59 oranıyla ikinci sırada bulunmaktadır. Deyimler (%15,25); ilişki sözleri (%9,03); yabancı sözcükler (%2,82); tekerlemeler (%2,25); terimler ve argo sözcükler %0,56 oranıyla romanda yer almıştır. Sözvarlığının incelenen diğer öğelerine romanda yer verilmemiştir. Aşağıda, “Ökkeş Kurt Avında” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler sunulmuştur:

4.31.1. Deyimler.

Ağıza geleni söylemek

“Kızmış bana, o ağıza geleni söyledi, ben ağızıma geleni söyledim.” s. 42

Ağızını hayra aç

“Ağızını hayra aç oğlum...” s. 54

Aklı başına gelmek

“Aklın başına geldi mi şimdi?” s. 6

Aklı başından gitmek

“Ökkeş’in gözleri iri iri açıldı, aklı başından gitti...” s. 29

Aklına yatmak

“Akılları bu işe yatınca şaban eğildi...” s. 60

Allah iyiliğini versin

“Hay Allah iyiliğini versin, ödümü kopardın.” s. 20

Ayaklarına kara su inmek

“Benim ayaklarıma kara sular indi...” s. 55

Başını alıp gitmek

“Nasıl ağlamam buba, o başını alır giderse ben kiminle konuşurum?” s. 54

Canı burnuna gelmek

“Öyle yorgunum ki, canım burnumdan çıkıyor.” s. 56

Çıt çıkmamak

“Kimseden çıt çıkmıyordu.” s. 50

Deli etmek

“Ökkeş deli edeceksin sen beni...” s. 13

Dilinin ucuyla

“Babası da dil ucuyla...” s. 32

Eline yüzüne bulaştırmak

“Ökkeş söz dinler, ama yaptığı her işi de eline yüzüne bulaştırır.” s. 5

Göğsü kabarmak

“Göğsü kabardı, kabına sığamaz oldu.” s. 24

Göz gezdirmek

“Şaban etrafa göz gezdirdi...” s. 66

İç çekmek

“Babası derin derin içini çektikten sonra...” s. 34

İçi cız etmek

“Ökkeş’in içi cız etti...” s. 35

Kabına sığmamak

“Göğsü kabardı, kabına sığamaz oldu.” s. 24

Kan ter içinde kalmak

“Bayırı zorla indi, kan ter içerisinde eve geldi.” s. 52

Karşı koymak

“Ezmesine ezeceğim, ama karşı koyuyor.” s. 40

Ne yapıp yapıp

“Hayvan ya akıllı yoktur işte, ben ne yapar yapar kovalarım onu.” s. 8

Ödü kopmak

“Hay Allah iyiliğini versin, ödümü kopardın.” s. 20

Soluğu (bir yerde) almak

“Sonra soluğu yerde alırsın.” s. 12

Un ufak olmak

“Çekerim ki un ufak olursun.” s. 21

Üzerine çullanmak

“...hep birden üzerine çullanır yakalarsınız...” s. 50

Yer yarılp içine girmek

“Sanki kara ovada yer yarılmış, eşek içine girmişti...” s. 52

Yüreğine soğuk su serpilmek

“...Ökkeş’in yüreğine soğuk sular serpildi.” s. 23

4.31.2. İkilemeler.

Alaylı alaylı

“Baba alaylı alaylı...” s. 36

Aptal aptal

“Yüzüme aptal aptal bakıyor...” s. 73

Ara sıra

“Sen de ara sıra bana aşağıdan ekmek atarsın...” s. 64

Aramış aramış

“Ökkeş’in kokusundan aramış aramış, sonunda onu bulmuştu...” s. 73

Ardı sıra

“Ökkeş, babasının ardı sıra yürümeye başladı.” s. 34

Avuç avuç

“...avuçlarını tahta oluğa yaklaştırarak, avuç avuç içiyordu.” s. 69

Ay ay

“Ay ay amanin ayaklarım.” s. 68

Bak bak

“Yook bak bak...” s. 72

Baktı baktı

“Ökkeş, baktı baktı...” s. 51

Birer birer

“Erkekseniz birer birer gelin!” s. 21

Boncuk boncuk

“...Ökkeş’in alnından boncuk boncuk terler dökülmeye başladı.” s. 63

Çiğneyip çiğneyip

“...otları, ağzının içine alıyor, sonra çiğneyip çiğneyip yutuyordu.” s. 35

Çök çök

“Yani çök çök...” s. 31

Dayana dayana

“Babası, ağrıyan dizlerine dayana dayana yatağından kalktı.” s. 26

Değe değe

“Ökkeş topukları sırtına değe değe koşmaya başladı.” s. 24

Derin derin

“Babası derin derin içini çektikten sonra...” s. 34

Durdu durdu

“Ökkeş durdu durdu.” s. 30

Durup durup

“Ökkeş durup durup...” s. 68

Duruyor duruyor

“Hele Ökkeş, sanki bir daha hiç su içmeyecekmiş gibi duruyor duruyor...” s. 69

Emmim emmim

“Emmim emmim söyle ben kimim?” s. 6

Ez ez

“Ez ez...” s. 40

Ezmesine ezeceğim

“Ezmesine ezeceğim, ama karşı koyuyor.” s. 40

Geri geri

“Ökkeş geri geri çekildikten sonra...” s. 29

Gıııı gıııı

“Dur amma önce bir gıııı gıııı!” s. 59

Girer girmez

“Daha avlu kapısından içeriye girer girmez...” s. 24

Görür görmez

“Amma dur, karakulak beni görür görmez tanır ve yanımıza gelir.” s. 59

Güle güle

“Muhtar emmim hırsızı yakaladı, güle güle geliyor...” s. 51

Güm güm

“Ama yine de kalbi güm güm diyordu.” s. 23

Hadi hadi

“Hadi hadi, ben götüreyim.” s. 10

Hah hah

“Acab beni mi gösteriyor arkadaşlarına bu kurt, hah hah orda diye?” s. 21

Hay Allah’ım hay Allah’ım

“Hay Allah’ım hay Allah’ım, çarptın mı Ökkeş’im yoğurdu, çarptın mı?” s. 40

Hıı hıı

“Ökkeş elinide bıraktı, ayağıyla hıı hıı diyerek yere vurdu.” s. 40

Hızlı hızlı

“Köylüler, muhtar önde hızlı hızlı Ökkeş’lerin evinin önüne geldiler.” s. 50

İbiş İbiş

“Ee sen bana İbiş İbiş diyorsun ya?” s. 31

İliş iliş

“Hadi iliş iliş...” s. 30

İri iri

“Ökkeş’in gözleri iri iri açıldı, aklı başından gitti...” s. 29

Kana kana

“...tahta oluktan akan suyu kana kana içmek istiyordu...” s. 69

Kaşıkla kaşıkla

“Oğlum hiç taşla olur mu, kaşıkla kaşıkla...” s. 40

Keçi keçi

“Buba ne gibi kokuyom, keçi keçi mi, koyun koyun mu?” s. 35

Kendi kendine

“Sonra başladı kendi kendine söylenmeye...” s. 17

Kızgın kızgın

“Baba, kızgın kızgın konuştu...” s. 27

Koyun koyun

“Buba ne gibi kokuyom, keçi keçi mi, koyun koyun mu?” s. 35

Kurt kurt

“Kurt kurt, erkeksen gel bu tarafa!” s. 23

Lak lak

“Oğlum seninle karşılıklı lak lak edeceğiz.” s. 28

Mayala mayala

“Hadi mayala mayala...” s. 39

Muhtar emmiiii muhtar emmiiii

“Muhtar emmiiii muhtar emmiiii!” s. 49

Nazlı nazlı

“Bana accık nazlı nazlı anııyor gibi geldi ya.” s. 70

Nefes nefese

“Şaban onun yanına nefes nefese geldi.” s. 72

Olabilir olabilir

“Olabilir olabilir, olamaz olamaz...” s. 67

Olamaz olamaz

“Olabilir olabilir, olamaz olamaz...” s. 67

Olur olur

“Olur olur...” s. 28

Ölmesine ölmez

“Ölmesine ölmez amma kim bilir nerededir?” s. 54

Patlar patlamaz

“Ama ben niye böyle tüfek patlar patlamaz sırtüstü yere yuvarlandım?” s. 24

Pırıl pırıl

“Hemen kayaların arasından pırıl pırıl bir otomobil çıkıyordu.” s. 76

Saf saf

“Ökkeş, saf saf bakarak...” s. 77

Sağ sol

“Kafamı ne sağa sola çeviriyorsun be, boynumu koparacaksın.” s. 77

Sığmasına sığacaktı

“Sığmasına sığacaktı ya, yarısı dışarda kaldı.” s. 27

Sıkı sıkı

“Ökkeş bir dala sıkı sıkı yapıştı...” s. 62

Sivri sivri

“Sivri sivri dişleri vardır, boz olur rengi...” s. 16

Soluk soluğa

“Ökkeş soluk soluğa...” s. 49

Söyler söylemez

“Baba bunu söyler söylemez, Ökkeş fişlamaya başladı.” s. 36

Sünüp kopmak

“O zaman da boynum süner kopar.” s. 63

Şaşkın şaşkın

“Ökkeş şaşkın şaşkın...” s. 39

Şu bu

“Bunun içinde saçma, barut, şu bu vardır.” s. 11

Şunu bunu

“Seni biraz önce kasabaya şunu bunu almak için gönderdim...” s. 31

Tane tane

“Ama Ökkeş duruyor muydu ki, tane tane gözyaşı döküyor...” s. 27

Tatlı tatlı

“Karakulak, Ökkeş’e bakıp tatlı tatlı anırdı...” s. 79

Ters ters

“Buba, bu tüfek bana ters ters bakıyor buba.” s. 9

Titreye titreye

“Aman iyi, titreye titreye hırsızı yakalayamadan pelteye döneceğiz...” s. 48

Töbe töbe

“Töbe töbe...” s. 39

Tövbe tövbe

“Tövbe tövbe...” s. 30

Tüfek tüfek

“Tüfek tüfek!” s. 9

Uçura uçura

“...Ökkeş’le Şaban’ı uçura uçura yarım saat içerisinde köye getiriverdi.” s. 80

Var git

“Var git oğul...” s. 16

Verir verir

“Verir verir...” s. 56

Yanı sıra

“O, köpeğin yanı sıra yürüyor, ara sıra da zavallı Karabaş’ı venkletiyordu.” s. 78

Yapışdım yapışdım

“Yapışdım yapışdım...” s. 64

Yavaş yavaş

“Yavaş yavaş elini tavuğun kırmızı ibiğine yaklaştırdı...” s. 43

Yok yok

“Bubam mandal dedi, yok yok ilkin göz dedi.” s. 20

Yoo yoo

“Yoo yoo ben, ben burada galıyom...” s. 62

Yürü yürü

“Yürü yürü!” s. 47

Zangır zangır

“Ökkeş’in elleri zangır zangır titriyordu.” s. 49

Zıngır zıngır

“Dur diyorum, kendi kendine titriyor, böyle zıngır zıngır...” s. 48

4.31.3. Terimler.

Barut (kimya)

“Bunun içinde saçma, barut, şu bu vardır.” s. 11

4.31.4. İlişki sözleri.

4.31.4.1. Beddualar.

Kulakların kopsun

“Hay o kulakların kopsun inşallah.” s. 68

4.31.4.2. Toplumsal kültürel ilişkileri yansıtan ilişki sözleri.

4.31.4.2.1. Karşılama-karşılanma, vedalaşma.

Güle güle

“Güle güle bubaaa!” s. 45

Hoşça kal

“Haydi bakalım, hoşça kal...” s. 44

4.31.4.2.2. Diğer toplumsal ilişkilerde kullanılanlar.

Aferin

“Aferin!” s. 14

Eyvah

“Eyvah...” s. 18

Gez göz arpacık

“İşte gez göz arpacık...” s. 13

Gıt gıt gıdak

“Peki gıt gıt gıdak, diyor ya...” s. 42

Hadi

“Hadi iliş iliş...” s. 30

Hakkını helal et

“Hakkını helal et buba.” s. 15

Haydi bakalım

“Haydi bakalım şimdi koyunun kaldığı yere gidelim.” s. 43

Hey Allah’ım

“Hey Allah’ım!” s. 5

İnşallah

“Hay o kulakların kopsun inşallah.” s. 68

Sağ ol

“Sağ ol emmi!” s. 70

Sorma başıma geleni

“Sorma başıma geleni...” s. 52

Allah’ım sabır ver

“Hay Allah’ım sen bana sabırlar ver.” s. 36

Kıyma bana

“Kıyma bana oğlum.” s. 18

4.31.5. Yabancı sözcükler.

Çile (sıkıntı)

“Ah benim çileli başım ah...” s. 33

Direksiyon (yönelteç)

“Ökkeş, otomobilin direksiyonunun başına geçiyor...” s. 76

Kalp (yürek)

“Ama yine de kalbi güm güm diyordu.” s. 23

Meydan (alan)

“Ağzımda yumurtaynan köy meydanına koşacaktım...” s. 27

Müjde (muştı)

“Koş bubana müjdeyi ver...” s. 24

4.31.6. Tekerlemeler.

"Dağlardan geçerek, lale sümbül biçerek." s. 54

“...leylek leylek havada, yumurtası tavada...” s. 29

“Şimdi süt pişti, gelin içti...” s. 39

“Yürü yürü yol bitmez, karakulak derim ses vermez.” s. 71

4.31.7. Argo sözcükler.

Salak

“Oğlum sen niye bu kadar salaksın?” s. 38

4.31.8. Anadolu ağızları.

Acab

“Acab beni mi gösteriyor arkadaşlarına bu kurt, hah hah orda diye?” s. 21

Accık

“...baktım ağzıma giriyor, accık daha soktum...” s. 27

Acep

“Bir işi falan mı vardı acep kasabada?” s. 54

Acık

“Hay yaşşa buba, canım sıkılıyordu, acık gezip geleyim.” s. 12

Amanin

“Amanin benim boynu kel kızım...” s. 42

Barmak

“Kendi barmağım kendi gözüme girdi...” s. 62

Bekmez

“Bekmez buba.” s. 6

Bi

“Bi daşa vurdum.” s. 6

Buba

“Görüyom buba görüyom.” s. 5

Daş

“Bi daşa vurdum.” s. 6

Datlı

“Dibi de bi datlıymış ki...” s. 6

Davıl

“Davıl gibi öksürüyön, zurna gibi ötüyön, tef gibi hapşırıyön.” s. 5

Deyim

“Deyim buba deyim, içimde kalmasın.” s. 5

Dime

“Amanin dimee...” s. 72

Dutmak

“Yoksa tavşan mı dutuyon?” s. 19

Eşşek

“O garaltı bizim eşşek değilmiş.” s. 70

Galıyom

“Yoo yoo ben, ben burada galıyom...” s. 62

Gar

“Haa içine gar atarım...” s. 39

Gara

“Bubaa, anamın gaşı gara mıydı?” s. 34

Garaltı

“O garaltı bizim eşşek değilmiş.” s. 70

Gararmak

“Şaban gözüm garardı, midem bulandı...” s. 62

Gaş

“Babası derin derin içini çektikten sonra...” s. 34

Gazan

“Gazanı besleyeceğim...” s. 41

Gırmak

“Eeee sen ağzına gır dedin ya...” s. 28

Gızma

“Gızma buba, döktüm...” s. 41

Girecen

“Bubaa o yimek satılan yerede girecen mi?” s. 32

Golay

“Golayı var buba...” s. 32

Görüyom

“Görüyom buba görüyom.” s. 5

Guş

“Soğan oldun, sarımsak oldun, şimdi de guş mu olacan?” s. 31

Haa

“Haa içine gar atarım...” s. 39

Hapşırıyon

“Davıl gibi öksürüyon, zurna gibi ötüyön, tef gibi hapşırıyon.” s. 5

Hepiciği

“Amanin Şaban, bunun hepiciğini yersek ölürüz...” s. 76

Kokuyom

“Buba ne gibi kokuyom, keçi keçi mi, koyun koyun mu?” s. 35

Olacan

“Soğan oldun, sarımsak oldun, şimdi de guş mu olacan?” s. 31

Öksürüyon

“Davıl gibi öksürüyon, zurna gibi ötüyön, tef gibi hapşırıyon.” s. 5

Ötüyön

“Davıl gibi öksürüyon, zurna gibi ötüyön, tef gibi hapşırıyon.” s. 5

Şindi

“E, ben neyi vuracağım şindi?” s. 17

Tumafil

“Amanin tumafiiiiil!” s. 76

Yimek

“Bubaa o yimek satılan yerede girecen mi?” s. 32

Yumurdaynan

“Ağzımda yumurdaynan köy meydanına koşacaktım...” s. 27

4.32. “Ökkeş Balık Avında” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular

“Ökkeş Balık Avında” adlı romanda kullanılan sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımları (sıklık ve yüzdeleri) en çok olandan en az olana doğru Tablo 32’de verilmiştir:

Tablo 32.

“Ökkeş Balık Avında” Adlı Romanda Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması

İncelenen Kitaplarda Yer Alan Sözvarlığı Öğeleri	TOPLAM	
	F	%
İkilemeler	107	%56,02
Deyimler	25	%13,08
Anadolu Ağızları	23	%12,04
İlişki Sözleri	16	%8,37
Terimler	11	%5,75
Tekerlemeler	6	%3,14
Yabancı Sözcükler	3	%1,57
Atasözleri	-	% -
Kalıplaşmış Sözler	-	% -
Çeviri Sözcükler	-	% -
Bilmeceler	-	% -
Argo Sözcükler	-	% -
TOPLAM	191	% 100

Tablo 32’e göre “Ökkeş Balık Avında” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler arasında en çok ikilemelere (%56,02) yer verilmiştir. İkinci sırada deyimlere (%13,08); üçüncü sırada Anadolu ağızlarına (%12,04); dördüncü sırada ilişki sözlerine (%8,37); beşinci sırada terimlere (%5,75); altıncı sırada tekerlemelere (%3,14) ve yedinci sırada yabancı sözcüklere (%1,57) yer verilmiştir. Romanda sözvarlığının incelenen diğer öğelerine yer verilmemiştir. Aşağıda, “Ökkeş Balık Avında” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler sunulmuştur:

4.32.1 Deyimler.

Ağıza atmak

“Kaşığını kocaman kocaman dolduruyor, ağıza atıyordu.” s. 29

Ağızı sulanmak

“Balığın ilk kokusu çıkar çıkmaz, Ökkeş’in ağzı sulandı.” s. 95

Aklı başından gitmek

“...onu izlemiş, ağacın tepesinde görünce aklı başından gidip bağırmişti...” s. 47

Aklına gelmek

“...barbunyaya levrek der, aklıma geleni söylerdi.” s. 59

Aklını almak

“Aklını yılanlar almıştı.” s. 91

Avazı çıktığı kadar

“Oradan avazı yettiği kadar bağırdı...” s. 78

Burnunun direği sızlamak

“...Ökkeş’in burnunun direği sızladı.” s. 40

Çarşaf gibi

“Dünkü hırçın fırtına dinmişti, şimdi denizin yüzü çarşaf gibiydi.” s. 106

Deli gibi

“Ya koşardı deli gibi ya geride kalırdı inatçı eşekler gibi.” s. 13

Dişini sıkmak

“Oğlum dayan, sık dişini biraz.” s. 49

Elden geçirmek

“Babası eline almış, elden geçiriyordu.” s. 24

Gözünden uyku akmak

“Uyku Ökkeş’in gözlerinden akıyordu.” s. 103

Gözüne uyku girmemek

“Şu anda herhalde annesinin de gözüne uyku girmiyordu...” s. 98

İki gözü iki çeşme

“Buba, ağlayan cinsten buba, iki gözü iki çeşme ağlıyor, ben de geleceğim...” s. 43

Kara kara düşünmek

“Ökkeş’le babası kara kara düşünürlerken, Ökkeş birdenbire bağırıverdi.” s. 76

Kolları kopmak

“Dişim kolları kopmuştu yorgunluktan.” s. 69

Kulak kabartmak

“Ökkeş’in babası kulak kabarttı, sonra güldü...” s. 97

Laf etmek

“Belki köy odasında birileri olur, onlarla bir iki laf ederdi.” s. 35

Ödü kopmak

“...bu adada, hele hele ismi yılan adası olan bir adada böyle yatmaya ödü kopuyordu.” s. 97

Söz geçirmek

“...yine de kürekleri söz geçiremiyordu.” s. 66

Tadını çıkarmak

“Dur buba tadını çıkaralım...” s. 59

Tir tir titremek

“Ökkeş zaten çoktan sandalın bir köşesine büzülmüş, tir tir titriyordu.” s. 72

Umudunu kesmek

“Umudu kesen köylüler birer ikişer köyün yolunu tutmuşlar.” s. 81

Üzerine kalmak

“Gerçi Hanife Hala’nın evde bir gelini vardı, ama sık sık hasta olur, tüm evin işi kendisinin üzerine kalırdı.” s. 38

Yol gözlemek

“Tüm köylü kıyıya birikmişler, bizim yolumuzu gözlüyorlardır...” s. 70

4.32.2. İkilemeler.

Acı acı

“...saldıran askerler gibi hücum sesleri çıkarıyor, bazen acı acı bağıırıyordu.” s. 31

Ağlaya ağlaya

“Ökkeş ağlaya ağlaya...” s. 25

Ala ala

“Oğlum nefes ala ala ye...” s. 29

Alımlı çalımlı

“Ökkeş, gözlerini süzülmüş, alımlı çalımlı...” s. 112

Alır almaz

“Vuy anam,” dedi bardağı eline alır almaz...” s. 34

Allah Allah

“Allah Allah, ağlama be oğlum ağlama.” s. 14

Anam anam

“Anam anam dizlerim...” s. 33

Ara sıra

“Babasıyla ara sıra çıkmıştı balığa.” s. 18

Aslan maslan

“Ne olur ne olmaz baba, aslan maslan çıkarsa öldürürüm...” s. 86

Aşar aşmaz

“Ökkeş’in babası tepeye aşar aşmaz, bu odayı tanıdı.” s. 88

Atılıp atılmadığı

“...sandaldan herhangi bir şey atılıp atılmadığına bakıyorlardı.” s. 55

Avaz avaz

“Kuşlar, yukarıdan Ökkeş’in bu avaz avaz bağırın sesini duyunca, zaten hepsi top mermisi gibi uçuşuyorlardı.” s. 5

Azar azar

“Doya doya değil Ökkeş, azar azar.” s. 81

Baba oğul

“Baba oğul sandalı burnundan yakalayarak onu suların götüremeyeceği yere dek çektiler.” s. 74

Bağlar bağlamaz

“O tüpü ardına bağlar bağlamaz bulursun.” s. 46

Bak bak

“Bak bak, hınış hınış...” s. 97

Balık balık

“Balık balık, sen aslansın, akıllı dur balık...” s. 59

Bangır bangır

“Öyle saatlerdir kargalar gibi bangır bangır bağırsan sesin çıkmaz işte böyle...” s. 7

Banıp banıp

“Banıp banıp yemeye başladı.” s. 9

Bir bir

“Balığı eline alır, köy sokaklarını bir bir dolaşırdı.” s. 37

Bir iki

“Belki köy odasında birileri olur, onlarla bir iki laf ederdi.” s. 35

Birer birer

“Köylüler, birer birer Ökkeş’in babasının yanına yaklaşıp...” s. 112

Bol bol

“Tava gitti balıkların oldu, şimdi bol bol balık kızartırlar.” s. 69

Bööö bööö

“Ya tutamazsam, bööö bööö...” s. 62

Çek çek

“Ay allah yine çeneye daldı, çek çek...” s. 58

Çıkar çıkmaz

“Oğlu çıkar çıkmaz, avluya çıktı, komşu kadın Hanife Hala’yı çağırdı.” s. 35

Çıkıyor çıkıyor

“Çıkıyor çıkıyor, sesim çıkıyor.” s. 11

Çırpına çırpına

“Yüzme bilen Ökkeş de çırpına çırpına güzel, karaya birlikte çıkarlardı.” s. 73

Çıtır çıtır

“...sandalın kıyısına şıpır şıpır vurduğunda o da çıtır çıtır çekirdeğini çintecekti.” s. 19

Çok çok

“Köyü, çok çok gerilerde kalmıştı.” s. 51

Değer değmez

“Bu şiş eline değer değmez Ökkeş gücünün yettiği kadar bağırdı...” s. 25

Deniz deniz

“Deniz deniz, deniz...” s. 17

Deyip deyip

“(Oh, nenem eline sağlık, başına yağlık, bakmam ben alık alık,) deyip deyip kaşık sallıyordu pilava...” s. 29

Direne direne

“Direne direne, kayığın dalgalara paralel olmamasına çalıştı.” s. 74

Doğar doğmaz

“Gerçekten daha gün doğar doğmaz, sırtına hırkasını almış, deniz kıyısına...” s. 106

Doğru dürüst

“Ökkeş hiç doğru dürüst yürüyemezdi ki...” s. 13

Doya doya

“Doya doya değil Ökkeş, azar azar.” s. 81

Doyar doymaz

“Tam karnı doyar doymaz, gözleri ağırlaştı, esnedi, uykusu geldi.” s. 29

Dönüp dönüp

“Onun için dönüp dönüp ardına bakıyordu.” s. 83

Dur dur

“Oğlum, dur dur bağırma.” s. 15

Durup durup

“Buba, durup durup niye martılara bakıyon?” s. 63

Duydum duydum

“Duydum duydum bin maşallah...” s. 44

Endişeli endişeli

“Endişeli endişeli havaya bakan Ökkeş’in babası...” s. 63

Fıslaya fıslaya

“Son gelişinde fıslaya fıslaya kocaman bir kütük parçası getirdi.” s. 77

Fışır fışır

“...balığa çıktığında dalgalar sandalın kıyısına fışır fışır vurduğunda...” s. 19

Geçer geçer

“Geçer geçer, hele reyhanlı bulgur aşısı yiyin hemen geçer...” s. 24

Gidip gidip

“Gidip gidip geldiler.” s. 76

Girer girmez

“Eve girer girmez reyhanlı bulgur pilavının kokusunu aldı.” s. 23

Git gide

“Islanmış elbiselerin içinde git gide daha çok üşüyordu.” s. 70

Götürür götürmez

“Ağı içeriye götürür götürmez o kopuk yerleri onardı.” s. 28

Guluk guluk

“Ökkeş karnını sallayınca karnı guluk guluk etti.” s. 10

Hele hele

“...bu adada, hele hele ismi yılan adası olan bir adada böyle yatmaya ödü kopuyordu.”
s. 97

Hııı hııı

“Bak bak, hııı hııı...” s. 97

İçinde içinde

“İçinde içinde, kaydı gitti içine...” s. 90

İçmezsem içmeyeyim

“İçmezsem içmeyeyim...” s. 96

İndirip indirip

“Ama durmuyor, tavayı, kovayı indirip indirip kaldırıyorlardı.” s. 69

İner inmez

“İner inmez de...” s. 13

İri iri

“Yağmur iri iri atıyordu, ama Ökkeş yağmurdan korkmuyordu.” s. 100

İyi kötü

“İyi kötü senin bir yardımcın var, benim hiç yok ya...” s. 38

İyiden iyiye

“İyiden iyiye ağıtını kesip sevinmeye başladı.” s. 26

Kara kara

“Hava güzeldi, ama çok uzaklarda kara kara bulutlar vardı. ” s. 41

Kaşık kaşık

“Ben onu kavururum, sonra küpe basarım, küpten kaşık kaşık çıkarır yerim.” s. 23

Kendi kendine

“Kendi kendine...” s. 5

Kocaman kocaman

“Kaşığını kocaman kocaman dolduruyor, ağzına atıyordu.” s. 29

Korka korka

“Ama korka korka gitti, sevinerek döndü.” s. 80

Koşa koşa

“Koşa koşa babasının yanına geldi...” s. 19

Köpük köpük

“Gerçi hiçbir şey görmüyordu, ama dalgalar orada köpük köpük oluyor, kocaman parçalara ayrılıyor, bembeyaz oluyorlardı.” s. 73

Küçük küçük

“Ama merak etme, sana öyle balıklar getireceğim ki, tam ağzına göre, küçük küçük...” s. 43

Lokma lokma

“Balık pişmişti, Ökkeş ve babası, lokma lokma atıştırmaya başladılar.” s. 95

Löp löp

“Oğlunu löp löp pekmezle ekmeği yutar görünce...” s. 9

Ne olur ne olmaz

“Ne olur ne olmaz diye, bir kutu kibrit de koydu cebine...” s. 41

Ne yapıp etmek

“Yoksa Ökkeş ne yapar ne eder, bir gün İhsan Emmisigil’den o tüpü alır...” s. 47

Onarma onarma

“Onarma onarma...” s. 12

Ondan bundan

“Ondan bundan konuştular.” s. 36

Onlar onlar

“Onlar onlar!” s. 110

Ölüm kalım

“...bu ölüm kalım savaşından sonra, onlara balık pek lezzetli geldi.” s. 79

Peki peki

“Peki peki.” s. 48

Pekmezle ekmek

“Oğlunu löp löp pekmezle ekmeği yutar görünce...” s. 9

Pırıl pırıl

“Hava serindi, ama yıldızlar pırıl pırıl parlıyorlardı.” s. 39

Seke seke

“Ökkeş, seke seke keserin yanına gitti.” s. 15

Sık sık

“...gelini vardı ama sık sık hasta olur, tüm evin işi kendisinin üzerine kalırdı.” s. 38

Sırt sırta

“Üstümüze de yorganımızı alırsız, sonra sırt sırta verdik mi, hiç üşümeyiz.” s. 93

Söndür söndür

“Söndür söndür, ocağı söndür...” s. 65

Sulu sulu

“...az sonra yumurtalar sulu sulu pişer.” s. 108

Süğüm süğüm

“Ninne süğüm süğüm ağlıyordu...” s. 83

Şaşkın şaşkın

“Ninesi şaşkın şaşkın baktı...” s. 28

Şunu bunu

“Hele, sandığın üstünde şunu bunu yemeye bayılıyordu.” s. 19

Tak tak

“Şimdi bu sandalın üzerindeki tak tak ne, biliyor musun?” s. 105

Takır takır

“Takır takır yiyeceğime...” s. 104

Tane tane

“Ama baksana buba, gözünden tane tane yaşlar dökülüyor.” s. 43

Tas tas

“Ökkeş, pilavla birlikte tas tas su içtiği için...” s. 29

Tek tük

“Gökteki tek tük yıldızlar, pırıl pırıl parlıyorlardı.” s. 42

Tıka basa

“Ökkeş akşamdan karnını tıka basa doldurduğu için sık sık uyandı.” s. 43

Tıpır tıpır

“Yağmur taneleri sandalın üzerine tıpır tıpır vuruyordu.” s. 102

Ufacık ufacık

“Sabahleyin çok uzaklarda gördüğüm ufacık ufacık kara bulutlar...” s. 63

Ufak ufak

“Havada ufak ufak bulutlar var, ama rüzgâr yok...” s. 41

Üfürüyor üfürüyor

“Ama üfürüyor üfürüyor sönmüyor ki bu bağ.” s. 54

Varır varmaz

“Eve varır varmaz, daha kapıdan...” s. 23

Vura vura

“Ama nine, hiçbirini dinlemiyor, dizlerine vura vura dövünüyordu.” s. 71

Yakıp kavurmak

“İçindeki evlat ve torun ateşi, onu yakıp kavuruyordu.” s. 82

Yalan yalan

“Yalan yalan...” s. 110

Yan yan

“Yan yan, Ökkeş’in yanına geldi.” s. 56

Yanaşır yanaşmaz

“...babası, sandal kıyıya yanaşır yanaşmaz, koştu annesinin boynuna sarıldı.” s. 112

Yat yat

“Hadi yat yat, kaşmaz.” s. 36

Yavaş yavaş

“Sandal, yavaş yavaş kıyıdan uzaklaşıyordu.” s. 44

Yavaştan yavaştan

“Çünkü, yavaştan yavaştan bir rüzgâr başlamıştı.” s. 52

Yürüye yürüye

“Yürüye yürüye gidip güneşe varmalı.” s. 61

4.32.3. Terimler.

Alabora (denizcilik mühendisliği)

“...sular alabildiğine kabarmış, sandalı alabora etmek için çalışıyorlardı.” s. 72

Kayık (denizcilik mühendisliği)

“Haydi bakalım gel benimle, kayığı onarmaya gideceğiz...” s. 7

Kefal (hayvan bilimi)

“Kefal’e, Karagöz der, Karagöz’e Mercan der...” s. 59

Martı (hayvan bilimi)

“Buba, durup durup niye martılara bakıyon?” s. 63

Mercan (hayvan bilimi)

“Kefal’e, Karagöz der, Karagöz’e Mercan der...” s. 59

Misina (denizcilik)

“Gezdirirken artık, misina aynen ucuyla tutuyor, bileğine bağlıyordu.” s. 38

Paralel (matematik)

“Direne direne, kayığın dalgalara paralel olmamasına çalıştı.” s. 74

Rende (Ağaçışleri)

“Rendeyi cebine yerleştirdi.” s. 11

Reyhan (bitki bilimi)

“Eve girer girmez reyhanlı bulgur pilavının kokusunu aldı.” s. 23

Sandal (denizcilik mühendisliği)

“...oğlum sen sandalın bir ucundasın, ben bir ucunda, niye bağıırıyorsun?” s. 15

Zamk (sanat tarihi)

“Buba, oraya zamk yapıştırırsak olmaz mı?” s. 15

4.32.4. İlişki Sözleri.

4.32.4.1. Hayır dualar.

Allah nazardan saklasın

“Hay Allah nazardan saklasın...” s. 51

4.32.4.2. Beddualar.

Gözü kör olası deniz

“Ah yavrularımı aldı deniz, gözü kör olası deniz, aldı yavrularımı...” s. 99

4.32.4.3. Toplumsal kültürel ilişkileri yansıtan ilişki sözleri.

4.32.4.3.1. Karşılama-karşılanma, vedalaşma.

Allahaismarladık

“Allaha ısmarladık karabaş!” s. 44

Hoşça kalın

“Ökkeş, eliyle bir gece kaldıkları adaya (hoşça kalın!) işareti yaptı.” s. 107

Sağlıcakla kalın

“Hadi kal sağlıcakla...” s. 40

4.32.4.3.2. Diğer toplumsal ilişkilerde kullanılanlar.

Akıllı oğlum

“Oğlum, hay benim akıllı oğlum, denizdeyiz denizde.” s. 51

Çok şükür

“Oh, çok şükür kurtuldunuz...” s. 111

Eyvah

“Eyvah!” s. 75

Geçmiş olsun

“Geçmiş olsun!” s. 112

Ha gayret

“Ha gayret oğlum, az kaldı...” s. 57

Hadi bakalım

“Hadi bakalım yatağına...” s. 30

Hay Allah

“Hay Allah, oğlum sen sandalın bir ucundasın, ben bir ucunda...” s. 15

Haydi bakalım

“Haydi bakalım gel benimle, kayığı onarmaya gideceğiz...” s. 7

Haydi

“Haydi buba at huysuzlanıyor gidelim...” s. 20

İnşallah

“İnşallah bu kez köpek balığı yakalar...” s. 60

Maşallah

“Maşallah, bin kere maşallah!” s. 10

4.32.5. Yabancı sözcükler.

Cins (tür)

“Buba, ağlayan cinsten buba, iki gözü iki çeşme ağlıyor, ben de geleceğim...” s. 43

Elbise (giysi)

“İslanmış elbiselerin içinde git gide daha çok üşüyordu.” s. 70

Lezzet (tat)

“...bu ölüm kalım savaşından sonra, onlara balık pek lezzetli geldi.” s. 79

4.32.6. Tekerlemeler.

“Biz uçup gidiyoruz, selam olsun sizlere...” s. 6

“Denizde bakıp bakıp şaşar, uçun kuşlar avcı geldi...” s. 6

“Kuşlar uçar denizlere kanat açar bizlere...” s. 6

“Kuşlar uzaklarda uçar, birbiri ardınca kaçar.” s. 5

“Oh, nenem eline sağlık, başına yağlık, bakmam ben alık alık...” s. 29

“Selam olsun sizlere... selam olsun sizlere...” s. 7

4.32.8. Anadolu ağızları.

Aboooov

“Aboooov demek ölmüşüz de haberimiz yok...” s. 75

Accık

“Bubamın accık işi varmış.” s. 22

Acık

“Sen burada acık dikil, ben yüklükten yatağı indireyim.” s. 30

Alıcan

“Buba çok balık tutarsak bana bişi alıcan mı?” s. 35

Amanin

“Amanin essah çay gibi olmuş.” s. 34

Bekmez

“Bubaaa, keşke bekmez alsaydık, şimdi içer sınırđık.” s. 72

Biliyon

“Biliyon mu buba, ben büyüyünce param çok olunca kocaman bir koyun alıp yiyeceğim.” s. 23

Bişi

“Buba çok balık tutarsak bana bişi alıcan mı?” s. 35

Buba

“Bubaa!” s. 7

Datlı

“Amanin pek datlıymış.” s. 34

Dime getsin

“Çay benim bir uykumu getiriyor, bir uykumu getiriyor ki, dime getsin buba.” s. 33

Dimek

“Aboooov dimek ölmüşüz de haberimiz yok...” s. 75

Essah

“Amanin essah çay gibi olmuş.” s. 34

Görmüyon

“Görmüyon mu buba, yarım saattir kürek çekiyorum, her yanımda terledi.” s. 13

İhıcık

“Göründü buba göründü, ihıcık geliyor...” s. 23

Mıydeme

“Görünmüyorsa içine kaçmıştır, şimdi mıydeme, dalağıma gider yapışır.” s. 14

Şindi

“bubaaaa, biz şimdi ölü müyüz? ” s. 75

Tiken

“Tiken, tiken, tiken battı.” s. 14

Töbe olsun

“Töbe olsun kendi kafamı kaşıyorum ben...” s. 36

Ya a

“Ya a!” s. 10

Yımırta

“Yımırta gibi mi buba?” s. 62

Yimiş

“Az yimişim ki...” s. 9

Yinir

“Yinir buba.” s. 23

4.33. “Ökkeş Kapıcı” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular

“Ökkeş Kapıcı” adlı romanda kullanılan sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımları (sıklık ve yüzdeleri) en çok olandan en az olana doğru Tablo 33’te verilmiştir:

Tablo 33.

“Ökkeş Kapıcı” Adlı Romanda Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması

İncelenen Kitaplarda Yer Alan Sözvarlığı Öğeleri	TOPLAM	
	F	%
İkilemeler	111	%49,33
Deyimler	38	%16,88
Anadolu Ağızları	23	%10,22
İlişki Sözleri	20	%8,88
Yabancı Sözcükler	17	%7,55
Terimler	10	%4,44
Tekerlemeler	5	%2,22
Argo Sözcükler	1	%0,44
Atasözleri	-	% -
Kalıplaşmış Sözler	-	% -

Çeviri Sözcükler	-	% -
Bilmeceler	-	% -
TOPLAM	225	% 100

Tablo 33'e göre "Ökkeş Kapıcı" adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel ögeler arasında en çok ikilemelere (%49,33) yer verilmiştir. İkilemeleri sırasıyla deyimler (%16,88); Anadolu ağızları (%10,22); ilişki sözleri (%8,88); yabancı sözcükler (%7,55); terimler (%4,44) ve tekerlemeler (%2,22) takip etmiştir. Argo sözcükler romanda en az yer verilen sözvarlığı ögesi olmuştur. Romanda sözvarlığının incelenen diğer ögelerine yer verilmemiştir. Aşağıda, "Ökkeş Kapıcı" adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel ögeler sunulmuştur:

4.33.1. Deyimler.

Ağzı (bir karış) açık kalmak

"...böyle kocaman otobüs görmediği için ağzı bir karış açık kalıyordu." s. 49

Ağzının suyu akmak

"...kırmızı renkte öyle güzel bir tanesi vardı ki, Ökkeş'in ağzının suyu aktı." s. 98

Akıl erdirememek

"Akıl ermez şu şehirlinin işine, bizim makarna buraya gelir, adı sıpa getti olur." s. 89

Aklı başından gitmek

"...çay için verdiği parayı görünce, o kişinin aklı başından gitti..." s. 48

Aklı fikri (bir şeyde olmak)

"Ama yine de aklı fikri salatalık, kabak sepetindeydi." s. 32

Aklını (bir şeyle) bozmak

"Amanin, millet bizim kabaklarla aklını bozdu..." s. 30

Aklını kaçırmak

"...Kürük burada olsa ya aklını kaçıtır ya da anıra anıra dağlara kaçır." s. 67

Ardı arkası kesilmemek

"Ama arabaların ardı arkası kesilmiyordu ki." s. 69

Başına bir hal gelmek

“Bu oğlan oralarda kaybolur maybolur, başına bir iş gelir.” s. 6

Bitmek tükenmek bilmemek

“Yol uzadıkça uzuyor, bitmek bilmiyordu.” s. 45

Burun buruna gelmek

“Yanlarından çıkan bir arabayla burun buruna gelmişlerdi.” s. 68

Can atmak

“...hemen denemek, nasıl salatalık soyduğunu anlamak için can atıyordu.” s. 31

Canı sıkılmak

“Buna en çok Ökkeş’in canı sıkıldı.” s. 5

Deli gibi

“Cipçi Osman bir gürültüyle deli gibi yataktan fırladı.” s. 15

Don gömlek

“Don gömlek koşa koşa dışarıya çıktı.” s. 15

Dört dönmek

“...oturduğu yerden zıplayıveriyor ya odanın içini dört dönüyordu ya da avluyu.” s. 9

Düşünüp taşınmak

“Oğlum in, bir düşünelim taşınalım, ninenle konuşalım.” s. 6

Elden ne gelir

“Babasının konusu açılınca üzülüyordu, ama elinden ne gelirdi?” s. 20

Gerdan kırmak

“Tefli ayıcı, tefiyle bir türkü söylüyor, ayı da tefin temposuna uyarak gerdan kırıyor, göbek atıyordu.” s. 105

Göbek atmak

“Tefli ayıcı, tefiyle bir türkü söylüyor, ayı da tefin temposuna uyarak gerdan kırıyor, göbek atıyordu.” s. 105

Gözünü seveyim

“Gözünü seveyim köyümüzün.” s. 57

Haber salmak

“Yarın bir hemşerilere haber salayım, içlerinden memlekete giden varsa...” s. 111

Hoşuna gitmek

“...yanlarından kayarak geçip gitmek Ökkeş’in çok hoşuna gidiyordu.” s. 38

İçi içine sığmamak

“Ökkeş’in içi içine sığmıyordu.” s. 26

İçi rahat etmek

“Ökkeş’in içi rahatladı.” s. 34

İki gözü iki çeşme

“Ökkeş iki gözü iki çeşme ağlayıp duruyordu.” s. 106

Kendini atmak

“Otobüsün arka tarafına kendini attı.” s. 70

Küçük dilini yutmak

“...ninesine, babasına, arkadaşlarına, hepsi de küçük dillerini yutarlardı.” s. 90

Maşallahı var

“Otobüslerinin maşallahı vardı.” s. 55

Meydana getirmek

“...arada bir kocaman kocaman gölgelikler meydana getiriyorlardı.” s. 35

Ödü kopmak

“O kişi çalınır falan diye ödü kopmuştu...” s. 49

Tadına doyum olmamak

“Ökkeş, doyamamıştı tadına.” s. 14

Uyku tutmamak

“O gece Ökkeş’i bir türlü uyku tutmadı.” s. 10

Uykuya dalmak

“Ökkeş bohçasına sıkı sıkı sarıldı, az sonra uykuya daldı.” s. 11

Ver elini (falan yer)

“...kente gideriz, oradan da atladık mı kocaman otobosa, ver elini İstanbul...” s. 12

Yüreği ağzına gelmek

“Yüreği ağzına geldi.” s. 68

Yüreği kabarmak

“Ökkeş’in yüreği kabarıverdi.” s. 105

Yüreği soğumak

“Oh yüreğim soğudu.” s. 30

4.33.2. İkilemeler.

Acele acele

“...tarlalarda, acele acele ahırlarına götürülmekte olan hayvanlar vardı.” s. 63

Acı acı

“...sonra, acı acı inliyor, uyanıyor, başka başka sesler çıkarıyordu.” s. 34

Açılır açılmaz

“Açılır açılmaz da...” s. 82

Ağaçlar mağaçlar

“Hani ağaçlar mağaçlar geçmiyor?” s. 78

Ağlaya sızlaya

“Ondan sonra da ağlaya sızlaya bir sürü aç suyu bardak bardak içip tüketmişti.” s. 28

Alır almaz

“Ökkeş, ortanın ucunu alır almaz hemen denizden çekti.” s. 92

Altından üstünden

“Bir yığın yol bu kavşakta toplanıyor, kavşağın altından üstünden, sağından solundan vızır vızır arabalar gidip geliyorlardı.” s. 68

Anıra anıra

“...bizim Kürük burada olsa ya aklını kaçıtır ya da anıra anıra dağlara kaçır.” s. 67

Anlata anlata

“...işte Ökkeş bu alanı arkadaşlarına anlata anlata bitiremeyecekti.” s. 100

Ara sıra

“Babası ara sıra para verince hemen bakkala koşar, akide şekeri alırdı.” s. 25

Ardı sıra

“...Ökkeş’in ardı sıra koşmaya başladılar.” s. 15

Atar atmaz

“Bu kadar küçük bir çocuğun oltayı atar atmaz balığı yakalayışına şaşıyorlardı.” s. 93

Az çok

“Balıkçılıktan az çok anladığı için, balıkların yanında durmuş, onlara bakmıştı.” s. 72

Azar azar

“Artık o şekeri azar azar yer, akşama dek tüketmez, yatağa girdiğinde...” s. 25

Bağıra çağıra

“Sokakta bağıra çağıra koşunca köpekler yine ardına takılmışlardı.” s. 18

Bakıp bakıp

“Ökkeş, müzenin tabanına bakıp bakıp...” s. 102

Bardak bardak

“Ondan sonra da ağlaya sızlaya bir sürü aç suyu bardak bardak içip tüketmişti.” s. 28

Başka başka

“...acı acı inliyor, uyanıyor, başka başka sesler çıkarıyordu.” s. 34

Bekleye bekleye

“Adam, öğleden beri oltanın başında bekleye bekleye bıkmıştı.” s. 92

Bilmiş bilmiş

“Ökkeş, bilmiş bilmiş bağırıyordu...” s. 13

Bir bir

“...beyaz şeritler kesik kesik olunca, Ökkeş bunları bir bir saymaya başladı.” s. 38

Bir iki

“Başlarına bir iki meraklı insanda birikmişti.” s. 93

Birer birer

“Yolcular cipten birer birer atladılar.” s. 28

Bol bol

“Eşğinde duvar ki, bol bol anırır.” s. 54

Boydan boya

“Kasabayı boydan boya geçerek ana yola çıktı.” s. 32

Ciyak ciyak

“Ökkeş ciyak ciyak bağııyordu, ama şapkasına kavuşamıyordu.” s. 70

Çatlayın patlayın

“Çatlayın patlayın, hiçbirinizi de İstanbul’a götürmeyeceğim işte...” s. 19

Çayır çimen

“Dayı, hiç çayır çimen yok burada...” s. 68

Çerden çöpten

“Oğlum, bizim köy evleri gibi çerden çöpten mi bunlar?” s. 58

Çıkar çıkmaz

“Çünkü Ökkeş, aşçının kapısından çıkar çıkmaz sepeti almak için direnmiş...” s. 45

Dayım dayım

“Dayım dayım ben götüreyim...” s. 45

Dönüp dönüp

“Dönüp dönüp trafik polisine bakıyordu.” s. 40

Gazete gazete

“Gazete gazete!” s. 47

Geçip gitmek

“...yanlarından kayarak geçip gitmek Ökkeş’in çok hoşuna gidiyordu.” s. 38

Gelen geçen

“Tüm kasabanın gözü bu sepette, gelen geçen bu sepeti soruyor, ben taşıyım.” s. 29

Gelene geçene

“Sonra gelene geçene çarparsın.” s. 43

Gelenler geçenler

“...gelenler geçenler, at arabaları başka başka araçlar çoğalmaya başlamıştı.” s. 38

Gelip geçen

“Yok dayı, gelip geçen arabalardan.” s. 68

Gelir gelmez

“İşaret gelir gelmez, misinayı çekecek, balığı yakalayacaktı.” s. 93

Gezmek dolaşmak

“Ohh, gezmek dolaşmak ne güzel şey!” s. 38

Gidip gelmek

“Niye insanlar hep gidip geliyorlar?” s. 46

Gidiyor gidiyor

“Ökkeş gidiyor gidiyor!” s. 14

Ha ha

“Ha ha, geliyor bir tane daha...” s. 94

Hadi hadi

“Hadi hadi ağlama...” s. 107

Hah hah

“Hah hah...” s. 100

Havası suyu

“Eee, buranın, havası suyu...” s. 13

Hee hee

“Hee hee, beşik...” s. 109

Hemen hemen

“Yolcuların hemen hemen hepsi koltuklarını yatırmışlar, imtiyaz almışlardı.” s. 64

Hiş hiş

“Dayı hiş hiş uyanda etrafa bak...” s. 56

Hoplayıp zıplamak

“Eşek, hoplayıp zıplayıp giderken, insanın karnının içindekileri...” s. 14

İleri geri

“...şoför onu ileri geri götürerek arabanın yokuşu çıkmasını sağlar.” s. 34

İner inmez

“Ökkeş, yere iner inmez, yine bağırdı...” s. 40

İnip çıkmak

“Asansörle inip çıkmak çok hoşuna gidiyordu.” s. 97

İpi mipi

“İpi mipi kopar, biz varsa merdivenden inelim.” s. 81

İri iri

“Ökkeş’in gözleri iri iri açıldı...” s. 8

İstanbul’a İstanbul’a

“İstanbul’a İstanbul’a.” s. 19

İyiden iyiye

“Bu çocuk iyiden iyiye fittirdi.” s. 10

Kaçar maçar

“Yoo dayı, kaçar maçar...” s. 36

Karşıdan karşıya

“Burada karşıdan karşıya geçmek için insanlar uçuyorlar mı dayı?” s. 67

Kaybolur maybolur

“Bu oğlan oralarda kaybolur maybolur, başına bir iş gelir.” s. 6

Kendi kendine

“Ökkeş, bu anısını hatırladı, cipin içinde kendi kendine güldü.” s. 27

Kesik kesik

“Yoldaki beyaz şeritler kesik kesik olunca, Ökkeş bunları bir bir saymaya...” s. 38

Kıpır kıpır

“...ayağına dek getireceğim, sen de onları kıpır kıpır yiyeceksin...” s. 27

Kıvrıla kıvrıla

“...bir dere yatağındaki açılmış yoldan kıvrıla kıvrıla kente doğru ilerliyordu.” s. 35

Kocaman kocaman

“Kocaman kocaman camlar, bazen yolun üzerine de kaplıyor...” s. 35

Konu komşu

“Konu komşu hemencecik öğrendiler, Ökkeş İstanbul’a gidiyordu.” s. 9

Korka korka

“Ökkeş, korka korka en öndeki koltuğa oturdu.” s. 62

Koşa koşa

“Don gömlek koşa koşa dışarıya çıktı.” s. 15

Küçük küçük

“Bu evler, ak badanalı küçük küçük evlerdi.” s. 26

Mışıl mışıl

“Ökkeş’in olduğu karakola telefon edildiğinde o, mışıl mışıl uyuyordu.” s. 109

Mor mor

“Onların arasında mor mor noktalar vardı.” s. 55

Nazik nazik

“...nazik nazik kabaklardan toplamış, sepetin içine doldurmuştu.” s. 12

Ne olur ne olmaz

“...hatta ne olur ne olmaz, gelir başka birisi kapar diye omzuna bile almıştı.” s. 42

Nefes nefese

“Nefes nefese dayısının yanına oturunca, onu yanaklarından öpüyor...” s. 9

Nenem nenem

“Nenem nenem...” s. 7

Of of

“Of of anam...” s. 100

Olur biter

“Gece rüyamda görürüm, olur biter.” s. 7

Önü arkası

“Önü arkası, sağı solu hep insandı.” s. 70

Öte beri

“Adam, çocuğu kucağına almış, kadında öte berisini topluyordu.” s. 59

Pırıl pırıl

“Vapurun içindeki ışıklar pırıl pırıl parlıyor.” s. 91

Sağı solu

“Önü arkası, sağı solu hep insandı.” s. 70

Sağından solundan

“...kavşağın altından üstünden, sağından solundan vızır vızır arabalar...” s. 68

Sağlı sollu

“Sağlı solu, gelenler geçenler, at arabaları başka başka araçlar...” s. 38

Sıcak sıcak

“...gidip tavuk yumurtlatmak, yumurtayı sıcak sıcak alıp, getirip başlamak.” s. 16

Sıkı sıkı

“Ökkeş bohçasına sıkı sıkı sarıldı, az sonra uykuya daldı.” s. 11

Sokak sokak

“...az sonra düşününce, Ökkeş’in sokak sokak gezerek tüm köyde...” s. 9

Soluk soluğa

“Soluk soluğa içeriye girdi...” s. 21

Şapur şapur

“Hemen dayısının boynuna dolandı, şapur şapur öptü.” s. 7

Şaşkın şaşkın

“Ökkeş şaşkın şaşkın...” s. 68

Şunu bunu

“Babam biraz şunu bunu toplansın, bir sepete koysun, acelen ne?” s. 12

Tas tas

“Ökkeş, yıkandığı yerden ona tas tas su serpiyordu...” s. 65

Tatlı tatlı

“...insanın yüzüne, gözüne tatlı tatlı çarpıyor, bu sıcak insanları serinletiyordu.” s. 55

Titrete titrete

“Kocaman ayı, kıllı vücudunu titrete titrete oynuyor...” s. 105

Toz toprak

“Yaramaz arkadaşları, o suyu döktükçe, geliyor, üzerine toz toprak atıyorlardı.” s. 65

Tuhaf tuhaf

“Ökkeş adamın yüzüne tuhaf tuhaf baktı...” s. 87

Ucundan kulağından

“...ucundan kulağından denizi görebilse mutlu olacaktı...” s. 71

Uyuya uyuya

“Sonra da bir yatırmalı koltuğu, eşeğin üzerine uyuya uyuya gitmeli.” s. 52

Uzadıkça uzamak

“Yol uzadıkça uzuyor, bitmek bilmiyordu.” s. 45

Vah vah

“Vah vah!” s. 10

Varır varmaz

“Şehre varır varmaz...” s. 37

Vız vız

“Hepsi vız vız gidiyor.” s. 67

Vızır vızır

“...altından üstünden, sağından solundan vızır vızır arabalar gidip geliyorlardı.” s. 68

Yan yana

“Kocaman yapılar yan yana dizilmişlerdir.” s. 27

Yanar döner

“...arabaların kırmızı ışıkları çok uzaklarda yanar döner böceklere benziyordu.” s. 63

Yanı sıra

“...bazen iri bir köpek havlayarak minibüsün yanı sıra koşuyordu.” s. 35

Yavaş yavaş

“Biz de yavaş yavaş köy meydanına gitsek fena olmaz...” s. 21

Yeşil yeşil

“...oraya gidince, sana mis gibi yeşil yeşil otlardan toplayacağım...” s. 27

Yok yok

“Yok yok...” s. 72

Yürüye yürüye

“Acaba yürüye yürüye başka şehre mi geldim?” s. 106

Yüze yüze

“...köy yollarından kışın arabalar birkaç çayın içinden yüze yüze geçerlerdi.” s. 32

Yüzü gözü

“Dayısının yüzü gözü sabun içindeydi.” s. 20

4.33.3. Terimler.

Asfalt (kimya)

“Bu yolda hiç kendilerinin yoluna benzemiyordu, asfalttı.” s. 32

Benzin (kimya)

“Benzin yerine geldik.” s. 56

Misina (denizcilik mühendisliği)

“Ökkeş misinayı çekti.” s. 93

Motor (fizik)

“Bunun motoru var.” s. 49

Olta (su ürünleri)

“Ökkeş oltaıyla çok iyi balık yakalamasını bilirdi.” s. 92

Peynir (gıda mühendisliği)

“...Ökkeş’in karnı acıkmıştır diye, biraz peynir, biraz da ekmek aldı geldi...” s. 108

Reçel (gıda mühendisliği)

“Karşıdaki raflarda çeşitli kavanozlar, içlerinde reçeller vardı.” s. 79

Tampon (makine mühendisliği)

“Cipin yanına yaklaştı, tekerleklerini, tamponunu okşadı...” s. 18

Vana (makine mühendisliği)

“Yengesi ile vananın yanına gittiler.” s. 96

Zamk (sanat tarihi)

“Sanki onu zamkla oturduğu koltuğa yapıştırmışlardı.” s. 23

4.33.4. İlişki sözleri.

4.33.4.1. Toplumsal kültürel ilişkileri yansıtan ilişki sözleri.

4.33.4.1.1. Doğum-ölüm.

Başınız sağ olsun

“Başınız sağ olsun!” s. 75

4.33.4.1.2. Karşılama-karşılanma, vedalaşma.

Allahaısmarladık

“Allahaısmarladık Karabaş!” s. 22

Hoş bulduk

“Hoş bulduk!” s. 75

Hoş geldin

“Oooo hoş geldin!” s. 74

Hoşça kal

“Hoşça kal...” s. 66

4.33.4.1.3. Diğer toplumsal ilişkilerde kullanılanlar.

Aman Allah

“Aman Allah kaçıyor!” s. 20

Bereket

“Bereket az sonra, şoför yardımcısı yolcuları saydı...” s. 51

Geçmiş olsun

“Geçmiş olsun...” s. 28

Güle güle kullan

“Güle güle kullan!” s. 30

Hadi güle güle

“Ee, hadi güle güle bakalım Ökkeş...” s. 66

Hay Allah

“Hay Allah!” s. 16

Haydi bakalım

“Haydi bakalım Ökkeş, şimdi sana asansörün nasıl kullanılacağını öğreteceğim.” s. 76

Haydi

“Haydi dayı, haydi gidelim...” s. 12

Hayrola

“Hayrola Ökkeş?” s. 15

Hey Allah’ım

“Hey Allah’ım...” s. 89

İlahi

“İlahi Ökkeş yorganı ne yapacaksın?” s. 52

Maşallah

“Maşallah!” s. 86

Peki

“Peki...” s. 16

Sağ ol

“Sağ ol!” s. 47

Teşekkür etmek

“Teşekkür ederim, sen taşıyamazsın...” s. 47

4.33.5. Yabancı sözcükler.

Bigudi (sarmaç)

“Saçının bir yanı kel gibiydi, bir yanı ise bigudilerle toplanmıştı.” s. 78

Bravo (aferin)

“Bravo!” s. 93

Cadde (ana yol)

“Bu sokakları, bu caddeleri İstanbul’a benzetemediğinden...” s. 106

Garaj (arabalık)

“Birkaç dönemeç sonra kasabanın küçük garajına varacaklardı.” s. 26

Gıpta (imrenme)

“Birkaç çocuk, cipin yöresinde dolaşıyorlar, Ökkeş’e gıpta ile bakıyorlardı.” s. 23

Hemşehri (memleketli)

“Dayısı, onu bir hemşehrisine teslim etti...” s. 112

Meğer (oysa)

“Meğer ayıların ne marifetleri varmış da onun haberi yokmuş.” s. 104

Meydan (alan)

“Biz de yavaş yavaş köy meydanına gitsek fena olmaz...” s. 21

Millet (ulus)

“Amanin, millet bizim kabaklarla aklını bozdu...” s. 30

Müjde (muştı)

“Geldiğinin yirmi ikinci günü sabahı, dayısı müjdeyle girdi içeriye.” s. 111

Müşteri (alıcı)

“Dolmuş motorları müşteri bekliyorlar, dolan dolmuş motoru...” s. 91

Rüya (düş)

“Gece rüyamda görürüm, olur biter.” s. 7

Şapka (başlık)

“Şapkayı ilk kez bir taksi çiğnedi.” s. 69

Tempo (hız)

“...ayı da tefin temposuna uyarak gerdan kırıyor, göbek atıyordu.” s. 105

Usul (yöntem)

“Kendi usulüne göre oltanın ucuna yem koydu.” s. 92

Vitrin (sergen)

“Bir vitrinin önüne dikiliyordu, dayısı kolundan çekmeyince...” s. 100

Vücut (beden)

“Kocaman ayı, kıllı vücudunu titrete titrete oynuyor...” s. 105

4.33.6. Tekerlemeler.

“Aman keklik, canım keklik, keklik aman!” s. 65

“Atımı bağladım iyi de dalında benden selam söyleyin nazlı yarım” s. 26

“(Gıt gıt gıdaak, gıt, gıt gıdak! İstanbul’a gidiyorum, yumurtam sıcak) dedi.” s. 17

“Koyun gelir yata yata çamura bata bata gelin Ayşe suya gitmiş yosunları tuta tuta...”
s. 64

“Tamam da tamam hop hop tamam!” s. 7

4.33.7. Argo sözcükler.

Fıttırmak

“Bu çocuk iyiden iyiye fittırdı.” s. 10

4.33.8. Anadolu ağızları.

Accık

“Dayı bir testi suyla, accık da hava götürelim buradan.” s. 13

Ahşı

“Ahşıdan mı yerler?” s. 82

Amanin

“Amanin...” s. 20

Aşçı

“Çünkü Ökkeş, aşçının kapısından çıkar çıkmaz sepeti almak için direnmiş...” s. 45

Bebe

“Haydi bebelere balon!” s. 91

Bek

“Aman dayı bek datlıymış.” s. 30

Biliyom

“Ha biliyom, yemekçi dükkanları var.” s. 9

Biliyon

“Biliyon mu nene?” s. 9

Bitiriyon

“Sen bitiriyon, daha yicen mi? diyor.” s. 9

Böyük

“Dayı, bunlar ne büyük böyle?” s. 72

Datlı

“Aman dayı bek datlıymış.” s. 30

Deyze

“Kayboldum deyze, İstanbul’da kayboldum...” s. 85

Emmi

“Töbe emmi, hiç orada satılır mı, ben İstanbul’a kapıcı olmaya gidiyorum.” s. 29

Gidiyom

“Gidiyom, İstanbul’a gidiyom!” s. 6

Hemşeri

“Yarın bir hemşerilere haber salayım, içlerinden memlekete giden varsa...” s. 111

Lenger

“Sıcak çorba, kocaman lengerin içine boşaltılmıştı.” s. 13

Otobos

“Kalk otobos kalkıyo!” s. 11

Şehir

“Amaninn, şehir yerinde her bir şey para...” s. 57

Töbe

“Töbe emmi, hiç orada satılır mı, ben İstanbul’a kapıcı olmaya gidiyorum.” s. 29

Yımırta

“Kaç yımırta koydun nene?” s. 9

Yicen

“(Sen bitiriyon, daha yicen mi?) diyor.” s. 9

Yidik

“Çay mı içtik baklava mı yidik?” s. 48

Yoo

“Yoo çok ağır, sen ekmek sepetine yüklenirsin.” s. 87

4.34. “Ökkeş İşportacı” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular

“Ökkeş İşportacı” adlı romanda kullanılan sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımları (sıklık ve yüzdeleri) en çok olandan en az olana doğru Tablo 34’te verilmiştir:

Tablo 34.

“Ökkeş İşportacı” Adlı Romanda Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması

İncelenen Kitaplarda Yer Alan Sözvarlığı Öğeleri	TOPLAM	
	F	%
İkilemeler	115	%56,65
Deyimler	28	%13,79
Anadolu Ağızları	23	%11,33
İlişki Sözleri	13	%6,40
Yabancı Sözcükler	11	%5,41
Terimler	8	%3,94
Tekerlemeler	4	%1,97
Kalıplaşmış Sözler	1	%0,49
Atasözleri	-	% -
Çeviri Sözcükler	-	% -
Bilmeceler	-	% -
Argo Sözcükler	-	% -
TOPLAM	203	% 100

Tablo 34’e göre “Ökkeş İşportacı” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler arasında en çok ikilemelere (%56,65) yer verilmiştir. İkilemeleri sırasıyla deyimler

(%13,79); Anadolu ağızları (%11,33); ilişki sözleri (%6,40); yabancı sözcükler (%5,41); terimler (%3,94) ve tekerlemeler (%1,97) takip etmiştir. Romanda bir adet kalıplaşmış söz belirlenmiştir. Romanda sözvarlığının incelenen diğer öğelerine yer verilmemiştir. Aşağıda, “Ökkeş İşportacı” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler sunulmuştur:

4.34.1. Deyimler.

Ağzı sulanmak

“Adamlar, limona baka baka ağızları sulanınca Ökkeş’i oradan kovmuşlardı.” s. 16

Aklı ermek

“Hele hele bu pazarlık işine hiç aklı ermiyordu.” s. 69

Ballandıra ballandıra anlatmak

“...çocuklara İstanbul anılarını ballandıra ballandıra anlatmaya başladı.” s. 110

Birbirine katmak

“...kızlar makaraları, düğmeleri satın alırlarken, onları birbirine katıyorlardı.” s. 24

Boğazında düğümlenmek

“Ökkeş aslında çok acıkmıştı, ama lokmalar boğazında düğümleniyor...” s. 79

Buz gibi

“Yemeğin sonunda testiden buz gibi kalaylı bakır tasa su doldurup...” s. 14

Canı istememek

“...birinci lokmayı yuttuktan sonra ikinci lokmayı almak canı istemiyordu.” s. 79

Eli boş dönmek

“...mutlaka elleri boş dönmezler, onu nerede olursa olsun bulur getirirlerdi.” s. 82

Gözden kaybolmak

“Köpekler üzerine saldırınca, oda kaçtı, gözden kayboldu.” s. 74

Göz göze gelmek

“Ökkeş’le göz göze geldiler.” s. 81

Gözü açık

“Gözünü aç da ebe olma.” s. 20

Gözünden uyku akmak

“Çocukların uyku gözlerinden akıyordu...” s. 110

Hoşuna gitmek

“...ipler, kumaşlar sarkıyordu, ama bu Ökkeş’in çok hoşuna gidiyordu.” s. 6

İçi titremek

“İçleri titredi.” s. 91

İstek duymak

“...bu yöresindeki köyleri görüp dolaşmak için büyük bir istek duyardı.” s. 25

Maşallahı var

“Ökkeş’in maşallahı vardı.” s. 24

Mis gibi

“...sabanın açtığı topraktan yayılan taze mis gibi toprak kokusuna bayılırdı.” s. 10

Ne olursa olsun

“...mutlaka elleri boş dönmezler, onu nerede olursa olsun bulur getirirlerdi.” s. 82

Ödünç almak

“Ödünç aldıkları bir çift öküzün ardı sıra Ökkeş de babasıyla birlikte gider...” s. 10

Öne düşmek

“Öne düşmüş...” s. 91

Rahat durmamak

“Ama kim tandırın içinde rahat durmaz, kim o yana bu yana dönerse...” s. 88

Rahat vermemek

“Yoksa köy alanında da yabancı köpek diye öteki köpekler rahat vermezler.” s. 102

Sevinçten (havalara) uçmak

“Ökkeş sevinçten havaya zıplıyor, ninesinin iki yanağından şapur şapur...” s. 5

Sözünden dışarı çıkmamak (Birin)

“Yalnız bak, şunu söyleyeyim, benim sözümünden hiç dışarı çıkmak yok.” s. 30

Tadına doyum olmamak

“Üzerine de az kırmızı biber, az kimyon atınca, tadına doyum olmazdı.” s. 73

Yer yarılıp içine girmek

“Yer yarılmış, sanki karabaş içine girmişti.” s. 73

Yüreği hop etmek

“Ökkeş’in yüreği hop etti.” s. 108

Yüreği kabarmak

“Ökkeş’in yüreği kabardı, içinden ılık ılık bir şeyler geçti.” s. 72

4.34.2. İkilemeler.

Ağlar ağlar

“Ağlar ağlar...” s. 9

Ah ah

“Ah ah, bir oğlum olsa, benimle birlikte dolaşsa...” s. 24

Ahlaya vahlaya

“Ökkeş, ahlaya vahlaya...” s. 12

Aklı fikri

“Ama Ökkeş’in aklı fikri kendi Karabaş’ındaydı.” s. 81

Altı üstü

“Altı üstü yiğit değil mi?” s. 72

Ara sıra

“Ökkeş ara sıra eşeğini tımar da ederdi.” s. 10

Art arda

“...Ökkeş bile birkaç kaşık art arda yedi.” s. 87

Baba oğul

“Yemekten sonra baba oğul bir parça dinlenirlerdi.” s. 14

Baka baka

“Adamlar, limona baka baka ağızları sulanınca Ökkeş’i oradan kovmuşlardı.” s. 16

Ballı ballı

“Ballı ballı...” s. 62

Bıdı bıdı

“O elini uzattı, babasına bıdı bıdı yaptı.” s. 27

Bildi bileli

“Ökkeş bildi bileli çerçi Yusuf çerçiliğe bu eşekle giderdi.” s. 33

Bilene bilmeyene

“...yatakların yanı sıra dolaşır, bilene bilmeyene kutup yıldızını gösterirdi.” s. 22

Biliyorum biliyorum

“Biliyorum biliyorum, köpeğini çok seviyorsun...” s. 110

Bir bir

“Evlerini bilen hayvanlar buradan bir bir evlerine dağılıyorlardır.” s. 107

Bir bu yana bir o yana

“Mehmet de lunaparkta salıncakta bir bu yana bir o yana uçuyordu.” s. 111

Bir iki

“O zaman Ökkeş’i yanıma ver, şöyle benimle bir iki ay dolaşsın...” s. 26

Birer birer

“Sonra birer birer ellerini ayaklarını yıkayıp odaya girdiler.” s. 113

Birer ikişer

“Ondan sonra, evlerden birer ikişer gelmeye başladılar.” s. 68

Bol bol

“Bol bol balık yerdik.” s. 66

Bubam bubam

“Bubam bubam...” s. 32

Çala kaşık

“...tepeleme pilavlar doldurulur, ondan sonra çala kaşık girişilirdi.” s. 21

Çeke çeke

“Çeke çeke İstanbul’a götürür.” s. 48

Çığlık çığlığa

“...birden çığlık çığlığa bağırıyor, ötekileri de uyandırıyor.” s. 111

Daldan dala

“Kelebekler şimdiden çıkmış, beyaz kanatlarıyla daldan dala koşuyorlardı.” s. 34

Doya doya

“Doya doya içti.” s. 62

Döndüre döndüre

“Ökkeş mısırlarını döndüre döndüre pişirir, sonra eli yana yana...” s. 23

El ele

“Köy gençleri el ele vererek halay çekerler, hoplayıp zıplarlar.” s. 21

Ellerini ayaklarını

“Sonra birer birer ellerini ayaklarını yıkayıp odaya girdiler.” s. 113

Gel gel

“Gel gel, korkma...” s. 55

Gidip gelmek

“Ökkeş, daha önceden çerçi Yusuf’un evine gidip geldiği için...” s. 38

Girer girmez

“Ama daha iki evin arasına girer girmez, iki üç köpek ardından koşturuyordu.” s. 71

Git git

“Git git, çok iyi insandır, çocukları da çok sever...” s. 104

Gör bak

“Gör bak akşama gelir.” s. 75

Gürül gürül

“Kocaman kocaman arklardan gürül gürül sular akıyordu.” s. 85

Hâl hatır

“Hâl hatır sormadan sonra uzun boylu adamın gözü Ökkeş’e ilişti...” s. 76

Hele hele

“Hele hele bu pazarlık işine hiç aklı ermiyordu.” s. 69

Hemen hemen

“Hemen hemen bir avlu büyüklüğündeydi.” s. 91

Hızlı hızlı

“Ökkeş hızlı hızlı ağlamaya başladı.” s. 70

Hop hop

“Hop hop...” s. 38

Hoplayıp zıplamak

“Köy gençleri el ele vererek halay çekerler, hoplayıp zıplarlar.” s. 21

Hor hor

“...yaklaşırsa korksun ve kaçsın diye ben mahsustan (hor hor!) diyordum.” s. 19

Horul horul

“...Haydar Emmi’nin harmanının içinde horul horul uyurken bulmuşlardı.” s. 19

İhlaya vıhlaya

“Sanki çok büyük bir iş beceriyormuş gibi, bu işi ihlaya vıhlaya yapıyordu.” s. 38

Ilık ılık

“Ökkeş’in yüreği kabardı, içinden ılık ılık bir şeyler geçti.” s. 72

İki üç

“Ama daha iki evin arasına girer girmez, iki üç köpek ardından koşturuyordu.” s. 71

İkide bir

“Ökkeş dayanamaz, ikide bir karnına pat pat vurarak...” s. 14

İsteksiz isteksiz

“İsteksiz isteksiz Tombul’un ardı sıra yürüdü.” s. 77

İstemeye istemeye

“...kaybolduğunu biliyormuş gibi canı istemeye istemeye gidiyordu”. s. 71

İyilik sağlık

“İyilik sağlık...” s. 76

Kalın kalın

“Şimdi kalın kalın kalaslar birbirine bağlanır.” s. 47

Kalk kalk

“Ökkeş yat yat, Ökkeş kalk kalk...” s. 30

Kendi kendine

“Kendi kendine güldü.” s. 16

Kese kese

“Köylüler kese kese tüketmişler.” s. 63

Kıpır kıpır

“Az sonra tarlaya vardıklarında kıpır kıpır taze samanlardan yiyeceğini...” s. 13

Kır köy

“Çerçi yusuf, üzerine atılı birtakım şeyleri kır köy dolaşır satardı.” s. 24

Kıvrıla kıvrıla

“Kıvrıla kıvrıla vadinin tabanından akıyor, uzaklarda kayboluyordu.” s. 46

Kıyıdan kıyıya

“İsterse, kıyıdan kıyıya geçmesin, ırmak boyunca gitsinler.” s. 58

Kocaman kocaman

“Kocaman sofralar yere serilir, kocaman kocaman lengerlerin içine...” s. 21

Konuşa konuşa

“Konuşa konuşa değirmene varmışlardı.” s. 37

Korka korka

“Amca korka korka bıçağını çıkarmış, ayının ayağındaki yarayı deşmiş.” s. 64

Korkmayın korkmayın

“Korkmayın korkmayın ayı yok...” s. 91

Koşa koşa

“Koşa koşa kayanın yanına vardı.” s. 44

Köy köy

“...eşekle yumağı, boncuğu köy köy gezdirmezdim, müşteri ayağıma gelirdi...” s. 36

Kütür kütür

“Az sonra eşek, mısırın tadını alır, kütür kütür yumuşak sapı çiğnemeye başladı.” s. 23

Nazlı nazlı

“Hele onun nazlı nazlı daire çizmesi, aynı yerden binlerce kez geçmesi...” s. 18

Ne olur ne olmaz

“Ökkeş ne olur ne olmaz diye, arada bir dönüp ardına bakıyordu.” s. 53

Ne var ne yok

“...tencerenin içinde ne var ne yok, çanaklarına boşalttı.” s. 108

Nene nene

“Nene nene, gidince babamla neneme selam söyle...” s. 41

Nenem nenem

“Nenem nenem, hı de.” s. 32

O yana bu yana

“Ama kim tandırın içinde rahat durmaz, kim o yana bu yana dönerse...” s. 88

Olur biter

“...gidince eşeğin gözüne biraz limon suyuyla zeytinyağı çalarsınız, olur biter.” s. 9

Olur mu olur

“Ökkeş bu olur mu olur da ondan.” s. 49

Oşt oşt

“Oşt oşt...” s. 67

Önden önden

“Ökkeş, Tombul’un önüne geçti, önden önden yürümeye başladı.” s. 53

Pat pat

“Ökkeş dayanamaz, ikide bir karnına pat pat vurarak...” s. 14

Peki peki

“Peki peki, al götür...” s. 32

Pırıl pırıl

“Yer yer kocaman taşların pırıl pırıl parladığı ince patika yolda...” s. 61

Renk renk

“Yumaklar, makaralar, renk renk iplikler, ufaklı büyüklü düğmele...” s. 38

Renkli renkli

“Semerin her yanından renkli renkli bez parçaları, ipler, kumaşlar sarkıyordu...” s. 6

Sabah sabah

“Ne arıyorsun burada sabah sabah?” s. 45

Sağında solunda

“Ramazan emmi, eşeğin sağında solunda dolandı.” s. 9

Sap saman

“Ökkeş’in burnuna taze sap saman kokuları gelirdi.” s. 10

Serin serin

“Çok tatlı bir rüzgâr serin serin esiyordu.” s. 34

Seve seve

“...çok sevdiği haşlanmış yumurtasının yarısını seve seve Karabaş’a vermişti.” s. 71

Sıkı sıkı

“Babası da ninesi de Ökkeş’e sıkı sıkı sarıldılar.” s. 33

Silip süpürmek

“Az sonra çocuklar onu da silip süpürdüler.” s. 108

Şapur şupur

“...sevinçten havaya zıplıyor, ninesinin iki yanağından şapur şupur öpüyordu.” s. 5

Şarkı türkü

“Sesi güzel olanlar şarkı türkü söylerlerdi...” s. 21

Şundan bundan

“Çay içerken, şundan bundan konuştular.” s. 25

Şunu bunu

“Yalnız ninen sana bir kat çamaşır, biraz şunu bunu koysun.” s. 29

Tane tane

“Gözlerinden tane tane yaşlar dökmeye başladı.” s. 75

Tas tas

“...tasla koyulaşmış dut şerbetini çarşafın üzerine tas tas boşaltmaya başladı.” s. 86

Tıslaya tıslaya

“Tıslaya tıslaya, tarlaya babasının yanına geldiğinde...” s. 12

Uça uça

“Demek ki şimdi kafalarının üzerinde eşek kadar bir şey uça uça dönüyordu.” s. 94

Ufak ufak

“...keçinin eti ufak ufak parçalara bölünür, kocaman kazanın içine atılırdı...” s. 20

Ufaklı büyüklü

“Yumaklar, makaralar, renk renk iplikler, ufaklı büyüklü düğmeler...” s. 38

Vura vura

“...kemiği kaşığın üzerine vura vura iliğini çıkarıyordu.” s. 21

Ya ya

“Ya ya...” s. 30

Yağlı ballı

“Bildim, nenem yağlı ballı yaptı.” s. 27

Yan yan

“...orada oturmakta olanlar yan yan dönüp baktılar.” s. 106

Yan yana

“İkisi yan yana otururlar, bir türkü tutturlar...” s. 18

Yanı sıra

“O zaman Ökkeş, Kürük’ün üzerinden iniyor, eşeğin yanı sıra yürüyordu.” s. 6

Yanık yanık

“...yanık yanık bir türküyü sesini incelte, kalınlaştıra söylüyor gibiydi.” s. 6

Yat yat

“Ökkeş yat yat, Ökkeş kalk kalk...” s. 30

Yavaş yavaş

“Yavaş yavaş kıyıdan uzaklaşıyorlardı.” s. 56

Ye ye

“Ye ye, bu gece burada konuğuz...” s. 80

Yedikçe yemek

“Ama Ökkeş onca yemişi bir arada bulunca dayanamaz, yedikçe yedi.” s. 12

Yer yer

“Yer yer kocaman taşların pırıl pırıl parladığı ince patika yolda...” s. 61

Yok yok

“Yok yok pahalı...” s. 68

Yoo yoo

“Yoo yoo niye kızacağım Ökkeş?” s. 109

Yürü yürü

“...haydi bakalım yürü yürü...” s. 72

Yürüyecek yürüyecek

“Yürüyecek yürüyecek sonunda başka bir yola sapacak ve köye getirecektir...” s. 98

Yüze yüze

“Aboooov yoksa yüze yüze mi geçeceğiz?” s. 46

Zurnacılık murnacılık

“Oğlum, zurnacılık murnacılık derken boğulacaksın...” s. 17

4.34.3. Terimler.

Atkı (mimarlık)

“Hiç iple olur mu oğlum, çivi ve de atkılarla...” s. 47

Baba (mimarlık)

“Yanındaki babaya bağlarlar.” s. 48

Dut (orman mühendisliği)

“Dutlar kocaman kocamandı.” s. 83

Gül (bitki bilimi)

“Uzaklardan gül kokuları geliyordu.” s. 34

Kalas (mimarlık)

“Şimdi kalın kalın kalaslar birbirine bağlanır.” s. 47

Metre (fizik)

“Paraya baktı, dört metre ölçtü, verdi.” s. 68

Sal (coğrafya)

“Saldan inen kağı, yürüyordu.” s. 61

Sütun (mimarlık)

“Mağaranın tepesinden kocaman kocaman sütunlar uzanıyordu.” s. 25

4.34.4. İlişki sözleri.

4.34.4.1. Toplumsal kültürel ilişkileri yansıtan ilişki sözleri.

4.34.4.1.1. Karşılama-karşılanma, vedalaşma.

Allahaısmarladık

“Allahaısmarladık...” s. 102

Güle güle

“Güle güle yavrum.” s. 33

Hoş bulduk

“Hoş bulduk...” s. 74

Hoş geldiniz

“Hoş geldiniz...” s. 74

Hoşça kal

“Elini kaldırıyor, çocuklara, (hoşça kal!) diyordu.” s. 111

4.34.4.1.2. Diğer toplumsal ilişkilerde kullanılanlar.

Aslan

“Aslan Ökkeş'im...” s. 13

Gözün aydın

“Gözün aydın Ökkeş...” s. 103

Hadi

“Hadi benim Kürük'üm.” S. 10

Haydi bakalım

“Haydi bakalım Ökkeş, yiyeceğiniz hazır...” s. 5

Haydi

“Haydi...” s. 91

İlahi

“İlahi Ökkeş, onların hepsi yıldızdır.” s. 20

Kolay gelsin

“Kolay gelsin Zeyno Hala...” s. 85

Sağ ol

“Sağ ol...” s. 84

4.34.5. Kalıplaşmış sözler.

Armudun iyisini ayılar yer

“Ökkeş emmi, bubam der ki (armudun iyisini ayılar yer) doğru mu bu?” s. 53

4.34.6. Yabancı sözcükler.

Koridor (geçenek)

“Dar bir koridordan geçtikten sonra mağaranın içi genişledi.” s. 91

Lezzet (tat)

“Ama bu güçlüğü karşın, böğürtlenin lezzeti hiçbir şeyde yoktu.” s. 11

Mahsus (özü)

“...yaklaşırsa korksun ve kaçsın diye ben mahsustan (hor hor!) diyordum.” s. 19

Mera (otlak)

“Orası köyün merası.” s. 99

Müşteri (alıcı)

“... gezdirmezdim, müşteri ayağıma gelirdi, hemde çok para kazanırdım.” s. 36

Patika (keçi yolu)

“Yer yer kocaman taşların pırıl pırıl parladığı ince patika yolda...” s. 61

Rüya (düş)

“...rüyasında Osman kendini İstanbul’da kocaman otobüslere binerken gördü.” s. 111

Şapka (başlık)

“...camlı dolabını koymuş, kocaman şapkasını da kafasına geçirmişti.” s. 29

Şayet (eğer)

“Şayet cipçi Osman rastlantı olarak köyde bulunmasaydı inci gelin ölüp giderdi.” s. 52

Tahsildar (alımcı, vergici)

“Oğlum sana tahsildar olacaksın diyen kim?” s. 28

Vadi (koyak)

“Kıvrıla kıvrıla vadinin tabanından akıyor, uzaklarda kayboluyordu.” s. 46

4.34.7. Tekerlemeler.

“Atımı bağladım iğde dalında benden selam söyleyin nazlı yarıma.” s. 36

“Ben halayın başıyım ley ley, incili küpe taşıyım ley ley.” s. 21

“Bindik bir alamete, gidiyoruz kıyamete.” s. 56

“Kutup yıldızı ayının ucunda serçe kuşları ağacın başında” s. 23

4.34.8. Anadolu ağızları.

Aboooov

“Aboooov yoksa yüze yüze mi geçeceğiz?” s. 46

Accık

“Accık burnumu çayıra soktum da...” s. 45

Acık

“Tutsak da sevsek acık.” s. 22

Alasmaladık

“Alasmaladık nene.” s. 33

Amanin

“Amanin, vapır mı yoksa?” s. 47

Bakiyim

“Yemeyecektim amma, dur bakiyim dadayım, dedim...” s. 12

Bekmez

“Bi keresinde de suya depe üstü atlayayım dedim, kafamın bekmezi aktı.” s. 49

Buba

“Bitti buba, şimdi ne yapayım?” s. 24

Dadayım

“Yemeyecektim amma, dur bakiyim dadayım, dedim...” s. 12

Datlı

“...öteki mi daha datlı derken, bir de bakmışım ki kocaman bir dalı yemişim.” s. 12

Dekme

“Nene, atın ikisi dekme vurmaktan vazgeçtiler.” s. 13

Depe

“Bi keresinde de suya depe üstü atlayayım dedim, kafamın bekmezi aktı.” s. 49

Deyze

“Olur deyze...” s. 68

Dokurcun

“Yürüdüğü yerde, ardından bir yığın dokurcun bırakır...” s. 13

Don

“Don lastiği var mı?” s. 67

Döven

“Harman döverken döveni bazen bir otobüs, bazen bir cipe benzetirdi.” s. 18

Dürüm

“Sonra yufka ekmeklerini dürüm yapıp, keçiyi yemişlerdi.” s. 51

Heç

“Heç buba, ben de zurna yaptım.” s. 17

Hı

“Nenem nenem, hı de.” s. 32

Lenger

“Kocaman sofralar yere serilir, kocaman kocaman lengerlerin içine tepeleme...” s. 21

Uhiy

“Uhiy anam...” s. 45

Yımırta

“İçinde yımirtada var mı nene?” s. 5

Yidik

“Yusuf Emmi, şimdi ayının hakkını mı yidik?” s. 62

4.35. “Ökkeş Bahçıvan” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular

“Ökkeş Bahçıvan” adlı romanda kullanılan sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımları (sıklık ve yüzdeleri) en çok olandan en az olana doğru Tablo 35’te verilmiştir:

Tablo 35.

“Ökkeş Bahçıvan” Adlı Romanda Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması

İncelenen Kitaplarda Yer Alan Sözvarlığı Öğeleri	TOPLAM	
	F	%
İkilemeler	121	%51,93
Deyimler	54	%23,17
Terimler	20	%8,58
İlişki Sözleri	18	%7,72
Yabancı Sözcükler	9	%3,86
Anadolu ağızları	8	%3,43
Argo Sözcükler	2	%0,85
Atasözleri	1	%0,42
Kalıplaşmış Sözler	-	% -
Çeviri Sözcükler	-	% -
Bilmeceler	-	% -
Tekerlemeler	-	% -
TOPLAM	233	% 100

Tablo 35’e göre “Ökkeş Bahçıvan” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler arasında %51,93 oranında ikilemeye yer verilmiştir. İkilemeleri sırasıyla %23,17 deyim, %8,58 terim, %7,72 ilişki sözleri, %3,86 yabancı sözcükler, %3,43 Anadolu ağızları ve %0,42 oranında argo sözcükler izlemiştir. Atasözleri romanda en az yer bulan sözvarlığı ögesi olmuştur. Romanda sözvarlığının incelenen diğer öğelerine yer verilmemiştir. Aşağıda, “Ökkeş Bahçıvan” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler sunulmuştur:

4.35.1. Atasözleri.

Bakarsan bağ, bakmazsan dağ (olur)

“Bakarsan bağ olur, bakmazsan dağ olur.” s. 57

4.35.2. Deyimler.

Ağızına bakmak

“Zeynel’in ağızına baktılar.” s. 82

Akıl işi değil

“Akıl işi mi bu?” s. 44

Akıl vermek

“Sen onlara akıl ver nene, olmaz de...” s. 22

Aklına gelmek

“Hangi işe el atsa, aklına hep bu tarla açmak fikri geliyordu.” s. 17

Aklına koymak

“Ah ah ne bileyim bacım, babası da o minicik çocukta akıllarına koymuşlar...” s. 22

Aklına uymak (birinin)

“Nene, sen de bunların aklına mı uyudun?” s. 66

Aklını yitirmek

“Senin için aklını yitirmiş diyorlar, doğru mu bayram?” s. 22

Alay etmek

“Yolda cipte de alay ettiler.” s. 24

Ardına düşmek

“Köpekler ardına düştü.” s. 94

Boş durmamak

“Hiç boş durmamışsınız Ökkeş...” s. 101

Canını dişine takmak

“...bir kazma daha fazla vurabilmek için canını dişine takmış çalışıyordu.” s. 86

Canla başla

“Kim bilir anası da nasıl kendilerini destekler, nasıl canla başla çalışırdı?” s. 49

Dağları devirmek

“Orada tarla açmak, dağı bir yana devirmekten zordur...” s. 22

Dalmak gitmek

“İkisi de çok tatlı düşlere dalmış gitmişlerdi.” s. 53

Deli gibi

“Bayram aşağıdan deli gibi bağınyordu...” s. 92

Dili tutulmak

“Ökkeş’in dili tutuldu.” s. 112

Dudak bükme

“...köylüler yine dudaklarını büktüler, birer ikişer onun yanına yaklaştılar.” s. 27

El atmak (Bir işe)

“Hangi işe el atsa, aklına hep bu tarla açmak fikri geliyordu.” s. 17

Elden gitmek (Bir şey)

“Keçileri de elden gidecek.” s. 83

Eli kolu bağlı olmak

“Ama Ökkeş eli kolu bağlı duramazdı, çünkü hareketli bir çocuktü.” s. 6

Elinden bir şey gelmemek

“Ne yapayım, elimden bir şey gelmez ki...” s. 55

Elinin altında

“...bir testi de su koyarsan, her zaman için elinin altında sıcak su bulunurdu.” s. 5

Farkına varmak

“...o kadar işine kaptırmıştı ki, babası ancak yanına gelince farkına vardı.” s. 112

Gözleri parlamak

“Bayramında Ökkeş’inde gözleri parlamıştı.” s. 58

Gözleri yaşarmak

“Gözleri yaşarmıştı.” s. 57

Gözüne kestirmek

“İlk kez onu gözüne kestirdi, geldi ve taşın yanında durdu.” s. 38

Gözünün içine bakmak

“Ökkeş, babasının gözünün içine bakıyordu.” s. 18

Gözünün önüne gelmek

“Hep gözünün önüne Taşlıkoyak geliyordu.” s. 52

Hak etmek

“Artık tamamdır, iki kaynamış yumurtayı hak etmişti.” s. 11

Hakkından gelmek

“Makine bile onun hakkından gelemmez.” s. 18

Kafasına koymak

“Adam kafasına koymuş bir kez, bu işi yapacak...” s. 24

Kendini kaptırmak

“Kendini o kadar işine kaptırmıştı ki, babası ancak yanına gelince...” s. 112

Kömür gibi

“Kömür gibi örgülü saçları, kuvvetli kolları...” s. 49

Mis gibi

“Mis gibi kokuyor...” s. 13

Pişmiş aşı su katmak

“... bu işten caydıramazdı, ama pişmiş aşı su katmalarının anlamı neydi?” s. 64

Rahatı kaçmak

“...Taşlıkoyak’taki tüm böcü börtünün rahatı kaçacak.” s. 42

Razı olmak

“Hatta belki ninesi razı olsa, Ökkeş şu anda onu sırtına alır...” s. 55

Sağa sola

“...üzerine düşünce, rahatsız edilmişler gibi, sağa sola kaçıyorlardı...” s. 40

Sakız gibi

“Değil sakız gibi.” s. 75

Şaşırp kalmak

“Köylüler şaşırp kalıyorlardı.” s. 35

Takılıp kalmak

“Ökkeş’in babasının gözleri bir noktaya takılıp kalmıştı.” s. 11

Taş gibi

“Bayram, taş gibi durmuştu.” s. 90

Uçup gitmek

“O zaman tüm paralar uçtu gitti.” s. 68

Un ufak etmek

“O taşları nasıl kıracağım, nasıl un ufak edeceğim!” s. 30

Un ufak olmak

“...indirdiği için, toprak direniyor, iğnenin kazmasının ucunda un ufak oluyordu.” s. 61

Ver etmek

“...yavaş yavaş tencerenin içine döktüler, ondan sonra ver kaşık ettiler.” s. 52

Yabana atmak

“Ökkeş’i yabana atmamalı.” s. 33

Yan gelip yatmak

“...taze otları yiyor, sonra bir çalının dibine kıvrılarak yan gelip yatıyordu.” s. 110

Yol gözlemek

“Ökkeş, yolu gözlediği için koştı, geldi, kazmaları omzuna vurdu.” s. 28

Yolunu tutmak

“Bayram, evinin yolunu tuttuğunda ardından gelenler bile vardı.” s. 28

Yüzüne bakmamak

“Şu yaşa geldim, hiç kimse oranın yüzüne bakmadı.” s. 77

Yüzünü kara çıkarmak

“Haydi yavrum Ökkeş, göreyim seni, yüzümüz kara çıkmasın köylüye...” s. 33

Zınk diye durmak

“...keçilerini, sultanı görünce zınk diye duruverdi, Sultan Ökkeş’i tanımıştı.” s. 95

Zümrüt gibi

“Zümrüt gibi olacak nene...” s. 57

4.35.3. İkilemeler.

Acele acele

“Bir kertenkele acele acele kim bilir nereye gidiyordu?” s. 63

Ağır ağır

“Ağır ağır, çok hafif olan bayırı tırmandılar.” s. 37

Ah ah

“Ah ah ne bileyim bacım, babası da o minicik çocukta akıllarına koymuşlar...” s. 22

Allah allah

“Allah Allah! Allah Allah!” s. 111

Ara sıra

“Ara sıra bir taşı parçaladıktan sonra, aşağıya keçi yoluna bakıyordu.” s. 43

Ardı sıra

“Ökkeş, ardı sıra bir iz bırakarak ilerliyordu.” s. 103

Art arda

“Gerçi vurdu kazmalar toprağı o kadar hızlı girmiyordu, fakat art arda...” s. 61

Aşağıdan yukarıya

“Çünkü aşağıdan yukarıya baktıkça, yaptığı işi görecektir.” s. 32

Avuç avuç

“Ökkeş, bu kavrulmuşlardan avuç avuç yer...” s. 6

Az az

“Az az başarırız.” s. 17

Baba oğul

“Şimdi baba oğul yan yana yürüyorlardı.” s. 34

Bağıra bağıra

“Ökkeş, yine geldiği gibi, bağıra bağıra koşmaya...” s. 95

Bakın bakın

“Bakın bakın...” s. 95

Bakıp bakıp

“Ökkeş, ahlat ağacına bakıp bakıp...” s. 101

Ballı mı ballı

“Tüy tüy, kabuk kabuk iğdeler, ballı mı ballı...” s. 26

Basa basa

“Sözünün burasında durmuş, kelimenin üzerine basa basa...” s. 68

Basar basar

“...tuz çömleğini koyar, patatesleri soyar, tuz çömleğine basar basar yedi.” s. 5

Bir bir

“Kuyudan kova kova çekerim, fidanları sebzeleri bir bir sularım...” s. 15

Bir iki

“...kendilerine bir iki lokma ekmek atmasını bekledikleri için hırçındılar.” s. 54

Bire beş

“Bu ellerle bire beş çıkaracağım.” s. 34

Birer birer

“Çocuklar, birer birer hayıtlığın yöresine dağıldılar...” s. 25

Birer ikişer

“...köylüler yine dudaklarını büktüler, birer ikişer onun yanına yaklaştılar.” s. 27

Bol bol

“Aslında üstüne bol meyve yiyeceğiz ana...” s. 30

Boncuk boncuk

“Ökkeş’in alnında boncuk boncuk terler birikmişti...” s. 10

Boy boy

“Boy boy şebboylar dikeriz kıyılara, tutam tutam menekşeler...” s. 13

Böcü börtü

“...Taşlıkoyak’taki tüm böcü börtünün rahatı kaçacak.” s. 42

Çalı çırpı

“Önce çalı çırpıyla tutuşturdu muydu sonra bu insan kafası büyüklüğündeki ...” s. 5

Çalışıp çabalamak

“Nasıl olmazmış, elin oğlu çalıştı çabaladı yaptı.” s. 64

Çalışıp durmak

“Çalıştı durdu.” s. 111

Çapa kürek

“Ökkeş, gözlerini kapıyor, elinde çapa kürek görüyordu.” s. 15

Çeşit çeşit

“Bu dallarda çeşit çeşit meyveler vardı.” s. 24

Dağı bağ

“Evet dağı bağ yapmamışlardı, ama balkanlık, taşlık çalılık bir yeri...” s. 109

Darala darala

“Sonra darala darala inersin toprağın derinliklerine.” s. 72

Der demez

“Zeynel bunu der demez, öteki üç kişi kahkahayı koyverdi.” s. 65

Dizi dizi

“Bir kiraz ağacı, dudak gibi kırmızı, yanak gibi tombul, tespih gibi dizi dizi.” s. 26

Döndü durdu

“Ökkeş yatağının içinde döndü durdu.” s. 90

Döne döne

“Gözlerine bir bez bağladın mı, artık döne döne kovalar suya boş iner...” s. 99

Dönüp dönüp

“Babada Ökkeş de dönüp dönüp bu çalılığa baktılar.” s. 15

Durmadan dinlenmeden

“Doğada, bir çıtırtı, durmadan dinlenmeden bir hareket vardı.” s. 63

Düşer müşer

“Düşer müşersin oğlum...” s. 8

El ele

“İkimiz el ele verdik mi...” s. 31

Eli kolu

“O kadar heyecandan eli kolu tutmaz olmuştu.” s. 92

Elini yüzünü

“Bayram elini yüzünü yıkadıktan sonra, bir iğnenin ucunu kibritle yaktı.” s. 51

Eşek eşek

“Nasıl sürececek canım, eşekle eşekle!” s. 26

Gelip gelip

“İnsanı rahat bırakmıyorlar ki, gelip gelip dürtüyorlar...” s. 84

Gelip gitmek

“Köylü, çıkırık kurulurken durmadan gelip gitmişti Taşlıkoyak’a.” s. 79

Gıcır gıcır

“Kazmanın ucu gıcır gıcır ediyor, ama kökün altı kesilmiyordu.” s. 10

Gürül gürül

“Maşallah su gürül gürül değil mi?” s. 82

Hızlı hızlı

“Kazmayı hızlı hızlı indiriyorlardı.” s. 73

Hoplamak zıplamak

“...Taşlıkoyak’ta koşmak, hoplamak zıplamak istiyordu, ama nasıl?” s. 93

İçine içine

“Ökkeş’in gözünün içine içine bakıyorlar.” s. 35

İçin için

“...ama böyle bir sorun ortaya atınca yine bu üç kişi, için için düşüneceklerdi.” s. 68

İkide bir

“...artık ocağa ikide bir odun atmak gerekmezdi.” s. 5

İndirir indirmez

“...Ökkeş fidanları toprağı indirir indirmez, kökler yayını veriyorlardı.” s. 101

İndirirse indirsın

“...ne kadar kazmayı hızlı indirirse indirsın babasından daha az kazıyordu.” s. 74

İri iri

“İri iri lahanalar...” s. 12

İrili ufaklı

“Köklerin ötesinde irili ufaklı taşlar gözükiyordu.” s. 44

İyiden iyiye

“Bu adam iyiden iyiye aklına koymuş...” s. 28

Kabuk kabuk

“Tüy tüy, kabuk kabuk iğdeler, ballı mı ballı...” s. 26

Kalkıyor kalkıyor

“Baba da Ökkeş de kalkıyor kalkıyor, küfeye bakıyorlardı.” s. 111

Kana kana

“...çeşmeden Ökkeş, elindeki küçük testi doldurdu, sonra kana kana içti.” s. 34

Kara kara

“Kara kara üzümler verir bize.” s. 48

Kendi kendine

“...sulama işi kendi kendine oluyordu.” s. 107

Kıkır kıkır

“Bunu söylerken kadın sanki gıdıklanmış gibi kıkır kıkır gülüyor...” s. 23

Kırmızı kırmızı

“Sonra kırmızı kırmızı turplar...” s. 12

Kıs kıs (gölmek)

“Sonra ardından kıs kıs gülerler...” s. 17

Kocaman kocaman

“Sonra, öteki çallara, öteki kocaman kocaman taşlara bakıyordu.” s. 57

Koşa koşa

“Babası bir şey oldu sanarak koşa koşa geldi...” s. 11

Kova kova

“Kuyudan kova kova çekirim, fidanları sebzeleri bir bir sularım...” s. 15

Kucak kucak

“Ama Ökkeş elmayı tane tane atmıyor, kucak kucak atıyor...” s. 35

Küçük küçük

“Biz de kavgalarımızla küçük küçük taşları toplarız...” s. 27

Küfe küfe

“O kadar çok elmalar oluyordu ki, f topluyorlardı.” s. 35

Kürek kürek

“...nine kürek kürek toprak çıkarırken, Ökkeş kazma sallıyordu.” s. 58

Kütür kütür

“Dişini vurdun mu kütür kütür öter.” s. 35

Maşallah maşallah

“Maşallah maşallah, işi çok kolaylamışsınız.” s. 65

Metre metre

“Kuyuya metre metre inilir, her metresi de paradır...” s. 68

Mutlu mutlu

“Baba mutlu mutlu kırdığı taşlara baktı...” s. 62

Nazlı nazlı

“...güneş, yalnız Ökkeş’i ve babasını aydınlatmak için nazlı nazlı doğuyordu.” s. 32

Nene nene

“Nene nene, görüyor musun nene?” s. 55

Neşeli neşeli

“Neşeli neşeli türkü söylemeye, yemlerini aramaya koyuldular.” s. 91

Olur olur

“Olur olur...” s. 77

Otluk balkanlık

“Çünkü, yıllardır ekilmemiş, sürülmemiş otluk balkanlık bir yerdı.” s. 103

Öter ötmez

“Horozlar öter ötmez yola çıkmış olacaktı.” s. 31

Peynir ekmek

“Ve peynir ekmek gibi...” s. 44

Pırıl pırıl

“Kazmalar acar da ağızları pırıl pırıl parlıyordu.” s. 28

Senin senin

“Senin senin...” s. 19

Sıkı sıkı

“Sıkı sıkı sarıldı...” s. 57

Sıra sıra

“Fidanlar sıra sıra dizildi.” s. 101

Sırta sırta

“Sırta sırta keçi yolundan çıktı, ninenin yanına geldim.” s. 81

Sinsi sinsi

“Çakılın olmadığını görünce, sinsi sinsi sırtarak...” s. 82

Soğan sarımsak

“Orada yalnız soğan sarımsak ekerlerdi.” s. 14

Sularsan sula

“Elma sula, erik sula, neyi sularsan sula...” s. 99

Şap şap

“Hava sıcaktı, baba, elini şap şap ederek aslanın gömleğinin üzerine vurdu.” s. 63

Şöyle böyle

“Ve akşam gün batarken, kuyu yeri şöyle böyle belli olmuştu.” s. 74

Şunu bunu

“...bahar zamanı kasabada şunu bunu, köyden de unu, buğdayı alır...” s. 72

Tane tane

“Ama Ökkeş elmayı tane tane atmıyor, kucak kucak atıyor...” s. 35

Tarla takım

“Eee aslan ninem, tarlanız takımınız oluyormuş he mi?” s. 23

Taşlık çalılık

“...balkanlık, taşlık çalılık bir yeri cennet gibi yapmışlardı.” s. 109

Taze taze

“Taze taze kabaklar, taze taze hıyarlar...” s. 30

Temizleye temizleye

“Temizleye temizleye aşağı inecek.” s. 32

Tıslıya tıslıya

“Ökkeş eğildi, ağır kökü tıslıya tıslıya çıkardı.” s. 11

Tik tak tik tak

“Tik tak tik tak!” s. 112

Tok tok

“Kazma toprağa tok tok iniyordu.” s. 42

Toprak toprak

“Rahmetli kocası da hep, (toprak toprak!) derdi...” s. 30

Tuta tuta

“...ardını tuta tuta gezmişti.” s. 7

Tutam tutam

“Boy boy şebboylar dikeriz kıyılara, tutam tutam menekşeler...” s. 13

Tür tür

“Kırmızı kırmızı, tür tür elmalar...” s. 35

Tüy tüy

“Tüy tüy, kabuk kabuk içdeler, ballı mı ballı...” s. 26

Uçup uçup

“Hangi ağaca koyayım diye uçup uçup duracaksınız, ama elma ağacına konun...” s. 43

Vah vah

“Vah vah yazık...” s. 23

Var yok

“...bir keçinin var, onun yağına, onun yoğurduna bakarsın, o da elinden gidecek.” s. 83

Yan yana

“...köklerden iki tane yan yana koydun muydu, artık ocağa ikide bir odun atmak gerekmezdi.” s. 5

Yanında yöresinde

“Bağ onlar bahçenin yanında yöresinde dolaşıyorlar.” s. 35

Yara yara

“...saban yara yara gitti mi geldi mi, mis gibi toprak kokusu buraya yayıldı mı?” s. 45

Yarı yarıya

“Belki yarı yarıya Ökkeş çocuk bu işleri yapacak.” s. 33

Yaşlı başlı

“Hem deli olmasa o yaşlı başlı anasını da çalıştırır mı?” s. 78

Yavaş yavaş

“Ayrarı pilavın yanından yavaş yavaş tencerenin içine döktüler...” s. 52

Yeni yeni

“Ökkeş de babası da yeni yeni kökler çıkarıyorlardı.” s. 15

Yıllar yılı

“Düşünüyorum oğlum, şu topraklar bomboş durur yıllar yılı...” s. 11

Yiyin bitirin

“...kökleri yiyin bitirin, diyecek, fareler kökleri yiyip bitirecekler...” s. 26

Yorgun argın

“Yorgun argın onca yol...” s. 60

4.35.4. Terimler.

Ahlat (tarım mühendisliği)

“Ökkeş koştı, ahlat ağacının altındaki heybelerini getirdi.” s. 11

Badem (gıda mühendisliği)

“Erik baba, badem...” s. 12

Balyoz (inşaat mühendisliği)

“Balyoza el attığı zaman...” s. 39

Baraj (coğrafya)

“Ama köprüyü, barajları yapan makine...” s. 33

Biber (tarım mühendisliği)

“İki sırada biber, domates...” s. 14

Ceviz (orman mühendisliği)

“Onun yanında görkemli bir ceviz dallarıyla bulutlara yaklaşmış...” s. 26

Çakıl (yerbilim mühendisliği)

“Üç gün sonra, bayramın eline küçük küçük çakıllar gelmeye başladı.” s. 85

Çiçek (biyomühendislik)

“Gerçekten ahlat ağacı çiçeklerini açtığında bir geline benzerdi.” s. 53

Domates (tarım mühendisliği)

“İki sırada biber, domates...” s. 14

Fasulye (tarım mühendisliği)

“Bir yanında yeşil yeşil soğanlar, bir yanında fasulye sıırıkları...” s. 12

Fesleğen (tarım mühendisliği)

“Ne mis kokulu şebboylar ne üzerine kuş değdiğinde mis kokan fesleğenler...” s. 90

Fiğ (tarım mühendisliği)

“Bir yanına fiğ ekeriz, salarız içine koyunları...” s. 13

Horoz (tarım mühendisliği)

“...uzaklardan horoz sesleri, kağrı tekerleklerinin çıkardığı gıcırtilar geliyordu.” s. 91

Kiraz (tarım mühendisliği)

“Bir kiraz ağacı, dudak gibi kırmızı, yanak gibi tombul, tespih gibi dizi dizi.” s. 26

Kireç (mimarlık)

“Ninesi ayağına kireç kaymağı sürmeseydi, Ökkeş belki de bu yanığı...” s. 6

Lahana (tarım mühendisliği)

“İri iri lahanalar...” s. 12

Patlıcan (tarım mühendisliği)

“...biberlerin, patlıcanları, domateslerin altı suyla göllenmişti.” s. 107

Portakal (tarım mühendisliği)

“Portakal da eker miyiz?” s. 34

Silindir (matematik)

“Tahtayla, keserle, silindirler hazırladı, onları, kuyunun dibine...” s. 104

Turp (tarım mühendisliği)

“Sonra kırmızı kırmızı turplar...” s. 12

4.35.5. İlişki sözleri.

4.35.5.1. Toplumsal kültürel ilişkileri yansıtan ilişki sözleri.

4.35.5.1.1. Karşılama-karşılanma-vedalaşma.

Hoş bulduk

“Hoş bulduk ana!” s. 51

Hoş geldiniz

“Eh, hoş geldiniz!” s. 51

4.35.5.1.2. Diğer toplumsal ilişkilerde kullanılanlar.

Allah akıl versin

“Allah ikinize de akıl versin derim, başka bir şey demem.” s. 23

Aslan

“Eee aslan ninem, tarlanız takımınız oluyormuş he mi?” s. 23

Aslanım

“Oğlum, aslanım kafadan sakat mısın sen?” s. 22

Güle güle yemek

“Zeynel Ağa, (güle güle yesinler,) diyor.” s. 96

Haydi bakalım

“Haydi bakalım öyleyse sen bilirsin...” s. 8

Haydi yavrum

“Haydi yavrum Ökkeş, göreyim seni, yüzümüz kara çıkmasın köylüye...” s. 33

Haydi

“Haydi...” s. 84

Hayırlı olsun

“Hayırlı olsun Bayram!” s. 111

Hayırlı, uğurlu olsun

“Hayırlı, uğurlu olsun!” s. 95

Kolay gelsin

“Kolay gelsin!” s. 65

Kusura bakma

“Kusura bakma Bayram, sen iyice dellenmişsin...” s. 19

Maşallah

“Maşallah su gürül gürül değil mi?” s. 82

Rahmetli

“Rahmetli kocası da hep, (toprak toprak!) derdi...” s. 30

Teşekkür etmek

“...bu yeri şenlendirdikleri için Ökkeş’e, babasına, nineye teşekkür ediyorlar...” s. 110

Uğurlu olsun

“Uğurlu olsun bayram...” s. 111

Yaşa

“Yaşa nenem yaşa...” s. 75

4.35.6. Yabancı sözcükler.

Bravo (aferin)

“Bravo hani bravo...” s. 102

Cenk (savaş)

“Cenkleşmek ister toprakla.” s. 12

Hafif (yeğni)

“Ağır ağır, çok hafif olan bayırı tırmandılar.” s. 37

Hareket (devinim)

“Doğada, bir çıtırtı, durmadan dinlenmeden bir hareket vardı.” s. 63

Hatta (bile)

“Hatta bayram, muhtarla konuştuktan iki gün sonra kasabaya gitti.” s. 23

Hayat (yaşam)

“Oradaki hayatı, meyve olup, sebze olup yeryüzüne çıkarıyordu.” s. 16

Lezzet (tat)

“Bulgur aşısı çok lezzetli olmuştu.” s. 30

Müjde (muştı)

“Doğuda bir kızılık sabahın olacağını müjdeliyordu.” s. 91

Usül (yöntem)

“Patlayan yerler çabuk nasırlaşsın diye usülleri vardı.” s. 52

4.35.7. Argo sözcükler.

Çanak

“Çanak mı kırılır buba?” s. 8

Kafadan kontak

“Oğlum, aslanım kafadan sakat mısın sen?” s. 22

4.35.8. Anadolu ağızları.

Buba

“Çanak mı kırılır buba?” s. 8

Göllenmek

“...biberlerin, patlıcanları, domateslerin altı suyla göllenmişti.” s. 107

İçmiyon

“Buba su içmiyon mu?” s. 34

İşlik

“Ökkeş, üzerinden işliğini çıkardı.” s. 42

Kolay gele

“Eee kolay gele!” s. 81

Tevek

“Bir yanına da sekiz on üzüm teveği dikeriz.” s. 48

Vahlı

“Çok vahlı bu toprak.” s. 75

Vüleh

“Vüleh...” s. 80

4.36. “Ökkeş Otoparkta” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular

“Ökkeş Otoparkta” adlı romanda kullanılan sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımları (sıklık ve yüzdeleri) en çok olandan en az olana doğru Tablo 36’da verilmiştir:

Tablo 36.

“Ökkeş Otoparkta” Adlı Romanda Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması

İncelenen Kitaplarda Yer Alan Sözvarlığı Öğeleri	TOPLAM	
	F	%
İkilemeler	90	%40,90
Deyimler	40	%18,18
İlişki Sözleri	26	%11,81
Anadolu Ağızları	24	%10,90
Terimler	23	%10,45
Yabancı Sözcükler	14	%6,36
Tekerlemeler	2	%0,90
Kalıplaşmış Sözler	1	%0,45
Atasözleri	-	% -
Çeviri Sözcükler	-	% -
Bilmeceler	-	% -
Argo Sözcükler	-	% -
TOPLAM	220	% 100

Tablo 36’a göre “Ökkeş Otoparkta” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler arasında en çok ikilemeler (%40,90) yer almıştır. %18,18 oranıyla deyimler ikinci sırada yer almıştır. İlişki sözlerine (%11,81); Anadolu ağızlarına (%10,90); terimlere (%10,45); yabancı sözcüklere (%6,36); tekerlemelere (%0,90) ve kalıplaşmış sözlere (%0,45) romanda yer verildiği belirlenmiştir. Sözvarlığının incelenen diğer öğelerine romanda yer verilmemiştir. Aşağıda, “Ökkeş Otoparkta” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler sunulmuştur:

4.36.1. Deyimler.

Ağzını açmamak

“Ökkeş o zaman ağzını açmamış...” s. 9

Aklı başından gitmek

“Olanları duyunca, aklı başından gitti, bir süre dışarıya bakamadı.” s. 54

Aklında kalmak

“...orada bir yerler olduğunu söylemişti, ama hiç aklında kalmamıştı...” s. 106

Alın teri

“Alnının teri, emeği, işte şu, avcunda duran para...” s. 90

Ateş gibi

“Ateş gibi.” s. 13

Ayna gibi

“Hele arabanın nikelajlı yerlerini ayna gibi parlatmıştı.” s. 89

Canı sıkılmak

“...ne yapsın Ökkeş’inin daha çok canı sıkılıyordu.” s. 21

Canını kurtarmak

“...adamcağız canını zor kurtarmıştı.” s. 54

Deli gibi

“...deli gibi tepeden aşağıya iner, bazen inerken de birkaç tombalak atar...” s. 11

Elinden kurtulmak

“...Ökkeş’in elinden kurtuluş mu var, sorar da sorardı.” s.13

Elini cebine atmak

“Necmi, elini cebine attı, Ökkeş’in avcuna bir kâğıt para koydu.” s. 90

Göbek atmak

“Oh aman aman diye göbek atıyor.” s. 55

Göz göze gelmek

“Ökkeş’le göz göze geldiler.” s. 85

Gözleri fal taşı gibi açılmak

“Ökkeş’in gözleri fal taşı gibi açılmıştı.” s. 86

Gözlerini dikmek

“Tabana gözlerini dikti.” s. 43

Gözü korkmak

“Bu üç olaydan sonra Ökkeş’in gözü korkmuştu.” s. 55

Gözünde büyümek

“Bir anda hasan gözümde büyüdü, kocaman adam oldu.” s. 87

Gözüne uyku girmemek

“Günler yaklaştıkça, Ökkeş’in gözüne uyku girmezdi.” s. 10

Gözünü dikmek

“Babası gitmemişse, köy yoluna gözünü diker, için için ağlar, iç çeker.” s. 8

Gözünün önüne gelmek

“Ökkeş’in gözünün önünde hep ninesi geliyordu.” s. 109

Hoşuna gitmek

“Hamamın içi bir anda Ökkeş’in hoşuna gitmişti.” s. 68

İçine ateş düşmek

“Bavul hazırlığı tamamlandıkça, Ökkeş’in içine kor gibi bir ateş düşmüştü.” s. 9

İçi rahat etmek

“Ökkeş’in içi rahatladı.” s. 29

İçini çekmek

“Ökkeş de Bekir de durup durup içlerini çekiyorlardı.” s. 18

Kafasına koymak

“Oğlum, sen kafana koymuşsun, benim ya kalçamı kıracaksın bugün ya da...” s. 76

Kor gibi

“Bavul hazırlığı tamamlandıkça, Ökkeş’in içine kor gibi bir ateş düşmüştü.” s. 9

Mis gibi

“Babası, o güzelim mis gibi sabunu Ökkeş’e vermişti.” s. 69

Nefesi kesilmek

“Ökkeş, nefesi kesilmiş öyküyü dinliyordu.” s. 94

Ödü kopmak

“Ökkeş’in ödü koptu.” s. 70

Pancar gibi olmak

“...bir saattir sıcak hamamın içinde durduğundan yorgun, yüzü pancar gibi...” s. 67

Sevinçten (havalara) uçmak

“Ondan sonra Ökkeş sevinçten havalara uçar, ufacık bedeni ile...” s. 12

Sıkı sıkıya

“Nasıl gelsin ki, Ökkeş kapının kilidine sıkı sıkıya yapışmıştı.” s. 51

Tembih etmek

“Osman’a tembih edilmişti, müşterilerini beklerken düdüğünü...” s. 23

Tokmak gibi

“Tokmak gibi.” s. 13

Yola koyulmak

“Kalkma zamanı gelince şoför otobüse bindi ve yola koyuldular.” s. 34

Yolunu gözlemek

“...babasının yolunu gözlediğini, ağladığını, günlerce babasını beklediğini...” s. 59

Yolunu tutmak

“Bir mevsim çalışırlar, biraz para edinirler, sonra köylerinin yolunu tutarlardı.” s. 5

Yolun açık olsun

“Yolunuz açık olsun yavrularım!” s. 23

Yüreği burkulmak

“Bayramın birden yüreği burkulur gibi oldu.” s. 107

Zil takıp oynamak

“Onu gören, zil takmış oynuyor sanırdı.” s. 54

4.36.2. İkilemeler.

Aa aa

“Aa aa, Hasan da soyunmuştu.” s. 65

Akmaz akmaz

“Akmaz akmaz, gel söyle.” s. 48

Alışır alışır

“Alışır alışır...” s. 42

Altı yedi

“Ee bir şey kalmadı ki, altı yedi ay sonra burada.” s. 19

Aman aman

“Aman aman buradan gidin...” s. 52

Ara sıra

“Ökkeş’e ara sıra yakınındaki bir kahveden çay söyle diyorlardı.” s. 92

Ardı sıra

“Ökkeş çıkın elini aldı, babasının ardı sıra otobüsten indi.” s. 34

Art arda

“Bak Hasan, art arda dört tane çıktı.” s. 70

Ayırır ayırmaz

“...Hasan, Ökkeş elini kilitten ayırır ayırmaz yere yuvarlandı.” s. 52

Baba oğul

“Mahalleden ayrılıp caddeye çıkınca, baba oğulun yolları ayrıldı.” s. 84

Ballı ballı

“...ballı ballı meyveler, akide şekeri, istemediği kadar çerez...” s. 7

Bazı bazı

“Bazı bazı, sanki Ökkeş köydeymiş gibi horoz sesleri duyuyordu.” s. 38

Beş altı

“Bilmem ki, beş altı apartman diktik.” s. 12

Bırakır bırakmaz

“Ökkeş kapıyı bırakır bırakmaz tokmak aşağı yuvarlandı için kapı...” s. 66

Birer birer

“Yolcular birer birer aşağı iniyorlardı.” s. 34

Boydan boya

“Yan tarafı boydan boya oturacak yerler kaplamıştı.” s. 30

Boylu boyunca

“...pis mermerlerin üzerine boylu boyunca uzandığı için hamama girip...” s. 67

Bubam bubam

“Bubam bubam!” s. 7

Bul bulabilirsen

“Sabun oraya giderse ondan sonra tut tutabilirsen, bul bulabilirsen...” s. 70

Çalı çırpı

“Ama çalı çırpı yaş olduğu için yanmıyor, kadın arada bir eğilerek...” s. 41

Çoluk çocuk

“...yönünü başka yana çevirin, biz de elmalarla çoluk çocuk besliyoruz.” s. 50

Der demez

“Tenekeci böyle der demez, Ökkeş kilidi tuttuğu elini bıraktı.” s. 52

Derin derin

“Hele alnında derin derin izler vardı.” s. 14

Döktükçe dökmek

“Suyu kafasına döktükçe dökmesi gelir, banyonun hiç bitmemesini isterdi.” s. 69

Döndü dolaştı

“Sonra söz döndü dolaştı, bisiklete geldi.” s. 19

Dönüp dönüp

“Ökkeş, dönüp dönüp ardına, ninesine bakıyordu.” s. 23

Durup durup

“Ökkeş de bekir de durup durup içlerini çekiyorlardı.” s. 18

Fışır fışır

“...çeşmeden fışır fışır sıcak su akıyordu.” s. 69

Gelene geçene

“... kocaman tahta bavulu yüklenmeye kalkar, güle oynaya gelene geçene...” s. 12

Geri geri

“Çünkü Hasan, taksiyi geri geri götürmüş, duvarın dibine varınca...” s. 87

Gidip gelmek

“Gecenin bu vaktinde araçlar gidip geliyorlardı.” s. 35

Gidiş dönüş

“Böyle günlerde cipçi Osman, ilçeye birkaç kez gidiş dönüş yapar.” s. 7

Güle oynaya

“...kocaman tahta bavulu yüklenmeye kalkar, güle oynaya gelene geçene...” s. 12

Gümbür gümbür

“Öyle mutluydu ki sevinçten yüreği gümbür gümbür atıyordu.” s. 50

Habur habur

“...sakızlar çiğnenir, leblebiler habur habur yutulurdu.” s. 17

Harıl harıl

“Önlerinden geçtikleri fırınlarda insanlar harıl harıl çalışıyorlar...” s. 35

Hele hele

“Köyleri gibi, hele hele o yolda yemek yedikleri benzin istasyonu gibi...” s. 35

Hıçkıra hıçkıra

“Ökkeş hıçkıra hıçkıra ağlıyordu.” s. 106

Hızlı hızlı

“Ellerini pantolonlarının ceplerine sokmuşlar, hızlı hızlı yürüyorlardı.” s. 36

Hop hop

“Hop hop, dur!” s. 49

Hüngür hüngür

“...o zaman oturdum orada, balonum patlamış diye hüngür hüngür ağladım.” s. 95

İçin için

“Babası gitmemişse, köy yoluna gözünü diker, için için ağlar, iç çeker.” s. 8

İleri geri

“İleride kendisi de arabayı işletecek ve ileri geri alacaktı.” s. 92

İri iri

“Bir adamda ağzını iri iri açmış esmiyordu.” s. 33

İster istemez

“Ökkeş’in ağzından ister istemez...” s. 87

Kana kana

“Zeytin ekmeğin üstüne çeşmeye ağızlarını dayadılar, kana kana su içtiler.” s. 96

Kapanır kapanmaz

“Kapı kapanır kapanmaz arkalarında paldır küldür bir gürültü oldu.” s. 66

Katmer katmer

“...adamın katmer katmer olmuş ensesine şimdi bir tokat indirse...” s. 29

Kayar mayar

“Ne olur ne olmaz, kayar mayar adamı tekrar düşürürüm diye korkuyordu.” s. 68

Kazanır kazanmaz

“...para kazanır kazanmaz yeni bir şapka alacaktı, hem de en kralından.” s. 30

Kendi kendine

“Ökkeş kendi kendine...” s. 69

Kocaman kocaman

“Kocaman kocaman gözüken otobüsler, uzaktan sanki birer kibrit kutusu...” s. 29

Kolay kolay

“İyi ama hiç üç ay kolay kolay geçer miydi?” s. 10

Koşa koşa

“Çocuk koşa koşa köy alanına yetişir.” s. 8

Küçük küçük

“Ama karşıda küçük küçük odalar vardı.” s. 68

Maşallah maşallah

“Oh, maşallah maşallah...” s. 64

Muska muska

“...oh muska muska şekerli cevizli tatlı...” s. 109

Nazlı nazlı

“...balonlar baloncunun elinde nazlı nazlı uçuşuyorlar.” s. 93

Ne olur ne olmaz

“Ne olur ne olmaz.” s. 33

Nefes nefese

“Nefes nefese cipin yanına varır, cipçi Osman eliyle (yok) işareti yaparsa...” s. 11

Neler neler

“Baban sana neler neler getirecek.” s. 19

Oh oh

“Oh oh aman...” s. 54

Oynaya oynaya

“Oynaya oynaya beli ağrıdığı zaman odaya koşar...” s. 15

Paldır küldür

“Kapı kapanır kapanmaz arkalarında paldır küldür bir gürültü oldu.” s. 66

Parlattıkça parlatmak

“...boyası gıcırdadıkça Ökkeş’in hoşuna gidiyor parlattıkça parlatıyordu.” s. 89

Pırıl pırıl

“Haydi Ökkeş göreyim seni, şu benim taksi pırıl pırıl yap!” s. 89

Renk renk

“Baloncuklar, hamamın ışığının altında renk renk oluyordu.” s. 70

Sağa sola

“Başı sağa sola döndüğünde, Ökkeş sanki önünde bir fiçı varmış da...” s. 28

Seve seve

“Babası da Ökkeş’i çok özlediği için onun sorularına seve seve cevap verirdi.” s. 13

Sıcak sıcak

“Odaların içinde sıcak sıcak çeşmeler, önlerindeki taş kurnaları doldurmuşlar...” s. 68

Sıra sıra

“Sıra sıra kapılar vardı.” s. 41

Sorar da sorar

“...Ökkeş’in elinden kurtuluş mu var, sorar da sorardı.” s.13

Şapur şupur

“...adamcağız şapur şupur yere uzanıverdi.” s. 67

Şundan bundan

“İki yaşlı kadın oturup şundan bundan konuşurlarken Ökkeş’le Bekir...” s. 19

Tak tak

“...yeni ayakkabısını da giyer, sokakta, tak tak, dimdik yürüdü.” s. 16

Tas tas

“Kurnayı ağzına dek suyla doldurdu ve tas tas dökmeye başladılar.” s. 69

Tıpır tıpır

“Çinko dam tıpır tıpır ötüyordu.” s. 98

Tıslaya tıslaya

“Sepeti koluna geçirmiş, tıslaya tıslaya babasının ardından yürüyordu.” s. 27

Tut tutabilirsen

“Sabun oraya giderse ondan sonra tut tutabilirsen, bul bulabilirsen...” s. 70

Uzun uzun

“Bir horoz sesine, başka bir horoz uzun uzun öterek cevap veriyordu.” s. 38

Vah vah

“Vah vah!” s. 73

Vat vat

“Vat vatı bile var.” s. 14

Yan yan

“Öyle hızlı bastı ki, yan yan gitti, yıkılır gibi oldu...” s. 50

Yanında yöresinde

“...cipçi Osman’ın cipinin yanında yöresinde dolaşır, tekerleklerine bakar...” s. 87

Yara yara

“Otobüs önündeki ışıkla karanlıkları yara yara ilerliyordu.” s. 31

Yavaş yavaş

“...motorundan dumanlar çıkarıyor, yavaş yavaş yokuşu tırmanıyordu.” s. 29

Yıkana yıkana

“Yıkana yıkana bu sabunu eriteceğim...” s. 69

Yok yok

“Yok yok kalsın.” s. 33

Yoklaya yoklaya

“...iki eliyle yerleri yoklaya yoklaya sabunu aramaya başladı.” s. 70

Yoo yoo

“Yoo yoo, o şişman emmi sonra benim gözlerim kapalıyken...” s. 74

4.36.3. Terimler.

Baraj (coğrafya)

“Sen barajı gördün mü?” s. 56

Benzin (kimya)

“Az sonra kocaman bir benzin istasyonuna geçeceklerdi.” s. 29

Beton (inşaat mühendisliği)

“Bubam apurtuman yapıyor, beton döküyor.” s. 102

Biber (tarım mühendisliği)

“Babası biberi getirdi...” s. 61

Ceviz (orman mühendisliği)

“...oh muska muska şekerli cevizli tatlı...” s. 109

Çimento (mimarlık)

“Toprak kazdık, çimento çektik.” s. 12

Çinko (kimya)

“Çinko dam tıpr tıpr tıpr ötüyordu.” s. 98

Fare (hayvan bilim)

“...ağlamış babasının çok uzaklarda, sanki bir tarla faresi gibi ilerlemekte...” s. 17

Gazete (edebiyat)

“Kimisi gazete okuyordu, kimisi de yanındaki ile konuşuyordu.” s. 33

Horoz (hayvan bilim)

“Bir horoz sesine, başka bir horoz uzun uzun öterek cevap veriyordu.” s. 38

Ispanak (tarım mühendisliği)

“Ispanakları doğradıktan sonra, tencerenin içine bir avuç toz kırmızıbiber...” s. 58

Karpuz (tarım mühendisliği)

“Bu balon karpuz kadar var.” s. 70

Kayık (denizcilik mühendisliği)

“Bendin içinde çöpten kayıklar yüzdürdüler.” s. 18

Kestane (tarım mühendisliği)

“Bazen aldığı yarım kilo kestaneyi eve varınca kaynatıyor...” s. 104

Kitap (kütüphanecilik)

“Bana gelirken bubam kitaplar getirecek...” s. 18

Masal (edebiyat)

“Anam olsaydı, beni severdi, yıkardı, bana masallar anlatırdı.” s. 9

Maydanoz (tarım mühendisliği)

“Ühüüü soğanlı ya, maydanozu bile var.” s. 57

Mektup (edebiyat)

“Mektuplar salacaktı.” s. 10

Motor (fizik)

“Şimdi, motorun gürültüsünden başka bir şey duyulmuyordu.” s. 26

Musluk (mühendislik)

“İki tane musluk vardı.” s. 88

Reçel (gıda mühendisliği)

“...reçel olsun, şerbet olsun, bununla da şeker yiyeceklerini sağlarlardı.” s. 5

Reyhan (tarım mühendisliği)

“Reyhanlı mı olsun?” s. 60

Tuğla (mimarlık)

“Bazen toprağı kazar temel için, bazen yukarı katlara tuğla çıkarırdı.” s. 5

4.36.4. İlişki sözleri.

4.36.3.1. Toplumsal kültürel ilişkileri yansıtan ilişki sözleri.

4.36.3.1.1. Karşılama-karşılanma, vedalaşma.

Allahısmarladık

“Allahaismarladık nene...” s. 23

Buyrun

“Buyurun ne yiyeceksiniz?” s. 32

Güle güle git

“Güle güle git!” s. 6

Güle güle

“Güle güle!” s. 39

Haydi güle güle

“Haydi güle güle!” s. 27

Hoş bulduk

“Hoş bulduk Recep.” s. 41

Hoş geldin

“Hoş geldin Bayram...” s. 41

4.36.3.1.2. Yeme-içme.

Afiyet olsun

“Afiyet olsun oğlum!” s. 33

Eline sağlık

“Çok güzel olmuş, eline sağlık!” s. 104

4.36.3.1.3. Diğer toplumsal ilişkilerde kullanılanlar.

Aferin

“Aferin Ökkeş!” s. 101

Allah sizi inandırсын

“Allah sizi inandırсын hamamın içine köpek falan geldi sandım...” s. 71

Allah’ım sen sabır ver

“Allah’ım sen bana sabır ver...” s. 71

Aslan oğlum

“Benim aslan oğlum, maşallah kocaman olmuşsun.” s. 14

Bereket

“Bereket adamın bir yanı kırılmamıştı, ama pis mermerlerin üzerine...” s. 67

Ha gayret

“Ha gayret aslan...” s. 88

Hay Allah

“Hay Allah, ben de bir şey oldu sandım.” s. 46

Haydi bakalım

“Haydi bakalım, şimdi sen sür...” s. 49

Haydi

“Haydi, o zaman durmayın...” s. 86

Haydin

“Haydin yolcular, haydin binin!” s. 24

İyi günler

“İyi günler...” s. 34

Kusura bakma

“Kusura bakma emmi...” s. 52

Maşallah

“Benim aslan oğlum, maşallah kocaman olmuşsun.” s. 14

Peki

“Peki al öyleyse.” s. 69

Sağ ol

“Ha, sağ ol ağabey.” s. 35

Sağlığına dikkat et

“Aman dikkat et sağlığına!” s. 6

İnşallah

“Ne diyelim, inşallah...” s. 50

4.36.5. Kalıplaşmış sözler.

Sevgili...(mektup)

“Sevgili nenem” s. 102

4.36.6. Yabancı sözcükler.

Bazen (kimileyin)

“Bazen babalar, boyalı kalem, dolma kalem de getirirlerdi.” s. 16

Bravo (aferin)

“Bravo be yeğenim...” s. 90

Cadde (ana yol)

“Mahalleden ayrılıp caddeye çıkınca, baba oğulun yolları ayrıldı.” s. 84

Direksiyon (yönelteç)

“Kisi birlikte paspasların tozlarını çırpıyorlar, arabanın direksiyonunun olduğu yeri siliyorlar...” s. 88

Fötr

“Ökkeş’in önündeki sırada fötr şapkalı bir adam oturuyordu.” s. 28

Garaj (arabalık)

“Dosdoğru büyük garaja gittiler.” s. 30

Hareket (devinim)

“Canım Ökkeş’im, birkaç güne dek hareket ediyorum...” s. 10

Hayat (yaşam)

“Hayatımda ilk kez para kazanıyordu.” s. 90

Müjde (muştı)

“Babası bu müjdeyi verince Ökkeş çok sevinmiş, ama hemen ardından...” s. 21

Müşteri (alıcı)

“Bir müşterisini tıraş ediyordu.” s. 54

Pedal (ayaklık)

“Hasan pedallara bastı, bisiklet hareket etti.” s. 48

Şayet (eğer)

“Şayet öyle bir şey olsa, köyden yazmazlar mıydı?” s. 107

Tenha (ıssız)

“Tenha sokaklara sapınca, Hasan pedallara daha hızlı basmaya başladı.” s. 49

Gidon (yönelteç)

“Elleriyle gidonu tutmuştu.” s. 48

4.36.7. Tekerlemeler.

“Hem kaynasın, hem oynasın...” s. 61

“Bindik bir alamete, gidiyoruz kıyamete!” s. 49

4.36.8. Anadolu ağızları.

Ahacık

“Ahacık, bu taşlar bittiğinde bubam gelecek...” s. 19

Ahçı

“...o zaman gör sen beni, dersin baş ahçı...” s. 59

Amanin

“Amanin misler gibi olmuş...” s. 15

Amanin

“Amanin yemekçi dükkânı, haydi baba inelim!” s. 32

Aniii

“Aniii bana anlattığın gani emmi bu muydu?” s. 65

Apurtuman

“Bubam apurtuman yapıyor, beton döküyor.” s. 102

Bekmez

“Düşersen kafamın bekmezi akar mı buba?” s. 13

Bi

“Bi kez, ustanın bisikleti vardı, ona bindim.” s. 13

Biliyon

“Şimdi biliyon mu nene, insan kuş olacak, bir uçacak...” s. 19

Buba

“Çok beğendim buba, düd gibi, üstü kesik otobos gibi...” s. 13

Dandin

“Dandini de var mı buba?” s. 14

Deyze

“İyi olurdu deyze...” s. 59

Emmi

“Hı emmi, ben de çalışacağım...” s. 37

Heç

“Heç, o zaman koyun keçilerle otururdum.” s. 9

Hı

“Hı emmi, ben de çalışacağım...” s. 37

İşlik

“Sonra oğluma bir güzel işlik.” s. 8

Kıvrıgeç

“Ökkeş kolundaki yalancı saatin kıvrıgeçi ile oynar...” s. 13

Otobos

“Çok beğendim buba, düd gibi, üstü kesik otobos gibi...” s. 13

Şehir

“Biliyon mu baba, şehir yerinin her yeri para.” s. 33

Ühüüü

“Ühüüü bi yığın yidim.” s. 13

Yımirtaynan (yumurta ile)

“Yanımıza biraz da kaynamış yımirtaynan ekmek aldık mı?” s. 20

Yidim

“Ühüüü bi yığın yidim.” s. 13

Yiriz

“Akşam sen gelince yiriz.” s. 21

Yo

“Yo, insan çalışınca üşümez Ökkeş.” s. 12

4.37. “Ökkeş Maçta” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular

“Ökkeş Maçta” adlı romanda kullanılan sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımları (sıklık ve yüzdeleri) en çok olandan en az olana doğru Tablo 37’de verilmiştir:

Tablo 37.

“Ökkeş Maçta” Adlı Romanda Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması

İncelenen Kitaplarda Yer Alan Sözvarlığı Öğeleri	TOPLAM	
	F	%
İkilemeler	77	%42,30
Deyimler	27	%14,83
Yabancı Sözcükler	26	%14,28
İlişki Sözleri	23	%12,63
Terimler	20	%10,98
Anadolu Ağızları	5	%2,74

Tekerlemeler	2	%1,09
Kalıplaşmış Sözler	1	%0,54
Argo Sözcükler	1	%0,54
Atasözleri	-	% -
Çeviri Sözcükler	-	% -
Bilmeceler	-	% -
TOPLAM	182	% 100

Tablo 37'e göre "Ökkeş Maçta" adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler arasında en çok ikilemelere (%42,30) yer verilmiştir. İkilemeleri sırasıyla deyimler (%14,83); yabancı sözcükler (%14,28); ilişki sözleri (%12,63); terimler (%10,98); Anadolu ağızları (%2,74) ve tekerlemeler (%1,09) takip etmiştir. Kalıplaşmış sözlere ve argo sözcüklere %0,54 kullanım sıklığıyla romanda yer verilmiştir. Romanda sözvarlığının incelenen diğer öğelerine yer verilmemiştir. Aşağıda, "Ökkeş Maçta" adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler sunulmuştur:

4.37.1. Deyimler.

Ağzı sulanmak

"Ökkeş'in ağzı iyice sulanmıştı." s. 32

Aklı ermek

"Ökkeş'in hiç aklı ermemişti." s. 43

Aklı yatmak

"Ökkeş'in hiç aklı yatmamıştı." s. 42

Alay etmek

"Şimdi alay etme sırası Hilmi'deydi." s. 88

Bağrına basmak

"Ninesi de kuru, kemikli elleriyle onu sarıyor, bağrına basıyordu." s. 11

Bir (tek) başına

"Daha iki gün önce, köyde, odasında bir başınaydı." s. 14

Boynu bükük

"Ama Hilmi Abi'nin boynunu bükmesi ikisini de çok üzmüştü." s. 80

Can atmak

“Ökkeş ve Hasan bu iş için can atarlardı, ama onlar daha çocuktu.” s. 8

Çorap söküşü gibi gitmek

“Şimdi artık çorap söküşü gibi bunların ne yaptıklarını, nerede, ne kadar...” s. 93

Ekmek kapısı

“Benim ekmek kapım bu arabam...” s. 81

Göbek atmak

“Şimdiyse, göbek atıyor, türküler çağırıyordu.” s. 49

Gözleri parlamak

“İki adamın, ikisinin de gözleri parladı.” s. 84

Gözlerine inanmamak

“Gözlerine inanmadı.” s. 72

Haber vermek

“Yok, yangın yok Kâmil Emmi, babama haber veriyorum.” s. 17

İçi rahat etmek

“...orada gördükçe içi rahat etmiyor, bir an önce kalkıp yürümek istiyordu.” s. 68

Kendini kaptırmak

“Hasan, kendini kaptırmış maçı izliyordu.” s. 49

Mis gibi

“Amanin misler gibi...” s. 32

Ödünç almak

“...Hasan’ın annesinden ödünç aldıkları hamur tahtasının üzerinde...” s. 21

Ölüyü güldürmek

“Bu çocuk ölüyü bile güldürür...” s. 9

Pis pis gülmek

“Pis pis gülüyordu.” s. 81

Razı olmak

“O zaman Kemal abi razı olmuştu.” s. 23

Suspis olmak

“...adam yine suspis oldu.” s. 89

Tadına doyum olmamak

“Üzerine de bolca nane kondur muydu, ayranlı çorbanın tadına doyum olmazdı.” s. 55

Yolgeçen hanı

“Burası yol geçen hanı oldu...” s. 60

Yolunu tutmak

“Hasan’la Ökkeş sevinerek evin yolunu tuttular.” s. 25

Yüreğine dokunmak

“Ökkeş’in bayağı yüreğine dokunmuştu.” s. 47

Yüreği yanmak

“Yüreğim yanmış.” s. 23

4.37.2. İkilemeler.

Acele acele

“Oğlum kaçır gibi böyle acele acele?” s. 40

Akıllı uslu

“Bunca akıllı uslu adamlar, bir top oyun için birbirleriyle mi kavga edeceklerdi?” s. 51

Aklı fikri

“Ama Ökkeş’in aklı fikri bisikletteydi.” s. 38

Alaylı alaylı

“(Evet) dedi alaylı alaylı.” s. 81

Allah Allah

“Allah Allah!” s. 60

Aman aman

“Aman aman sustum...” s. 87

Ara sıra

“Hasan’ın annesi Esme, ara sıra ninesini yoklardı.” s. 19

Ardı sıra

“Ardı sıra Esme Teyze de geliyordu.” s. 59

Arka arkaya

“Çünkü, iki taksi yıkanmak için arka arkaya geçmiş oluyordu.” s. 56

Art arda

“Ökkeş’le Hasan, o gün arabaları art arda yıkadılar.” s. 40

Bağıra bağıra

“Bağıra bağıra oldu.” s. 53

Bağıra çağıra

“...avluya çıkamadıkları için odalarında bağıra çağıra türküler söylüyorlardı.” s. 55

Bak bak

“Bak bak çocuk bana ne diyor?” s. 60

Bangır bangır

“Zehir zıkkım içesin,” diye bangır bangır bağıriyordu.” s. 19

Bir bir

“Ökkeş, bu sorulara bir bir yanıt veriyordu.” s. 65

Birer ikişer

“Taksiler birer ikişer gelmeye başladılar.” s. 8

Boydan boya

“Boydan boya sanki rıhtımmış gibi uzanan bende bisiklet yağ gibi kayıyordu.” s. 35

Çevire çevire

“Sucukları çevire çevire pişiriyordu.” s. 32

Çıkar çıkmaz

“Yokuşu çıkar çıkmaz, Ökkeş’i önüne aldı.” s. 30

Dayana dayana

“Hasan, değneğine dayana dayana yola çıktı.” s. 73

Değer değmez

“...acı olan biber o kadar acıydı ki insanın diline değer değmez kabartıyordu...” s. 84

Dona dona

“...çalışmışlardı, o soğuk günlerde ayakları dona dona arabayı yıkamışlardı.” s. 27

Dönüp dönüp

“Esme teyze, dönüp dönüp ardındaki hastane binasına bakıyordu.” s. 64

Duruyor duruyor

“Duruyor duruyor...” s. 11

Durup durup

“Ökkeş, durup durup ninesine bakıyordu.” s. 10

Eminim eminim

“Eminim eminim, babam ev yapacak, ona yardım edeceğim...” s. 84

Geldik geldik

“Geldik geldik...” s. 18

Geri geri

“...taksi geri geri gelirken Hasan’a çarptı, onu hastaneye götürdüler.” s. 58

Gıcır gıcır

“Hortum, bez, gıcır gıcır sesler...” s. 41

Girer çıkar

“...bu hastaneye girer çıkarmış gibi, o kapıya doğru acele acele gidiyordu.” s. 59

Girer girmez

“Odaya girer girmez, bu iki hırsız tanıdı...” s. 93

Gittik geldik

“Gittik geldik işimize...” s. 12

Gurul gurul

“Aboov iyi amma, bizim karın gurul gurul ediyor.” s. 31

Güp güp

“...Ökkeş’in yüreği güp güp attı.” s. 29

Hadi hadi

“Hadi hadi durma...” s. 78

Hariciye

“...bu kapıdan değil, şu yandaki kapıdan gireceksin, hariciye koğuşu orada...” s. 59

Hay hay

“Hay hay...” s. 83

Hoplayıp zıplamak

“Oradan bile bağıyorlar, hoplayıp zıplıyorlardı.” s. 53

Hüngür hüngür

“Bu şişman adam, az önce, daha 20 dakika önce, hüngür hüngür ağlıyordu.” s. 49

İstemeye istemeye

“Canı istemeye istemeye direksiyonu tutuyor, canı istemeye istemeye vitesi...” s. 76

İş güç

“...aileyi yoklamışlardı, ama onların da kendilerine göre işleri güçleri vardı.” s. 14

İştahlı iştahlı

“Maçın gerisini Ökkeş’e iştahlı iştahlı anlatıyordu.” s. 55

İyiden iyiye

“Mustafa Emmiler’in mektubu yazdığı günler, yine iyiden iyiye fenalaşmıştı.” s. 15

Kalın kalın

“Kalın kalın çalı köklerini topluyor, yığıyordu.” s. 31

Kalkar kalkmaz

“...koltuk değneğine bakarken, sanki kalkar kalkmaz yürüyeceğini sanıyordu.” s. 69

Kendi kendine

“... kendi kendine öğrenmeye çalışıyordu.” s. 35

Kısık kısık

“Hepsinin sesi uyku oldu için kısık kısık çıkıyordu.” s. 6

Koca koca

“Koca koca adamlar, bir topun ardından sen kapacaksın, ben kapatacağım...” s. 44

Kocaman kocaman

“Kocaman kocaman çocukları vardı.” s. 17

Koşa koşa

“Ökkeş, koşa koşa odalarına girdi...” s. 38

Nefes nefese

“Nefes nefese bisikletçinin yanına vardılar.” s. 24

Neler neler

“...babasının onu ilk kez lunaparka götürdüğünü, ama daha neler neler...” s. 10

Nenem nenem

“Nenem nenem, sen izin versen de bubama söyleyen olmaz mı?” s. 24

Oh oh

“Oh oh, Hasan’ımız iyi olmuş, işine gelmiş...” s. 73

Olur olur

“Olur olur...” s. 88

Ona buna

“Cebinden çıkardığı fıstık içine ona buna dağıtıyordu.” s. 51

Orasına burasına

“Bisikletçi, bisikletin orasına burasına baktıktan sonra...” s. 38

Pırıl pırıl

“Durak arabalarının her zaman pırıl pırıl olması gerekliydi.” s. 55

Sağlı sollu

“Tepebağ’ı tırmanırken, sağlı sollu oyuncakçı dükkanları vardı.” s. 54

Seve seve

“...seve seve sabaha dek nöbet tutarlardı.” s. 7

Sıkı sıkı

“Ama Ökkeş, onu sıkı sıkı tutmuştu.” s. 69

Söylene söylene

“...her merdivende söylene söylene kocasını indirdi...” s. 16

Söyler söylemez

“Adam öyle söyler söylemez...” s. 84

Sürüne sürüne

“Sürüne sürüne kara yoluna varırsınız, kurtulursunuz...” s. 83

Şaşkın şaşkın

“Şaşkın şaşkın etrafına bakındı.” s. 60

Tuta tuta

“...dayısının yanına gittiğini anlatırken hepsi de kasıklarının tuta tuta gülüyorlardı.” s.9

Üç beş

“Nine üç beş gün içerisinde iyi oldu.” s. 21

Vah vah

“Vah vah!” s. 44

Vardır vardır

“Vardır vardır.” s. 79

Vura vura

“Şişman adam yine dizlerine vura vura ağlamaya başlamıştı.” s. 51

Yata yata

“Hasan’ın kaç gündür yata yata canı sıkılmıştı.” s. 68

Yazı tura

“Hakem ortaya geçti, yazı turasını attı, düdük ve maç başladı.” s. 44

Yeter yeter

“Ha yeter yeter...” s. 25

Yiyip içmek

“Burada insanlar oturmuşlar, bir şeyler yiyip içiyorlardı.” s. 54

Yorgun yorgun

“...Hilmi Abi’nin böyle yorgun yorgun araba kullanmasına da üzülüyorlardı.” s. 76

Yüzüne gözüne

“Acaba bu acı biberi hangisinin yüzüne gözüne fırlatsaydı?” s. 85

Zehirmiş zehir

“Zehirmiş zehir...” s. 90

4.37.3. Terimler.

Asfalt (kimya)

“Hep gider başka yerleri asfaltlarlar, şu bizim sokağı asfaltlamazlar.” s. 19

Ampul (kimya)

“Kâmil iğne ampulünü kırdı.” s. 18

Baraj (coğrafya)

“Hani baraja gidecektik?” s. 22

Biber (tarım mühendisliği)

“Tencerenin içine patates doğramış üzerine biraz yağ, biraz biber koymuştu.” s. 20

Ceviz (tarım mühendisliği)

“Ökkeş un aldı, yağ aldı, şeker aldı, ceviz aldı...” s. 21

Enjektör (tıp)

“Ampuldeki ilacı enjektöre çekti.” s. 18

Faul (spor)

“Sen de az önce gözünle gördün ya haksızlığı, oradaki faulü görmedi.” s. 47

Futbol (spor)

“Ökkeş, o güne dek hiç futbol maçı görmemişti.” s. 40

Hakem (futbol)

“Önce hakemler çıkar.” s. 43

Kale (spor)

“...o adam kaleyi bekliyor, görevi topu kaleye sokmamak.” s. 44

Kireç (mimarlık)

“Şoför Hilmi, sol tarafa sapılınca bir kireç ocağına gidileceğini biliyordu.” s. 77

Mektup (edebiyat)

“Köyden gelen mektupta ninenin çok hasta olduğu...” s. 5

Patates (tarım mühendisliği)

“Tencerenin içine patates doğramış üzerine biraz yağ, biraz biber koymuştu.” s. 20

Pırasa (tarım mühendisliği)

“Ben de onu pırasa sanmıştım...” s. 18

Saksafon (müzik)

“Biri de eline saksafon almış, onu götürüyordu.” s. 49

Sinema (sinema ve televizyon)

“Aydın abi, sen Lüks Sineması’nın sokağına.” s. 9

Stadyum (mimarlık)

“Şanstan, arabalarından biri stadyumdan tarafa gidiyordu.” s. 41

Tampon (makine mühendisliği)

“İşte Hasan böyle acele acele bir arabanın ön tamponlarını yıkayıp silerken...” s. 56

Tribün (mimarlık)

“Hasan, biletleri açık tribünden aldı.” s. 41

Turşu (gıda mühendisliği)

“Hasan’ın annesi Esme Teyze lahana turşusu da çıkarmıştı.” s. 39

4.37.4. İlişki sözleri.

4.37.3.1. Hayır dualar.

Sağlık suyu olsun

“Sağlık suları olsun...” s. 79

4.37.3.2. Beddualar.

Gözü kör olası

“Orada gözü kör olası...” s. 16

Zehir iç

“Zıkkım iç inşallah, zehir iç inşallah!” s. 16

Zehir zıkkım iç

“Hay zehir zıkkım içesin...” s. 19

Zıkkım iç

“Zıkkım iç inşallah, zehir iç inşallah!” s. 16

4.37.3.3. Toplumsal kültürel ilişkileri yansıtan ilişki sözleri.

4.37.3.3.1. Karşılama-karşılanma, vedalaşma.

Allahaısmarladık

“Allahaısmarladık Kemal Abi!” s. 75

Buyrun

“Buyrun memur bey...” s. 92

Buyur

“Buyur bakalım delikanlı...” s. 61

Güle güle

“Ee, hadi var git oğlum, güle güle!” s. 6

Hoş bulduk

“Hoş bulduk oğul!” s. 14

Hoş geldin

“Hoş geldin nine!” s. 13

Yolunuz açık olsun

“Haydi bakalım yolunuz açık olsun!” s. 27

4.37.3.3.2. Diğer toplumsal ilişkilerde kullanılanlar.

Aferin

“Aferin oğlum Hasan...” s. 70

Allah göstermesin

“Allah göstermesin...” s. 12

Geçmiş olsun

“Geçmiş olsun...” s. 68

Haydi bakalım

“Haydi bakalım sen de sağ ol...” s. 61

Haydi

“Haydi aç bakalım kalçanı vuralım...” s. 18

İlahi

“İlahi Ökkeş, yüreğimi hoplattın.” s. 30

Kusura bakmayın

“Kusura bakmayın çocuklar, uyuya kalmışım...” s. 26

Maşallah

“Maşallah...” s. 12

Sağ ol

“Sağ ol Hasan...” s. 21

Teşekkür etmek

“Ökkeş teşekkür etti.” s. 52

İnşallah

“Zıkkım iç inşallah, zehir iç inşallah!” s. 16

4.37.5. Kalıplaşmış sözler.

Ya ya ya, şa şa şa

“Ya ya ya, şa şa şa!” s. 43

4.37.6. Yabancı sözcükler.

Bina (yapı)

“Binanın içinde yavrusu vardı, bacağı kırılmıştı...” s. 64

Cadde (ana yol)

“Cadde boyunca yürümeye başladı.” s. 54

Deterjan (arıtıcı)

“...deterjanla suyun akmasına çalışıyordu.” s. 72

Ehliyet (sürücü belgesi)

“Polis ehliyet kontrolü için arabaya yaklaşınca bağlanmış iki adamı gördü...” s. 92

Hakem (yargıcı)

“Önce hakemler çıkar.” s. 43

Hareket (devinim)

“Şoför filmi geldi, arabayı hareket ettirecekti ki, durağı iki kişi gelmişti.” s. 75

Hissetmek (duyumsamak)

“Bir günde Hasan’ın babası kendini iyi hissetmiş ve Ökkeş’le birlikte gelmişti.” s. 67

Huzur (erinç)

“Ne zamandır şoförler bu iki adam yüzünden huzursuzdular...” s. 94

Kavis (eğmeç)

“Yol çok kavisliydi.” s. 78

Koridor (geçenek)

“İndi sonra uzun bir koridorda yürüdü.” s. 60

Kravat (boyun bağı)

“Yoksa şu emmilere bak, kocaman kocaman kravatlı emmiler.” s. 42

Mağara (in)

“...kireç ocağının ağzı kapkara, korkunç bir mağara ağzına benziyordu.” S. 78

Mahkeme (yargı yeri)

“Mahkeme mi olacak?” s. 43

Millet (ulus)

“Tüm millette bir heyecan vardı.” s. 43

Müşteri (alıcı)

“...müşteri çok binerse Ökkeş iniyor, yaya olarak geri durağa geliyordu.” s. 9

Pedal (ayaklık)

“Hasan yine pedallara basmıştı, ama çok yakıştı.” s. 30

Rüya (düş)

“Rüyasında hep ninesini görüyordu.” s. 5

Saha (alan)

“Sahaya mı?” s. 53

Santral

“Santralin yanında çiçeklerle donanmış bir park vardı.” s. 34

Serbest (erkin)

“Burada ateş yakmak serbest, çünkü az önce öyle bir yazı görmüşlerdi.” s. 31

Sürpriz (şaşırtı)

“Yok, onlara sürpriz yapacağım ona.” s. 70

Şayet (eğer)

“Şayet gittikleri yerde müşteri çok binerse Ökkeş iniyor...” s. 9

Şekil (biçim)

“Tavadan çıkarttığımız şeklindeki tatlıları şerbetin içine atıyorlardı.” s. 22

Şoför (sürücü)

“Kim acaba nöbetçi şoför?” s. 6

Tenha (ıssız)

“Ondan sonra yol tenhalaştı.” s. 29

Banket (toprak yol)

“Hasan bisikleti yolun en sağından, banketten sürüyordu.” s. 29

4.37.7. Tekerlemeler.

“Şimdi bir kuş olup uça da gelse, nenesinin halini görse...” s. 15

“Ya şundadır ya bunda, helvacının damında.” s. 88

4.37.8. Argo sözcükler.

Zıkkımlanmak

“İçeride zıkkımlanıyor ...” s. 16

4.37.9. Anadolu ağızları.

Accık

“Haa bak cebimde accık biber daha var...” s. 87

Acık

“Ben acık yatayım mı?” s. 8

Ahacık

“Ahacık buba, bu kadar kaldı...” s. 95

Buba

“Oh buba, pek datlı olur.” s. 20

Datlı

“Oh buba, pek datlı olur.” s. 20

4.38. “Ökkeş Dolmuşçu” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular

“Ökkeş Dolmuşçu” adlı romanda kullanılan sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımları (sıklık ve yüzdeleri) en çok olandan en az olana doğru Tablo 38’de verilmiştir:

Tablo 38.

“Ökkeş Dolmuşçu” Adlı Romanda Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması

İncelenen Kitaplarda Yer Alan Sözvarlığı Öğeleri	TOPLAM	
	F	%
İkilemeler	78	%43,33
Deyimler	44	%24,44
Terimler	16	%8,88
İlişki Sözleri	16	%8,88
Anadolu Ağızları	14	%7,77
Yabancı Sözcükler	11	%6,11
Tekerlemeler	1	%0,55
Atasözleri	-	% -
Kalıplaşmış Sözler	-	% -
Çeviri Sözcükler	-	% -
Bilmeceler	-	% -
Argo Sözcükler	-	% -
TOPLAM	180	% 100

Tablo 38 incelendiğinde “Ökkeş Dolmuşçu” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler arasında en çok ikilemelere (%43,33) yer verildiği görülecektir. %24,44

oranyla deyimler ikinci sırada bulunmaktadır. Terimler ve ilişki sözlerinin romanda %8,88 oranıyla aynı kullanım sıklığına sahip olduğu belirlenmiştir. Anadolu ağızları (%7,77); yabancı sözcükler (%6,11) ve tekerlemeler (%0,55) romanda yer verilen diğer sözvarlığı öğeleri olmuştur. Romanda sözvarlığının incelenen diğer öğelerine rastlanmamıştır. Aşağıda, “Ökkeş Dolmuşçu” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler sunulmuştur:

4.38.1. Deyimler.

Ağıza bakmak

“Hilmi abi benim ağızıma bakacak.” s. 20

Ağzının içine bakmak

“...öğretmenimin ağzının içine bakardım, öğretmen ne derse kapar yutardım.” s. 81

Aklına gelmek

“Ökkeş’in aklına geldi.” s. 22

Balık istifi

“Maşallah hem ilk yapıyorsun hem de bizi balık istifi gibi doldurdun.” s. 40

Bir ağızdan

“Çocuklar bir ağızdan bağıyorlar...” s. 44

Burnunun dibinde (Birin)

“Bu kez çorba çanağını alıp Ökkeş’in burnunun dibine geldi.” s. 28

Canı çekmek

“O yazın sıcağında bu sudan canım çekmiş mi, benim eşşeği sürdüm o yola...” s. 13

Canı çıkmak

“...bir türlü uyumak bilmeyen Ökkeş’i uyandırmak için ninesinin canı çıkardı.” s. 27

Canı istemek

“Kürük bu yandan gideceğiz, bak benim canım o sudan istedi.” s. 13

Canı sıkılmak

“Ama canım sıkıldı.” s. 24

Çiçek gibi

“Hilmi abi aşağı indiğinde araba çiçek gibi olmuştu.” s. 31

Dili bir karış dışarı çıkmak

“Dilim bir karış çıktı.” s. 68

Dilinden anlamak

“Konuşmazdı, ama ben onun dilinden anlardım.” s. 13

Dostluk kurmak

“Nasıl olsa bugünden sonra artık dolmuş sürücüleri ile dostluk kuracaktı.” s. 25

El atmak

“...Ökkeş onun bir önündeki sıraya el attı.” s. 35

El etmek

“Böyle geçerken birbirimize el ederiz.” s. 67

El kaldırmak

“Bana hemen el kaldır...” s. 65

Göreyim seni

“Göreyim seni, yolcuları iyi yerleştir çok adam götürelim.” s. 32

Gözden geçirmek

“...tekerleklerin takılacağı yeri bir kez daha gözden geçirdikten sonra...” s. 64

Gözden kaybolmak

“Gözden yitinceye dek el salladılar.” s. 49

Gözlerinin içi gülmek

“Gözlerinin içi gülüyordu.” s. 94

Gözleri parlamak

“...gözlerinin içi parladı.” s. 48

Gözüne uyku girmemek

“Hatta o gece gözüne uyku girmemişti babasının.” s. 47

Haber vermek

“Aboooov nenem çorba pişmiş de niçin bana haber vermezsin?” s. 29

İçini çekmek

“Hasan, içini çekti...” s. 25

İşin içinden çıkmak

“Sonra çıkaramayınca tespih, deyip işin içinden çıkıyordu...” s. 76

İzin istemek

“Ökkeş ve Hilmi, çaylarını içtikten sonra izin istediler.” s. 49

Kafayı vurmak

“...gittiğinde bir de ne görsün, Ökkeş’i kafayı vurmuş yatmıyor mu?” s. 28

Kendine gelmek

“Ancak Ahmet Ustanın sesiyle kendilerine geldiler.” s. 64

Kuş gibi uçup gitmek

“Müeyesser kuş gibi uçtu gitti çocukların arasına.” s. 94

Ne olduğunu bilememek

“...satıcının göbeğine çarptım mı, adam ne olduğunu bilemedi, çok korktu.” s. 68

Oklava yutmuş gibi

“...oklava yutmuş, ekmek tahtasına dönmüş gibi duruyordu.” s. 38

Rast gelmek

“Bekleme yerinde rast gelirse buluşur, konuşurlardı.” s. 23

Razı olmak

“...Ökkeş madem dolmuşta çalışmak istiyordu, o zaman o da buna razı olurdu.” s. 9

Sakız gibi

“Ökkeş sakız gibi çamurdan bir avuç aldı...” s. 22

Sevinçten uçmak

“Ökkeş sevinçten uçtu.” s. 66

Soluk soluğa

“Dolmuşun içine bir atladım, soluk soluğa kalmışım.” s. 68

Yel gibi

“Yel gibi daldı avluya, yel gibi vardı Hasanlar’ın kapısına.” s. 66

Yitip gitmek

“Onun ardından yazın sıcakları yitip gitmişti.” s. 75

Yol tutmak

“Akşama dek araba yıkanır, sonra yine yolu tutar eve gelirdik ya?” s. 23

Yolunu tutmak

“...yüzlerinde mutlu bir gülücük, okul yolunu tutmuşlardı.” s. 92

Yolunu gözlemek

“Ökkeş kaç gün o tepeden babasının gurbet yolunu gözlemiş.” s. 43

Yüzünü buruşturmak

“Ali gözlerini kapadı, sanki hala o acıyı çekiyormuş gibi yüzünü buruşturdu” s. 58

Zınk diye durmak

“İki adım yürüdü, sonra zınk diye durdu.” s. 15

4.38.2. İkilemeler.

Açılır açılmaz

“Kapı açılır açılmaz, tüm yolcular (oh) dediler.” s. 39

Ağır ağır

“Yanları sıra ağır ağır ilerleyen bir özel arabadaki çocuk, Ökkeş’e bakıyordu.” s. 42

Ah ah

“Ah ah, anası sağ olsaydı da görseydi Ökkeş’in kocaman olduğunu...” s. 26

Amcalar abiler

“Yooo öyle göbeğinizi gere gere girmek yok amcalar abiler.” s. 34

Ana baba

“Dükkâna çocuklarıyla birlikte giren analar babalar, paketlerle çıkıyorlardı.” s. 84

Ara sıra

“... ara sıra kapağının tam ortasına parmağıyla basarak, (daat daat!) diye...” s. 18

Az buçuk

“Hasan, okumayı az buçuk öğrenmişti, ama hiç yazamıyordu.” s. 76

Bağıra bağıra

“Bağıra bağıra komşu konduda oturmakta olan anasının yanına koştu.” s. 88

Baka baka

“O enseye baka baka gidiyordu.” s. 39

Ballandıra ballandıra

“Hem öyle ballandıra ballandıra anlattı ki, sanki Hilmi Abi ne idi!” s. 67

Batıra batıra

“Elindeki bezle, benzine batıra batıra temizlik işini yapıyordu.” s. 61

Batırıp çıkarmak

“İkisi bir çanakdan, kaşıklarını batırdılar çıkardılar.” s. 25

Beklemiş beklemiş

“Beklemiş beklemiş, bakmış gelmemişsiz...” s. 16

Bir iki

“Sen, haydi kalkıyor, bir iki, bir iki, diye bağıracaksın.” s. 7

Bol bol

“Miyeser bacım bir doktor olursa, o zaman bol bol hastalanırsınız, oda bize bakar.” s. 78

Boydan boya

“Ökkeş hesaplıyordu, acaba bu, boydan boya yere kaç kişi oturma bilirdi?” S. 36

Çağırır çağırır

“İyide niye bunun ikisi birden çağırır bağırır?” s. 16

Çifter çifter

“Resimler, yazılar, boncuk işlemler, iki yanda çifter çifter aynalar...” s. 6

Çın çın

“...öyle bağırıyordu ki, çın çın öten sesine, taksi durağındaki şoförler çıktılar.” s. 8

Çocuk çocuk

“Yavrum, çocuk çocuk kokuyorsun...” s. 51

Dalmak gitmek

“...bazı günler dalar giderdi köyüne, köy çeşmesi, köy korusuna...” s. 6

Dat dat

“Birbirlerini görürler selam için (dat dat!) derler...” s. 74

Datlı datlı

“Nene datlı datlı, gadayf datlı...” s. 52

Diye diye

“Oğlum kalk, dağ başını duman almış diye diye biz de baş koymadın.” s. 91

Dolmuştan dolmuş

“Oğlum bu gürültüden bu patırtıdan, hiç dolmuştan dolmuş konuşulur mu?” s. 74

Dura dura

“...parmak uçlarımin kanı çekildi iki büklüm dura dura.” s. 40

Eğri büğrü

“Minibüs, eğri büyü yürü yolda sarsıla sarsıla gidiyordu...” s. 17

Geçip gitmek

“Ama mavi dolmuşlar geçip gidiyordu.” s. 72

Gere gere

“Yooo öyle göbeğinizi gere gere girmek yok amcalar abiler.” s. 34

Gıcır gıcır

“...her kovayla bir tekerleği gıcır gıcır yıkadı.” s. 31

Gidip gelmek

“Sonra seni dolmuşa bindir ecem, parasız, birlikte gidip geleceğiz.” s. 24

Girer girmez

“Ökkeş avlularına girer girmez...” s. 18

Görür görmez

“Daha onu karşıdan görür görmez muştı verecekti.” s. 66

Güzel güzel

“Radyoda güzel güzel türküler...” s. 43

Haydi haydi

“Haydi haydi, madem öyle senin dediğin olsun...” s. 14

Hızlı hızlı

“Hilmi, arabayı kocaman caddeden hızlı hızlı sürüyordu.” s. 39

Isıtsa ısıtsa

“Öyle bir arabanın içinde olsam, araba ısıtsa ısıtsa, her yanım bir yansa...” s. 21

İçi dışı

“Oğlum neden içtin, için dışın su oldu?” s. 53

İri iri

“Miyeser’in gözleri daha iri iri oldu...” s. 88

İyi iyi

“Ha iyi iyi...” s. 14

Kalalım kalalım

“Kalalım kalalım, bana ne...” s. 15

Kalkıp kalkıp

“Sadece kalkıp kalkıp su içmekle kalmıyor, arada bir de bağırıyordu...” s. 53

Kalktı kalktı

“Ökkeş, gece de kalktı kalktı su içti.” s. 53

Kana kana

“...Kürük’ü aldım gittim o pınara, kana kana hem ben su içtim hem de o içti.” s. 17

Kapandı kapanıyor

“Kapandı kapanıyor...” s. 37

Kara kara

“Mavi gözlerinin çevresinde bile kara kara yağ lekeleri vardı.” s. 57

Kaşıyla gözüyle

“Adamın ağzı tıkalı, yine de kaşıyla gözüyle, fren işareti, gaz işareti...” s. 71

Kat kat

“Aman oğlum, göbeğim kat kat oldu.” s. 36

Katıla katıla

“Bu hareketi birkaç kez yapar, katıla katıla gülerdi.” s. 26

Kendi kendine

“...frene basınca kendi kendine dönen lambalar, ayrıca kırmızı yeşil mor...” s. 6

Kıkır kıkır

“O zaman Ökkeş kıkır kıkır gülmeye başladı...” s. 28

Kolları bacakları

“...nedeni var mı nene, dolmuşun içinde sıkışa sıkışa kolları bacakları eğriliyor.” s. 54

Kürük kürük

“Kürük Kürük can Kürük, bak seni ne denli severim bilirsın...” s. 14

Nenem nenem

“Nenem nenem şu ayağımı ısıt, yarın gelirken sana kebab getireyim...” s. 10

Oh oh

“Oh oh iyi, daha on buçukmuş uyuyayım.” s. 28

Okuma yazma

“Müyesser bana okuma yazma öğretecek...” s. 95

Orasını burasını

“Arabadan çıkan orasını burasını düzeltmeye çalışıyordu.” s. 40

Pırıl pırıl

“Okula pırıl pırıl gitmelisin.” s. 89

Saklaya saklaya

“Sonra saklaya saklaya aklım böyle kocaman olurdu.” s. 82

Sarı sarı

“Görünce nenem, sarı sarı başları taksilerin içinde böyle derdim.” s. 21

Sarsıla sarsıla

“Minibüs, eğri büyü yürü yolda sarsıla sarsıla gidiyordu...” s. 17

Sık sık

“Şayet aynı yol üzerinde değilse, o zaman Hasan’ı sık sık göremeyecekti.” s. 66

Sıkışa sıkışa

“...nedeni var mı nene, dolmuşun içinde sıkışa sıkışa kolları bacakları eğriliyor.” s. 54

Sıra sıra

“Bir yığın sıra sıra onarıcı dükkanları vardı.” s. 56

Takırdaya takırdaya

“...kışın soğuk günlerinde, dişleri takırdaya takırdaya araba yıkardı...” s. 11

Tap tap

“İçtikten sonra karnına (tap tap!) diye vurdu...” s. 30

Tas tas

“Ondan sonra yatana dek tas tas su içti.” s. 52

Tıkır tıkır

“Tekerlekleri iki yana salladı, alt tarafta bir yerden “tıkır tıkır” sesler geliyordu.” s. 55

Tutar tutmaz

“Daha hortumu tutar tutmaz ıslanır.” s. 11

Uça uça

“Uça uça sokaklarda koştu, uçağı uça köşeleri döndü.” s. 66

Yakıp kavurmak

“Nenem kadayıf yaktı kavurdu beni.” s. 52

Yan yana

“Minibüsler yan yana geçerlerken birbirlerine el sallarlardı.” s. 23

Yanaşır yanaşmaz

“Araba durağa yanaşır yanaşmaz koşuştular.” s. 34

Yeter yeter

“Yeter yeter kaldıramazsın...” s. 21

Yiyor yiyor

“Karnım yiyor yiyor doymuyor.” s. 31

Yok yok

“Şimdi yok yok, az sonra söylerse daha iyi olurdu.” s. 24

Yürü yürü

“...yürü yürü, sonra bir bakacaksın ki karşına kocaman bir alan çıkmış...” s. 5

Zın zın

“...ayakları soğuktan zın zın sızlamamış mıydı?” s. 22

4.38.3. Terimler.

Bando (müzik)

“Bando sesleri mi?” s. 56

Benzin (enerji)

“Amanin, yoksa benzinin bitti de ben dolmuşun ardından bağıracağım...” s. 7

Biber (Tarım mühendisliği)

“Soğan, domates, yeşil biber bir arada kavrulurdu.” s. 52

Davul (müzik)

“Bir yandan davul sesi, bir yandan da şarkı söyleyen nezleli adamın sesi...” s. 6

Dut (orman mühendisliği)

“Kahverengi köyün yamacındaki yaşlı dutun gövdesine...” s. 85

Far (makine mühendisliği)

“Far camlarını sildi.” s. 31

Isıtıcı (kimya)

“Nene, üşüdüysen ısıtıcısını açayım.” s. 43

Kaval (müzik)

“Bağlamanın sesi pınar oldu, kavalın sesi değirmen oldu.” s. 64

Mala (malzeme mühendisliği)

“Birkaç mala çamur daha sürerse işi bitiyordu.” s. 24

Marş (edebiyat)

“Bu türkü değil nene, marş, okul marşı...” s. 91

Masal (edebiyat)

“Oh ne iyi bu çocuklar, şimdi sıcacık birbirlerine masallar anlatıyorlardır.” s. 21

Motor (fizik)

“...boyaları boyanacak, çarpılan yerleri düzelecek, motorda bir elden geçirilecekti.” s.

80

Motor kaputu (makine mühendisliği)

“Bazılarının motor kaputunu açmışlardı.” s. 56

Musluk (mühendislik)

“Ben de depoyu söküyordum, birden musluğu açıldı, kulağıma benzin kaçtı.” s. 58

Müzik (insanbilim)

“Hilmi bandı koydu, Ökkeş kendini müzik salonunda sandı.” S. 6

Resim (sanat)

“Resimler, yazılar, boncuk işlemler, iki yanda çiftler çiftler aynalar...” s. 6

4.38.4. İlişki sözleri.

4.38.3.1. Toplumsal kültürel ilişkileri yansıtan ilişki sözleri.

4.38.3.1.1. Karşılama-karşılanma, vedalaşma.

Allahaısmarladık

“Allahaısmarladık Hilmi Abi...” s. 50

Buyur

“Buyur Usta...” s. 59

Güle güle

“Haydi güle güle.” s. 18

Hoş geldin

“Hoş geldin Hilmi, hayırlı olsun, dolmuş mu aldın?” s. 56

Hoşça kal

“Hoşça kalın...” s. 11

4.38.3.1.2. Diğer toplumsal ilişkilerde kullanılanlar.

Haydi

“Haydi Ökkeş, izin verdim gitti...” s. 9

Haydi bakalım

“Haydi bakalım Ökkeş, göreyim seni.” s. 32

Hayırlı olsun

“Hoş geldin Hilmi, hayırlı olsun, dolmuş mu aldın?” s. 56

Hayrola

“Hayrola Hilmi?” s. 56

Kolay gelsin

“Merhaba Ahmet Usta, kolay gelsin...” s. 56

Maşallah

“Maşallah hem ilk yapıyorsun hem de bizi balık istifi gibi doldurdun.” s. 40

Merhaba

“Merhaba Ahmet Usta, kolay gelsin...” s. 56

Pekiye

“Pekiye, Hilmi Abi...” s. 7

Sağ ol

“Sağ ol abi.” s. 18

Selam

“Birbirlerini görürler selam için (dat dat!) derler...” s. 74

Yaşa be

“Yaşa be Ökkeş...” s. 31

4.38.5. Yabancı sözcükler.

Direksiyon (yönelteç)

“...eski bir tencere kapağı bulmuş, onu araba direksiyonu yerine kullanıyor...” s. 18

Ehliyet (sürücü belgesi)

“...ama yaşın küçük olduğu için ehliyet alamazsın.” s. 17

Hareket (devinim)

“Hah işte, o zaman tamam diyeceksin ki, ben hareket edeyim.” s. 12

Masraf (gider)

“Masrafı çok olacak diye Hilmi Abinin canı sıkılmıştı, ama ne yapsındı?” s. 60

Müşteri (alıcı)

“...müşteriler neşe içinde gidecekler.” s. 7

Patron (işveren)

“Onun yardımıyla oda patronundan aldığı parayı hesaplayacaktı.” s. 78

Sürpriz (şaşırtı)

“Ona sürpriz yapacaksınız.” s. 84

Şamata (gürültü patırtı)

“Bir bağırıtı, bir gürültü, bir şamatadır gidiyor.” s. 44

Şayet (eğer)

“Şayet durak sahibi izin verirse, Ökkeş’i yanıma yardımcı alacağım.” s. 9

Tedavi (sağaltma)

“Hastalığını tedavi ettirmedin mi...” s. 55

Vitrin (sergen)

“Bu arada vitrindeki kalem kutularına, boyalı kalemlere, silgilere baktılar.” s. 84

4.38.6. Tekerlemeler.

“Dağ başını duman almış...” s. 91

4.38.7. Anadolu ağızları.

Accık

“...burada kaldım be, hadi bir davranın accık daha sıkışın, bana da yer açılsın.” s. 37

Amanin

“Amanin yiyom yiyom doymuyom...” s. 18

Amaninn

“Amaninn, yoksa benzinin bitti de ben dolmuşun ardından bağıracağım...” s. 7

Bubam

“O kavşağa yaklaşırken bubam kürük’ün sesinden tanımış...” s. 16

Datlı

“Nene datlı datlı, gadayıf datlı...” s. 52

De ha

“De ha, yardım edin ha, kapandı ha, kapanıyor ha...” s. 38

Doymuyom

“Amanin yiyom yiyom doymuyom...” s. 18

Emmi

“Bak emmi, şuradan gidersin, önüne sokak çıkar, çıktın değil mi sokağa...” s. 5

Gadayıf

“Nene datlı datlı, gadayıf datlı...” s. 52

Gayrı

“...onu da içtin, hadi şimdi gayrı iş.” s. 31

Göyneğ

“Araba bir ısındı mı artık ceketini çıkar, kazağı çıkar, göyneği çıkar...” s. 20

Heç

“Olur mu hiç nenem, ya gece kediler gelirse gadayıfı yerlerse...” s. 52

Otobos

“Hı, yani ben ufak bir otobosun biletçisiyim.” s. 55

Yiyom

“Amanin yiyom yiyom doymuyom...” s. 18

4.39. “Ökkeş Denizde” Romanındaki Sözvarlığı Öğelerine İlişkin Bulgular

“Ökkeş Denizde” adlı romanda kullanılan sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımları (sıklık ve yüzdeleri) en çok olandan en az olana doğru Tablo 39’da verilmiştir:

Tablo 39.

“Ökkeş Denizde” Adlı Romanda Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin Kullanım Sıklıklarına Göre Sıralanması

İncelenen Kitaplarda Yer Alan Sözvarlığı Öğeleri	TOPLAM	
	F	%
İkilemeler	49	%41,88
Deyimler	25	%21,36
Terimler	13	%11,11
İlişki Sözleri	11	%9,40
Anadolu Ağızları	10	%8,54
Yabancı Sözcükler	6	%5,12
Tekerlemeler	2	%1,70
Argo Sözcükler	1	%0,85
Atasözleri	-	% -
Kalıplaşmış Sözler	-	% -
Çeviri Sözcükler	-	% -
Bilmeceler	-	% -
TOPLAM	117	% 100

Tablo 39’a göre “Ökkeş Denizde” adlı romanda en çok ikilemelere (%41,88) yer verilmiştir. İkilemeleri sırasıyla deyimler (%21,36); terimler (%11,11); ilişki sözleri (%9,40); Anadolu ağızları (%8,54); yabancı sözcükler (%5,12) ve tekerlemeler (%1,70) takip etmiştir. Romanda kalıplaşmış sözler %0,85 oranında yer almıştır. Romanda sözvarlığının incelenen diğer öğelerine yer verilmemiştir. Aşağıda, “Ökkeş Denizde” adlı romanda sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler sunulmuştur.

4.39.1. Deyimler.

Arap olayım

“Ben bunu sürmezsem arap olayım...” s. 25

Bir ağızdan

“Çocuklar bir ağızdan sordular...” s. 26

Buz gibi

“İkisi de çekile çekile buz gibi olmuş tulumbanın suyundan kana kana içtiler.” s. 22

Deli gibi

“Ökkeş deli gibi yataktan fırladı...” s. 31

El kadar

“El kadar bebeler biner de ben niye binmeyim?” s. 25

El yordamıyla

“Oyuğun içindeki kuru dalları el yordamıyla topladı, hemen kibritle tutuşturdu.” s. 69

Gözlerinin içi gülmek

“Seyit Emmi’nin gözlerinin içi gülüyordu...” s. 32

Gözünden uyku akmak

“İkisinin de gözünden uyku akıyordu.” s. 76

Gözüne uyku girmemek

“Ben buna bu gece bilmezsem gözüme uyku girmez.” s. 26

Gözüne uyku girmemek

“...artık yarın ne denize gidebilirlerdi ne de bu gece gözlerine uyku girerdi.” s. 15

Gündüz gözüyle

“Seyit emmi, yarın seni gündüz gözüyle bindirsek ya...” s. 25

İçi içini yemek

“Ama annesinin babasının merak ettiklerini düşündükçe, içi içini yiyordu.” s. 72

İzin istemek

“...çalıştıkları minibüs sürücülerinden izin istemişlerdi.” s. 5

Kendi haline bırakmak

“Arada bir pedallardan ayaklarını çekip bisikleti kendi haline bırakıyorlardı.” s. 18

Kolları kopmak

“Direksiyonu çevireceğim derken kolum kopuyordu.” s. 8

Oyun yapmak

“Belki de seyit emmi bisiklete binmesini biliyor, bize oyun yapıyor...” s. 24

Parmak kadar

“Aha siz parmak kadar çocuklar biliyorsunuz da...” s. 24

Razı olmak

“Hem bakalım şaban usta, paranın sonra verilmesine razı olur muydu?” s. 15

Sabahı etmek

“...dal parçası varsa toplamış, onları az az ateşin üzerine atarak sabahı etmişti.” s. 69

Sesi kesilmek

“Ancak o zaman Seyit Emmi’nin sesi kesildi.” s. 23

Söz dinlemek

“Söz, bundan sonra babamın sözünü dinleyeceğim...” s. 70

Şaka yapmak

“Yok ustacım, ben şaka ediyorum...” s. 7

Tuz biberi ekmek

“...yolda lastiğin patlaması için tuzu biberi olmuştu.” s. 74

Umudu sönmek

“Umutları iyice sönmüştü.” s. 15

Yağ gibi kaymak

“İki bisiklet yağ gibi asfaltın üzerinde kayıyordu.” s. 18

4.39.2. İkilemeler.

Abem abem

“Abem abem, can abem beni accık gezdir.” s. 22

Acele acele

“Acele acele patlayan yerini bulmaya çalıştı.” s. 72

Acı acı

“...sanki bir çocuk gibi, elinden alınan bisikletinin ardından acı acı bakıyordu.” s. 79

Ah ah

“Ah ah şaban usta’ ya ne derim?” s. 78

Annesi babası

“İçeriden Ökkeş’in babası, Hasan’ın annesi babası çıktılar.” s. 76

Art arda

“... çalıştığı minibüsün teybinden ne türküler öğrenmişse art arda sıralıyordu.” s. 19

Bağırır bağırmaz

“Ökkeş, (aboov!) diye bağırır bağırmaz, bisikletine atladı.” s. 12

Bırakırlardı bırakmasına

“Bırakırlardı bırakmasına, ama ya seyit emmiye bir zarar gelirse...” s. 28

Bir bir

“Çocukları, bir bir konduların arasında gezdiriyorlardı.” s. 23

Bir iki

“Haydi Topkapı Topkapı, bir iki, bir iki.” s. 19

Bol bol

“...şalvarını giy gel, böyle bol bol, bak o zaman nasıl binersin bisiklete...” s. 32

Cır cır

“...bilyeleri yağlanınca bisiklet cırcırböceği gibi (cır cır!) diye ötmeye başladı.” s. 7

Çalı çırpı

“...Hasan boyuna ateşin üzerine çalı çırpı atıyordu.” s. 72

Çekile çekile

“İkisi de çekile çekile buz gibi olmuş tulumbanın suyundan kana kana içtiler.” s. 22

Çoluk çocuk

“...pazar günü bile çalıştıkları için daha şimdiden çoluk çocuk yapmışlardı.” s. 20

Evet evet

“Evet evet ezildi...” s. 16

Fıs fis

“Yalnız onda kaynak (fis fis!) diye yanar, bunda kaynak yok...” s. 6

Geliyorlar geliyorlar

“Geliyorlar geliyorlar!” s. 76

Hı hı

“Hı hı...” s. 75

Hızlı hızlı

“Yüreğin hızlı hızlı atıyordu.” s. 69

Hoplayıp zıplamak

“...kaldırım üzerinde hoplayıp zıpladığını, tombalaklar attığını görünce, şaştı.” s. 16

Kana kana

“İkisi de çekile çekile buz gibi olmuş tulumbanın suyundan kana kana içtiler.” s. 22

Kendi kendine

“Bisiklet sanki kendi kendine gidiyordu.” s. 8

Kolu ayağı

“Ya Seyit Emmi’nin kolu ayağı eğilirse?” s. 24

Kolunu bacağını

“Ne oldu, kolunu bacağını mı kırdı?” s. 78

Kova kova

“...su ısıtan sobası olsa, Ökkeş içine girse, bir kova değil, kova kova dökse...” s. 10

Koyar koymaz

“Ökkeş, başını yastığa koyar koymaz uyudu.” s. 77

Ne olur ne olmaz

“Ne olur ne olmaz.” s. 6

Önüne ardına

“... kendinin bir yanının yandığını sanarak, önüne ardına baktı.” s. 9

Öyle böyle

“Öyle böyle tipi miydi ki, çok kötü bir tipiydi.” s. 68

Para mara

“Ben para mara istemem.” s. 15

Pırıl pırıl

“Her ikinizde bisikletlerimi pırıl pırıl geri getireceksiniz.” s. 5

Şöyle böyle

“Ancak şöyle böyle uyudu.” s. 26

Takur tukur

“...gündüz patlayan arka tekerleği yine takur tukur deyiverdi.” s. 67

Tıkır tıkır

“Çalıkların arasında tıkır tıkır dolaşan birtakım kuşlar, böcekler...” s. 73

Top top

“Uuuuf top top...” s. 73

Topkapı Topkapı

“Haydi Topkapı Topkapı, bir iki, bir iki.” s. 19

Töbe töbe

“Töbe töbe.” s. 28

Varır varmaz

“Ama şimdi yokuşun başına varır varmaz, bisikletlerini ellerine almışlardı.” s. 20

Vızır vızır

“Seyit Emmi bisikleti vızır vızır sürüyordu.” s. 78

Vura vura

“Yaktıkları ateşi çalı parçasıyla vura vura söndürdüler.” s. 73

Ya ya

“Ya ya...” s. 15

Yan yana

“Yan yana gidemedikleri için konuşamıyorlardı.” s. 75

Yanında yöresinde

“(...Şaban Usta’ya ne derim?) diye bisikletin yanında yöresinde dönüyordu...” s. 78

Yattı kalktı

“O yumurtayla tastamam yirmi bir gün yattı kalktı, ama yumurtayı kırmadı...” s. 26

Yavaş yavaş

“Yavaş yavaş kentin dışına çıkıyorlardı.” s. 20

Yelli yelli

“Amanın yelli yelli gidiyor...” s. 24

Yitip gitmek

“İkisi de çocuğun yitip gittiği sokağın başına bakıyorlardı.” s. 14

Yok yok

“Yok yok emmi, ben o sudan içemem...” s. 67

4.39.3. Terimler.

Asfalt (kimya)

“Bisiklet yağ gibi asfaltın üzerinde kayıyordu.” s. 18

Benzin (enerji)

“İleride benzin satış yerinde bisikletlerini direği dayadılar.” s. 75

Biber (tarım mühendisliği)

“Biber de alırsız...” s. 31

Çinko (kimya)

“Sonra biriket gerekli, damına çinko gerekli.” s. 30

Dinamo (fizik)

“Bakın, şu kırmızı bisikletin dinamosu ve lambası var...” s. 7

Domates (tarım mühendisliği)

“Hasan’ın anası da iki domatesi tulumbanın suyla yıkadı, üzerine biraz tuz...” s. 22

Karpuz (tarım mühendisliği)

“Bir de koca karpuz aldık mı?” s. 32

Kayık (denizcilik mühendisliği)

“Kıyıda, kayıklar, balıkçılar vardı.” s. 8

Metre (mühendislik)

“Seyit Emmi beş metre yol gitti düşecekti, uzun ayaklarını yere koyarak...” s. 28

Pompa (makine mühendisliği)

“Alın pompa.” s. 6

Sinema (sinema ve televizyon)

“Ökkeş, sinemanın kulağına bastırdı, bisikletin üzerine çıktı.” s. 9

Solüsyon (kimya)

“Şaban usta, onlara biraz solüsyon, biraz da lastik parçası verdim.” s. 6

Zincir (mühendislik)

“Zincirleri, bilyeleri yağlanınca bisiklet cırcırböceği gibi cırr cırr...” s. 7

4.39.4. İlişki sözleri.

4.39.3.1. Toplumsal kültürel ilişkileri yansıtan ilişki sözleri.

4.39.3.1.1. Karşılama-karşılanma, vedalaşma.

Allahaısmarladık

“Allahaısmarladık Şaban Usta...” s. 8

Güle güle

“Güle güle...” s. 8

Hoşça kal

“Bisiklete binmenin sevinci ile şaban ustaya (hoşça kal) demeyi unutmuşlardı.” s. 8

4.39.3.1.2. Yeme-içme.

Afiyet olsun

“Afiyet olsun oğul, ikinize de.” s. 22

Eline sağlık

“Nenem ellerine sağlık, ne güzel pişirmişsin.” s. 22

4.39.3.1.3. Diğer toplumsal ilişkilerde kullanılanlar.

Allah iyiliğinizi versin

“Hay Allah iyiliğinizi versin çocuklar, ben de sandım ki bir yerim yanıyor.” s. 9

Bereket versin

“Bereket versin yumuşak yere düşmüştü, bir şey olmamıştı.” s. 28

Haydi

“Haydi Ökkeş yavrum...” s. 10

İlahi

“İlahi seyit emmi...” s. 77

Kusura bakmayın

“Kusura bakmayın...” s. 16

Sağ ol

“Sağ ol ağabey...” s. 16

4.39.5. Yabancı sözcükler.

Cadde (ana yol)

“Caddenin bir ucundan, Hasan’ı gördüm.” s. 14

Direksiyon (yönelteç)

“Direksiyonları çok yumuşak.” s. 8

İnat (direnim)

“Orada, Seyit Emmi’nin çok inatçı olduğunu ta köyünden bilenler vardı.” s. 26

Müşteri (alıcı)

“Dışarıya birkaç masa atılmıştı, ama masalarda hiç müşteri yoktu.” s. 66

Pedal (ayaklık)

“Pedallara bastılar.” s. 8

Banket (toprak yol)

“Asfalta hiç çıkmıyorlar, hep banketten gidiyorlardı.” s. 74

4.39.6. Tekerlemeler.

“Bir haydi de hop hop hop, cumburlop!” s. 16

“Yayaya şaşşa, seyit emmi çok yaşaaa!” s. 78

4.39.7. Argo sözcükler.

Beleş

“Onların köy yollarındaki buz gibi sular hep beleşti.” s. 67

4.39.8. Anadolu ağızları.

Abov

“Abov şaban usta...” s. 5

Accık

“Abem abem, can abem beni accık gezdir.” s. 22

Ahacık

“Ahacık emmi bu yanıyor.” s. 9

Bebe

“El kadar bebeler biner de ben niye binmeyim?” s. 25

Biriket

“Sonra biriket gerekli, damına çinko gerekli.” s. 30

Buba

“Buba, biz bir göz odayı yapmak için paralanıyoruz...” s. 30

Çimmek

“Yarın çimmeye gideceğiz?” s. 21

Desdi

“Aha ben desdi miyim ki kırılalım?” s. 21

Emmi

“Ahacık emmi bu yanıyor.” s. 9

Tombalak atmak

“...kaldırım üzerinde hoplayıp zıpladığını, tombalaklar attığını görünce, şaştı.” s. 16.

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmanın sonuçlarına ve bu sonuçlar doğrultusunda önerilere yer verilmiştir.

5.1. Sonuç ve Tartışma

İkilemeler geçmişten günümüze dilimizde çok önemli bir yere sahiptir. Yaygın bir kullanım alanına sahip olan, aynı sözcüğünün tekrarlanması ya da zıt ve birbirine yakın anlamlı sözcüklerin yan yana getirilmesiyle oluşan ikilemelere Muzaffer İzgü çocuk romanlarında geniş yer vermiştir. Karşılaşılan her olay veya durumu aktarmak için birden fazla ikileme oluşturulabildiği için yazarın çocuk romanlarında diğer anlatım araçlarına göre ikilemeleri daha sık kullanması anlam kazanmaktadır. Bu romanlarla karşılaşan çocuklar değişik ikilemelerle de tanışacaklardır.

Muzaffer İzgü çocuk romanlarında ikilemelerden sonra en sık içinde betimleme, somutlama ve benzetme gibi anlatımı güçlü kılan özellikleri barındıran deyimlere yer vermiştir. Çocuklar için dikkat çekici özelliğe sahip olan bu öğelerin bazen (kaynak sözlüklerdeki kullanımlarıyla karşılaştırıldığında) biçimsel yönden farklı kullanıldığı belirlenmiştir. Bunlar yerine başka sözcük kullanma, yerini değiştirme veya sözcük ekleyip eksiltme şeklinde oluşturulan biçimsel farklılıklardır. Sözvarlığıyla ilgili yapılan diğer çalışmalara bakıldığında da yazarların bazı sözvarlıklarını özellikle de deyimleri farklı biçimlerde kullandıkları bulgusuna ulaşılmıştır. Örneğin Okuyan (2006) çalışmasında atasözleri ve deyimlerin kullanılışında biçimsel farklılıklar olduğu bulgusuna ulaşmış benzer olarak Mert (2009)'ın çalışmasında da atasözleri ve deyimlerin farklı kullanımları olduğu belirtilmiştir.

Romanlarda yabancı sözcükler de kullanılmıştır. Salon, soba, kamyon, lamba... gibi sözcükler dile yerleşmiş yabancı sözcükler olarak düşünülebilir. Bu örnekteki sözcüklerin olmasa bile çoğu yabancı sözcüğün Türkçe karşılık ve kullanımları yıllardır dilin çevrim alanındadır. Bazı yabancı sözcüklerin bu kadar sık tekrarlanarak

romanlarda kullanılması çocuklarda kullanım kalıcılığı sağlayabilir. Gelecekte düzeltilmesi zor olan, alışkanlık olan yabancı sözcük kullanımlarından kaçınılabilmesi için çocuk edebiyatı yazarlarına farkındalık kazandırılmalıdır.

Sözvarlığı açısından incelenen çocuk romanlarında terimlere de yer verilmiştir. Çocukların farklı alanlar tanıyarak yeni sözcüklerle karşılaşması ve öğrenmesi yönünden yazarın denizcilik, marangozluk... gibi çeşitli alanlarda farklı terimlere romanlarında yer vermesi olumludur. Romanlarda sözvarlığı kapsamına giren bazı yabancı sözcükler okunduğu gibi yazılarak yazım yanlışı yapılmıştır. Bu sözcükler aşağıda tümce içerisinde belirtilmiştir.

“O kızarsa karşısında himen var...” (AA, s. 56)

“Bu ayı bilmiyor ki ben de süpermenim.” (AA, s. 56)

“Abi ya o da betmense?” (AA, s. 56)

Çocukların kitapları okurken sözcükleri ve sözcük kullanımlarını yanlış öğrenmemeleri için yazar ve yayınevlerinin bu konuda daha dikkatli olmaları beklenmektedir.

Dili kullanan toplumun kültürünü yansıtan, bazı durumlar karşısında kullanımı gelenek halini alan ilişki sözlerinin söz ve söz öbekleri halinde çocuk romanlarında kullanılması çocukların örtük öğrenmelerine yarar sağlayacaktır. Sözvarlığı öğelerinin içinde yer alan Anadolu ağızları incelenen romanlarda karşımıza sık sık çıkmaktadır. Yazar öyküsünü anlattığı kişilerin dünyasına uygun bir dil ortamı yaratmaya çalışmış, romanın konusuna göre halk dilinin sunduğu olanaklardan büyük ölçüde yararlanmıştır. Anadolu ağzının kullanıldığı romanlarda, özellikle de Ökkeş serisinde çocukların dilin farklı yönleriyle karşılaşması ve eğlenmesi açısından kullanımlar normal karşılanmaktadır. Bununla beraber anlatıma canlılık katması ve okuyucunun ilgisini çekmesiyle Anadolu ağızlarının romanlarda kullanımı rahatsız edici düzeyde değildir; ancak Kara Pamuk romanında yer alan Anadolu ağzı kullanımlarının romanı daha ağır hale getirdiği ve anlamlandırmayı zorlaştırdığı belirlenmiştir. Kara Pamuk romanında kullanımına rastlanılan Anadolu ağzının ait olduğu yörede yaşamayan çocuklar için bazı sözcüklere anlam vermek neredeyse imkansızdır. Bu sözcüklerden bazıları aşağıda tümce içerisinde verilmiştir.

“Heye anam.” (KP, s. 14)

“Hüs” dedim.” (KP, s. 20)

“Yekindik, kadınları emmiler yitelediler, çocukları analar kaptılar.” (KP, s. 32)

“Bedenimiz çamur oldu sıkıldı analar, sıkıldı çağalar.” (KP, s. 33)

Diğer taraftan sözvarlığı başlığı altında yer alan argo sözcüklerde romanlarda yer almıştır. Argo sözcükler yaşamın bir parçasıdır ve romanlar yaşamı yansıttığı için içerisinde çocuğa göreliği zedelemekten argo barındırması normaldir. Sözvarlığı öğeleri içinde yer alan hayır dua ve ilençler, olaylar ve durumlar karşısında kendine yer bulan söz ve söz öbekleridir. Güzel bir olay sonucunda hayır dua, yaşanan kötü bir olay sonucunda ilenç edilmesi çocuk okur için zarar verici olmayacak düzeyde yer alması normal karşılanmaktadır. Genellikle yol gösterici, öğüt verici nitelikte kullanılan atasözleri; çoğunlukla masal içerikli metinlerde sık rastlanan tekerlemeler; sözlü oyun olarak geçen bilmece yazarın romanlarında diğer sözvarlığı öğelerine göre çok daha az yer almıştır. İncelenen romanlarda, ünlü düşünür ve hükümdarların kullandığı kalıplaşmış sözler ise sadece bir tane bulunmuştur.

Yazarın çocuk romanlarında sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin büyük bir bölümü kullanılan kaynak sözlüklerde bulunduğu için çalışmaya yansıtılmıştır. Yazarın tüm çocuk romanlarının sözvarlığını oluşturan dilsel öğeler kullanım sıklığı açısından incelendiğinde her bir roman için elde edilen sonuçların birbirine benzer olduğu görülmüştür. Romanlarda kullanım sıklığı en fazla olan öge ikilemelerdir. İkilemelerin ardından deyimler ve ilişki sözleri yer almaktadır. Bu sıralama, yazarın tüm romanlarında kullandığı sözvarlıklarının toplamından oluşan genel görünüm sıralamasında olduğu gibi her bir roman için de aynı sıralama söz konusudur. Yazarın her bir romanını oluşturan sözvarlığı öğeleri incelendiğinde ikilemeler ve deyimlerin sırasının nadiren değiştiği görülmektedir. Sadece Ökkeş serisinde Anadolu ağızlarının kullanım sıklığı artmış bu yüzden sıralamada bazı değişimler görülmüştür. Ancak ikilemeler ve deyimlerden sonraki sıralama kitaptan kitaba göre farklılık gösterse de tüm çocuk romanlarının sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin toplam kullanım sıklığına bakıldığında dördüncü sırayı Anadolu ağızları almaktadır. Anadolu ağızlarının ardından terimler, yabancı sözcükler, tekerlemeler, argo sözcükler, kalıplaşmış sözler, atasözleri ve son olarak bilmece gelir. Sonuçta, Muzaffer İzgü'nün otuz sekiz çocuk romanının toplamında 2914 ikileme, 660 deyim, 346 ilişki sözü, 336 Anadolu ağızı, 250 terim, 161 yabancı sözcük, 40 tekerleme, 14 argo sözcük,

5 kalıplaşmış söz, 3 atasözü ve 1 bilmece belirlenmiştir. Muzaffer İzgü'nün çocuk romanlarının sözvarlığında ikilemeler ve deyimler geniş yer tutar. İlişki sözleri ve Anadolu ağızları da incelenen çocuk romanlarının sözvarlığı içinde önemli bir yer tutmaktadır.

Alanyazında edebiyat eserlerindeki birçok sözvarlığı çalışmalarında, sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımlarına (sıklık ve yüzdelerine) genellikle doğrudan yer verilmemiştir. İncelenen çalışmalara konu olan yapıtların sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımlarının benzer sonuçlar içerdiği gözlemlenmiştir. Bunda incelenen çalışmalardaki yapıtların türlerinin bu çalışmayla aynı olması ve çoğunun çocuk edebiyatı yapıtları olmasından kaynaklandığı söylenebilir. Bu çalışmalarda sözvarlığını oluşturan dilsel öğelerin dağılımlarının sonuçlarına aşağıda yer verilmiştir.

Özbaşı (2016)'nın, "Zeynep Cemali'nin Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Sözvarlığı Açısından İncelenmesi" adlı çalışmasında Zeynep Cemali'nin çocuk edebiyatı eserlerinde toplam 1947 sözvarlığı ögesi belirlenmiştir. Belirlenen 1947 ögenin 13'ü atasözü, 700'ü deyim, 700'ü ikileme, 348'i ilişki sözü ve 186'sı yansıma sözvarlığı ögesidir. Bu bilgilerden yola çıkarak çalışmada Zeynep Cemali'nin yapıtlarının Türkçenin sözvarlığını içermesi bakımından varıl olduğu belirtilmiştir.

Karababa (2013)'nin, "Feyza Hepçilingirler'in Romanlarında Söz Varlığı" adlı çalışmasında Feyza Hepçilingirler'in romanlarında 15799 madde başı sözvarlığı tespit edilmiş; 4964 yabancı sözcük, 4634 deyim, 1002 tekrar öbeği; 574 ünlem, 149 kalıp söz, 107 argo ve 8 atasözü bulunmuştur. Üç romanda toplam 1953 deyim kullanıldığı belirtilen çalışmada Türkçenin zengin deyim varlığı ortaya koyulmaktadır.

Özdemir Mete (2016)'nin, "Sevim Ak'ın Çocuk Romanlarının Sözvarlığı Açısından Çözümlemesi" adlı çalışmasında yazarın romanlarının sözvarlığında ikilemeler ve deyimler geniş yer tuttuğu görülür. Çalışmada yazarın çocuk romanlarında hiç kalıp söze rastlanmadığı bilgisi yer almaktadır. Sevim Ak'ın on iki romanının toplamında 2060 ikileme, 1412 deyim, 262 yabancı sözcük, 116 terim, 70 ilişki sözü, 62 argo sözcük, 36 Anadolu ağız, 14 atasözü, 6 tekerleme ve 3 bilmece belirlenmiştir.

Okuyan (2006)'ın "Türkçenin Sözvarlığı Açısından Fakir Baykurt'un Romanları" adlı çalışmasında sözvarlığı açısından incelenen dilsel öğeler arasında en çok ikilemelerin, ardından deyimlerin yer aldığı görülür. Çalışmada yazarın sözvarlığı içerisinde

atasözlerinin geniş bir yer tuttuğu belirtilmiştir. İncelenen romanların sözvarlığı içinde ikilemeler ve ilişki sözlerinin de önemli bir yer tuttuğu belirtilmektedir.

Mert (2009)'in, “Türkçenin Sözvarlığı Açısından Eflatun Cem Güney'in Derleyip Yazdığı Masallar” adlı çalışmasında Eflatun Cem Güney'in derleyip yazdığı 70 masalda, 1296 deyim, 551 ikileme, 487 ilişki sözü, 196 atasözü, 148 kalıp söz, 91 yerel sözvarlığı ögesi, 34 tekerleme, 23 yansıma sözvarlığı ögesi ve 21 doldurma sözcük bulunduğu belirlenmiştir.

Sözvarlığı üzerine yapılan çalışmalar Türkçenin sözvarlığının betimlenmesine katkı sağlayacağı gibi Türkçe öğretimi açısından da büyük önem taşımaktadır. Çünkü bilindiği gibi Türkçe öğretiminin genel amaçlarından biri de “öğrencilerin söz dağarcığını (sözvarlığını) zenginleştirerek onların düşünce ve duygu evrenlerini genişletme, yorum gücünü geliştirme” dir. Türkçe öğretimi içerisinde öğrencinin sözvarlığının zenginleştirilmesi hem öğrenme alanlarının öğretiminin hem de dilbilgisi öğretiminin kazanımları içinde yer alır.

Bireyin sözvarlığını geliştirmenin en iyi yolu okuma alışkanlığının kazandırılmasıdır. Okuma, sözcüklerin duyu organları yoluyla algılanıp anlamlandırılmasına dayanan zihinsel bir etkinliktir (Sever, 2004, s. 12). Temel dil becerilerinin öğretiminde okuma öğretimi geniş bir yer tutmaktadır. Okuma eğitimi, ilk okuma öğretiminden okuma alışkanlığı kazandırılmasına, yazın metnlerinin eleştirel bir gözle okunmasından edebiyat zevki kazandırmaya kadar geniş bir çerçevede ele alınmaktadır. Bu bakış açısıyla öğrencilere gerçek bir okuma becerisi kazandırabilmek, sözvarlıklarını zenginleştirebilmek, onlara okumanın yalnızca ders için değil, bir yaşam olduğunu öğretebilmek için belli kuramsal ve uygulama çalışmalarına ihtiyaç vardır (Dilidüzgün, 2003, s. 11). Okuma insanın dünyasını genişleten, kişiliğini biçimlendiren, onu başkalarına bağlayan önemli bir beceridir. Bu nedenle öğrenim programlarının ve Türk Milli Eğitiminin amaçları arasında “Yetişecek bireyler Türkçeyi doğru olarak okur, yazar, konuşur.” ibaresi yer almaktadır.

Görüldüğü gibi Türkçe öğretiminin kazanımları içinde bulunan “sözcük dağarcığını zenginleştirebilme” amacı diğer amaçlar arasında önemli bir yer tutar. Dil becerilerinin temel amacının iletileni anlamak olduğu düşünüldüğünde; okuduğunu-dinlediğini anlama becerisinin en temel değişkeninin “sözcük dağarcığı zenginliği” olduğu söylenebilir. Bu yalnızca anlama alanlarını değil bireylerin kendini sözlü ve yazılı

olarak tam ve doğru anlatabilmesinin de ön koşuludur. Sözcükler birer kavramdır ve düşünmenin temel öğeleridir. Başka bir ifadeyle dilde her sözcük bir nesnenin ya da fikrin simgesidir. Dilbilimci Wittgenstein, “Dilimin sınırları içinde dünyanın sınırları.” demektedir. Bu saptamadan, bireyin sözcük dağarcığının (sözvarlığı) zenginliği ve bu zenginliğin bellekte çok yönlü örgütlenmesi, onun; kavrama, algılama ve değerlendirme yetilerinin de belirleyicisi olacaktır (Sever, 2004, s. 19).

Sözvarlığının öğretiminde kullanılan temel araçlardan en önemlisi kuşkusuz çocuk gerçekliğine göre hazırlanmış olan çocuk kitaplarıdır. Kitaplar çocuğa kendi dilinin zenginliğini tanıtırken onu günlük yaşamda kullanmadığı, duymadığı sözcüklerle de karşılaştırır, kendi dilinin anlatım gücünü ve olanaklarını da tanıtır. Bu nedenle çocuk kitaplarındaki sözvarlığı üzerine yapılan çalışmalar Türkçe öğretiminde sözvarlığı öğretiminde kilit araç görevinde bulunan çocuk kitaplarının bu alandaki yeterliliklerinin belirlenmesi bağlamında önemlidir.

Kısacası çocukların anadillerini sevip her yönüyle benimsemeleri için o dilin değerlerini, niteliklerini ve güzelliklerini fark etmeleri sağlanmalıdır. Nitelikli çocuk edebiyatı yapıtları anadilinin inceliklerini, güzelliklerini çocuklara sezdirecek, gösterecek etkili araçlardır. Bu bağlamda, çocukların küçük yaşlardan itibaren dilsel becerilerinin gelişmesine yardımcı olacak nitelikli çocuk edebiyatı eserleriyle buluşturulması gerekmektedir. Çocukların anadilinin güzelliklerini ve inceliklerini hissedebilmesi için çeşitli sözvarlıklarının kullanıldığı edebiyat eserleriyle buluşturulması önemlidir. Nitelikli çocuk edebiyatı eserleriyle buluşan çocuklar örtük öğrenmelerle anadilinin kurallarını ve anlatım gücünü kavrayarak dil becerilerini geliştirecektir. Aynı zamanda anadilinin inceliklerini keşfedebilecek, güzelliklerini fark edebilecektir.

Dil öğreniminde öykünme önde gelen öğrenme biçimlerinden biridir. Nitelikli çocuk edebiyatı yapıtları, çocuğa öykünebileceği bir çevresi yaratması yönünden önemlidir. Bu nedenle çocuk edebiyatı yapıtları, okura dilinin sözvarlığını ve anlatım gücünü yansıtabilecek nitelikte bir dile sahip olmalıdır. Bu bağlamda çocuk okura Türkçenin anlatım olanakları ve kurallarını sezdirmeye, onların duygu-düşünce evrenini geliştirmeye yönelik yapıtlar ortaya koyan çocuk edebiyatı yazarlarından biri Muzaffer İzgü'dür.

İzgü çocuk romanlarında sözvarlığı öğelerinden deyimlere yer vererek anlatım gücünü artırarak anlatımına özgünlük ve etkileyicilik katarken aynı zamanda okuruna deyimlerin içinde barındırdığı kültürle ilgi ipuçları yardımıyla, içinde yaşadığı toplumun kültürünü sezinletebilmiş; onlara Türkçenin anlatım gücü, inceliği ve olanaklarını duyumsatabilmiştir. Çocuk romanlarında sözvarlığı öğelerinden ikilemeleri kullanarak İzgü okurun belleğinde canlandırmak istediği olay veya kavramın daha gerçekçi bir biçim almasına yardımcı olmuştur. İkilemelerle daha etkili bir anlatım sağlamış ve anlatım gücünü artırmıştır. İkilemelerdeki ses benzerliğinden dolayı İzgü'nün anlatımına şiirsel bir özellik kattığı ve akıcılık sağladığı söylenebilir. Bununla beraber yazarın, ikilemelerdeki ses yinelemeleri aracılığıyla romanları okuma-dinleme beğenisini artırabileceği de söylenebilir.

Türkçenin duyguları etkili biçimde anlatma ve aktarmada ne kadar güçlü bir dil olduğunu okura sezdirme yönüyle ilişki sözlerinden yararlanan İzgü; çocuk romanlarında ilişki sözlerine yer vererek bazı olay ve durumlarda kullanımı gelenek haline gelen kalıpları çocuk okurun dikkatine sunmuştur. Yazar, insanlar arasındaki iletişimin niteliğini etkileyen ve anlaşımda kolaylık sağlayan ilişki sözleriyle aynı zamanda toplum yapısını da yansıtmıştır. Genellikle öğüt veren, yol gösterici niteliğine sahip atasözleri; daha çok masal içerikli anlatımlarda sık rastlanan tekerlemeler; genellikle sözlü oyun yerine geçen, çocuklar üzerinde çok boyutlu bir etkiye sahip olan, çocukların dil ve sosyal gelişiminde büyük öneme sahip, çoğunlukla da okul öncesi ve ilkokul dönemi yapıtlarda karşımıza çıkan bilmecelerin İzgü'nün romanlarında diğer sözvarlıklarına oranla daha az yer alması doğal karşılanmaktadır.

Bununla beraber Türkçenin sözvarlığı içerisinde yüzyılların tecrübesiyle kazanılmış birikimlerin yansıması olan atasözlerinin, çocuk edebiyatı yazarları tarafından “çocuğa görelilik” ilkesi çerçevesinde, somut işlemler dönemiyle gerçek anlamlı atasözlerinden, soyut işlemler dönemi itibarıyla mecaz anlamlı atasözlerine metin içerisinde sezdirilerek çocuk okurlara aktarımının sağlanması önem taşımaktadır. Yazarların atasözlerine yapıtlarında yer vermeleri çocuk okurun aktif sözvarlığının gelişip zenginleşmesi ve kültür birikiminin nesiller arasında aktarımının sağlanması açısından büyük öneme sahiptir. Bu bağlamda çocuk edebiyatı yazarlarının yapıt üretirken “her esere en az bir atasözü” hedefini koymaları ve uygulamaları önemlidir (Aytan, 2016).

Bu araştırmanın sonuçlarına dayanarak İzgü'nün çocuk romanlarının, sövarlığı öğelerini içinde barındırışı çerçevesinde “çocuğa görelık” ilkesine uygun olduğu, çocuk okurun duygu, düş ve düşünce evreniyle kavram dünyasını geliştirebilecek nitelikte olduğu; yazarın, sözvarlığı öğelerinden yararlanarak hem Türkçenin anlatım gücü ve olanaklarını hem de Türk toplumunun kültürel yapısını okuruna yansıtabildiğı; kullandığı sözvarlığı öğeleriyle anlatımına güç, akıcılık, etkileyicilik, incelik ve özgünlük gibi çeşitli yönlerden katkı sağladığı söylenebilir. Sonuç olarak Muzaffer İzgü tüm çocuk romanlarında, anlatımda canlılık veren, akıcılık yakalayan, ilgi çekiciliğı sağlayan dilin çeşitli sözvarlığı öğelerine yer vermiştir. Bu bağlamda Muzaffer İzgü'nün 38 çocuk romanı sözvarlığı öğelerini barındırma yönüyle varsıldır. Bu romanlarda kullanılan zengin sözvarlığı örnekleriyle karşılaşan çocukların sözcük dağarcıklarının artacağı, sözvarlıklarının gelişeceği, dil ve anlatımlarının güçleneceğı düşünülmektedir.

5.2. Öneriler

Muzaffer İzgü'nün romanlarındaki sözvarlığı öğelerinden yola çıkılarak şu öneriler sıralanabilir:

1. Muzaffer İzgü'nün farklı türlerdeki yapıtları da sözvarlığı açısından incelenerek yazarın eserlerinde kullandığı sözvarlığı bütüncül olarak yansıtılabilir.
2. Muzaffer İzgü'nün farklı türlerdeki yapıtları da sözvarlığı açısından incelenerek çıkan sonuçların değerlendirileceğı bir çalışma yapılabilir.
3. Çocuk edebiyatı alanında başka yazarların eserleri sözvarlığı açısından incelenebilir.

KAYNAKLAR

- Aksan, D. (2000). *Türkiye Türkçesinin Dünü, Bugünü, Yarını*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2007a). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (2014). *Anadilimizin Sözdenizinde*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2018). *Türkçenin Sözcük Varlığı*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2019). *Türkçenin Gücü*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksan, D. (2021). *Türkçenin Zenginlikleri, İncelikleri*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Aksoy, Ö. A. (2022). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Aksoy, Ö. A. (2022). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 2*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Aktunç, H. (2002). *Türkçenin Büyük Argo Sözlüğü*. İstanbul: Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık.
- Akyalçın, N. (2007). *Türkçe İnkılaplar Sözlüğü*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Apak, U. (2009). *Sait Faik'in Eserlerinin Sözcük Varlığı Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Aslan, C. (2007a, Ekim). Yaşam Gerçekliğinin Çocuklara İletilmesi Bakımından '100 Temel Eser'deki Öyküler Üzerine Bir Çözümleme. 4. Uluslararası Çocuk ve İletişim Kongresi & 4. Uluslararası Çocuk Filmleri Festivali ve Kongresi Risk Altındaki Çocuklar içinde (s. 85-98), İstanbul Üniversitesi, İstanbul.
- Aslan, C. (2011, Ekim). Yazınsal Çocuk Kitaplarında Neler Olmalı, Neler Olmamalı? *Şimdi Okuma Zamanı, Okuma Kültürü ve Etkili Dil Kullanımı Projesi, Okuma Kültürü Söz Varlığının Geliştirilmesi Çalıştayı, Konuşmalar-Bildiriler* içinde (s. 214-220), Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, Ankara.
- Aslan, C. (2014). Türkiye'de Çocuk ve Gençlik edebiyatında Duyarlı Konuların (Sensitive Issues) Ele Alınışı Üzerine Eleştirel Bir Yaklaşım. *Eleştirel Pedagoji*, 6(32), 51-56.
- Aytan, T. (2016). Türk Çocuk Edebiyatı Üzerine Bir Söz Varlığı Çalışması: Atasözleri. *Millî Eğitim*, 45(210), 425-445.
- Barın, E. (2003). Yabancılarla Türkçe Öğretiminde Temel Söz Varlığının Önemi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 13, 311-317.

- Baş, B. (2006). *1985-2005 Yılları Arasında Çocuk Edebiyatı Sahasında Yazılmış Tahkiyeli Metinlerin Söz Varlığı Üzerine Bir Araştırma* (Doktora Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Baş, B. (2010). Söz Varlığının Oluşumu ve Gelişiminde Çocuk Edebiyatının Rolü. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 27, 137-159.
- Baş, B. (2011). Söz Varlığı ile İlgili Çalışmalarda Kullanılacak Ölçütler. *Türklük Bilimi Araştırmaları*, 29, 27-61.
- Boratav, P. N. (2000). *Tekerleme*. İstanbul: Tarih Vakfı Yayınları.
- Boratav, P. N. (2019). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. Ankara: BilgeSu Yayıncılık.
- Börekçi, M. (2009). *Yapı ve İşlev Bakımından Türkiye Türkçesinde Sözcükler*. Erzurum: Eser Ofset Matbaacılık.
- Büyüköztürk, Ş., Çakmak, E. K., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2019). *Eğitimde Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Canöz, M. Y. (2020). *Yabancılar İçin Hazırlanan Türkçe Ders Kitaplarındaki Hedef Sözvarlığının Tematik Bağlamda İncelenmesi* (Doktora Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Corbin, J., & Strauss, A. (2008). *Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory*. Thousands Oaks: Sage.
- Çolakoğlu, B.K. (2021). *Haber Bültenlerindeki Söz Varlığı Üzerine Bir Araştırma* (Doktora Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Çotuksöken, Y. (2012). *Türkçe Dil ve Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Papatya Yayıncılık Eğitim.
- Demircan, Ö. (1990). *Yabancı Dil Öğretim Yöntemleri*. İstanbul: Ekin Eğitim Yayıncılık.
- Demirel, Ö. (2003). *Yabancı Dil Öğretimi*. Ankara: Pegem Yayıncılık.
- Dilidüzgün, S. (2003). *İletişim Odaklı Türkçe Derslerinde Çocuk Kitapları*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.
- Dilidüzgün, S. (2012, Temmuz). *Edebiyat Öğretimi ve Okur Yetiştirme Sorunu*. 5. Uluslararası Türkçenin Eğitimi-Öğretimi Kurultayı'nda sunulmuş bildiri, Mersin Üniversitesi, Mersin.
- Dilidüzgün, S. (2018). *Çağdaş Çocuk Yazını*. Ankara: Tudem Yayınları.
- Elçin, Ş. (1997). *Halk Edebiyatı Araştırmaları I*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Elçin, Ş. (1997). *Halk Edebiyatı Araştırmaları II*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- Elçin, Ş. (2004). *Halk Edebiyatına Giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Ergin, M. (2002). *Türk Dil Bilgisi*. İstanbul: Bayrak Yayınları.
- Ergüzel, M. (2007). *Dil ve Kültür Üzerine Yazılar 1*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları.
- Göçer, A. (2012). Dil Kültür İlişkisi ve Etkileşimi Üzerine. *Türk Dili*, 50-57.
- Gökdayı, H. (2015). *Türkçede Kalıp Sözler*. İstanbul: Kriter Yayınları.
- Gül, F. ve Soysal, B. (2009). Dil ve Düşünce İlişkisi Üzerine. *Sosyal Bilimler Araştırma Dergisi*, 13, 65-76.
<https://avys.omu.edu.tr/storage/app/public/asuman.kucukoner/134875/dil%20ve%20düşünce.pdf> sayfasından erişilmiştir.
- Güleç, H. (2011). *Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Kriter Yayınları.
- Hatch, J. A. (2002). *Doing qualitative research in education settings*. Albany: SUNY Press.
- Hatiboğlu, V. (1981). *Türk Dilinde İkilme*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Hengirmen, M. (2017). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 1*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Hengirmen, M. (2017). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü 2*. Ankara: Engin Yayınevi.
- Huber, E. (2013). *Dilbilime Giriş*. İstanbul: Yabancıdil Yayınları.
- Kanatlı, F. (2013). Temel Söz Varlığı Bağlamında Türkçe ve Almancada En Sık Kullanılan Elli Eylemin Söz-Eylem Kuramı Çerçevesinde Dil-Yapısal ve Kültürel Açından Karşılaştırılması. *Turkish Studies*, 8, 733-744.
<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.4604>
- Karababa, S. (2013). *Feyza Hepçilingirler'in Romanlarında Söz Varlığı* (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Karahan, L. (1996). *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Karaman Kepenekci, Y. ve Aslan, C. (2011). Ortaöğretim “Türk Edebiyatı” ile “Dil ve Anlatım” Ders Kitaplarında İnsan Hakları Üzerine Bir Çözümleme. *International Turkish Studies*, 6, 483-502.
<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.1952>
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi Kavramlar İlkeler Teknikler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kavcar, C. (2017). *Edebiyat ve Eğitim*. Ankara: Anı Yayıncılık.

- Kavcar, C., Oğuzkan, F. ve Aksoy, Ö. (2011). *Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Kıran, Z. ve Eziler Kıran, A. (2016). *Dilbilime Giriş*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Koç, N. (1990). *Yeni Dilbilgisi*. İstanbul: İnkılap Yayınevi.
- Koç, N. (1992). *Açıklamalı Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- Korkmaz, Z. (1992). *Grammer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2019). *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kurudayıoğlu, M. ve Karadağ, Ö. (2005). Kelime Hazinesi Çalışmaları Açısından Kelime Kavramı Üzerine Bir Değerlendirme. *Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2, 293-307.
- Lüle Mert, E. (2009). *Türkçenin Sözvarlığı Açısından Eflatun Cem Güney'in Derleyip Yazdığı Masallar* (Doktora Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Mangır, M. (2009). *Osman Cemal Kaygılı'nın Eserlerindeki Sözvarlığı* (Doktora Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Merriam, S. B. (Eds.), & Grenier, R. S. (Eds.). (2019). *Qualitative Research in Practice: Examples for Discussion and Analysis*. San Francisco, CA: Jossey-Bass Publishers.
- Naskali, E., ve Yüksekaya, G. (Ed.). (2016). *Argo*. İstanbul: kakitap.
- Oğuzkan, F. (1974). *Eğitim Terimleri Sözlüğü*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Özbaş, S. (2016). *Zeynep Cemali'nin Çocuk Edebiyatı Yapıtlarının Sözvarlığı Öğeleri Açısından İncelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Özbay, M. (2003). Türkçe Öğretiminde Hedef-Araç İlişkisinin Ders Kitabı Örneğinde Değerlendirilmesi. *Türklük Bilimi Araştırmaları*. 13, 59-69.
- Özbay, M. (2008). *Türkçe Özel Öğretim Yöntemleri*. Ankara: Öncü Basımevi.
- Özdemir Mete, Ö. (2016). *Sevim Ak'ın Çocuk Romanlarının Sözvarlığı Açısından Çözümlemesi* (Yüksek Lisans Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Özdemir, E. (1983). Anadili Öğretimi [Özel Sayı]. *Türk Dili*, 18-30.
- Özdemir, E. (2000). *Erdemin Başlı Dil*. Ankara: Bilgi Yayınevi
- Özdemir, E. (2013). *Türk ve Dünya Edebiyatında Dönemler Yönelimler*. Ankara: Bilgi Yayınevi.

- Özünlü, Ü. (2001). *Edebiyatta Dil Kullanımları*. İstanbul: MULTILINGUAL Yabancı Dil Yayınları.
- Püsküllüoğlu, A. (2017). *Türkçe Deyimler Sözlüğü*. Ankara: Arkadaş Yayınevi.
- Püsküllüoğlu, A. (2021). *Türkçenin Argo Sözlüğü*. Ankara: Arkadaş Yayınevi
- Sever, S. (2004). *Türkçe Öğretimi ve Tam Öğrenme*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sever, S. (2005b, Kasım). Çocukla Yazınsal İletişim. Y. Çotuksöken (Ed.). ve N. Neydim. (Ed.), *Çocuk ve İlkgençlik Edebiyatı Kurultayı* içinde (s. 21-35), Maltepe Üniversitesi, İstanbul.
- Sever, S. (2017). *Çocuk ve Edebiyat*. Ankara: Tudem Yayınları.
- Sever, S. ve Aslan, C. (2011, Ekim). Çocuk Edebiyatı Yapıtlarında Karakter Çerçevesinin Oluşturulmasında Cinsiyet Rollerinin Sunuluşu. Sedat S. (Ed.), 3. *Ulusal Çocuk ve Gençlik Edebiyatı Sempozyumu* içinde (s. 691-704), Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Sever, S. ve Karagül, S. (2014). Oğuz Tansel'in Derleyip Yazdığı Masal Kitaplarında Yer Alan Sözvarlığı Öğelerinin İncelenmesi. *Folklor/Edebiyat*, 20(77), 173-188.
- Sever, S., Kaya, Z. ve Aslan, C. (2017). *Etkinliklerle Türkçe Öğretimi*. Ankara: Tudem Yayınları.
- Sevim, S. (2017). *Türk Romanında Kadın Dilinin Sözcük Sayım Programı (LinguisticInquiry and Word Count/LIWC) ile Toplum Dilbilimsel Açıdan İncelenmesi* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Diyarbakır.
- Seyidoğlu, H. (2016). *Bilimsel Araştırma ve Yazma El Kitabı*. İstanbul: Güzem Can Yayınları.
- Şahin, H. (2006). Terimlerin Genel Dile Yansımasına Dair Bazı Gözlemler. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(20), 123-129.
- Şimşek, T. (Ed.). (2018). *Kuramdan Uygulamaya Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
- Tavşancıl, E. ve Aslan, E. (2001). *Sözel, Yazılı ve Diğer Materyaller için İçerik Analizi ve Uygulama Örnekleri*. İstanbul: Epsilon Yayınevi.
- Tezel, N. (2019). *Türk Halk Bilmeceleri*. İstanbul: Alfa Basım Yayım Dağıtım.
- Topaloğlu, A. (1989). *Dilbilgisi Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Turan, O. (1980). *Tarihi Akış İçinde Din ve Medeniyet*. İstanbul: Nakışlar Yayınevi.
- Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe Sözlük*. Ankara: TDK.

- Uzun, N.E. (2004). *Dilbilgisinin Temel Kavramları*. İstanbul: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi.
- Uzun, N.E. (2004). *Dünya Dillerinden Örnekleriyle Dil Bilgisinin Temel Kavramları Türkçe Üzerine Tartışmalar*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ültanır, G. (2003). Eğitim ve Kültür İlişkisi Eğitimde Kültürün Hangi Boyutlarının Genç Kuşaklara Aktarılacağı Kaygısı. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(3), 291-309.
- Vardar, B. (2007). *Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: MULTILINGUAL Yabancı Dil Yayınları.
- Varış, F. (1994). *Eğitim Bilimine Giriş*. Konya: Atlas Kitabevi.
- Varış, F. (1994). *Eğitimde Program Geliştirme Teori ve Teknikleri*. Ankara: Alkım Kitapçılık Yayıncılık.
- Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2016). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yaman, E. (2016). Türkçenin Güncel Söz Varlığı. *Milli Eğitim Dergisi*, 45(210), 85-91.
- Yaman, E., Gülsevin, G., Boz, E. ve Ergüzel, M. (2014). *Türk Dili Yazılı ve Sözlü Anlatım*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Yazıcı, H. (2006). *Türkçenin Sözvarlığı Açısından Fakir Baykurt'un Romanları* (Doktora Tezi). <https://tez.yok.gov.tr> sayfasından erişilmiştir.
- Yılar, Ö. (2021). *Halk Bilimi ve Eğitim*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Yıldırım Bilgen, D. (2017). Çocuk Edebiyatı Alanındaki Eserlerin Söz Varlığı Ögelerine İlişkin Karşılaştırmalı Bir İnceleme. *International Journal of Languages Education and Teaching*, 5(3), 145-171. <http://dx.doi.org/10.18298/ijlet.2061>
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.
- <http://www.dildernegi.org.tr>
- <http://www.tdk.gov.tr>
- <https://sozluk.gov.tr>

<http://terim.tuba.gov.tr>

EK 1

Muzaffer İzgü Çocuk Edebiyatı Romanları

1. Ökkeş Lunaparkta / 2020
2. Ökkeş Kurt Avında / 2019
3. Ökkeş Balık Avında / 2019
4. Ökkeş Kapıcı / 2019
5. Ökkeş İşportacı / 2019
6. Ökkeş Bahçıvan / 2019
7. Ökkeş Otoparkta / 2019
8. Ökkeş Maçta / 2019
9. Ökkeş Dolmuşçu / 2019
10. Ökkeş Denizde / 2019
11. Korkak Kahraman / 2016
12. Anneannemin Erikli Bahçesi / 2020
13. Anneannem Cankurtaran / 2018
14. Yaşasın Anneanne Spor / 2019
15. Pazar Kuşları / 2018
16. Kara Pamuk / 2014
17. Ekmek Parası / 2019
18. Bülbül Düdük / 2017
19. Çizmeli Osman / 2019
20. Karlı Yollarda / 2018
21. Güldüren Uçurtma / 2018
22. Kuşadalı Metin Kaptan / 2017
23. Küçük Arı Büyük Arı / 2015
24. Kabakçı Amca / 2018
25. Çıngıraklı Çoban / 2015
26. Can Dayım / 2018
27. Uzay Dolmuşu Kalkıyor / 2019
28. Bisikletim Vız Vız / 2018
29. Kızılderili Çocuklar / 2013
30. Sarı Şapkalı Kardan Adam / 2015

31. Eşegin Türküsü / 2018
32. Kuklacı Çocuklar / 2018
33. Konuşan Balon / 2017
34. Armutçu Ayı / 2010
35. Kahraman Kuçu / 2018
36. Yusuf'un Treni / 2017
37. Uçan Eşek / 2015
38. Uçtu Uçtu Ali Uçtu / 2018

